

[ENARRATIONES IN XII PSALMOS.]

IN XII PSALMORUM ENARRATIONES ADMONITIO.

*Divum Ambrosium superioribus libris expositiones psalmorum aliquot inseruisse jam ante non semel indicavimus (**Admonit. in lib. de Tobia, Lib. de Interpell. et Apolog. David**), ac praeterea etiam in subsequenti volumine animadvertemus (**Orat. de Obit. Theodos.**). Tantaе scilicet utilitatis, immo vero et necessitatis esse ducebat hujusmodi enarrationibus populum suum instituere! Non alia quoque haud dubie causa inductus ad hosce XII psalmos edisserendos appulit mentem. Illos temporibus occasionibusque diversis partim concionando, partim dictando, cum nimirum jam publice verba facere sibi per valetudinem non liceret, explanavit. Isthic autem Psalterii seriem secutus non est, quandoquidem ultimo loco elucubravit psalmi XLIII commentationem. Unde intelligas hanc XII psalmorum collectionem quam secundum ordinem mss. nostrorum exhibemus, Ambrosii esse non posse. Fortassis illam concinnaverit quispiam e discipulis ejus, atque adeo Paulinus ipse; quippe qui ultimam ejusdem enarrationem illo dictante exceperit. Utrum vero quidquid S. Praesul in idem argumentum unquam edidit, ea collectione contineatur, incertum est. Siquidem apud antiquissimos auctores (**Hieron. Epist. 89, in edit. nova August. 75;***

Cassiod. lib. de div. Litt. cap. 4) *qui de hoc aliquid scripsere, quot psalmos ille exposuerit, nusquam reperimus.*

Arbitrati sunt nonnulli ex ea praefatione quae primo psalmo praemittitur, recte colligi Doctorem nostrum de illustrando commentationibus omni Psalterio suscepisse consilium. Verum cum illa praefatio tantummodo Basilii, de quo nihil tale memoratur, imitationem contineat, ac sermone uno ad populum habito constet; quo quidem ille psalmorum in genere laudes amplificat, sed praeterea nihil recipit se praestitutum: non multum urgere nobis videtur ea ratio. Hinc paulo validiorem duci posse existimamus tum quod psalmum XXXVI enucleans

enarrationem LVII polliceatur (Num. 32), quam non reliquit: tum quod XLIII integrum explanare non valuerit, ultimi sui morbi conflictatione praepeditus. Pulcherrimae autem illi praefationi Vir sanctus primi psalmi expositionem continua serie conjunxit; ut ex transitione qua inter se illae copulantur, intelligimus. Sed illud quoque istic animadvertimus ipsum in Ecclesia sua et post consuetos psalmorum cantus sermonem habuisse; nec non una cum aliis auditoribus interfuisse catechumenos. Quod forte non male arguit eundem per Quadragesimam esse pronuntiatum. Cujus annum etsi certo non deprehendamus, tamen ad illius cognitionem accedere utcumque possumus. Etenim eam concionem non tantum libris de obitu fratris Satyri ac de Fide resurrectionis qui in eadem citantur, constat posteriorem esse; verum etiam post popularem cantum in Ecclesia Mediolanensi institutum habitam. Coepisse enim populi cantum priusquam hic psalmus ab Ambrosio explicaretur, ipse satis declarat; cum post memoratam mulierum, virginum,

senum, infantium, regum, militum psalmodiam ita subjungit: cum psalmus legitur, ipse sibi effector est silentii. Omnes loquuntur, et nemo obstrepat (Praefat. num. 9). Quae sane haud obscure designant studia recentis instituti adhuc ferventia; unde fit ut eandem opellam ultra annum CCCXC rejiciendam non putemus.

Psalmi XXXV et aliorum quinque sequentium enarrationes eundem orationis characterem prae se ferunt. Extra controversiam est eas omnes ad populum fuisse pronuntiatas; hoc enim Scripturae quae in Ecclesia eodem die lecta fuerat priusquam diceret Ambrosius, frequens mentio satis ostendit (In Psalm. XXXV, n. 20; In psalm. XXXVI, num. 2 et alibi). Cum autem pius pastor unice gregis sui profectum in concionibus spectaret suis; idcirco in his praecipua quadam cura moralem sensum vestigat et prosequitur. Sicubi tamen mystici evolvendi occurrat locus, eum sibi minime omittendum putat. Verumtamen quae sua modestia est, dum in utroque sensu aliorum placitis suam quoque adjicit sententiam, auditorum judicio quidnam praestare videatur, numquam non permittit. Hinc praeclara illa: Nostrum est enim quaerere veritatem, tuum est eligere quid sequaris (In psalm. XXXVIII, n. 22). At vero illic non solum mores ad virtutem informandi studium elucet; summa insuper adhibetur diligentia, ut mentes orthodoxae fidei dogmatis imbuantur. Ea de causa varios haereticos, ut puta Novati, Apollinaris, ac potissimum Arii sectatores impugnat. Ibidem etiam non modo Trinitatis atque Incarnationis mysteria enodat et confirmat singulari perspicuitate: sed et geminam Christi voluntatem atque operationem ita explicat (In psalm. XXXIX, num. 16, et alibi), ut vix praestantius quidquam post exortos

Monothelitas expectares. Facit autem haec mysteriorum tam sublimium expositio, ut ei solos interfuisse baptizatos existimemus; maxime cum isthic nihil observetur, quod apte ad catechumenos queat referri. Caeterum nec ibi pro nata occasione praetermittit tritas quasdam retundere idololatrarum criminationes.

*Quisquis easdem commentationes, imprimis autem ipsarum exordia inter se non perfunctorie comparaverit, tantam in eis cohaerentiam cognationemque deprehendet; ut detecto quotus annus uni cuiquam inscribi debeat, crediturus sit aetatem omnium sibi esse exploratissimam. Itaque illas non nisi post VIII idus Sept. anni 393 lucubratas aut peroratas fuisse haud magno negotio cognoscemus; cum evidentissimum sit mentionem in psalmo XXXVI fieri victoriae (**Enarr. in psal. XXXVI, num. 19**) quam eo die ope divina de Eugenio tyranno reportavit Theodosius. Et hanc temporis definitionem confirmant bene multa. Primum enim Sanctus hic noster de Sarmationis ac Barbatiani defectione a monastico instituto quasi de re minime recenti loquitur: Dudum, inquit (**Enarr. in psal. XXXVI, num. 49**), de monasteriis exierunt. Horum autem Apostatarum fugam ad annum 389 refert accuratior supputatio. Deinde ubi dicit: Exstiterunt Ariani regali subnixi potentia, qui templum Domini putarent sibi esse tradendum, persecutionum acerba minitantes (**Enarr. in psalm. XXXVII, num. 19 et num. 43**); nequaquam obscurum est persecutionem Justinae designari. Tertio nonne Theodosium ob Thessalonicensium caedem admonere videtur illis verbis: Imitamini, imperatores, exemplum divinum, etc. (**In psalm. XL, num. 38**)? Sed neque nobis absurdi notam merito quisquam inusserit, si*

dixerimus ibidem esse nonnulla, quae scite in ejusdem principis numquam satis laudatam poenitentiam cadant. Haec autem omnia ante annum 389 evenisse in confesso est. Postremo commentaria sua in Lucam citat quasi non ita pridem composita (In psalm. XXXVIII, num. 1); quandoquidem memorati loci expositionem repetit, ut quam auditorum animis desperet adhuc esse praesentem.

Quae cum sic habeant, existimamus fore neminem qui easdem enarrationes ad Justinæ persecutionem obstinatius referendas esse contendat. Non ignoramus tamen Ripamontium Histor. Mediol. a se beati Caroli jussu editarum decade I, affirmare sub idem tempus praelia quaedam inter orthodoxos et Arianos esse commissa, in quibus multa in priorum gratiam miracula his quae in psalmo XXXVI describuntur, plane similia contigerint. Verum hujus auctoris cum non nisi veteribus quibusdam iconibus, inscriptionibus, aut denique certorum locorum appellationibus nitatur, auctoritas non est tanti, ut scriptorum omnium soli bello in Eugenium tyrannum gesto eadem prodigia tribuentium consensui anteponatur. Nam quod sanctus Vir petitionem Arianorum quae aliquot ante annos facta fuerat, commemoret; id certe non magis mirum videri debet, quam quod librorum de Poenitentia multo antiquiorum (In psal. XL, n. 24), immo et eventus cujusdam quem puer adhuc ipse conspexerat, mentionem neutiquam praetermiserit.

Nunc veniamus ad explicationem psalmi XLIII, quod ex operibus Doctoris nostri ultimum est. Eam ille Paulino diacono suo atque amanuensi paucis antequam fato fungeretur, diebus dictavit, jam Deo quo prope diem potiturus

erat, plenus; ut clypeo igneo, quem capiti ejus idem Paulinus impendentem vidit, portendebatur. In hac profecto lucubratione singularia quaedam virtutum specimina consignavit (Paulin. in vita Ambrosii); nec enim tantum modestiam maximam prodit cum in explicandis Scripturis ingenio suo se diffidere profitetur: verum etiam summum studium erga fidem catholicam cujus gratia adversus haereticos, maxime autem Arianos ad extremum usque spiritum decertavit; praeterea vero eximiam charitatem in gregem suum, cujus demum instituendi laboribus immortalis est. Colligimus etiam ex eodem Paulino (Ibid.) postremam hanc scriptionem Ambrosii festis paschalibus anni 397 ascribendam esse; quandoquidem eo tempore, ut fert probabilior opinio, in vivis agitare desiit. Qua de re alibi dicetur uberius.

Ultimae quatuor Enarrationes quarum una citatur ab Augustino, perinde ac aliae sermonibus constant, quod et styli ratio, et citati Scripturae per eosdem dies in Ecclesia recitatae loci satis indicant (In Psalm. XLV, num. 15 et alibi). Sed valde quoque credibile est earum singulis singulos sermones contineri, cum psalmorum versiculi raptim percurrantur, et ultimorum expositio quam priorum multo sit brevior; ne scilicet ob moram longiusculam taedio afficerentur auditores. Harum porro character minime diversus est: nec jam in ipsis sicut in superioribus versiones Aquilae, Theodotionis, aut Symmachi referuntur, excepta ultima cujus semel tantum et quasi obiter fit mentio. Et hinc forte non absurde colligas eandem quae unius, etiam aliarum aetatem esse. Quapropter cum psalmi LXI explanationem manifestum sit habitam fuisse proxime post Gratiani caedem, alteram Ambrosii legationem

ad Maximum, et Theodosii de hoc tyranno victoriam, sequitur eas omnes anno 390 cui plures hujusmodi Ambrosianas lucubrationes tribuunt historici, vix posse dici posteriores.

*Ambrosius in praefatione atque enarratione in psalmum primum ex Basilio multa quorum nonnulla suis locis indicavimus, suo more mutuo sumpsit; Origenem quoque, ut observavit S. Hieronymus (**Loco sup. citato**), in quibusdam secutus est. Certe quidem qui utriusque commentationes in psalmos XXXVI, XXXVII et XXXVIII inter se contulerit, haud pauca ex Origenianis in Ambrosianas comperiet esse translata. Sed hic insuper dogmata quaedam cum Origenis erroribus de judicio, resurrectione (**In psalm. I, num. 54, et in psalm. XXXVI, num. 54**), necnon omnium etiam electorum per ignem purgatione admodum affiniaprehendimus. Verum insignium virorum honori hoc, uti nos alibi annotavimus (**Admonit. in lib. et alibi**), dabat; ut eorum opiniones nondum liquido proscriptas ab Ecclesia proponere non gravaretur, licet oppositam sententiam data occasione doceat atque approbet. Id autem cum in hoc ipso argumento factum ab eo cognoscamus, maxime ex his quae in expositione psalmi CXVIII, serm. 20, vers. 2 et 8, tradit, admodum simile veri est circa haec duo capita ipsum non alia sensisse, quam quae postea clarius ab Augustino (**Lib. XX, de Civit., cap. 8, lib. XXI, cap. 26**) ejus discipulo explanata postmodum communi consensu amplexi sunt omnes theologi.*

SANCTI AMBROSII MEDIOLANENSIS
EPISCOPI ENARRATIONES IN XII
PSALMOS DAVIDICOS. (C)

IN PSALMUM PRIMUM ENARRATIO .

737 PRAEFATIO.

1. Quoniam summum virtuti incentivum proposuit Deus futurae beatitudinis delectationem: vehemens quoque calcar erroris delectationem esse diabolus excogitavit. Utriusque sententiae praestat indicium primus humani generis Adam, a Domino Deo in paradiso voluptatis positus; ut aeterna delectatione frueretur, ad virtutem futurae sobolis provocandam. Neque enim erat incognitum Deo locum eum errori daturum, et caeteris propositam spem salutis esse debere, qua in praereptam humano sedem generi contenderent reformari. Et idem per speciem serpentis quae praefiguravit delectationis illecebram, uxoria persuasionem deceptus. Occasione igitur accepta, adversarius per delectationem mihi operatus est mortem. Itaque quod divina gratia tributum erat ad vitam, factum est mihi in mortem, eoque faciliorem inimicus assensum hominis habuit; ad lapsum enim speciem praetendit naturae. Delectarunt enim opera sua Dominum:

delectarunt prima naturae exordia, quae videns Dominus ait: *Bona valde* (**Gen. I, 31**).

2. Laudant Angeli Dominum, psallunt ei Potestates coelorum, et ante ipsum initium mundi Cherubim et Seraphim cum suavitate canorae vocis suae dicunt: *Sanctus, sanctus, sanctus* (**Esai. VI, 3**). Innumera **738** angelorum millia assistunt, et seniores et turba magna sicut voces aquarum multarum concinunt *Alleluia* (**Apoc. XIX, 1 et seq.**). Ipsum axem coeli fert expressior sermo cum quadam perpetui concentus suavitate versari, ut sonus ejus extremis terrarum partibus audiretur, ubi sunt quaedam secreta naturae. Nec id ab usu naturae alienum videtur; quandoquidem vox missa gratiores plausus e nemoribus resultet, aut montibus, et suaviore sono reddant quod acceperint. In scopulis quoque ipsis et lapidibus reperit natura quod delectaret. Aliorum specula, aliorum usus delectat aut gratia. Ferae ipsae, atque aves loci amoenioris aut modulatio vocis delectatione mulcentur. Lactentibus quoque parvulis aut severitas terrori est, aut blanditiae voluptati. Naturalis igitur delectatio est.

3. Unde et David sanctus, qui adverteret unde homo, et quae esset fraude dejectus (nam si tenuisset infusam sibi a Domino aeternae illius coelestisque delectationis gratiam, nec saecularibus captus amisisset illecebras, numquam tam miserabilis aerumnae subiisset injurias), itaque reparare eam studens ac reformare psallendi munere, coelestis nobis instar conversationis instituit.

4. Etenim licet omnis Scriptura divina Dei gratiam spiret, praecipue tamen dulcis psalmorum **739** liber; quandoquidem ipse Moyses qui plano gesta majorum sermone descripsit,

ubi tamen per mare Rubrum populum patrum memorabili admiratione transduxit, demersum aspiciens regem Pharaonem cum suis copiis, in maiora ingenium attollens suum (quia maiora viribus suis fuerat assecutus), canticum Domino cecinit triumphale (**Exod. XV, 1 et seq.**). Maria quoque tympanum sumens, caeteras hortabatur dicens: *Cantemus Domino; gloriose enim honorificatus est; equum et ascensorem projecit in mare* (**Ibid. 20**). Ipse etiam Moyses cum legem Domini legisset, quo ejus memoriam pectoribus affigeret audientium, per canticum locutus est dicens: *Audi, coelum, et loquar: Expectetur sicut pluvia eloquium meum, et descendant sicut ros verba mea, sicut imber super gramen, sicut nix super fenum* (**Deut. XXXII, 1 et seq.**).

5. Delectatur igitur cantico Deus non solum laudari, sed etiam reconciliari. Inde et Moyses tunc maxime cantico usus est, quando coelum testificabatur et terram; ut salutem suam coelestis sono gratiae concinentem avidius mundus audiret, et sacrae suavitatis dulcedinis in aeternum Legis observantia mentibus inoleret humanis. Denique Legis tabulae priusquam cantico firmarentur, per indignationem Moysis fractae et comminutae sunt. Ubi vero tali signaculo consecratae sunt, humana locum ira non habuit, quia sanctificatio eam sacrae suavitatis exclusit. Canticum itaque Domini sicut ros mollior descendit e coelo, et fidem hominum sicut gramen imbre quodam gratiae spiritalis infudit. Duo igitur haec cantica in libris Moysis tamquam duo mundi oculi, coelique lumina, totum corpus operis ejus illustrant.

6. At vero David principaliter a Domino ad hoc munus electus est; ut quod in aliis rarum praeeminere reliquo opere videtur,

in hoc jure et continuum refulgeret. Unum canticum legimus in libro Judicum (**Judic. V, 2 et seq.**), reliqua, historiae more, decursa, quibus expressa sunt gesta majorum. Unum Esaias canticum scripsit (**Esai. XII, 1 et seq.**), quo legentium corda mulceret; in reliquis terribili tuba correptionis infremuit. Canticum ei ne ipsi quidem inimici objicere potuerunt, qui eum propter alia dicta usque ad necem sunt persecuti. Unum Daniel (**Dan. III, 52 et seq.**), unum Habacuc (**Habac. III, 2 et seq.**). Salomon ipse David filius licet innumera cantica cecinisse dicatur; unum tamen quod Ecclesia receperit, canticorum Canticum dereliquit. In aliis igitur singula advertere licet.

7. Historia instruit, Lex docet, prophetia annuntiat, correptio castigat, moralitas suadet: in libro Psalmorum profectus est omnium, et medicina quaedam salutis humanae. Quicumque legerit, habet quo propriae vulnera passionis speciali possit curare remedio. Quicumque cernere voluerit, tamquam in communi animarum gymnasio, et quodam stadio virtutum diversa genera certaminum reperiens praeparata, id sibi eligat, cui se intelligit aptiorem, quo facilius perveniat ad coronam. **740** Si quis gesta recensere majorum studeat, atque imitari velit, intra unum psalmum (**Psal. LXXVII, 8 et seq.**) totam paternae historiae seriem accipit comprehensam; ut thesaurum memoriae compendio lectionis acquirat. Faciliora quoque videntur, quae brevius explicantur. Illud etiam quantae altitudinis, quod brevi intervallo offensionum adversa distinxit, et reconciliationis secunda subtexuit; ut simul cognosceres quid incredulitatis obsesset offensa, quid fides prompta conferret? Si quis vim legis explorat, quae tota in vinculo charitatis est (qui enim diligit proximum, legem

implevit), in psalmis legat quanto dilectionis affectu pro totius plebis opprobrio repellendo, periculis se gravibus solus objecerit; in quo non imparem charitatis gloriam triumpho virtutis agnoscat. Si quis correptionum saeva formidat, audiat dicentem: *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me* (**Psal. VI, 2**); et discat quemadmodum debeat irati judicis temperare censuram. Si quis patientiae cognoscere gestit exemplum, legat in psalmis: *Si reddidi retribuētibus mihi mala* (**Psal. VII, 5**); et advertat quia praeceptum Evangelicum spiritu praevidit, virtute praevenit. Habes itaque illud proverbiale: *Quia mansuetus homo, cordis est medicus* (**Prov. XIV, 30**). Si quis praeterea adversus nequitiae spiritalis incursus vult esse munitus, quid magis quam psallendum sibi esse noverit? Psallebat David adolescentior; et Saulis nequam spiritum fugabat, qui eum antea stringebat.

8. De virtute autem prophetiae quid loquar? Quod alii annuntiaverunt per aenigmata, huic soli palam atque aperte videtur esse promissum, ut Dominus Jesus ex ejus semine nasceretur, sicut dixit ad eum Dominus: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam* (**Psal. CXXXI, 11**). In psalmis itaque nobis non solum nascitur Jesus; sed etiam salutarem illam suscipit corporis passionem, quiescit, resurgit, ascendit ad coelum, sedet ad dexteram Patris. Id quod nemo praesumpserat hominum dicere, hoc solus hic Propheta annuntiavit, postea ipse Dominus in Evangelio praedicavit (**Luc. XXIV, 44**).

9. Omnes praeterea scriptores psalmorum in suis scriptis exempla posuerunt, aut aliqua dicta superiorum: psalmi nihil praeter quod suum est, habent. Quid igitur psalmo gratius?

Unde pulchre ipse David: *Laudate, inquit, quoniam bonus est psalmus: Deo nostro sit jucunda, decoraque laudatio (Psal. CXLVI, 1)*. Et vere; psalmus enim benedictio populi est, Dei laus, plebis laudatio, plausus omnium, sermo universorum, vox Ecclesiae, fidei canora confessio, auctoritatis plena devotio, libertatis laetitia, clamor jucunditatis, laetitiae resultatio. Ab iracundia mitigat, a sollicitudine abdicat, a moerore allevat. Nocturna arma, diurna magisteria; scutum in timore, festum in sanctitate, imago tranquillitatis, pignus pacis atque concordiae, citharae modo ex diversis et disparibus vocibus unam exprimens cantilenam. Diei ortus psalmum resultat, psalmum resonat occasus.

741 Mulieres Apostolus in Ecclesia tacere jubet: psalmum etiam bene clamant: hic omni dulcis aetati, hic utrique aptus est sexui. Hunc senes rigore senectutis deposito canunt, hunc veterani tristes in cordis sui jucunditate respondent, hunc juvenes sine invidia cantant lasciviae, hunc adolescentes sine lubricae aetatis periculo et tentamento concinunt voluptatis, juvenculae ipsae sine dispendio matronalis psallunt pudoris, puellulae sine prolapsione verecundiae cum sobrietate gravitatis hymnum Deo, inflexae vocis suavitate modulantur. Hunc tenere gestit pueritia, hunc meditari gaudet infantia, quae alia declinat ediscere. Ludus quidam est iste doctrinae majoris profectus, quam cum seria traditur disciplina. Quantum laboratur in Ecclesia ut fiat silentium, cum lectiones leguntur? Si unus loquatur, obstrepunt universi; cum psalmus legitur, ipse sibi est effector silentii. Omnes loquuntur, et nullus obstrepat. Psalmum reges sine potestatis supercilio resultant. In hoc se ministerio David gaudebat videri. Psalmus cantatur ab imperatoribus, jubilatur

a populis. Certant clamare singuli quod omnibus proficit. Domi psalmus canitur, foris recensetur. Sine labore percipitur, cum voluptate servatur; psalmus dissidentes copulat, discordes sociat, offensos reconciliat. Quis enim non remittat ei, cum quo unam ad Deum vocem emisit? Magnum plane unitatis vinculum, in unum chorum totius numerum plebis coire! Dispares citharae nervi sunt, sed una symphonia. In paucissimis chordis saepe errant digiti artificis; sed in populo spiritus artifex nescit errare. Psalmus nocturni operis commercium, diurnae requiei stipendium, institutio incipientium, perfectorum confirmatio. Angelorum ministerium, militia coelestis, hostia spiritalis. Psalmum et saxa respondent: psalmus canitur, et ipsa etiam saxosa pectora molliuntur. Videmus flere praeduros, flecti immisericordes.

10. Certat in psalmo doctrina cum gratia simul. Cantatur ad delectationem, discitur ad eruditionem. Nam violentiora praecepta non permanent: quod autem cum suavitate perceperis, id infusum semel praecordiis non consuevit elabi. Quid est quod non tibi occurrat psalmos legenti? In his lego Canticum pro dilecto, et sacrae desiderio charitatis inflammor (**Psal. XLIV, 1**); in his torcularia divini mysterii recognosco (**Psal. VIII, 1 et alibi**); in his revelationum gratiam, resurrectionis recenseo testimonia, repromissionis numera (**Psal. L, 3 et seq.**); in his disco vitare peccatum, dedisco 742 erubescere poenitentiam delictorum. Tantus rex, tantus propheta suo me provocavit exemplo, ut aut commissum studeam extenuare peccatum, aut non commissum cavere.

11. Quid igitur psalmus, nisi virtutum est organum, quod sancti Spiritus plectro pangens Propheta venerabilis, coelestis

sonitus fecit in terris dulcedinem resultare? Simul cum ille in fidibus et chordis, hoc est, in reliquiis mortuis diversarum vocum modulatus discrimina, divinae laudationis ad coelestia dirigeret cantilenam; docuit utique prius nobis peccato esse moriendum, et tunc demum in hoc corpore diversa opera discriminanda virtutum, quibus ad Dominum devotionis nostrae gratia perveniret; ut occupatis intentione coelestium nulla irreperet terrenorum libido vitiorum, simul animus coelestis gratiae suavitate niteretur. Merito igitur tanti ministrum muneris Dominus laudans ait: Inveni David secundum cor meum.

12. Aiunt etiam, eorum qui cithara canunt peritiores intus canere, ut ferunt fabulae de Aspendio citharista; causas quoque modulaminum, et quaedam claustra rhythmorum in superiore parte esse psalterii. Docuit ergo David intus nos canere oportere, intus psallere, quemadmodum canebat et Paulus, dicens: *Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente (I Cor. XIV, 15)*, et ad superiorum intuitum vitam nostram actusque formare, ne delectatio dulcedinis excitet corporis passiones, quibus non redimitur nostra anima, sed gravatur; cum ad redemptionem animae suae psallere se sanctus Propheta memoraverit dicens: *Psallam tibi in cithara, sanctus Israel: gaudebunt labia mea cum cantavero tibi; et anima mea, quam redemisti (Psal. LXX, 22)*. Sed jam psalmi istius qui propositus est nobis, ingrediamur exordia.

ENARRATIO.

13. (Vers. 1) *Beatus*, inquit, *vir qui non abiit in consilio impiorum*. Quam aptum, quam opportunum principium! Namque ut ii qui agonis aliquam solemnitatem receperint exhibendam, proponere praemium solent, jactare coronae nobilitatem, quo certaturi studio majore conveniant, nisu quoque propensiore decertent: ita Dominus noster Jesus regni coelestis gloriam, perpetuae quietis gratiam, vitae aeternae beatitudinem ad virtutis humanae incentiva proposuit. Imperator quoque cum progreditur ad bellum, donativum militi, et promotiones dignitatum in numeris **743** militaribus pollicetur; ut spes commodi furetur labores, et metum abscondat periculi. Velut praeco igitur magni imperatoris sanctus David hortatur milites, athletas vocat, praemium exprimit dicens: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum*. A praemio coepit, ut pondus futuri certaminis elevaret; mercedem praemisit, ut unusquisque praesentium rerum sollicitudines ac labores corde transiliens, ad emerendam beatitudinem futurorum avida festinatione contenderet. *Beatus*, inquit, *vir*. Quid plus potuit homini dari, quam quo nihil amplius potuit Deo Apostolica auctoritate deferri (**I Tim. VI, 15 et 16**)? Beatus enim, et solus potens, et rex regum, et dominus dominantium Deus dictus est. Ille solus potens, ille rex regum, ille dominus dominantium, beatitudinis tamen non supergreditur potestatem. Donavit nobis appellationis ejus commune consortium, quae digna aestimata est honore divino.

14. Consideremus nunc qua ratione, *Beatus vir*, dixerit; et non magis, beati homines: cum uterque sexus vocetur ad gratiam. Numquid a consortio beatitudinis exclusit mulieres, quia

virum solum beatum nuncupavit? Absit; quia nec a consortio creaturae exclusit Deus feminas, quia prius virum condidit. Dixit enim Deus: *Faciamus hominem secundum imaginem nostram, et secundum similitudinem nostram Et fecit*, inquit, *Deus hominem; ad imaginem Dei fecit illum; masculum et feminam fecit eos (Gen. I, 26 et 27)*. In homine uterque signatur: in viro sexus exprimitur. Sed quemadmodum cum homo dicitur, uterque comprehenditur: ita cum vir nominatur, et mulier cujus vir ille sit, intelligitur. Denique, *Haec vocabitur*, inquit, *mulier, quoniam de viro suo sumpta est (Gen. II, 23)*. Accedit illud, quoniam quorum natura eadem, eorum operationes utique non possunt esse discretæ: et quorum opus æquale, eorum utique æqualis et merces. Virum igitur Scriptura dicendo, consortem copulae non praetermisit; quia et hominem dicendo, consortem non tacuit naturae. Itaque quemadmodum illic hominem factum legimus, et cum sit una natura, tamen principalem sexum prius creatum negare non possumus: ita et hic cum legimus virum, de principali portione sexum quoque supparem recognoscimus. Paria igitur studia virtutis, quia par praerogativa est creaturae. Quid autem sexum discutias, ubi non corporis a te, sed animae certamina postulantur, quae sexum non habet? Non ergo illic discernas honorem, mercedem divides, ubi non discernitur sexus. Non incaute tamen, si prior vocetur ad exercitium, qui fuit posterior ad lapsum. Quae male coepit, sequi debet, non praecedere; ut vel post experimentum sit verecundior. Male Eva naturae ordinem praetermisit, expectare debuit praecedentem. Astute serpens a posteriore coepit; ideo Propheta ad superiorem revertitur, eum utique qui lapsus non esset, nisi esset posteriorem secutus.

15. Denique prius nos revocavit a lapsu, quam ad palmam victoriae provocavit. *Beatus*, inquit, *vir qui non abiit in consilio impiorum*. Vide ubi beatus appelleris, o homo: non in divitiis, non in **744** potestatibus et honoribus, non in nobilitate generis, aut decore et pulchritudine, non in corporis salubritate, in quibus nihil naturae est bonum; denique non solum facilem commutationem habent in contraria, verum etiam ministerium ad culpam exhibent ei qui uti his nesciat. Quis enim justus propter pecuniam? Quis humilis in potestatibus? Quis misericors propter nobilitatem? Quis castus propter decorem? Illecebrosa haec magis sunt ad peccatum, quam fructuosa ad virtutis profectum.

16. Quid sibi deinde vult quod maluit dicere: *Non abiit, et non stetit*, quasi de praeterito; cum potuerit dicere: *Beatus vir qui non abit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stat, et in cathedra pestilentiae non sedet?* Vide dogma; non enim statim beatus qui non est impius aut peccator, propter incerta exitus. Non enim otiose scriptum est: *Ante mortem ne laudaveris aliquem (Eccli. XI, 30)*. Ergo dum in hac vita quisquam est, non potest definita praedicatione laudari, cum patere adhuc possit errori; ille autem qui vitam sine offensione concluderit, jure beati appellatione censetur, qui utitur consortio beatorum.

17. Sed forte dicas: Qua ratione ergo alibi dixit: *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem (Psal. XL, 1)*? Non enim dixit beatum qui intellexerit, sed eum qui intelligit; quoniam qui bonum operantur, in ipso opere et quo probentur, inveniunt, remunerationem sui in ipso opere consequentes. Siquidem beatae fructus est conscientiae bonum factum. Qui autem a malo temperant, non si semel aut bis declinaverint

culpam, statim beati; sed si potuerint culpae contagium per omne vitae suae tempus evadere.

18. Nunc illud occurrit, cur beatum dicere maluerit, non eum qui pietatis aliquo sit functus officio, sed eum qui ab impiorum consilio temperaverit. Videtur enim magis laudandus qui virtutis munus impleverit, quam qui peccatum evaserit. Siquidem nec bos, nec equus, nec lapis in peccato esse consueverunt, aut sedere in cathedra pestilentiae. Sed illa beatitudinis non habent fructum, quae virtutis non habent sensum. Nam quomodo perveniunt ad legis praemium, quae non habent sequendae legis affectum? De rationalibus ergo propositam sententiam video, hoc est, de nobis. Nobis autem initium bonorum, abstinentia peccatorum est; quoniam legimus: *Declina a malo, et fac bonum (Psal. XXXVI, 27)*. Hic enim ordo est disciplinae, ut ab inferioribus ad perfectiora contendas; ne terrearis mole majorum, qui leviorum exordio debeas provocari. Sclarum enim similem esse Scriptura (**Gen. XXVIII, 12**) nos docet pietatis ascensum, per quas vidit angelos Domini ascendentes et descendentes sanctus Jacob, vir exercitationis; qui nobis propositus est, ut per illum cognosceremus gradum virtutis paulatim nos proferre debere; et ita posse ab imis ad summa contendere, si per processus gradiamur exiguos ad ea quae videntur humanae altiora naturae. Has tibi scalas semper habeto propositas. Ne timeas, o homo, gradus hos ascendere **745** disciplinae. Primus gradus vicinus est terrae, sequens similis est prioris. Sic per aequales gradus ad summa conscenditur. Ne fastidias, o homo, primum illum velut vilissimum gradum. Ille primus ascensus te a terris separat; aerem calcas, ubi ab humo elevaveris vestigium. In virtute

positus surgendo liquisti terram; terram relinquis, si culpam declinas. Exordium ergo processionis ad virtutem est abstinere a peccato.

19. Ut sciamus autem hanc disciplinam esse doctrinae, audi Legem dicentem: *Non adulterabis, non homicidium facies* (**Exod. XX, 14 et 15**); imperfectis enim ista praecepta convenientia videbantur. Denique ipse Dominus Jesus sciens imperfectum, a quo interrogabatur quibus ad vitam aeternam operibus perveniret, respondit ei: *Non adulterabis, non homicidium facies, non furtum facies*, etc. (**Matth. XIX, 18**). Deinde dicenti quod fecisset illa omnia, adjecit perfectiora dicens: *Vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo* (**Ibid., 21**). Tantumque abesse docuit inter malorum declinationem, et imitationem bonorum, ut haec abnueret, qui illa sibi facilia judicabat. Sed quia nec illa ascenderat, ideo ad haec se aptare non potuit. Nam si dilexisset proximum, potuisset pauperibus subsidia sui patrimonii non negare. Ideoque gradum primum Legis ascende, ut possis ad Evangelii coeleste fastigium pervenire. Unde arbitror quod quasi sub Lege positus, morem Legis in primo psalmo secutus, ex sua persona sanctus Propheta magis cavenda denuntiet, quam sequenda proponat. In quadragesimo autem psalmo (**Psal. XL, 1 et seq.**), qui ex persona inscribitur Salvatoris, adhortatio magis virtutis fiat, quam erroris depressio; de passione enim Salvatoris loquitur (**Ibid., 6 et seq.**). Et ideo Evangelii dispensator etiam, sicut possumus aestimare, cum audivimus dicentem: *Beati misericordes* (**Matth. V, 7**); et in psalmo propriae passionis, et in Evangelio misericordiam coronavit. Sed adoriamur jam psalmi explanationem, et virtutem inspiciamus Prophetica.

20. *Beatus, inquit, vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiae non sedit.* Possumus dicere tres esse species peccatorum, quas hic putamus expressas, cogitationis, operationis, permansionis; beatumque eum significari, qui et non cogitaverit quod malum est. Nam quomodo potest beatus esse, qui suis cogitationibus accusantibus in die iudicii revincendus est? Etiam si hominem fefellit, testem refugit, accusatorem evasit; se tamen sui accusatorem vitare non poterit, quem maxime debet timere; quia et accusatorem habebit, et confitentem reum. Beatus ergo est qui et non cogitaverit quod malum est, et non operatus fuerit peccatum (quia interdum et sine cogitatione delinquimus; ex multiloquio enim non effugimus peccatum), et non perseveraverit in peccato. Vel sic: qui et non cogitaverit quod esset erroris, vel in ea cogitatione non steterit, vel certe non perseveraverit in iis cogitationibus, **746** quas plenas erroris adverterit. Sed haec utrum recte conveniant, qui legerit, aestimabit. Nam qui semel male cogitavit, nec stare in eo debuit, nec perseverare. Sed etsi non perseveraverit, beatus esse non potuit; quia stetit in eo quod improbe cogitavit. Etsi non stetit, tamen eo ipso quod cogitavit male, utrum habeat beatitudinis fructum, clementem aliquem quaerere debet interpretem. Postremo quia nemo potest dicere mundum se habere cor, esto ut veniabilis cogitatio sit, numquid veniabilis operatio peccatorum? Postremo si veniabilis statio, numquid etiam plena beatitudinis, eo quod non perseveraverit in crimine? Deinde qui non cogitavit quae improba sunt, quomodo in peccato stare potuit, aut perseverare? Ut beatus sit, qui tria haec jure servaverit, certe ordo diversus est. Primum est enim, ut non perseveraverit in peccato; secundum, ut non steterit in eo; tertium, ut non

cogitaverit quod esset erroris. Qui enim non perseveraverit, potuit tamen stare; qui non stetit, potuit cogitare; qui autem nec cogitavit, vere beatus est.

21. Unde alteram quoque traditionem non praetermittendam putavi, quo tres gradus recto ordine factos asseramus; ut qui beatus vult esse, non abeat in consilio impiorum, hoc est, in eorum cogitationibus non ambulet; deinde non stet in via peccatorum; tertio, non sedeat in cathedra pestilentiae. Tu igitur qui in Ecclesia factus es Christianus, vel qui ad gratiam tendis, abstine ab impiorum consiliis, ut possis dicere: *Ne perdas cum impiis, Deus, animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam* (**Psal. XXV, 9**). Nec cogites quae sunt impia. Quae sunt illa, nisi quae in Dei excogitantur injuriam? Pietas enim prima in Deum, secunda in parentes. Et quidem inimicus inserit frequenter diversa mentibus nostris: et ideo caute Propheta cogitationes magis, quam infusiones improvisas putavit ad crimen tenendas. Abstinuisti ergo ab impiorum consiliis? Recte; non tamen statim beatus. Cave etiam ne in via peccatorum steteris.

22. Quanto examine Scripturae divinae verba ponuntur? Etenim quia omnes sub peccato sumus, non a te exigit quod ultra naturam est, ut peccatum non facias; quia nec unius diei infans sine peccato; sed ut non maneat in peccato quadam statione diuturna. Non omnes impii sunt; ideo revocaris ab omnibus cogitationibus et conjurationibus impiorum; sed omnes peccatores; ideo admoneris ut desinas peccare. Fuerit adolescentioris lapsus aetatis, debet eum maturitatis emendare processus. Ergo in graviora non abeas, in levioribus non stes. Habes hoc et in Esaia dictum a Domino: *Exi a Babylone, fugiens a Chaldaeis* (**Esai. XLVIII, 20**): hoc est: Et si intrasti

in confusionem vitiorum, exi. Non oportuit intrare; sed ingressus es, carnis lege cogente, et captivante te in lege peccati, exi, egredere vel serius, exue te servitio gravi. Non potuisti non introire in peccatum 747 per fragilitatem: datur tibi exire peccato per sobrietatem. *Exi ergo a Babylone, fugiens a Chaldaeis.* Babylon confusio est, quae virtutum ordinem non tenet; confusa enim illecebris mente, delinquimus. Chaldaei sunt qui siderum cursus vanae studio superstitionis explorant, et impiae serunt gentilitatis errores. Ab his fuge, ne te capiant, ne te gravi laqueo captivitatis innectant. Abraham Chaldaeus fuit, sed fugit a Chaldaeis, et ante Legem; tu sub Lege natus es, fuge ab impiis. Ille haereditatem patrum respuit, ut fidei possideret; tu successionem corporis derelinque, haereditatem devotionis acquire.

23. Si autem in peccato non steteris, nec sic beatus; adhuc habes quo carere debeas. Multae sunt illecebrae, multi a virtute deflexus: gravia irritamenta sunt voluptatum, gravis fomes avaritiae, cupiditas potestatum, honoris ambitio, quae velut veneno quodam mentes hominum, et quadam animas pestilenti vitiorum tabe contaminant. Haec est cathedra pestilentiae super quam sederunt Scribae et Pharisei, qui imponunt hominibus onera gravia, ipsi autem digito nolunt ea movere. Has cathedras de templo Salvator ejecit eorum qui se de honore jactarent, primatus quaererent dignitatum; eorum qui sacerdotio vel primatu honoris uterentur ad quaestum; eorum qui indulgentes gulae, nequaquam debitam continentiae praestarent custodiam. Haec vera est pestilentia. Denique Heli filii erant filii pestilentiae. In hac quadam sede

vitiorum prohibet Scriptura nos cervicem inflectere, viresque totius corporis reclinare. Adverte igitur proprietates.

24. *Et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiae non sedit.* Viam dici vitae hujus cursum, in dubium non venit; cum ipsa Scriptura dicat: *In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi (Psal. CXLI, 4).* Et: *Esto consentiens adversario tuo cito, dum es cum illo in via (Matth. V, 25).* Etenim quoniam cursum vitae hujus currimus, habemus semitam per quam ambulamus quotidie, donec perveniamus ad finem. Etsi non videmur corporaliter ire, progredimur. Nam sicut in navibus dormientes ventis aguntur in portus; etsi nullus quiescentibus sensus est navigandi, tamen cursus eos urget ad finem et impellit ignaros: sic vitae nostrae spatio defluente, ad proprium unusquisque finem, cursu latente, deducitur. Unde dicitur: *Surge qui dormis (Ephes. V, 14);* tu enim dormis, et tempus tuum ambulat: et vide ne dum diu dormis, praetereat tempus. Ideo etsi dormis, cor tuum vigilet, cor tuum non ferietur; si cor otiosum non sit, non sunt otiosa tempora tua. In via es, o homo, ambula ut pervenias; ne te nox in via occupet, ne consumatur dies vitae, antequam progressum virtutis acceleres. Viator es vitae hujus; omnia transeunt, omnia post te fiunt. Omnia in hac via cernis, et transis. Vidisti amoenitatem arborum, herbarum viriditatem, puritatem fontium, et quodcumque hujusmodi quo delectantur oculi; juvit spectare, delectavit parumper attendere; dum attendis, **748** pertransisti. Iterum dum ambulas, incidisti scopulosum et confragosum iter, concava rupium, praerupta montium, densa silvarum. Taediasti parum, iterum transisti. Talis haec vita est, cujus nec prospera permanent, nec adversa

diuturna sunt. Ergo quasi in via locatum neque secunda extollant, neque adversa te frangant, nec plausibilia remorentur, nec moesta detineant. Festina semper ad finem, festina ut pervenias. Elige tamen viam antequam curras.

25. Duae viae sunt: una justorum, altera peccatorum: una aequitatis, altera iniquitatis, de qua dixit Propheta: *Et vide si via iniquitatis in me est (Psal. CXXXVIII, 24)*. Non solum ergo vita nostra via est, sed etiam in ipsa vita nostra aut virtutis via est, aut iniquitatis. Cave igitur ne in te gressus suos collocet avaritia, et sis via criminis; ne improbitas, ne libido, et sis via iniquitatis itinerantibus detrita flagitiis. Licet tibi eligere quos sequaris, aut justos, aut injustos. Justorum via angustior est, injustorum latior: illa sobrietatis angustior, haec ebrietatis latior, ut possit capere fluctuantes; haec habet saeculi hujus illecebras, illa habet futurorum praemia. In istis fructus praesentior, in illis spes tardior; quae enim suavia sunt, non differunt diuturnam expectationem, sed habent praesentem perfunctionem; quod autem serium est, labore quaeritur, eo quod a beata cogitatione vix capitur; quia oculus non vidit, nec auris audivit, quae praeparavit Deus diligentibus se. Difficile solemus credere quae non videmus: et ideo anima aestuat, et huc atque illuc velut oculos quosdam circumfert cogitationes suas. Tunc illi occurrunt diversae rerum species, seque offundunt. Si ad sempiterna intendat, virtutem eligit; si ad praesentia, voluptatem praeponit. Grave et iniquum certamen adversus delectationes praesentium. Hic libertas est cupiditatum, illic servitus injuriarum, facere quae non vis, et ab iis quae desideraveris, abstinere; hic convivium, illic jejunium; hic intemperantia gaudiorum, illic perseverantia lacrymarum; hic saltatio, illic oratio; hic cantus

dulces, illic gemitus graves. Scriptum est quidem: *Cor sapientium in domo luctus, et cor stultorum in domo epularum. Melius est audire increpationem sapientis, magis quam virum audientem canticum stultorum* (**Eccl. VII, 5 et 6**). Sed pauci haec audiunt, pauciores sequuntur. Allicit homines magis dulce peccati, quod ad praesens influit et impinguat audientis affectum, quam triste virtutis, quae fidei spem velut quodam cortice amari laboris involvit. Beatus ergo atque mirabilis, qui talium viarum positus in electione, non fuerit illecebris voluptatis inflexus; ut gradum suum super vadosa et prava constituat. Non dicitur ei: *Vae qui dereliquisti semitas directas, abeundo in vias tenebrarum* (**Eccl. VIII, 16**)!

26. Cognovimus igitur quae sit via peccatorum, in qua standum non esse Propheta nos admonet; sed etiam Ecclesiastes docet, qui ait: *Noli stare in sermone malo* (**Ibid. 3**), hoc est, non persistere in sermonibus **749** malis, similiter et operibus improbandis. Quomodo in bonis sit standum, sanctus idem Propheta praecipit dicens: *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem* (**Psal. CXXI, 2**). In Jerusalem standum est, de Babylone fugiendum. Et Moysi dicitur: *Tu autem sta mecum* (**Deut. V, 31**), qui de Aegypto fugit, et cum Domino stans perseverabat. Et in Evangelio (**Matth. XX, 9**), qui steterunt usque ad horam undecimam, aequalem mercedem operantibus acceperunt. Et quae steterunt virgines usque ad adventum sponsi, ad nuptias simul introire meruerunt; quae autem discesserunt; et postea reverterunt, Dominicae excluduntur auctoritate sententiae (**Matth. XXV, 10**). Didicimus ergo non stare in via peccatorum, stare autem

in virtutis officio; quia scriptum est: *Tu autem fide stas* (**Rom. XI, 20**).

27. Nunc consideremus quid sit: *Et in cathedra pestilentiae non sedit*. Et quidem praemisimus, quod non simplex consessus in huiusmodi quod in usu est solio, reprehendatur. Quid enim invidiae haberet ad culpam? Sed cum oculi Domini semper super fideles terrae sint; tamquam sub conspectu imperatoris locati, et veluti in ministerio quodam positi, stare debemus. Miles in procinctu stat, non sedet; miles in armis non se reflectit, sed excitat atque erigit. Ideoque militibus Christi dicitur: *Ecce nunc benedicite Dominum omnes servi Domini, qui statis in domo Domini* (**Psal. CXXXIII, 1**). At contra iniquitas in talento plumbeo sedet, eo quod fixa in peccato, se ab eo separare non possit. Etenim inveterati in errore, et studiose flagitiis inhaerentes, sedere dicuntur, qui nolunt assurgere, nec audire dicentem: *Surgite postquam sederitis* (**Psal. CXXVI, 2**). Denique hic ipse Propheta alibi ait: *Sederunt principes, et adversum me detrahebant* (**Psal. CXVIII, 23**). An ignoramus quod tantam vim habeat inveterata consuetudo peccandi, ut excludat naturam, quae cum sit medicabilis ad salutem, tamen corroboratis tempore passionibus immedicabilis invenitur? Non ergo permaneamus in vitiis; sed unusquisque etiamsi fuit, exsiliat a culpa, sicut scriptum est (**Prov. V, 3**) de muliere meretrice. Ne intendas in eam oculum tuum, sed exsili, ne moreris; exsili antequam te anni juventutis inveniant. Sed, quod gravius est, plerique luxuriam corporis nec albenti erubere canitie, et usque ad senectutis aetatem vitam produxere maculosam. Intimis enim concepta visceribus lues culpaе, processu temporis coacervatur. Cave igitur ab impiorum consiliis, non penetrent

hujusmodi consilia mentem tuam; ne dicatur de te: *Alligavit quis ignem in sinu, vestimenta autem non comburet* (**Prov. VI, 2**)? Etenim qui semel in sinu mentis flagitii flammam ferventis adoleverit, cito corporis sui vestimenta comburet. Et ut in stipulam ignis exsiliens, inhaeret ac permanet, donec omne quod corripuit, absumat: ita vel exigua scintilla peccati, si quo vitiorum fomite fuerit excitata, incendium grande excitat. Noli ergo stare in peccato. Postremo posuisti vestigium supra voraginem culpaе, cito aufer pedem; ne supra plantam tibi ascendat pollutio, **750** et lapsu faciliore deceptus, supra lutum resideas.

28. Cavenda ergo prima sunt vitia, ne in plura deinde graviora proserpant. Etenim sicut ii qui se in luto versant, quo magis volutantur, eo amplius inquinantur: ita qui semel se luto improbitatis asperserit, nisi ab eo velociter exsiliat, gravius sibi dedecoris sui coenum per singulos dies lutulentae conversationis obducit. Itaque gravi odore terrae illius ac flagitiosae voraginis contrahitur quaedam animarum pestilentia, corruptoque salubrium cogitationum spiramine, lues aestuantium passionum miseranda grassatur. Hinc lethale se mentibus virus infundit, hinc subrepat aegritudo corporibus, languores animis. Est enim malus languor, erroris languor, avaritiae languor, inexplibilis cupiditatis languor. Istae divitiae sunt, ut ait Ecclesiastes: *Est languor malus quem vidi sub sole, divitias custodiri in malum possidentis eas* (**Eccle. V, 12**). Dic mihi, o Ecclesiastes, qua causa malus hic languor sit? Respondebit, quia multos avara spes devorat. Insatiabilis edacitas cupiditatis est. *Nescit satiari argento, qui concupiscit argentum* (**Ibid. 9**). Distendunt divitiae, non explent: *Et si quis satiatus fuerit divitiis, non est, inquit, qui*

sinat eum dormire. Et quidem omnes dies ejus in tenebris, et luctu, et iracundia multa, et languore, et ira (Ibid. 11 et 16). Quomodo enim potest dormire, qui sollicitam auri exercet custodiam, qui damna formidat, qui lucra cogitat, qui usuras computat, qui apothecas numerat? Malus ergo languor qui bonam aufert mentis quietem. Est languor malus luxuria, libido, concupiscentia, delectatio, saecularis ambitio, quae cito corrumpit salutem sobrietatis. Omnis postremo mundi hujus corruptela pestilentia est. Ne ergo tetigeritis, ne attaminaveritis eam. Lues est, contaminat; morbus est, polluit. *Ne gustaveritis quae sunt omnia ad corruptelam ipso usu,* ut Apostolus dixit (**Coloss. II, 21 et 22**), qui et alibi clamat: *Radix omnium malorum est avaritia (I Tim. VI, 10);* morbos excitat, dolores inserit. Denique qui eam appetierunt, *inseruerunt se multis doloribus (Ibid.).* Ista est pestilentia, quae plerumque neque calidos, neque frigidos, sed, quod et calidis est deterius et frigidis, tepidos facit; ut evomantur ex ore Domini Jesu, quos propter gravia peccata rejecerit. Ista est quae non paucorum, sed omnium excitat aegritudines. *Omne caput in dolore, omne cor in moestitia (Esai. I, 5 et 6).* A pedibus usque ad caput peccatorum ulcera. *Omne caput in dolore,* quando qui sapientes aestimantur, dolore cruciantur avaritiae; sensus enim sapientis in capite ejus. Quod referri potest etiam ad Ecclesiae praeeminentes: *Omne cor in moestitia,* quando sapimus quae sunt carnalia, et corporeis voluptatibus aciem nostri cordis infodimus. Unde ait Dominus (**Ezech. XI, 19**) ad hujusmodi, quod dederit illis cor carneum.

29. A pedibus usque ad caput serpit lues dira morborum, quando laborant contagio, quando compatiuntur aliis, si quis

effectu libidinis defraudetur, viduae pudorem expugnare non potuit, **751** agrum invadere; et aegre cuncti invicem languores transferunt. Quoties ingemiscunt seniores quod diu potare non possint? Quoties dolent quod scortari desierint, cum scortandi habeant voluntatem? Quoties inter fabulas ebriorum virtutes probro sunt, peccata laudi, honestas ludibrio, continentia risui, misericordia vanitati! Isti sunt morbi qui mala sua in multos transferunt. A paucis corruptela ad omnes pervenit. Sedent in consiliis derogantes sobriis, ructantes crapulam; sedent in tabernis de ebrietate certantes. Inter hos meretrix plena vino, huic arridens, illum adurens, et omnes ardore inflammans libidinis. Verecundus si transeat, erubescit, a singulis carpitur; si flagitiosus, omnium ore laudatur, et tamquam morbus transit in animas singulorum; qui enim in flagitiis celebris, plurimos ad imitationem adducit erroris. Itaque dum peccatum imitantur alienum, suum faciunt malum. Non sedeas inter eos, quos sanctus Propheta fugiebat. Illum imitare, fugientem utique, non sedentem, qui ait: *Non sedi in consilio malignantium, et cum iniqua gerentibus non introibo* (Psal. XXV, 4). Qua ratione eos fugiebas, David, explica nobis. Demonstra has partes, ut et nos eas fugere possimus, ne inficiamur earum contagio: *Corrupti sunt, inquit, et abominabiles facti sunt: non est qui faciat bonitatem, non est usque ad unum* (Psal. XIII, 1). Generaliter ergo ad omnes flagitiosos potest referri: demum specialiter ad irrisores bonorum quos Aquila χλευαστὰς dixit, quod isti vere morbi sunt, qui irridendo bonos, plurimum animis operantur errorem, mentesque corrumpunt. Quanta dixit a quibus beatus vir debeat abstinere! Et adhuc adjicit alia.

30. (**Vers. 2.**) *Sed in lege Domini fuit voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte; hoc est, beatus ille qui haec faciat consilio, ratione, prudentia; potest enim et parvulus non per virtutem, sed per impossibilitatem et inscientiam delinquendi ab iis quae dicta sunt, abstinere. Potest et irrationabili pecudi convenire, cui nulla vis consilii, nullus sensus erroris est. Hoc est ergo quantum quod sequitur, in quo definitio beati viri a pecude discernitur; quia vir sapiens subditus legi est voluntate, non necessitate. Plurimum enim refert; quia in voluntate, mercedis est fructus; in necessitate, dispensationis obsequium. Ita enim docuit nos Apostolus dicens: *Si volens hoc ago, mercedem habeo: si invitus, dispensatio mihi credita est (I Cor. IX, 17)*. Ordo autem conveniens, ut primo diligas legem, secundo ut mediteris. Qui diligit, ex voluntate facit mandata legis; qui timet, invitus observat. Hanc disciplinam docendi etiam Dei justitiam in Lege accepimus. Sic enim scriptum est: *Audi, Israel: Dominus Deus tuus, Deus unus est (Deut. VI, 4)*. Et: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua. Et erunt verba haec quae ego praecipio tibi hodie, in corde tuo, et in anima tua: et demonstrabis ea filiis tuis, et loqueris eis sedens in domo, et ambulans in itinere, et 752 in quiete, et in vigilia. Et alligabis ea in signum in manu tua, et erunt monilia ante oculos tuos: et scribes ea super limina in domiciliis tuis et in januis tuis (Ibid., 5-9)*. Et infra: *Et nunc, Israel, quid abs te postulat Dominus Deus tuus, nisi ut diligas Dominum Deum tuum, et ambules in omnibus viis ejus (Deut. X, 12)*? Sapientia quoque dicit: *Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, habebitis disciplinam (Sap. VI, 12)*. Clara est, et quae numquam marcescat sapientia, et facile videtur ab iis qui*

diligunt illam, et invenitur ab iis qui quaerunt illam. Legitime ergo docemur a sancto Propheta voluntatem in Lege habere, meditationem secundum Legem. Voluntas in Lege non solum in studio, sed etiam in facto est. Prior voluntas, secunda operatio. Denique et Dominus dicenti sibi: *Si vis, potes me mundare*, respondit: *Volo, mundare* (**Matth. VIII, 2 et 3**); quo ostenderet operationibus nostris voluntatem praevidiam esse debere. Denique lex voluntarios quaerit; quia lex Domini irreprehensibilis est, convertens animam: nemo autem convertitur, nisi qui voluntate convertitur. Voluntarius autem abscondit et sensum furatur laboris.

31. Ideoque die et nocte in Lege meditatur; in quo non tam continua legendi postulatur intentio, quam servandae Legis affectus. Ille enim plene meditatur, qui sibi ipse lex est, scriptum in corde suo legis intendens. Aquila tamen diem tantummodo posuit, non etiam noctem. Quod non tam a caeteris discrepans, quam alio referens posuit; quoniam qui Legem meditatur, semper in luce est, noctem non habet. Etenim cujus lucent opera, non potest utique in tenebris ambulare; quia justitia ejus sicut lumen effulget. Meditetur ergo Legem vita nostra, meditetur conversatio, meditetur actus, meditetur intellectus mysteriorum coelestium. Lex enim exemplar est et umbra coelestium, umbra futurorum bonorum, quae is qui credit in Lege, in Evangelio recognoscit. Meditetur in tenebris et die, id est, et in adversis positus, et prosperis. Lex enim praecipit ut diligas Dominum tuum. Qui diligit, in omni statu suo debet servare diuturnae charitatis affectum. Pater diligit filium, diligit etiam cum arguit, diligit etiam cum verberat baculo; qui enim parcit baculo suo, odit filium suum. Nos quoque Dominus castigat, et diligit. Itaque

etiam cum digna coercionem committimus, ille tamen diligit, qui etiam recipit offensum. Castigat enim Dominus omnem filium quem recipit. Et tu cum castigaris dilige; quia ideo castigaris, ut recipiaris. Nam quid grande est, si tunc diligas Dominum Deum tuum, cum tibi abundant omnia, cum frueris optatis, cum honoribus, facultatibus, liberis gaudes. Et homini, a quo acceperimus beneficium, gratiam referre consuevimus. Denique cum laudaretur Job iudicio coelesti, hoc retulit diabolus (**Job, I, 10 et 11**): Minime mirum si gratus esset Deo, cui tanta suppeteret affluentia prosperorum; sed tunc probandum, si illa amittat universa, et pii cultoris praestet officium. Haec **753** igitur prima virtus, ut non frangaris adversis, non extollaris secundis. Id te Lex docet, ut in afflictione non relaxes intentionem, nec desperationem induas; victor non dicas: *Virtus mea et fortitudo mea haec tribuit mihi* (**Deut. VIII, 17**); sed omnia noveris divinae misericordiae deputanda.

32. Clamat Esaias: *Non confundetur qui in angustia est usque in tempus* (**Esai. VIII, 22**). *Hoc primum bibe* (**Esai. IX, 1**). Quid est, *hoc primum bibe*? Sequestremus mystica, persequamur moralia, quae docet littera. Propter errorum gravia graves contritiones et vexationes populi dicit futuras; et oportuit eas praecedere, ut sequeretur misericordia. Bibe ergo primum tribulationem; per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnum Dei; bibe, ut sensus tribulationis pectoris tui infundatur internis: bibe cum patientis affectu moerentis dolorem. Dum enim conversus ingemueris, tunc Dominum tibi reconciliabis offensum. *Hoc ergo primum bibe*; ut sis in dolore et angustis. Cito laetitia infundit errorem. Pinguis factus et incrassatus populus

surrexit ludere, et recessit a Domino. Prodest tibi cor habere contritum. *Hoc primum bibe*, ut sacrificium tuum accipiatur a Domino. Doceat te Apostolus quid sit: *Hoc primum bibe*, hoc est, tribulationis poculum. *Tribulatio enim patientiam operatur* (**Rom. V, 3 et 4**). Non potest esse patientia, nisi ante fuerit tribulatio. *Tribulatio, inquit, patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem; spes autem non confundit*. Bibe primum tribulationem, ut postea tibi tot virtutum pocula ministrentur. Et ut scias quia bibitur tribulatio, audisti dicentem hodie Prophetam: *Potasti nos vino compunctionis* (**Psal. LIX, 5**). Et in posterioribus ait: *Et potum dabis nobis in lacrymis, in mensura* (**Psal. LXXIX, 6**). In mensura petit potum, non supra mensuram; ne ferre non possit. Denique quam bono hoc precaretur affectu, suo probabat exemplo, qui potum suum cum fletu miscebat (**Psal. CI, 10**), ut Domini in se inclinaret misericordiam.

33. Bibe ergo hoc primum, ut bibas et secundum (hoc enim tempus est ut inseramus mystico) bibe primum vetus Testamentum, ut bibas novum Testamentum. Nisi primum biberis, secundum bibere non poteris. Bibe primum, ut sitim mitiges; bibe secundum, ut bibendi satietatem haurias. In veteri Testamento compunctio, in novo laetitia est. Vide quemadmodum Dominus artibus diaboli pro suis servulis obviaverit. Ille cibo fraudis decepit unum, ut in uno omnes circumveniret; Jesus autem cibo salutis omnes redemit, ut in omnibus et illum qui deceptus fuerat, reformaret. Ille calicem aureum Babylonis excogitavit, ut quicumque plus biberent, plus sitirent; et quia potus placere non poterat, auri pretio illiceret ad bibendum. Propinavit de vino suo, cui etiam

metalli suffragia requisivit. At vero Dominus Jesus aquam de petra effudit, et omnes biberunt. Qui biberunt in typo, satiati **754** sunt; qui biberunt in veritate, inebriati sunt. Bona ebrietas, quae infunderet laetitiam, non afferret confusionem; bona ebrietas, quae sobriae stabiliret mentis incessum; bona ebrietas, quae vitae munus rigaret aeternae. Hoc ergo poculum bibe, de quo dixit Propheta: *Et poculum tuum inebrians, quam praeclarum est (Psal. XXII, 5)*! Nec te moveat quod Babylonis aureum poculum est; quia et tu bibis poculum sapientiae, quae sit auro argentoque pretiosior. Utrumque ergo poculum bibe veteris et novi Testamenti; quia in utroque Christum bibis. Bibe Christum, quia vitis est, bibe Christum, quia petra est quae vomuit aquam; bibe Christum, quia fons vitae est, bibe Christum, quia flumen est, cujus impetus laetificat civitatem Dei; bibe Christum, quia pax est; bibe Christum, quia flumina de ventre ejus fluent aquae vivae; bibe Christum, ut bibas sanguinem quo redemptus es; bibe Christum, ut bibas sermones ejus; sermo ejus Testamentum est vetus, sermo ejus Testamentum est novum. Bibitur Scriptura divina, et devoratur Scriptura divina cum in venas mentis ac vires animae succus verbi descendit aeterni. Denique non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. Hoc verbum bibe, sed ordine suo bibe. Primum bibe in veteri Testamento: cito fac ut bibas et in novo Testamento. Et tamquam ipse festinet, dicit: *Galilaea gentium et partes Judaeae, populus qui ambulatis in tenebris, videte lucem magnam; qui habitatis in regione mortis, lux fulgebit super vos (Esai. IX, 1 et 2)*. Bibe ergo cito, ut lux tibi effulgeat magna; lux non quotidiana, non diei, non solis, non lunae; sed lux illa quae umbram mortis excludat. Nam qui in umbra mortis sunt, lucem utique solis ac diei videre non possunt. Et

quasi requirenti tibi unde tantus splendor, tanta gratia sit, respondet: *Quoniam puer natus est nobis, filius datus est nobis (Ibid., 6). Puer*, Quia ortus ex Virgine est; *Filius*, quia ex Deo natus tantae auctor est lucis. *Puer nobis natus est. Nobis*, qui credimus; non Judaeis, qui non crediderunt; *nobis*, non haereticis; *nobis*, non Manichaeis; *nobis natus est*, quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis; *nobis natus est*, quia carnem suscepit ex Virgine, quia homo natus est ex Maria. Caro nascitur nobis, Verbum datur. Quod nostrum est, inter nos natum est: quod supra nos est, nobis donatum est.

34. Satis excurrimus, ut putamus, sed non otiose; ut doceremus quia et in tribulationibus diligere Dominum debemus, nec recedere ab eo, quoniam et laetitiae tribulatio saepe succedit, et laetitia tribulationi. Denique qui tribulatione non frangitur, et legem sequitur, beatus est.

35. (Vers. 3.) *Et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Et folium ejus non defluet, et omnia quaecumque faciet, prosperabuntur.* Quae ista beatitudo est, quae ligno arboris comparatur, nisi intelligamus **755** in paradiso, illo beatorum loco, lignum vitae in medio lignorum aliorum de terra productum? Inter multa enim ligna quae erant speciosa ad aspectum, et bona ad escam, etiam hoc lignum terra produxit, et in medio paradisi erat; ut caetera ligna ejus viriditate florerent. Quod esse hoc lignum dicimus, nisi per quod nobis salus venit? Et recte hoc terra produxit, quia eum Virgo generavit, quae erat terra secundum Auctoris sententiam, quae in eum dicta est: *Terra es, et in terram ibis (Gen. III, 19)*. Pulchre quoque in medio legitur lignorum

aliorum; quia erat in medio apostolorum discentium, vel quia in medio erat mentis et cordis, sicut ipse ait: *Medius vestrum stat, quem vos nescitis (Joan. I, 26)*. Et alibi ait: *Ego autem in medio vestrum sum (Luc. XXII, 27)*. Denique et de ipso Salomon dixit: *Lignum vitae est omnibus percipientibus eum (Prov. III, 18)*. Qui ergo beatus est, imitator erit Domini Jesu, qui est lignum vitae, lignum sapientiae, plantatum in utero Virginis, voluntate Patris; a quo in perpetuum mansurum plantatur, ut fructum daret in tempore suo. Non enim potuit arescere ista plantatio, quae habebat ubertatem in se manentem gratiae spiritalis. Denique plenus Spiritu sancto Jesus regressus est ab Jordane. Hi sunt decursus aquarum de quibus dicitur in Evangelio: *Flumina de ventre ejus fluent aquae vitae. Hoc autem dicebat de Spiritu quem incipiebant accipere qui credituri erant in eum (Joan. VII, 38)*.

36. Est et alia traditio, quia sunt aquae de quibus prohibet nos bibere Hieremias dicens: *Quid tibi et viae Aegypti, ut bibas aquam Geon (Jerem. II, 18)*? Est et Tigris fluvius Assyrios praeterfluens. Est et Euphrates in Babyloniam tendens. Est et Phison, qui Latina interpretatione oris dicitur commutatio, circumiens terram Evilath, ubi est aurum, et aurum terrae illius bonum; et lapis carbunculus, et lapis prasinus. Merito os illic commutatur, ut non teneatur promissorum fides: sed sit in ore dolus, ubi est aurum bonum; avaritia enim fidem frangit, nec tenet verborum simplicitatem. Ornamenta quoque pretiosa mentem animumque commutant; ut aliud in pectore, aliud in sermone sit. In illis ergo regionibus fluminum fuerunt Judaei captivi, abducti in Aegyptum, et ad Assyrios, et ad Babylonios, ubi super flumina Babylonis sedebant, et flebant suae calamitatis aerumnam; et ut hic ipse Propheta

testatur (**Psal. CXXXVI, 1 et seq.**); illic suspenderunt organa sua, et omnem deposuere laetitiam, ubi graviora tolerarunt. Denique reliquae decem Tribus ad Assyrios ductae sunt; duae autem Juda et Benjamin tamquam gravioris reae flagitii in Babyloniam transierunt. Atrocius enim sacerdotis filia adultera quam caeterae puniuntur; quia sacerdotalis generis gratiam turpi opprobrio decoloravit.

37. Sicut illi ergo in tentationibus gravissimis fuerunt: ita multis tentationibus se Salvator noster objecit; ut nulla tentationis nostrae certamina praeteriret. Plantatus ergo recte dicitur secus decursus horum fluminum, non. in ipsis decursibus; **756** ut finitimum, non demersum intelligas. Fuit illi congressio prima carnis et sanguinis. Denique ait: *Pater, transfer a me calicem istum: sed non quod ego volo, sed quod tu vis* (**Matth. XXVI, 39**). Fuit divitiarum objecta tentatio, cum omnia regna terrae ei inimicus offerret, si procidens Dominus adoraret eum. Habes duorum fluminum decursus Geon et Phison. Fuit illi colluctatio adversus principes mundi: fuit in ipsa passione certamen adversus tentatores, quos Persas Hebraea appellat interpretatio, qui falsa testimonia deferebant. Adversus eos qui dicebant: *Descendat nunc de cruce, et credimus ei* (**Marc. XV, 32**); quae diabolus suggerebat. Habes Tigrim et Euphratem flumina.

38. Quadripartitum autem nobis certamen esse etiam Apostolus comprehendit dicens: *Quia non est nobis luctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates, adversus mundi hujus rectores tenebrarum; adversus spiritualia nequitiae, quae sunt in coelestibus* (**Ephes. VI, 12**). Hi sunt fluvii qui de paradiso exeunt. Unde puto quod is qui in paradysum gestit redire, hos

debeat transire decursus aquarum. Quod non otiose expressit idem ipse sanctus Propheta, demonstrans his qui tentationes omnes subirent, deberi sibi jam paradisi requiem. Itaque sic ait: *Decursus aquarum descenderunt oculi mei* (**Psal. CXVIII, 136**). Sicut enim romphaea est in ingressu paradisi ignea; ut qui redit, per ignem revertatur, urat peccata sua, probet aurum suum: ita qui redit, per hos decursus redit. Meritoque dicunt sancti: *Transivimus per ignem et aquam* (**Psal. LXV, 12**). De istis decursibus et Esaias dicit: *Si transeas per aquam, flumina non te concludent* (**Esai. XLIII, 2**). Quae flumina? Audi dicentem David de iis qui festinabant ad paradisum: *Forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem* (**Psal. CXXIII, 5**).

39. Quamvis nonnulli de istis quatuor tentationibus etiam illud accipiunt: *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem* (**Psal. XC, 13**). Ut ambulaverit in incarnatione, conculcaverit in passione, vel in traditione regni conculcet, quod Patri tradet, cum omnem evacuaverit principatum. Pulchre autem Aquila τὸ μεταπεφυτευμένον dixit, hoc est, transplantatum, eo quod primo sit plantatum in Virgine, postea transplantatum in paradisum; sicut dixit ad latronem: *Amen, amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso* (**Luc. XXIII, 43**).

40. Hoc lignum igitur fructum dabit in tempore suo. Ligna terrena fructum non dare, sed ferre dicuntur; sed lignum vitae ac sapientiae dat fructum, hoc est, largitur et donat. Rursus illud occurrit: Si lignum est sapientiae, cur in tempore dabit, et non semper? Ne forte grave sit nobis hoc sentire de Christo; sed tu qui legisti quia dispensatorem fidelem et prudentem constituet (**Luc. XII, 42**) Dominus supra familiam suam, ut

det illis in tempore tritici mensuram, in tempore utique, non semper, turbari utique non debes. Potest sapientia semper fructum dare; sed quia sapientia **757** est, debet sapienter dare, dispensare prudenter, si quando nos plenam mensuram aut mereamur, aut possimus accipere. Sicut hic extremum tempus fructum, ita et illic dabit fructum bonum in gentibus; ut resurrectionis ejus consortium capere ac servare possimus. Nunc non possumus, odioso saeculo non sustinemus. Hic enim corruptela est, et cavendum fuit ne corrumperemus bonos fructus, quos lignum vitae daret; quia nunc corrupti, illic autem incorrupti: *quando et mortui, inquit, resurgent incorrupti, et nos commutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, et mortale hoc induere immortalitatem (I Cor. XV, 52 et 53)*. Quid ergo proderat morituro accipere, quod ei mors habebat auferre? Novit ergo sapientia quibus quando dare debeat, quae nec folium amittit ligni sui. Et ideo qui fructus sit sapientiae, quod folium consideremus.

41. Fructus interior est; folium, quo fructus vel a sole torrenti, vel a frigore defenditur. Fructus videtur esse fides, pax, doctrina, excellentia verae cognitionis, intentio bona, mysteriorum ratio. Hos fructus bona vita custodit: mala etiam si perceperit, amittit: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas (Psal. XLIX, 16)*? In mysticis fructus est, in moralibus folium contemplatione mysteriorum coelestium. Nam virtutes sine fide, folia sunt; videntur virere, sed prodesse non possunt. Agitantur vento, quia non habent fundamentum. Quanti gentiles habent misericordiam, habent sobrietatem; sed fructum non habent, quia fidem non habent! Labuntur cito folia, ubi ventus flaverit.

Et aliqui Judaei habent castimoniam, sedulitatem in lectione multam, et diligentiam; sed sine fructu sunt, et versantur ut folia. Haec forte sunt folia quae Salvator in illa ficu reperit, sed fructum non invenit (**Matth. XXI, 19**).

42. Mystica salvant, et a morte liberant: moralia autem ornamenta decoris sunt, non subsidia redemptionis. Praestare autem mystica moralibus etiam ipse Dominus docet in Evangelio suo dicens de Maria, quae sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius, cum Martha circa ministerium festinaret, et quereretur quod soror eam propria circa mensae ministerium non juvaret: *Martha, Martha, Maria optimam partem sibi elegit, quae non auferetur illi* (**Luc. X, 41 et 42**). Si illa quae Christo ministrabat ad mensam, non conferebatur ei quae verbum cupiebat audire; quem operantem studioso cognitionis aeternae conferre poterimus? Ita tamen, ut nec illius operationi fides, nec hujus cognitioni, sicut Mariae, desit operatio; ne vel folia sine fructu sint, vel fructus sine munimentis naturalibus sit intectus, et pateat injuriae.

43. Possumus etiam illud intelligere, quia foliis se texerunt Adam atque Eva, corporea vestimenta quaerentes, eo quod resurrectio Dominici corporis prophetaretur; quia nec caro, quae antea vice foliorum interire consueverat, peritura **758** esset in Christo; justorumque omnium, qui secundum Evangelium ad imitationem ligni sapientiae nati ex Virgine vitam suam actusque formarent. Nam Graecus ita dixit: ὁ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει; quod potest ad beatum referri, μακάριος καρπὸν δώσει, Graece; Latine autem sic dicitur, ut sit: *quia beatus dabit fructum*, in resurrectione scilicet sua, quando potest perpetuum dare. Potest et sic, ὁ τὸν καρπὸν αὐτοῦ ὑπὲρ ξύλον, ut referatur ad lignum, cujus facta

omnia prosperabuntur. In quo evidens testificatio, quia de Salvatore dictum est. Cujus enim nisi ipsius facta possunt universa laudari, et prosperos habere exitus? Aquila autem, *dirigentur*, ait: quod et ad quemcumque hominem referendum videtur, quem dirigit Dominus favore coelesti. A Domino enim diriguntur gressus viri, et orationem suam in conspectu Dei David propheta dirigi postulavit (**Psal. CXL, 2**). Sed et ipse Dominus direxit opera sua, ut nullo erroris curvarentur anfractu.

44. (**Vers. 4.**) Sequitur: *Non sic impii, non sic; sed tamquam pulvis quem projicit ventus a facie terrae*; hoc est, non sic ut beatus vir, qui ideo beatus, quia non abiit in consilio impiorum, quia in peccato non stetit, in consilio pestilentium non sedit, volentium vel credentes pie, vel viventes pervertere; qui voluntatem habuit in Lege, et meditabitur in ea; aut, sicut Aquila posuit, *resonabit in Lege*: ut praecepta Legis resonet vita ejus, mores resultent sicut illorum, quorum in omnem terram exivit sonus. Forte hic sonus doctrinae hominum exeat; illic autem ubi facie ad faciem dabitur videre, plenior quaedam verbi fieri videatur expressio. Non ergo sicut beatus iste qui haec fecerit, qui erit tamquam lignum plantatum, cujus gesta omnia prosperabuntur, ita erit et impius. Ideo repetivit vel qui scripsit, vel qui postea addidit (ut quidam putant) quo confirmatior fieret repetita sententia dicendo: *Non sic impii, non sic*, qui erunt tamquam pulvis; sunt enim terreni, et sicut pulvis projicitur a facie venti, ita et isti projicientur et dissipabuntur a Spiritu sancto, qui terrae fertili atque fecundae animae salutaris sicut ventus auster aspirare consuevit.

45. Huic vento dicitur in Canticis: *Veni, auster* (**Cant. IV, 16**), ut clementia aeris mollioris cordis nostri arva laxentur, quae brumali gelu stricta recipiendis gremium seminibus denegabant. Bonum est nobis ut hic ventus aspiret, qui naves Tharsis ferentes vero Salomoni quae ad templum ejus necessaria videntur, tutos deducat in portus. Sed tunc iste ventus aspirat, si boreas ille gravis ventus flare desierit. Ideo vel Ecclesia, vel anima pia dicit: *Exsurge, borea, et veni, auster* (**Ibid.**); hoc est: Tu, borea, recede, et veni, auster: aspira hortum meum; ut flores non discutias, sed reserves. Anima igitur plena floribus pietatis hortum habet, vel ipsa hortus est, qui fructus ferat: anima quae impietati patet, pulverem habet, qui est infecundus ad fructum. Fructiferam quidem illam **759** fecit Dominus; sed ipsa sibi collegit impietatis pulverem.

46. Quid te jactas, o plene impietatis? An quia honoribus es potens, et abundas divitiis? Non advertis quia pulvis es, et tu dispergeris et dissipaberis. *Vidi*, inquit, *impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani; et transivi, et ecce non erat* (**Psal. XXXVI, 35 et 36**). Quid gloriaris, quia multa te servitia ambiunt, multi amici tegunt latera tua, plurimi te equi sequuntur, quorum nobis enarras prosapiam, et tamquam majorum tuorum genus. Praefers divitias, quia conviviiis pascis sodales. Utinam egenos pasceres; utinam non jocorum ministros, sed votorum adjutores. Jactas quia prodeunti illico ceditur, et homines te tamquam feram declinant aut bestiam. Num haec esse aliquid putas? Non audis quia ea omnia tamquam umbra praetereant? Quid juvant consulares praetextae, aut nitentes auro triumphales palmatae? Nudus exhibis: nemo illic consulem recognoscet.

Quid prosunt innumerae possessiones? Publicae sunt, non tuae. Hodie tu tenes, cras alius. Cum tu exieris, alius intrat. Vix movisti pedem, alius gressum intulit. Quanti ante te illic fuerunt, quanti post te dominabuntur, et hoc putas esse privatum? Quem umquam a morte divitiae redemerunt? Immo quem non ad mortem divitiae coegerunt? Quem ab inferis suae revocarunt opes? Quem potentia excusavit a poena? Pulvis est impietas, sicut pulvis est impiorum potentia: caliginem infert, dare salutem non potest. Simul ut vehemens flare coeperit spiritus, spargit eam atque dissolvit: aerem turbat, solum nudat; ut pulvis projicitur, deficit ut fumus, liquescit ut cera.

47. Hinc plerique non mediocrem moverunt quaestionem, utrum perituram naturam videatur asserere Scriptura divina; maxime quia alibi dixit: *Comminuam eos ut pulverem ante faciem venti, et ut lutum platearum delebo eos (Psal. XVII, 43)*; et alibi: *Ecce confundentur et reverebuntur omnes adversarii; erunt enim tamquam non sint (Esai. XLI, 11)*. Primum ergo interrogo, utrum impietatem secundum naturam putent esse, an praeter naturam? Si secundum naturam asserant, errare eorum opinionem certum est. Denique dicant, utrum naturae peccatum conveniat, an non? Sed certum est peccare, deviare esse ab eo quod est secundum naturam. Quid igitur tam ineptum, quam ut dicant minus videri, impium esse, quam peccatorem; cum omnium acerbissimum sit, quidquid in Dei fieri videtur injuriam? Quod si impie agere, non est praeter naturam: vivere ergo Impie secundum naturam est, nec peccati loco habendum, nec dignum reprehensione existimandum; nemo enim reprehenditur, qui operatur secundum naturam. Unde

concluditur, quia impietas praeter naturam **760** est. Quomodo igitur cum perditione consuetudinis, ἀπολλησομένας φύσεις, hoc est, perituras naturas inducit Scriptura, cum impietas non utique naturalis sit, sed praeter naturam? Quod enim non habet, non amittit: nec potest ea substantia perire, quae non fuit. Nam et pulvis commotus, aut in aquae substantiam transfertur, aut in aerem, aut in ignem, hoc est, in aliam videtur saepe transire naturam. Non ergo in nihilum deficit, sed in aliud transit.

48. Quid obstat igitur quin et ille qui verbi virtute et ratione comminuitur ut pulvis, non in nihilum dissipetur, sed commutetur in melius; ut ex terreno fiat spiritalis homo, et ut lutum platearum sic deleatur, ut tollatur quidquid asperum ac sordidum videtur, remaneat quidquid planum ac mundum est? Et quod ait de adversariis Hierusalem: *Sunt sicut qui non sunt*; utique potuit dicere: Non erunt. Sed cum dixerit: *Confundentur et reverebuntur*; utique intelligis quia erunt per substantiam, et profectum conversionis, sed non erunt quasi adversarii, quod fuerunt. Itaque per improbitatis defectum non erunt, erunt fide ac devotione mutati. Denique et alibi ex peccatoris persona dicitur: *Et iram Dei sustinebo, quia peccavi, donec justificet iudicium meum* (**Mich. VII, 9**). Convertere enim Deus cupiens peccatorem, punit eum et urit, ut purget. Unde ait: *Et educet me in lucem* (**Ibid.**). Nam et ceram urit ignis, et liquescit, ut purgetur: et nos per ignem probamur: et fumus consumpto omni materiali expurgatur, et neque natura transit. Itaque et anima purgata ab omni labe, in id quod est deficit, non in id quod non est; unde ait Balaam: *Moriatur anima mea ut anima justorum* (**Num. XXIII, 10**); ut moreretur lapsus ejus, et quidam improbitatis

usus: transiret autem in consuetudinem, vitamque justorum; omnia enim Deus salva vult esse. Unde et Salomon ait: *Deus mortem non fecit, nec laetatur in perditione vivorum* (**Sap. I, 13**). Fecit animam ut sit: creavit hominem in incorruptionem, quem ad imaginem sui fecit: sed homines a naturae munere deviantes, obnoxios fecere se morti, ut quasi terreni corrumpantur. Sed Deus per tribulationes ad poenitentiam cogit, ut per poenitentiam uratur et consumatur illud accidens malum improbitatis, et pereat; et locus ille animae, qui erat accidentis impietatis possessio, pateat ad receptionem virtutis et gratiae. Certum est autem animae naturam esse pretiosam, quae ad similitudinem Dei facta receptionem omnis virtutis admittit; utpote quae cognitionis supernae non sit fraudata consortio.

49. Nunc illud superesse arbitramur, quod in multorum ore versatur, qua ratione Deus, cujus sine voluntate nec passer vilissimus cadit, et apud quem capilli capitis numerati sunt, dixerit per Isaiam: *Sic omnes gentes ut stillicidium de 761 urceo, et sicut momentum staterae aestimatae sunt, et ut sputum aestimabuntur* (**Esai. XL, 15**). Ita ergo peribunt omnes gentes sicut stillicidium de urceo, et ut sputum perit, et ad nullos usus proficit. Sed tu qui nosti quia gentes non eo usque pro nihilo habuit Deus noster, ut et Abrahae dixerit: *Benedicentur in te omnes gentes* (**Gen. XII, 3**); et per David locutus sit ad Filium dicens: *Dabo tibi gentes haereditatem tuam* (**Psal. II, 8**); et infra: *Omnes gentes servient ei* (**Psal. LXXI, 11**); qui legisti, *quia obtulit Deus Filium suum pro omni gente, ut salvos faceret peccatores* (**Rom. VIII, 32**); debes hoc loco vim divinae sententiae considerare. Contemplatione etenim creaturarum

coelestium, quae multae sunt (sicut coelum quod multipliciter majus quam terra est, ut a plerisque punctum comparatione coeli terra sit aestimata), Angelorum, Archangelorum, Principatum, Potestatum, Thronorum, Dominationum, millium, et decem millium, et innumerabilium millium; contemplatione ergo horum gentes ut stillicidium de urceo aestimatae sunt, cujus est omnis plenitudo. Ex illa igitur plenitudine coelesti tamquam gutta cadens aestimatae sunt gentes. Quomodo enim poterant maximae videri, cum ipsa terra in qua sunt gentes, minima mundi portio sit, et omnium quae operatus est Deus, tamquam staterae exigua inclinatio gentes sint? Simul cognosce per hanc stateram omnia Deum cum justitia condidisse, et in ipsis gentibus inesse quiddam naturaliter, in quo justitiae videretur vel exiguum esse momentum, et sputum ipsum tamquam ex universitate totius corporis interioriorem existere portionem.

50. Magis ergo hic misericordia praedicatur: quoniam qui venit quaerere quod perierat, nec stillicidium illud quasi vile contempsit, et allevavit momentum staterae; et sputo illi substantiam boni corporis donans, dignatus est omnes gentes in unum corpus Ecclesiae congregari. Inter gentes autem et Israel annumerari potest nequaquam expers divinae ejus justitiae; quia ipse Moyses dixit de Israel: *Ecce populus sapiens, et disciplinae tenax, gens magna (Deut. IV, 6)*. Et ut scias quia supra meritum nostrum Dei bonitas redundavit, Apostolus hunc propheticum locum interpretatus ait: *Conclusit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur (Rom. XI, 32 et seq.)*; et subjunxit: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus! Quis enim*

cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit: aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Hunc autem locum praemittens Propheta ait: *Sic omnes gentes ut stillicidium de urceo aestimatae sunt (Esai. XL, 15)*, et reliqua, ut cognoscas intellectum istum cum interpretatione Apostolica convenire.

51. (Vers. 5.) Sed quid evidentius eo quod perituras naturas non videatur inducere, cum ipse subjecerit sanctus Propheta: *Quoniam non resurgunt impii in judicio*. Non enim dixit: *Non resurgunt*; sed ait: Resurgunt quidem, sed non in judicio. Qui autem resurgit, est utique, et manet; sed quia non credidit in Christum, jam judicatus est; et ideo non venit in judicium, quem peracti jam **762** manet poena judicii. Et de resurrectione quidem plurima divinarum Scripturarum sunt testimonia, quae non praetermisimus in libris consolationis et resurrectionis. De eo autem quod ait: *Non resurgunt impii in judicio*; secundum Evangelium absoluta sententia est, quia non omnes judicabuntur. Apostolus autem ait: *Omnes enim oportet nos stare ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum (II Cor. V, 10)*. Haec putant plerique esse contraria; nec advertunt quia Salvator de perfidis dixit atque impiis, qui non crediderunt in Dominum Jesum. Sic enim ait: *Qui credit in me, non judicabitur, qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei. Hoc autem est judicium, quia venit lux in hunc mundum, et dilexerunt magis homines tenebras quam lucem; erant enim mala ipsorum opera (Joan. III, 18, 19)*. Liquet igitur de quibus dictum sit, hoc est, de iis qui non crediderunt in Dominum Jesum. Apostolus quoque etsi dixit omnes, de iis utique dixit qui crediderunt, sed actuum suorum rationem in die judicii

reddituri sunt. Denique ipse alibi ait (**Rom. II, 15**), quia testimonium conscientiae nostrae in die iudicii revelabitur, cum invicem cogitationes nostrae aut accusabunt se, ut scriptum est, aut defendent, et patebunt cordis occulta. Quid autem hoc evidentius quod ait alibi: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur* (**I Cor. XV, 15**)? Immutabuntur enim iusti in incorruptionem, manente corporis veritate. Daniel quoque dicit: *Judicium sedit, et libri aperti sunt* (**Dan. VII, 10**). Ostendit ergo iudicium futurum, maxime cum alibi idem dicat: *Multi qui sedent in tumultu terrae, exsurgent, isti in vitam aeternam, et isti in opprobrium et confusionem aeternam; et intelligentes splendent sicut splendor coeli, et de iustis multi sicut stellae lucebunt* (**Dan. XII, 2 et 3**).

52. Quod istud est iudicium sedentium iudicium, et qui libri aperti, nisi conscientiae nostrae, velut libri peccatorum nostrorum seriem continentes? Quamquam hoc ipsum vile sit aestimare quasi humani simile iudicii. Aliud est Christi iudicium, ubi conscientia ipsa se prodit, quae latere non potest occultorum arbitrum: ubi cogitationes lucent apud eum, qui adhuc cogitantibus dicebat: *Quid cogitatis mala in cordibus vestris* (**Matth. IX, 4**)? Cum Judaeis diceret, dicebat omnibus; ne quis putaret quod occulta possent esse quae eum fallerent, ne quis putaret quod parietibus clausis testem occulti erroris effugeret. Ideoque et Evangelista testatur dicens: *Jesus autem sciebat cogitationes eorum* (**Luc. VI, 8**). Quomodo ergo ait: *Libri aperti sunt*? Non utique atramento scripti, sed vestigiis delictorum, et flagitiorum inquinamento. Aperietur liber conscientiae tuae, aperietur liber cordis tui, culpa nostra recitabitur. Est ibi liber, ubi est tabula; immo sunt libri

inscripti, ubi sunt inscriptae tabulae, quas inscribit Spiritu sancto Apostolica doctrina, sicut legimus, dicente Paulo: *Epistola nostra vos estis. . . . inscripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus* (**II Cor. III, 2 et 3**). Sunt ergo tabulae cordis inscriptae **763** Spiritu sancto, istae recitabuntur. Si bene egeris, manebit Scriptura. Vide ne tollas Spiritus sancti gratiam; vide ne deleas, et scribas atramento flagitia tua, ne veniat dies iudicii, et dicat Iudex: Recitentur libri, recitentur tabulae gestorum ejus; et dicat tibi: Ego scripsi tabulas tuas, cur delesti apices meos? Ego scripsi dona mea, quomodo delesti munera mea, et scripsisti opprobria tua? Non legisti quia scribo? Non tibi dixi per os Prophetarum mei: *Lingua mea calamus scribe velociter scribentis* (**Psal. XLIV, 2**); iudicium autem Verbi est.

53. *Multi ergo dormientium in tumultu terrae surgent, qui bene egerunt, in resurrectionem vitae: qui male egerunt, in resurrectionem iudicii* (**Joan. V, 28 et 29**). Quod Daniel ait: *in vitam aeternam*; hoc Salvator: *in resurrectionem vitae*, dixit. Item quod ait Daniel: *in opprobrium et confusionem*; Salvator dixit: *in resurrectionem iudicii*. Unde non expedit nobis ad iudicium venire, et non expedit non venire; ne aut praedammati videamur, aut in hac labe vitiorum subeamus tanti pondus iudicii. Propheta rogat ne intret Dominus in iudicium cum servo suo (**Psal. CXLII, 2**); quanto magis nos iudicium Domini timere debemus? Pone quia misericors Dominus ignoscet: quanta prodentur quae latere credebam? Qui pudor, quae confusio erit mihi, cum is qui alios profitebar docere, ipse in eo deprehendar, in quo alios arguebam?

54. Et ideo quoniam et Salvator duo genera resurrectionis posuit, et Joannes in Apocalypsi dixit: *Beatus qui habet partem in prima resurrectione* (**Apoc. XX, 6**), isti enim sine iudicio veniunt ad gratiam: qui autem non veniunt ad primam resurrectionem, sed ad secundam reservantur, isti urentur, donec impleant tempora inter primam et secundam resurrectionem: aut si non impleverint, diutius in supplicio permanebunt. Ideo ergo rogemus ut in prima resurrectione partem habere mereamur. Sunt qui resurrexerunt in passione Christi; et isti plane beati, qui acceperunt Christi gratiam, et audierunt vocem ejus, de qua scriptum est: *Venit hora quando audient mortui vocem Filii Dei, et qui audierint, vivent* (**Joan. V, 25**). Et: *Ingressi sunt in sanctam civitatem* (**Matth. XXVII, 53**). Puto quod magis illam significet supernam, quam istam Hierusalem, quam reliquit, quam incusavit, quod in istam pedibus, in illam autem supernam meritis intraverint.

55. Sed et illud caveamus, ut hic positi surgamus de tumulo terrae. Sunt qui viventes sepulcro sunt circumdati et repleti mortuis, quorum guttur sepulcrum est, non loquentium verba vitae, sed mortis. Si hic resurrexerimus a mortuis, et illic resurgemus: si hic non fuerimus ossa arida; **764** sed acceperimus rorem Verbi, humorem Spiritus sancti, et illic vivemus; sic hic nos excitaverit Jesus voce sua magna, ut excitavit Lazarum, et per discipulos suos solverit a vinculis mortis, et induxerit in Bethaniam, ubi erat Lazarus, hoc est, in domum obeditionis, et adhibuerit hic convivio suo; et illic cum eodem recumbemus, et illic cum eo semper epulabimur, et illic nobis redolebit unguentum, quod solus proditor dolebat effusum.

56. (Vers. 5.) Ergo *impii non resurgunt in iudicio*. hoc est, in portionem eorum qui iudicium subituri sunt; *nec peccatores resurgunt in consilio justorum*. Vides quia surgunt impii, et non surgunt in iudicio justorum, quia peccatores etsi non resurgunt in consilio justorum; resurgunt tamen in iudicio. Unde videntur qui bene crediderunt, et fidem suam etiam operibus exsecuti sunt, ipsi non iudicari, sed surgere in consilio justorum: peccatores autem qui non possunt inter justos surgere, surgent in iudicio. Habes duos ordines. Tertius superest impiorum, qui quoniam non crediderunt, jam iudicati sunt; et ideo non surgunt in iudicio, sed ad poenam: *dilexerunt enim magis tenebras quam lucem* (Joan. III, 19); et ideo iudicium eorum poena est, et forte poena tenebrarum. Et poterat quidem intelligi quod ii qui mala opera habent, credentes tamen in Christum, volentes quidem recte vivere; sed victi illecebris peccatorum, dilexerunt plus tenebras quam lucem: id est, utrumque dilexerunt, sed magis tenebras. Sed quia de illis praemisit qui non crediderunt, sic accipiendum puto quod dilexerunt tenebras, et non lucem; lux enim Christus est. Qui ergo non crediderunt luci, absurdum est ut lucem vel dilexisse credantur, quam nescierunt. *Nescierunt enim, neque intellexerunt, in tenebris ambulant* sicut scriptum est (Psal. LXXXI, 5).

57. (Vers. 6.) Sequitur: *Quoniam novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit*. Adverte sensum: *Non resurgunt impii in iudicio: quoniam novit Dominus viam justorum*. Vias eorum utique novit, quorum dirigit gressus; sunt enim gressus hominum, qui a Domino diriguntur. Diriguntur a Domino et viae viri. Has novit Dominus vias, quae sunt rectae, quae ad illam vitam tendunt dicentis: *Ego*

sum via, veritas, et vita (Joan. XIV, 6). Haec bona est via: tortuosa autem est via saeculi. Non dignatur illam viam nosse. Illos enim agnoscit, qui sunt ipsius, qui operantur opera ejus: qui autem operantur iniquitatem, his dicit Dominus: *Discedite a me, omnes operarii iniquitatis, non novi vos (Luc. XIII, 27).* Non per ignorantiam, sed per id quod indigni sint scientia Dei, nesciuntur.

765 58. Pulchre autem ait: *Et iter impiorum peribit.* Separavit Latinus, ut iter diceret, et tamquam discrevit iter a via; Graecus autem in utroque viam dixit. Non otiose tamen Latinus, quia et Dominus: *Ego sum via*, dixit; non dixit: *Ego sum iter*. Perire autem iter impiorum dixit, non impios. Servat eorum substantiam, qui si convertantur, **766** solum iter impietatis amittent, quod nec ab initio fuit, nec erit. Quod accidens igitur est perit: quod substantivum, manet. Pereunt autem ita impii, quomodo dicitur: *Anima quae peccat, ipsa morietur (Ezec. XVIII, 4):* ut peccati aculeo, non omni substantiae suae dissolutione moriantur.

IN PSALMUM XXXV ENARRATIO .

765 PRAEFATIO.

1. Dicturus Propheta in psalmo sequenti quae esset forma justī, ante formam expressit injusti. Neque enim possumus

cognoscere quae sit forma justitiae, nisi cognoscamus quae sit iniquitatis effigies; sunt enim sibi adversae atque contrariae. Namque in altera simplex habitudo naturae, in altera fallax versutia nequitiae: alia virtutum imagines praefert, alia vitiorum commercia praetendit. Convenire autem hunc ordinem et ipsa ratio docet; et si de contrariis sumenda sunt testimonia, ipsi doctores philosophiae confessi sunt, dum sequuntur. Quis autem dubitet longe anteriorem Davidem Platonis fuisse temporibus, quem non solum magister ejus; sed nec avi quidem avorum ejus videre potuerunt: cum ille in principio regni fuerit Judaeorum (quod per innumera annorum curricula propagatum est), iste post tempora captivitatis, quibus regnum gentis ejus jam fuerat dissolutum. Ergo ipse qui tenet in omnes saecularis sapientiae principatum, cum diceret non posse formam justitiae comprehendere, nisi ante discutiendam injustitiae seriem putavissent, exemplum attulit quod ii qui velint aurum quaerere, prius se luto obliniant. Aurum itaque justitia, iniquitas lutum est. Quod a nostris quoque prius dictum esse non dubium est, cum scriptum sit: *Ut lutum platearum delebo eos* (**Psal. XVII, 43**). Et vere lutum; quia eos inquinat qui sibi appropinquaverint. Fugiamus ergo injustitiam, ne luteis sordibus inquinemur, atque in ejus voraginem non pes noster exterior, sed, quod est gravius, mens nostra mergatur. Et philosophia quidem aurum se quaerere dicit; sed lutum versat, quae divinitatem quaerit in statu; sed vasa figuli virga confringet. Nos aurum quaerimus, quo corpora nostra mundemus, mortificationem Jesu Christi in corpore nostro circumferentes; ut et vita Jesu Christi in corpore nostro manifestetur. Bonum aurum, sanguis

est Christi, dives ad pretium, profluus ad lavandum omne peccatum. Ordinem diximus, titulum consideremus.

2. (**Vers 1.**) *In finem*, inquit, *servo Domini psalmus David*. In toto psalterii corpore solus hic titulus est, quod psalmum servo Domini se scripsisse testetur. Quis iste est servus Domini, videamus: quid psalmi series significet: cui dictus hic psalmus sit? Audiamus ad quem loquatur: *Domine*, inquit, *in coelo misericordia tua, et veritas tua usque ad nubes. Justitia tua sicut montes Dei, judicia tua abyssus multa* (**Psal. XXXV, 6 et 7**). Cui hoc, nisi Filio Dei dicitur? Haec enim non humanae, sed divinae sunt potestatis. Sed quid sibi vult quod servo Domini dici psalmum hunc **766** titulus declaravit (**Psal. LXXXIX, 1**), cum orationem Moysi hominis Dei maluerit, quam servi Domini in posteriore titulo nuncupare? quod ergo consilium Prophetae fuerit non intelligo, vel potius ipsius domini Salvatoris, qui locutus est in Propheta. Vere judicia ejus sicut abyssus multa, ut servo honorificentiam reservaret, sibi conditionem servitutis ascriberet. Videor mihi intelligere, videor hausisse aliquid de gratia spiritali. Adversus injustitiam, ut diximus, psalmus hic scriptus est: et ideo plus gravatur injustitia perfidorum, qui Christum Jesum Dominum recipere noluerunt, cum ille propter ipsos suscepit servitutem. Quid enim tam iniquum, quam ingratos fuisse tantis beneficiis; ut quibus ille salutem daret, hi sanguinem ejus effunderent? Denique alibi cum de sua passione loqueretur, ad acervandam Judaicae impietatis invidiam sic ait: *Ne avertas faciem tuam a puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me . . .* (**Psal. LXVIII, 18**). *Pauper et dolens ego sum* (**Ibid., 30**).

3. Veni, Paule, interpretare nobis, qua ratione Dominus coeli atque terrarum se pauperem dixerit, et quae sit ista paupertas. Tu certe illum divitem dixisti: quomodo idem dives et pauper est? Audiamus testimonium Pauli. *Scitis, inquit, gratiam Domini nostri Jesu Christi; quia propter vos pauper factus est, cum dives esset; ut vos ejus inopia ditaremini (II Cor. VIII, 9).* Veni et tu, Esaia, interpretare nobis quomodo se dolentem dixerit Christus, qui dolores vulnerum sanare consuevit. Medicus venit, ut curaret aegros: quid ipse habuit quod doleret? Audiamus etiam Esaiae testimonium. *Pro nobis, inquit, dolet: et nos aestimavimus eum esse in doloribus (Esaï. LIII, 4).* Expressit medici affectum, qui etiamsi ipse nullum vulnus habuit quod doleret, tamen compassus est vulneratis. Hoc igitur in psalmo Dominus exprobrat Judaeis: Ego propter vos pauper, ego pro vobis dolens, et vos mihi manus impias intulistis dicentes: *Tollamus justum, quia inutilis est nobis (Sap. II, 12).* *Injiciamus lignum in panem ejus (Jerem. XI, 19).* Bene panem dixit pro carne ejus. Ille alimentum detulit, isti pro beneficio retulere supplicium. Non mirum ergo si esuriunt, qui sibi vitae aeternae alimoniam denegarunt. Pulchre etiam duo ista junxerunt: *Injiciamus lignum in panem ejus.* Nesciebant quid loquerentur Judaei, et mysterium loquebantur. Paradisum nobis Crux reddidit Christi. Hoc est lignum quod Adae Dominus demonstravit, dicens de ligno vitae, quod esset in medio paradisi, edendum: de ligno autem scientiae boni et mali, non edendum. Erravit Adam, mandata non tenuit, interdictum gustavit. **767** Per lignum coepimus esurire; quia suum caro accepit alimentum. Ideo Dominus in Christo carnem junxit et lignum, ut fames antiqua cessaret, vitae gratia redderetur. Beatum lignum Domini, quod omnium

peccata crucifixit. beata caro Domini, quae victum omnibus ministravit!

4. De paupertate igitur et dolore Domini idonea, ut arbitror, sanctorum protulimus testimonia, quorum alter vidit et dixit, alter est electus ut diceret. Ipsorum igitur qui probati sunt, de servitute Domini testimonia iterum proferamus; immo sua quae de se ipse locutus in utroque est. Audiamus ergo quid dicat: *Sic dicit Dominus, qui finxit me ex utero servum sibi ad congregandum Jacob et Israel ad eum (Esai. XLIX, 5).* Advertimus ergo quod propter congregationem populi, formam suscepit servitutis. Audis, Judaeae, et de gratia contumeliam refers; et hoc ad perfidiam derivas, propter quod magis credere debuisti. Ad te vocandum venit, et conviciaris. Ex utero servum se dixit. Audi, Ariane, ex quo utero: paululum supra recurre: *Ex utero, inquit, matris meae, vocavit Dominus nomen meum (Psal. XLIX, 1).* Quod nomen ejus sit, audiamus, quo eum Pater vocavit. *Ecce virgo in utero accipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel: quod interpretatur, Nobiscum Deus (Esai. VII, 14; Matth. I, 23).* Quod enim aliud nisi Filius Dei nomen est Christi? Accipe aliud. Dixerat quidem et Gabriel ad Joseph de Maria: *Pariet filium, et vocabit nomen ejus Jesum (Ibid., 21).* Accipe Dei vocem: *Et tu, Bethleem Judaeae, non es minima inter principes Juda; ex te enim exiet Princeps qui regat populum meum (Mich. V, 2).* Adverte mysterium: ex utero Virginis idem et servus exivit et dominus; servus ad operandum, dominus ad imperandum; ut regnum Deo in hominum mentibus radicaret. Utrunque unus, non alter ex Patre, et alter ex Virgine; sed idem qui ante saecula ex Patre, ipse postea carnem suscepit ex Virgine. Ideo ergo et servus

vocatur, et dominus: propter nos servus; sed unitate divinae substantiae Deus ex Deo, Princeps ex Principe, aequalis ex aequali; neque enim degenerem genuit (**Matth. III, 17**), in quo se ipse complacere memoravit.

5. Magnum, inquit, tibi est vocari puerum meum, ut statuas Tribus Jacob. Servat ubique suae vocabula dignitatis. Magnus Deus, et magnus puer: nec in carne magnitudinis suae nomen amittit, cujus magnitudinis nullus est finis. Meritoque securus, *cum in forma Dei esset*, ut Apostolus dicit, *non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo: sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et specie inventus ut homo: humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* (**Philip. II, 6 et seq.**). Hic est ergo aequalis quasi Dei Filius, hic servi formam in carne suscepit, hic mortem gustavit, cujus magnitudo non habet finem; quia finis Legis est Christus ad justitiam omni credenti: ut in ipsum omnes credamus, hunc intimo adoremus affectu. Bona servitus, quae omnes liberos fecit: **768** bona servitus, quae nomen super omne nomen acquisivit: bona humilitas, quae fecit, ut in nomine ejus omnes genu figant, coelestium, terrestrium, et infernorum; et omnis lingua confiteatur quoniam Dominus Jesus in gloria est Dei Patris. In hunc ergo finem dirigitur hic psalmus, ut et nos servi simus ad justitiam, non superbi ad arrogantiam. Servitus enim stipendium libertatis est: stipendium autem mortis arrogantia est. Sed jam ipsam psalmi seriem adoriamur.

ENARRATIO.

6. (**Vers. 2.**) *Dixit injustus, ut delinquat sibi.* Quid dixerit, non expressit, et ideo sic intelligendum arbitror, quia quidquid dicit injustus, peccatum est. Omnis enim injustitia, peccatum; quoniam ubi organum vitiosum, quomodo potest cantus non esse vitiosus? Degeneris materiae decolor partus est. Quidquid ergo loquitur injustus, iniquitas est, quae in suum refertur auctorem, sicut viperæ partus, qui primo suam scindit parentem, ut frequens sermo est (**De Tobia, cap. 12, num. 41, et inf. Psal. XXXVII, num. 8**). Sibi ergo delinquit. Nihil hac sententia sublimius dictum arbitror. In illis qui sibi sapientiam saeculi vindicarunt, nihil tale legi, nihil tale cognovi. Nec mirum, quandoquidem illi humano ingenio locuti sunt, hoc infudit Spiritus Dei, Spiritus veritatis: quia injustus sibi delinquat, sibi generet vulnera, se ipse confodiat. Nam sicut spinae nascuntur in manu ebriosi, ut Scriptura asserit (**Prov. XXVI, 9**): ita et injusti sermone nascuntur, quae compungant loquentem. Loquitur injustus, et interior ejus conscientia vulneratur; quia in omni sermone quem loquitur, non est fraudis immunis. Cujus enim gravior est poena, quam propria, cum pro omni sermone det poenas? Serpens aliis infundit venenum, injustus sibi; in eum enim refunditur quidquid effuderit. Injustus igitur et aliis inutilis, et sibi noxius: justi autem vita fructuosa aliis, et sibi dulcis. Dicit enim Salomon: *Fili, si sapiens eris, tibi sapiens eris, et proximis; si autem malus evaseris, solus hauries mala* (**Prov. IX, 12**).

7. Advertimus ergo quia justitia aliis est potius nata, quam sibi: commune commodum, non suum exspectat; et alienum bonum pro suo ducit emolumento. Beata et praeclara justitia,

cujus bonum omnibus proficit: ex uno plerumque ad plures proficiscitur, atque ad omnes pervenit. Justus David, qui parcebat inimico, et malebat innocentiam suam, quam vitam tueri; ne malo publico vindicaretur, atque appetendi principis in malis quoque causis aliis exemplum ederet, cum ipse vindictam de insidiatore sumpsisset. Justus Abel, qui de ovibus suis quas ei Dominus dederat, primitias Domino putaverit offerendas; et ideo plus placuit Deo, quia moram non fecit, devotionem probavit. Sed hoc impius ferre non potuit, justitiae praevaricator, radix iniquitatis; et ideo fratrem occidit, quia hostia ejus Deo magis quam oblatio sua fuerat comprobata. Sed **769** ille occisus Deo loquebatur in voce sanguinis sui, hic vivus a facie Domini repellebatur; et cum adhuc a Domino poenae cessarent, torquebat eum suorum conscientia peccatorum. Latebat miser tremens et timens; et cum adhuc percussor deesset, ipsa sese injusti vita cruciabat. Acceperat signum, ne eum aliquis occideret: non ut vitae suavitate frueretur, sed ne mors auferret aerumnam: ut percussorem suum quotidie timendo pateretur. Meruerat quidem ut percussor inhiberetur; sed sine ulla intermissione ipse sibi suus carnifex erat, ipse percussor.

8. Quae poena major quam timere quod vitare non possis, nec quod timueris, evadere? Unde praeclare David exprimens conventionem gravissimam conscientiae peccatricis ait: *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, et delictum meum contra me est semper* (**Psal. L, 4**). Offunditur enim nobis ultrix nostri imago peccati; nec quietum reum suum esse permittit, inferens miseram servitutem: atque in sua vincula trahit, ut enodare se non queat; quoniam volens ipse se vendidit, cui liberum erat delictorum aera non capere, et

libertatem innocentiae reservare. Itaque dum oramus, peccatum offunditur: ubi somno sensus se corporis relaxaverit, peccatum recurrit. Semper nobis error noster tamquam malus exactor occurrit, vel tamquam improbus fenerator conveniens debitorem. Unde Dominus ait: *Qui facit peccatum, servus est peccati* (**Joan. VIII, 34**). Sed justus novit quemadmodum peccatorum suorum vincula dissolvat, nec exspectat accusatorem, sed praevenit ut confitendo suum allevet omne delictum; ne habeat quod adversarius criminetur. Ideoque Scriptura tibi dicit: *Justus in principio sermonis accusator est sui* (**Prov. XVIII, 17**). Vocem enim eripit adversario, et quasi dentes quosdam paratos ad praedam criminationis infestae, peccatorum suorum confessione constringit. Dixit Judas Iscariotes ut delinqueret sibi. Quid dixit: *Quem osculatus fuero, ipse est: tenete eum* (**Matt. XXVI, 48**). Hoc dixit, et se ipse proprio ore egit in mortem. Quantos putamus in ipso fuisse tortores, ut sibi ipse tam gravis poenae exactor incumberet, et semetipse laqueo strangularet?

9. *Dixit injustus ut delinquat sibi*. Locutus est justus: *Ecce ego peccator male feci, et grex iste quid fecit* (**II Reg. XXIV, 17**)? Et remissum est omne peccatum. Dixit ergo justus, et sibi profuit. Dixit Cain: *Numquid ego custos sum fratris mei* (**Gen. IV, 9**)? et sibi ipse mentitus est. Dixit Ananias omne se venditi sui ruris pretium protulisse, et mentitus est sibi, qui potuit minus offerre sine fraude. Ideoque praeclare ait: *Et mentita est iniquitas sibi* (**Psal. XXVI, 12**). Sibi enim ante mentitur, cum in suum mentitur exitium; sibi delinquit, qui sibi innocentiae eripit suavitatem. Quis enim puritate et simplicitate pectoris dulcior fructus? Quis cibus suavior, quam is quem animus bene sibi conscii, et mens innocentis

epulatur? At vero iniquitas velut quodam plumbeo talento, ut Scriptura testificatur (**Zach. V, 7**), conscientiam gravat. Meritoque David ait: *Sicut onus grave gravatae sunt super me* (**Psalm. XXXVII, 5**). Et Salomon: *Sicut uva acerba dentibus, 770 et fumus oculis, ita iniquitas omnibus utentibus ea* (**Prov. X, 26**). Gravis poena quae cibum impedit, aspectum obducit; et, quod est amplius, oculis mentis internae tenebrosam offundit caliginem, ut quod verum est, videre non possit injustus. Ideoque delinquit sibi, qui sibi quae pretiosa sunt, eripit.

10. *Dixit ergo injustus ut delinquat sibi.* Justus autem loquitur, ut aliis et sibi prosit; ille loquitur ad perniciem, hic loquitur ad salutem. De justis vero et fidelibus dictum est: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (**Rom. X, 10**). Illius lingua vulnerat, lingua autem prudentum sanat. Unde cum expostularet David cum rege Saul, quod oblitus beneficii, salutis ingratus eum persequeretur ad mortem, a quo toties jam videret se esse servatum; et vitam ejus appeteret, qui vitam suam pro regis salute periculis obtulisset, ait sibi fructum non perire justitiae, qui insidiatorem suum in manus suas a Domino sibi traditum non peremisset (**I Reg. XXIV, 14**). Ab injustis iniquitas prodivit, venenum a serpentibus effusum est, venenum et iniquitatis arma perierunt.

11. Ideo scriptum est: *Dixit injustus ut delinquat sibi.* Quid dixit? *Ponam thronum meum super nubes, et ero similis Altissimo* (**Esai. XIV, 14**). Effectum non habent verba, sed peccatum habent. Inanis quidem pompa jactantiae; sed superbiae spiritus criminosus non timet convicio majestatem violare divinam. Etenim si ullus Dei timor ejus inesset

affectui, non in conspectu Dei plena doli gerenda sibi ausu temerario credidisset, quasi Deus non possit occulta cognoscere, qui scrutator est internorum. Spectat omnia Deus; nihil est quod eum praetereat, nemo qui fallat: cui omnia praesentia quae futura sunt, et manifesta quae latent. Etenim si sol iste mundanus clausis plerumque domiciliorum habitaculis suum lumen interserit; quanto magis Deus summus, aeternus, etiam secreta penetralia mentis humanae, atque omne Angelorum consilium scientia sua scrutatur, et praevenit? Quid ergo aliud agit injustus, nisi ut iniquitatem sibi quaerat et odium?

12. Sic enim scriptum est: *Non est timor Dei ante oculos ejus: quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut inveniret iniquitatem suam et odium.* Quid enim inveniret? Omnis enim qui quaerit, invenit: ergo si malum quaeritur, agitur ut inveniatur. Sed quemadmodum laudabilis est ille, qui bonum quod quaesivit, invenit, ita inveniabilis qui laboravit ut malum quod quaesierat, inveniret; bonis enim rebus, non flagitiis atque criminibus laborem nostrum nos oportet impendere. Quid igitur nisi summae stultitiae atque dementiae est, odium quaerere, iniquitatem mais artibus invenire, quam bonus nemo quaesivit?

13. Quomodo igitur improbi iniquitatem suam et odium quaerant, consideremus. Nempe Herodias erat tetrarchae Philippi legitimo nexa conjugio, regiae abundans opibus potestatis: quae Herodem Romam adusque tendentem quasi germanum mariti, hospitii et affinitatis jure suscepit; cum quo depacta suam copulam, non multo post relicto viro, consortii sui jura mutavit. **771** Nonne ea quaesivit iniquitatem et odium, quae conjugium deseruit, ut inveniret adulterium? Et

quia sanctus Baptista nuptias illicitas constanter increpuit dicens Herodi: *Non licet tibi eam uxorem habere* (**Marc. VI, 18**), quae maritum contra Legem reliquit, et fratri mariti quasi ex Lege convenit; commota est adultera, ut eum vellet occidere. Sed cognito quod Herodem ad necem justī non facile posset inflectere, excogitavit qua via istud efficeret. Natalis erat Herodis, quem luxu nimio, ut plerisque regibus mos est, celebrare consueverat. Adornavit filiam, ut in convivio regis pignus regale saltaret. Et cum placuisset Herodi, quod displicere debuit patruo, obtulit ei, ut quod vellet praemium pro saltationis opprobrio postularet. Matrem illa consuluit, cujus impulsu caput Baptistae poposcit. Victus Herodes, quia sacramento se constrinxerat daturum quidquid neptis propria petisset, jussit occidi Joannem, et caput ejus afferri. Quod allatum puellae dedit, et illa matri suae pertulit. Verum est ergo quod iniquitas et odium requirantur: quandoquidem ea mulier, quod facili petitione impetrare non poterat, pravis artibus excogitatae fraudis elicuit.

11. Quid de Juda proditore loquar qui quaesivit avaritiam, et invenit sacrilegium, dicens: *Quid mihi dabitis, et ego eum vobis tradam* (**Matt. XXVI, 15**)? Nec expletus pauperum spoliis, ad plenitudinem criminum gravissimorum crimina ferendo pervenit, pia miscens charitatis sacramenta flagitiis, cum diceret: *Quem osculatus fuero, ipse est: tenete eum* (**Ibid., 48**); ut vere de eo dictum dubitari non queat: *Verba oris ejus iniquitas et dolus*. Oscula labiis ferebat, offundebat venena pectoribus; meditabatur acerba supplicia, gratiae pignus afferebat.

15. Bene de eo prophetia addi fecit: *Noluit intelligere ut bene ageret*; non enim per naturam deliquit, sed per voluntatem.

Denique Apostolus erat, audiebat quotidie divina mandata, discebat coeleste mysterium; potuit intelligere ut bene ageret, si voluisset. Videbat sanari paralyticos, caecis refundi lumen, mortuos resuscitari; num debuit intelligere quod Deus esset, qui talia posset operari? Sed intelligere noluit, quia avarus homo et pecuniae intentus a cognitione divinitatis vigorem suae mentis avertit. Unusquisque enim qui se flagitiis ingurgitaverit, non vult intelligere quae coelestium mandatorum sunt, ne revocetur a vitiis. Vide illum fugientem intelligere, qui ait: *Tenebrae operiunt me, et circumdant parietes: quis scit an videat Dominus (Eccles. XXIII, 26)?* Non vult enim quaerere et invenire, quod Deus omnia videat atque cognoscat; ne metu retrahatur a crimine. Vide regem Achab petentem a Nabuthe vineam ejus; cognosce respondentem illum: *Absit ut cedam haereditatem patrum meorum (III Reg. XXI, 3).* Non debuit intelligere quod justa referebat? *Sed noluit intelligere ut bene ageret,* et aliena non 772 quaereret. Non debuit intelligere quod vero Elias Deo serviebat, cum videret in verbo Eliae clausum coelum tribus annis et tribus mensibus; et ad preces ejus pluvias esse demissas, ut arida omnia rigarentur? Sed noluit intelligere, ne perfidiam condemnaret, sequeretur fidem.

16. (Vers. 5.) Quinetiam *Iniquitatem meditatus est in cubili suo*, ubi verum quaerere debuisset. In cubilibus enim compungere nos debent nostra peccata, non in ipsis delinquendo committi, dicente Propheta: *Quae dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini (Psal. IV, 5).*

17. *Astitit, inquit, omni viae non bonae: malitiam autem odio non habuit.* Non enim immerito injusta meditatur, qui in via

erroris assistit, et malitiam diligit, quam odisse deberet. Plus dixit, *astitit*; quasi jamdudum in via nequitiae, diuturna statione, permaneat. Ille enim beatus (**Psal. I, 1**), qui in via peccatorum non stetit, non is qui in ea stare non desinat. Et ideo prima praecepta sunt sancti prophetae David, impietatem fugere, in peccato non stare, in Lege meditari; ut intelligas quae bona sunt, et justa atque injusta secernas. In omnibus igitur radix est spectanda gignendi, ne eam inutilis ab exordio succus inficiat, gravioraque multo sunt, animorum vitia, quam virgultorum. Cavendum ergo prae caeteris, ne humano ingenio malitiae usus inoleseat, atque omnis aetas secutura degeneret; arbor enim mala fructus malos facit. Nam si plerumque quod nolumus hoc agimus, et vitare non possumus; et quod odio habemus, hoc facimus, vinti quadam aut delectatione flagitii, aut obreptione peccati: quomodo possumus vitare quod amamus? Astringimur et inviti quomodo possumus voluntarii non teneri? Vix se exsolvit Paulus erroribus quotidiana decertatione luctando, ut vinculis captivitatis exutus, per Christi gratiam servaretur; et tu putas quod assistendo delictis possis ad coelestium repromissionum merita pervenire? Luctando corona quaeritur, non reluctando; studio, non refragio comparatur. Certantibus quoque divinae misericordiae suffragia postulanda sunt, ut corona justitiae pro laborum meritis deferatur.

18. (**Vers. 6, 7.**) Denique quid sequatur consideremus. *Domine, inquit, in coelo misericordia tua; et veritas tua usque ad nubes. Justitia tua sicut montes Dei; judicia tua sicut abyssus multa.* Nonne hunc locum secutus est Paulus ut diceret: *Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum*

Dominum nostrum (Rom. VII, 24 et 25). Ubi enim mens humana turbatur, et certaminum dura atque aspera nos fatigant, Domini auxilium postulandum est. Ideoque conversus ad Dominum, ipsum invocat et implorat, ut laborantibus adjutor assistat. Misericordia ergo petenda de coelo est, et veritas Dei ex prophetarum oraculis colligenda, qui quasi nubes mysteria divinae cognitionis obtexunt. Posuit enim tenebras **773** Deus latibulum suum; ut primo pluviam mysticae fertilitatis accipias, et tunc infusus rore coelesti fulgorem reseratae lucis agnoscas, ut possis dicere: *Ex plenitudine ejus accepimus (Joan. I, 16).* Quis enim potest secreta Dei facile comprehendere, cujus *justitia sicut montes Dei*, vel (sicut Aquila posuit) *ut montes validi*; eo quod validae virtutis plena praecepta sint. Unde et Apostolus videns esse sublimia quae audivit, dicit: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam inscrutabilia sunt judicia ejus et investigabiles viae ejus! Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit (Rom. XI, 23 et 24)?* Altitudinem itaque divitiarum sapientiae retulit ad altitudinem montium. Audi quorum montium. Ipse enim Dei Filius mons magnus est (**Esai. XL, 9**); et ideo ascende in hunc montem qui evangelizas Sion, ut stes radicans et plantatus in Christo. Est mons quasi sapientia Dei, est mons quasi justitia, est mons quasi scientia Dei, est mons quasi sanctificatio, est mons quasi redemptio, est mons quasi resurrectio. Demonstravit nobis hos montes Scriptura, quae dixit: *In ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est sapientia nobis a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio (I Cor. I, 30).* Vel quia angelis angelus factus est Dei Filius, prophetis propheta; cujus judicia sicut abyssus multa. Audi bona: *Abyssus abyssum invocat in voce cataractarum tuarum (Psal. XLI, 8);* id est,

scriptura veteris Testamenti, novi advocat seriem Testamenti ad consummationem sanctificationis et plenitudinem gratiae, sonitu quodam atque profluvio redundantiae spiritalis.

19. (**Vers. 8, 9.**) *Homines et jumenta salvos facies, Domine; sicut multiplicasti misericordiam tuam, Deus. Filii autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, et torrente voluptatis tuae potabis eos.* Quid est, *homines et jumenta*? Rationabiles utique, et irrationabiles. Rationabilibus judicia, irrationabilibus misericordia. Alii reguntur, alii nutriuntur. Ideoque addidit: *Filii autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt*; id est, non generatio viperarum, sed filii hominum, qui ad imaginem et similitudinem Dei vivunt; non in pascuis, sed in conviviiis collocantur: alii enim in loco pascuorum, alii in privilegio sacramentorum. Imperfectis succus lactis, perfectis mensa refectionis, de qua dixit: *Parasti in conspectu meo mensam (Psal. XXII, 5)*; in qua panis vivus, id est, Verbum Dei; in qua oleum sanctificationis, quo impinguatur caput justis, et sensus firmatur interior, ut aboleatur oleum peccatoris; in qua etiam *poculum inebrians, quam* *praeclarum, vel, quam validum (Ibid.)!* Κράτιστον enim dixit Graecus vel potens, vel forte, vel validum; validum enim, quo abluuntur flagitia vel delentur. Bona ergo ebrietas poculi salutaris. Sed est alia ebrietas de redundantia Scripturarum. Est et alia ebrietas per infusionem Spiritus sancti. Denique illi qui diversis linguis in apostolorum Actibus loquebantur (**Act. II, 13**), musto pleni audientibus videbantur. Domus ergo Ecclesia est; ubertas domus, redundantia gratiarum; torrens voluptatis, Spiritus sanctus.

774 20. Nec te nomen aut mos torrentis offendat, quod aliquando aridior aut exilior sit, ut ejus soleant fluentia cessare. Cessavit et hic noster, cessavit aliquando torrens profluvii spiritalis in populo Judaeorum. Quid dicam, torrens cessavit; cum mare cessaverit, sicut lectio hodierna nos docuit, dicente Domino: *Ecce ego increpatione mea desolabo mare, et ponam flumina deserta, et arefient pisces eorum (Esai. L, 2)*, utique Judaeorum suae ariditate perfidiae, ut enatare non possint? Cessavit ergo torrens propter Synagogae sacrilegia; quia erat illa plebs fide arida, sterilis operibus, captiva peccatis. Quid enim flueret non bibentibus, sed contaminantibus sacros meatus, cum ipsum fontem necarint? Bonus torrens, qui illis cessavit, ut nobis abundaret, et sitim humanae cupiditatis averteret, sicut torrens in austro. Unde et Scriptura dicit: *Surge, aquilo, et veni, auster (Cant. IV, 16)*, qui arbusculas paradisi perflare consuevit.

21. Diximus sensum, etiam elocutionem consideremus, cur *torrentem voluptatis*, dixerit *potatis eos*, et non torrente, quasi de torrente; nisi quia aviditatem bibentium voluit exprimere, quasi torrentem ipsum vellent ebibere, si possent? Hic est forsitan torrens voluptatis quem in Genesi legimus (**Gen. II, 10**), fontem qui abluit paradisum, et dividitur in quatuor flumina, quae circumeunt totam terram. Ex hoc enim fonte virtutes profluunt spiritalis, prudentia, temperantia, fortitudo, justitia. Bonus fons gratiae et splendoris ejusdem atque naturae, cujus et illud flumen de quo in posterioribus dicitur: *Fluminis impetus laetificat civitatem Dei (Psal. XLV, 5)*.

22. (**Vers. 10, 11.**) Aptissime itaque substituit: *Quoniam apud te est fons vitae: et in lumine tuo videbimus lumen. Praetende*

misericordiam tuam scientibus te; et justitiam tuam iis qui recto sunt corde. Etenim post commemorationem coelestium beneficiorum, jure gratiae referuntur auctori Domino nostro Jesu Christo, qui fons vitae irriguus aeternae descendit in terras, ut ariditatem nostri pectoris irrigaret. Idem est splendor gloriae Dei Patris, et imago substantiae ejus; et ideo in lumine ejus vero, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, videbimus, inquit, Patrem; quia Deus lux est. Recte etiam dicitur: *In lumine tuo videbimus lumen;* secundum illud: *Qui me videt, videt et Patrem meum (Joan. XIV, 9).* Apud te ergo, Fons vitae, praesentem videbimus Patrem. Sicut enim tu apud Patrem eras in principio Deus Verbum: ita apud te semper est Pater, qui in te est. Est enim apud ipsum, in quo est. Prophetatur autem adventus Domini Salvatoris, qui venturus in terram diceret: *Ego et Pater unum sumus (Joan. X, 30);* id est, unum sumus lumen, sicut unum nomen. Per luminis et nominis unitatem ambo unum sumus; immo Trinitas unum in unitate substantiae, sed distinctione uniuscujusque personae. Trinitas distinctionem significat personarum, unitas potestatem. Potest et ad Patrem dici: *Quoniam apud te est fons vitae,* id est, in te ex quo vita processit, erat Verbum, et semper erat, quia apud te erat. Omnia per ipsum et in ipso facta sunt; et ipse est **775** vita universorum, et ipse te nobis manifestavit, ut corda hominum ad cognitionem tuae majestatis illuminentur.

23. *Praetende ergo misericordiam tuam scientibus te.* Praerogativa praetenditur, ut mereantur misericordiam quibus cognitionis tuae meritum suffragatur. Denique in posterioribus etiam vilioribus personis studium scientiae agnoscimus suffragatum, dicente Domino: *Memor ero*

Rahab et Babylonis scientibus me (Psal. LXXXVI, 4); id est, meretricis illius Rahab, et confusionis illius memor ero apud scientes me, vel inter ipsos; quia meretrix illa me agnovit, quem populus non agnovit. Inter illos ergo qui me sciverunt, commemorabitur Rahab, ut dignum fidei praemium adipiscatur. Unde et in Evangelio dictum advertimus: Meretrices et publicani praecedent vos in regno coelorum (Matth. XXI, 31). Sed quia invalidi sumus ad exsequendum, licet devoti ad credendum: tu, praetende misericordiam tuam in te credentibus, quo devotioni et fidei facta quoque nostra convenient; nec studium mentis nostrae destituat corporis hujus infirmitas, sed in ipsis tentationibus et infirmitatibus gloriemur, in quibus gloriabatur Apostolus dicens: Libentissime itaque magis gloriabor in infirmitatibus meis, ut praetendat in me virtus Christi (I Cor. XII, 9).

24. (Vers. 12, 13.) Pulcherrime itaque addidit; *Non veniat mihi pes superbiae, et manus peccatorum non moveant me. Ibi ceciderunt operantes iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare.* Superius quidam accipiunt torrentem voluptatis tuae in tentationibus fortitudinem; sicut est martyrum, in quibus placuit Deo exhibere sibi suavis, et grati certaminis voluptatem. Etenim si hyemes pro tentationibus accipiuntur: unde et orandum Dominus admonet, ne fiat fuga nostra hyeme aut sabbato, hoc est vel in tentatione, vel otio (Matth. XXIV, 20); hyeme autem crescit torrens, et adimpletur, atque intumescit: torrens utique pro graviore tentatione potest accipi, quae est in persecutionibus. Et ideo bene torrens voluptatis dicitur, quia ubi superabundavit peccatum persecutionis, superabundavit et gratia confessionis.

25. Vide virtutem Propheticae distinctionis. Primo injustum exposuit, qui vel in corde suo, vel in sermone dicit, ut sibi delinquat, vel in se delinquat; habet enim Graecus codex, ἐν ἑαυτῷ, id est, in se ipso, sed non omnes. Et forte ideo, quia *insipiens in corde suo dixit quia non est Deus (Psal. XIII, 1)*. Ne forte et injustus intra se dicat, et intra se delinquat, licet Deum palam negare dementis sit; injustitiam autem plerique pro laude profitentur. Rapere enim, nocere etiam iis qui non laeserint, et circumvenire plerique sibi existimant gloriosum. Ergo primo injusti vitam exposuit, postea sacramentum divinae cognitionis adjunxit; ut timentes Deum, iniquitatem et injustitiam declinemus. Precem addidit, ut ab injustorum consortio justos suos liberare dignetur; ut in iis quoque qui mundo sunt corde, justitia divina praetendat, quasi speculatrix pia; ne nobis peccatorum velut hostium incursus obrepat, et capiat dormientes. Ideo vigilandum est, semper castra 776 Domini munienda sunt; quia nocte advenit inimicus et adversarius, quando somno sensus tenetur, cibo corpus distenditur. Orandum ut justitia Dei praetendat in nobis, quae in infirmitate positos faciat fortiores, ut possit unusquisque nostrum dicere: *Cum infirmor, tunc potens sum (II Cor. XII, 10)*.

26. Deinde etiam specialiter pro se orat; ut nos doceat, quemadmodum orare debeamus ad Dominum: *Non veniat, inquit, mihi pes superbiae*, id est non in superbiam incidam. Denique et alibi meminit sui dicens: *Si non ambulavi in magnis (Psal. CXXX, 1)*. Hic oravit, ibi implevit: non implesset, nisi orasset. Cavenda superbia, quae etiam in prosperis supplantat. Denique gravius Adam in paradiso cecidit, quam si cecidisset in terra. De altissimis cadere,

praecipitium est: in planis lapsus vocatur. Ideo pes errat superbi, quia caput non tenet; oculi enim sapientis in capite ejus. Non mirum ergo si errat vestigium, ubi oculus non habetur. Praecedat oculus, ut pes sequatur. Quomodo enim in tenebris viator incederet? Cito pes offendit in nocte, si quasi quidam mundi oculus viam luna non monstret. Et tu in nocte es saeculi, monstret tibi Ecclesia viam; ex alto te justitiae sol illuminet, ut lapsum timere non possis.

27. Et quia pedem dixerat superbiae, addidit: *Et manus peccatorum non moveant me*. Etenim sicut sancti membra sunt Christi, ita impii membra sunt diaboli. *Manus peccatorum non moveant me*, id est, actus eorum qui peccant, non me de justitiae statione dimoveant. Plerumque enim dum videmus peccatores prosperis abundare successibus, nutamus affectu, et quasi quadam peccatorum manu de radice virtutis avellimur. Cavendum ergo ne quos in domo Dei manus divina plantavit, manus adversa supplantet. Pulchre tamen hoc dicit, qui a persecutoribus verberatur. Qui autem moventur de radice sua, qua jam Christo inhaeserant, cadunt.

28. Unde addidit: *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem*. Quid est, *ibi*? Utrum ubi est superbia, ubi est manus peccatorum? An ubi stabant, ubi erant ante plantati; ibi ceciderunt? An in vicino, an in continenti, quasi in ipso tempore, in ipso loco? Et videtur ambiguum. Sed alibi docemur qui sit *ibi*, ubi dicitur: *Ibi dolores sicut parturientis (Psal. XLVII, 8)*. Bonus dolor ei cui partus est fidei, quo Christus in Ecclesia formatur, et nascitur. Et alibi dicit: *Memor ero Rahab, et Babylonis scientibus me. Etenim alienigenae, et Tyrus et populus Aethiopum, hi fuerunt ibi (Psal. LXXXVI, 4)*; id est, ubi scientes me, ubi

fundamenta in motus sanctis, ibi et alienigenae; quia et ipsi in me putaverunt esse credendum. Ibi ergo ceciderunt, ubi magis stare debuerunt; quia et in paradiso cecidit Adam, et Christus in ruinam venit, et in resurrectionem, ut ruina sit perfidorum: justorum autem et fidelium resurrectio.

29. Denique *expulsi sunt*; quia iniusti viri in loco sancto stare non poterant. Unde et Apostolus dixit: Et tu qui stas, vide ne cadas (**I Cor. X, 12**). Et utique ei dixit qui non corpore, sed fide stabat. Possumus ⁷⁷⁷ et in futurum intelligere, *ibi*, ut est: *erit fletus, et stridor dentium* (**Matth. XIII, 14**); et: *Nudus ibi pergam* (**Job. I, 21**). Quam brevis in exitu et quanta conclusio! Non sim, inquit, superbus, ut peccem; non peccem, ne movear, ne cadam; non cadam, ne expellar, sicut Adam de paradiso expulsus est; quia in ipso primum pes superbiae stare non potuit. Nescit stare superbia; et si ceciderit, non novit resurgere. Et ideo pulchre iste et in superioribus locutus est de superbis: *Hi in curribus, et hi* ⁷⁷⁸ *in equis; nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur* (**Psal. XIX, 8**); hoc enim stabile, illud infidum. Et subiecit: *Ipsi obligati sunt et ceciderunt; nos vero surreximus, et erecti sumus* (**Ibid. 9**). Et in libro Michaeae prophetae scriptum est: *Noli superbe gaudere mihi, inimica mea, quia cecidi; sed resurgam* (**Mich. VII, 8**). Cecidimus enim in hoc mundo, sed in Christo surreximus: cui est honor, gloria, virtus, perpetuitas et a saeculis, et nunc et semper, et in omnia saecula saeculorum. Amen.

IN PSALMUM XXXVI ENARRATIO.

777 PRAEFATIO.

1. Omnis Scriptura divina, vel naturalis, vel mystica, vel moralis est. Naturalis in Genesi, in qua exprimitur quomodo facta sunt coelum, maria, terrae, et quemadmodum mundus iste sit constitutus. Mystica in Levitico, in quo comprehenditur sacerdotale mysterium. Moralis in Deuteronomio, in quo secundum Legis praeceptum vita humana formatur. Unde et Salomonis tres libri ex plurimis videntur electi: Ecclesiastes de naturalibus, Cantica Canticorum de mysticis, Proverbia de moralibus.

2. Sed quia omnium psalmorum corpus unum est, idcirco nihil in his divisum est atque distinctum; sed prout se obtulit ratio, nulla intermissa doctrinae istiusmodi disciplina est. Namque et naturalem evidentissime comprehendit, dicendo de Angelis atque Virtutibus, et sole, et luna, et stellis, et lumine coeli coelorum, et aqua quae super coelos est: *Quia ipse dixit, et facta sunt, ipse mandavit, et creata sunt. Statuit ea in saeculum saeculi, praeceptum posuit, et non praeteribit* (**Psal. XXXII, 9, et CXLVIII, 6**). Et de mysticis locutus est, cum de occultis, et sacrae unctionis unguento, et de consummatione scripserit Tabernaculi (**Psal. LXXXVIII, 21, et XLV, 5**). Quorum multiplex gratia; quoniam multifariam et multis modis locutus est Dominus in Prophetis. Nam et venturum praefatus est Dei Filium Principem sacerdotum, et passurum esse pro nobis, et sanguine suo mundaturum nostra peccata tituli *Pro torcularibus* (**Psal. VIII et aliis**) declararunt; et

resurrecturum psalmus *resurrectionis* (**Psal. LXV,**) expressit, et alius postea titulus indicavit, in quo *terra ejus est restituta* (**Psal. XCVI**), commutationem quoque universorum futuram fidei sacramentis. Et de moralibus plura contexuit, diversaque virtutum genera demonstravit, et dedit praecepta vivendi, quibus ulcera nostrorum sanavit errorum, moresque renovavit humanos, atque intimos mutavit affectus; sicut docet psalmus trigesimus tertius, quem etiam Petrus sanctus in epistola sua tamquam medicamentum nostris pectoribus affixit (**I Pet. III, 11**); atque iste qui nobis hodierna lectione propositus est. Nam isti prae caeteris ethici reperiuntur: sed iste diffusior, qui trigesimus sextus **778** inscribitur. Nam, etsi ille praedulcis et lucidus est, iste tamen dulcior; quoniam ille me docuit cohibere linguam a malo, iste desinere ab ira, indignationem relinquere. Ille praecepit sine dolo loqui, iste instituit esse mansuetum, qui praemia mansuetudinis demonstravit. Quae majora fomenta sunt cordis humani, quam mansuetudo atque simplicitas: quibus et dolor omnis acceptae levatur injuriae, et labes criminis omnis excluditur?

3. Ad haec igitur manum medicamenta mittamus, ut vulnera nostra curemus; ne si velimus dicere quod alios curare possimus, dicatur nobis: *Medice, cura te ipsum* (**Luc. IV, 23**). Ergo quod etiam non medicis, sed vulgo quoque solet esse commune; ut medicinam pauci profiteantur, plurimi tamen remedia ejus aliqua scire se dicant: vel quod medicorum pueri faciunt nos quoque alieno medicamento remedium indigentibus proferamus. Dives magistrum adhibeat, pauper ministrum. Qui perfecti altitudinem capit, sumat ex ipso: qui planiora desiderat, in valle pascatur, ut parvulus. Qui fluvium

metuit, de rivulo bibat: et qui profundum pavet, ad littus enatet. Pulchre autem sanctus David in superiore psalmo (**Psal. XXXV**) injusti vitam describit, hic justus; ibi injustus exponitur, hic justus instituitur; ille sibi delinquit, hic tollit etiam aliena peccata. Et ideo quod primum medicamentum sit justitiae consideremus.

ENARRATIO.

4. (**Vers. 1**) *Noli, inquit, malignari inter malignantes: neque aemulatus fueris facientes iniquitatem.* Primum discamus quid sit *aemulari*; licet minor vis sermonis hujus sit in Latino, quam in Graeco. Nam et in bono aemulationem legimus, et in malo. Denique Apostolus dicit: *Bonum est aemulari in bono semper* (**Galat. IV, 18**). Et supra ipse dixit: *Aemulantur vos non bene; sed excludere vos volunt, ut illos aemulemini* (**Ibid., 17**). Et iterum ipse ait: *Aemulamini meliora charismata* (**I Cor. XII, 31**). Et ad Romanos habes. *Dico ergo numquid sic offenderunt, ut caderent? Absit; sed illorum delictum salus est gentibus, ut illos aemulentur* (**Rom. XI, 11**). Et infra: *Vobis enim dico gentibus: quamdiu ego sum gentium Apostolus, ministerium meum illustrabo, si quo modo aemuler carnem meam, et salvos faciam aliquos ex ipsis* (**Ibid., 13**); hoc est, afficiam carnem meam. Denique παραζηλώσω Graecus habet. Nam et hic: μή παραζήλου ἐν πονηρευομένοις habet; μήδε ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν; hoc est, noli malignos in aemulationem excitare; quoniam illi non de bono, sed de malo certant.

5. Quid est, in aemulationem excitare? Exemplo si possumus aperiamus. Intemperantes mulieres quaedam sunt, quae aliorum conjugum corda sollicitant: quos cum consuetudini suae probroque subdiderint, non contentae erroris sui habere secretum, student coram jugalibus eorum suum jactare flagitium; ut eas in zelum sui excitent et inflamment, triumphum quemdam de dolore probarum mentium et commotione captantes. Quae aemulatione feminea thori proprii contumeliam non ferentes, solvunt complaciti vincla conjugii, aut quotidiana rixa decertant; fitque ex aemulatione discordia, ex dissensione dissidium, quo domus tota turbetur. Exemplo igitur protervae mulieris cognosce qui legis, partes esse nequissimae detestabilisque versutiae, improba aemulatione alterius animam commovere: aliudque esse zelum, aliud parazelum. Haec est enim prava aemulatio, quae bonorum subintrat affectum: qua etiam Judaeus erravit qui a vero et bono Evangelicae disciplinae itinere, devia Legis aemulatione deflexit, sicut de se Apostolus ait (**Philip. III, 6**), quod secundum aemulationem Legis persequabatur Ecclesiam Christi.

6. Ergo quamvis Deus noster ingratis Judaeorum offenderetur frequenter affectibus et querelis; tamen assumptum semel et electum sibi populum minime relinquebat; sed Synagoga tantum meretrix procax irritare eum coepit in aemulationis amaritudinem, praevaricationis se miscendo sacrilegiis. Denique dixit ad sacerdotem Aaron: *Fac nobis deos quos adoremus* (**Exod. XXXII, 1**); et vituli caput adorare coeperunt. Unde per canticum magnum Moysi Dominus in ore ipsius resultavit dicens: *Ipsi excitaverunt me in aemulationem in non Deo, irritaverunt me in simulacris suis;*

ego autem excitabo eos in aemulationem in non gente, in natione insipiente irratabo eos (Deut. XXXII, 21). En quomodo Dominus condemnavit Synagogae meretricios mores, quo ipsorum in eos versutiam retorqueret; et suo afficerentur ingenio, qui Dominum Deum suum a quo assumpti fuerant, gravibus sacrilegiis refutarunt, deos sibi quos colerent eligentes: assumens e contrario sibi Ecclesiam de profanis, quam praelatam sibi sine Lege, sine gratia Judaeorum populus ingemisceret; atque eo amplius in aemulationem illorum excitaretur affectus, quo viliorum facta esset electio. Nam ante quo afficeretur ille populus non habebat; cum solum se a Domino consideraret electum. Ubi vero advertit adscitam ex nationibus convenam plebem quae **780** sibi legem Domini, prophetarum oracula, Testamentum novum Domini vindicaret, tunc demum excruciarum nimio coepit affectu, posteaquam se repudiatum esse cognovit. Denique si videat gentilium caeremonias, non movetur: si audiat profectum Ecclesiae, cruciatur miseraque torquetur invidia. Completur ergo in Judaea: *Et ego in aemulationem eos excitabo in non gente.*

7. Accedit ad cruciatus gravioris aerumnam, quod ex gentibus peccatores sibi videntur esse praelati, qui ne gentis quidem, alicujusve nationis nomen attollant. Nam omnis congregatio cujusque regionis nomen sibi vindicare consuevit, ut Aegyptii, Aethiopes, Syri, Judaei, Arabes, provinciae suae terrarumque suarum vocabulum praeferunt: nos de diversis populis congregati, vocabulum nobis unius gentis non possumus usurpare; et ideo quia nomen non habebamus in terris, de coelo accepimus, ut Christi populus diceremur. Sed hoc gentilis stultitiam putat, Judaeus opprobrium. Verum est

ergo quod scriptum est, quia ultus est Deus propriam contumeliam, Ecclesiam sibi ex non gente quaerendo; et eam ex gente insipiente, vetusto illi atque regali populo praeferendo. Quae sit gens insipiens quae praelata sit, audi dicentem: *Quoniam stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes (I Cor. I, 27)*. Et iterum: *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc saeculo, stultus fiat, ut sit sapiens (I Cor. III, 18)*. Reddidit ergo, non intulit Dominus aemulationis communionem; ut esset non in forma imitationis, sed in poena iniquitatis.

8. Denique Latinus interpres volens distinctionem facere inter aemulationem virtutis, et aemulationem offensionis, ait: *Numquid aemulamur Domino (I Cor. X, 20)*? Hoc est, numquid Domino offensionem aemulationis inferimus, ut de iis edamus, quae immolata simulacris sunt; sicut Judaei, cum sacrificando simulacris exasperaverunt? Quod si inter homines excitandae aemulationis offendit intentio, et frequenter persona exasperati superior invenitur, quod incentoria aemulationis fraudi esse consuevit; cujus stultitiae est majestatem irritare divinam, et offendiculo aemulationis incessere, ubi nulla ultionis est difficultas?

9. Non debemus igitur malignis aemulandi adversum nos aculeos ministrare, qui etiam non lacesiti, invidiae stimulis excitantur, ut noceant; sicut Cain fratrem occidit, quia magis illius sacrificium acceptum esset, quam quod ipse putaverat offerendum. In quo non aemulatus Abel: sed invidus Cain praelationis gratiam scelesto parricidio persecutus est. Non enim ille fratris voluit obumbrare sacrificium, sed servare sacrificii disciplinam; ut primitias nulla desidia moraretur, nec aliqua in usus proprios derivata usurpatione violaret. Saul

quoque triumphatorem Palaestinorum David prophetam, et propriae conservatorem salutis, juvencularum sibi sermone praelatum tentavit insidiis, teli jaculo paravit occidere; ac pene sanguinem generi fuderat innocentis, **781** nisi vulnus ille sinuati corporis inflexione elusisset. Quae ibi malitia, si juvenulae dixerunt: *Saul in millibus, David in decem millibus* (**I Reg. XVIII, 7**)? Quam atrox autem invidia regis Saul, qui sermonis errorem in innocentis exitium derivavit!

10. *Neque aemulatus, inquit, fueris facientes iniquitatem.* Non repetivit quod dixerat, sed mutavit: aliud est enim subaemulari, aliud aemulari: subaemulatio astutiam habet, aemulatio simplicitatem. Sed tamen etiam ipsa cauta debet esse simplicitas et provida, ut noverit quid cavendum sit. Neque enim otiose dictum est: *Estote astuti sicut serpentes, et simplices sicut columbae* (**Matth. X, 16**). Spiritualis ergo debet esse astutia, quae servet salutem, dolum nesciat. Spiritualis debet esse simplicitas. Videtur autem etiam alio loco distinctionem subaemulationis Scriptura fecisse, cum dicit: *Et auferetur zelus Ephrem, et inimici Judae peribunt. Non erit aemulus Ephrem Judae, et Judas non vexabit Ephrem* (**Esai. XI, 13**). Alibi autem habes: *Sic et vos, quoniam aemulatores estis spiritualium ad aedificationem Ecclesiae, quaerite ut abundetis* (**I Cor. XIV, 12**). Aemulatores pro bonis, et bonae rei imitatoribus posuit, aemulum pro obliquo et invido.

11. (**Vers. 2**). Primum est ergo, ne malignos ad aemulationis malignitatem laccessas; secundum, ut non aemuleris iniquitatem facientes. Plerumque enim videntes pii fraude aliquos et astutia quaesisse divitias, et pervenisse ad honores, aemulatione deformi, vias eorum sequi gestiunt; ut ad divitias

et honores simili arte perveniant, vel in contrahendo conjugio circumscribant adolescentulas. Quid enim prodest, cum ipsae divitiae et omnis gloria saecularis tamquam fenum cito arescat, et tamquam olera herbarum in ipsa specie sui floris intercendant? Omnis caro fenum, et omnis gloria hominis ut flos feni. Noli ergo magnopere affectare quod perpetuum esse non possit, noli esse aemulus et obliquus; noli esse contentiosus et decertator in zelo. Unde et Aquila dixit: *Noli concertare in malignantibus*. Symmachus: *Noli contendere*. Noli etiam esse imitator iniquitatis et fraudis; sed esto apostolicae doctrinae, propheticae gratiae, sanctorumque virtutis imitator; ut fructum feras, et messem bonitatis recondas, sicut Joseph, qui multitudine frumenti famem diuturnae sterilitatis exclusit: ut Habacuc, qui prandium messoribus deferendo, elevatus ab angelo aerii tramitis iter carpsit, et redditus terris, inter saevos leonum strepitus pio prophetae dulce convivium ministravit.

12. (Vers. 3.) Recte ergo dicit Propheta: *Spera in Domino, et fac bonitatem; et inhabitata terram, et pascaris in divitiis ejus*. Quae est terra quam suadet inhabitandam, nisi anima tua, quam bene debes excolere, frequenter spiritalibus inarare vomeribus, ne longo inhorrescat situ? Bonus enim agricola quotidiana operatione et pervigili sollicitudine exercet agrum suum, et propria rura custodit; ne devastet ea aper de sylva, et fructus maturos raptor eripiat. Ara ergo terram tuam, ut cum **782** venerit, qui seminat verbum, animam tuam inveniat praeparatam; ne supra inculta cordis tui decadat semen, et veniant aves coeli, et diripiant quod fuerit seminatum. Quae sit ergo terra, audi dicentem: *Ecce exiit qui seminat, seminare agrum suum: et dum seminat, aliud cecidit secus viam, aliud*

supra petram, aliud supra terram bonam (Luc. VIII, 5 et seq.). Quod autem supra terram bonam, ii sunt qui in corde bono audientes verbum retinent, et fructum afferunt per patientiam (Ibid., 15). Mundum sit ergo cor tuum, munda sit anima tua, ut fructum bonitatis possis afferre, hoc est, gratiae spiritalis. Bonitas enim fructus est Spiritus sancti; sicut scriptum est: *Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, fides, modestia, continentia (Galat. V, 22).* Hi sunt fructus, quorum divitiis pascimur, et ubertate satiamur. In hac terra vitem illam fructiferam justus Noe plantavit, et de fructu ejus bibit, atque intimo corde solutus est; quando eum laudabili pietatis amictu induit virtutum suarum geminata posteritas. Alio quoque loco nobis istas Propheta sanctus divitias demonstravit, quibus erat dives in Christo, et omnibus quae ad vitam aeternam conducirant, abundabat. Et re vera quis ditior, quam qui dives in Domino est; ut possit dicere: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, quasi in omnibus divitiis (Psal. CXVIII, 14)?* Quid enim poterat deesse viro, qui coelestibus ditabatur oraculis? Et ideo suadet hoc psalmo, ut thesaurum illum nobis quaeramus aeternum, et delectationem ejus acquisitione capiamus.

13. (Vers. 4.) Ideoque ait: *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.* Quare non dixit tuas; sed cordis tui petitiones? Etenim petitiones exterioris hominis interiorisque communes non sunt, nec omnes probantur a Christo; quia lex carnis legi mentis frequenter repugnat. Quae autem interioris sunt hominis, qui renovatus est Spiritu, illas petitiones Dominus petitori donat effectu. Unde et alibi ait: *Tribuat tibi Dominus secundum cor tuum, et omnes petitiones tuas*

confirmet (Psal. XIX, 5). Secundum cor ait, non secundum appetentiam carnis; et illas petitiones, inquit, quae prodeunt ex intimo corde, confirmet, non quae ex carnis hujus illecebra et voluptatibus diriguntur.

14. (Vers. 5, 6.) *Revela ad Dominum viam tuam, et spera in eum, et ipse faciet. Et educet sicut lumen justitiam tuam, et iudicium tuum sicut meridiem.* Hoc solo versiculo qualis esse debeas, declaravit. Quis enim revelat viam suam, nisi qui Deo occultorum suorum arbitro interna sui pectoris confitetur? Bene ait, *revela*, hoc est, aperi conscientiam tuam, ne eam saeculi istius gravet umbra vel carnis. Prorumpentia enim semina si fuerint obumbrata, tenuantur; soli objecta pinguescunt. Quid de seminibus loquor? Ipsas arbusculas, quominus sese in altum subjiciant, umbra silvestris internecat, et prohibet brachia ramosa diffundere. Pulchre autem dixit: *Revela ad Dominum viam tuam*, quia natura hominum prona peccato velut quoddam menti nostrae velamen obducit; **783** ne nostra Domino peccata fateamur, qui potest vulnera nostra sanare: ut erubescat quis ore proprio postulare medicinam, ne coram hominibus sua prodantur opprobria. Premitt igitur se intra hominem conscientia, cum latere non possit; et tamdiu differt, quoad vulnus efferveat, ut jam non fidei salubritate, sed immedicabili atrocitate ulceris detegatur. *Revela*, inquit, *ad Dominum viam tuam*; hoc est, aperi viam tuam, noli abscondere, sicut abscondebatur Cain, qui latere cupiebat; omnis enim qui male agit, odit lucem. Revelabat David viam suam, qui ait: *Dico ego opera mea Regi (Psal. XLIV, 2)*. Aperi sensum tuum, ut nihil sit quod timeas reprehendi. Revelavit et Paulus, qui praesumpsit

dicere: *Nihil mihi conscius sum (I Cor. IV, 4)*. Is actus, ea vita sit, ut via tua coram Patre tuo luceat, qui in coelis est.

15. Sed quia obnoxia fragilitati omnis humana conditio est, et non nostrae est potestatis iter nostrum ex voluntate dirigere; ideo tibi dicit: *Spera in Domino, et ipse faciet*; hoc est, ut aperiat viam tuam, nec talem te esse permittat, ut fugias lucem, dum times prodi, et diligas tenebras, ut possis tua occultare flagitia, dicens: *Tenebrae operiunt me, quis scit si videt Altissimus (Eccli. XXIII, 6)*? Quomodo enim potest qui adulterium molitur, non noctem suis accommodam quaerere tentamentis? qui falsum cogitat testem suae fraudi adhibere, qui corruptelam iudicis captat, ut opprimat innocentem, iniquitatis non explorare secretum? Latro in solitudine subsidet, noctis tenebras opperitur, ut sceleri cedat effectus. Iniquitas ergo tenebrae sunt: Deus lux est. Et si tu velis tuam occultare justitiam, Deus eam educet in lucem; nec patitur latere iudicium quo ea quae bona sunt elegisti, quae improba refutasti. Nec solum facit tuum lucere iudicium; sed lucere sicut meridiem. Quando se sol iste in splendorem totus effundit, meridies est. Meridies erat quando Joseph cum fratribus epulabatur, non ultus injuriam, sed oblitus.

16. (Vers. 7.) *Subditus esto Domino, et obsecra eum*. Non solum ut subjectus sis Deo, moneris; sed etiam ut obsecres Dominum, quo possis tuae studium subjectionis implere, sicut et supra ait: *Revela Domino viam tuam, et spera in eum*. Non solum revelare viam tuam te convenit; sed etiam sperare in Dominum. Bona autem subjectio, non abjecta, non vilis, sed gloriosa atque sublimis; ille enim Deo est subditus, qui facit Domini voluntatem. Denique quis ignorat quod sapientia mentis praestantior, quam carnis

sapientia sit? Sapientia autem mentis subjecta est Dei legi; sapientia carnis non est subdita. Et addidit Apostolus: *Nec enim potest* (**Rom. VIII, 7**). Esto ergo subditus, hoc est, proximus Christo, ut Legem impleas. Denique Christus faciendo voluntatem Patris, Legem implevit. Et ideo finis est Legis, et plenitudo est charitatis; quia diligens Patrem, affectum omnem ejus adhibuit voluntati. Unde pro gloria Apostolus dixit: *Cum autem subjecta illi fuerint omnia, tunc et ipse subjectus erit illi, qui sibi subjecit omnia; ut* **784** *sit Deus omnia in omnibus* (**I Cor. XV, 18**). Et ipse de se ait: *Nonne Deo subdita est anima mea; ab ipso enim salutare meum* (**Psal. LXI, 2**)? Denique pro pietate erat, non pro infirmitate, Joseph et Mariae parentibus subditus. Gloria autem Christi maxima, ut se universorum hominum pectoribus infundat, et omnes revocet ab impietate perfidiae, et gentilitatis affectu, ut sibi faciat esse subjectos. Cum autem sibi subjecerit omnia, cum intraverit plenitudo gentium, et salvus factus fuerit omnis Israel, et toto orbe unum fuerit corpus in Christo; tunc erit et ipse subjectus, munus suum Deo Patri offerens, et quasi Princeps omnium sacerdotum, et coelestibus corpus altaribus, ut sit sacrificium fides omnium. Pietatis ergo est ista subjectio, quod erit subjectus in corpore Dominus Jesus, cujus nos sumus corpus et membra. Esto ergo homo subjectus Christo, hoc est, subditus sapientiae Dei, subditus verbo, subditus justitiae, subditus virtuti; quia haec omnia Christus est. Omnis homo Deo se subjiciat; non enim unum, sed omnes docet ut subjiciant cor suum, subjiciant animam suam, subjiciant carnem suam, quo sit Deus omnia in omnibus. Subjectus ergo est qui plenus est gratiae, et suscipit juguni Christi, et mandata Domini strenue et incunctanter exsequitur; sine subjectione autem, qui se

frustra extollit, sensu propriae carnis inflatus, insolens devotionis et piae declinans observantiam servitutis, quam ipso jure naturae Auctori debemus aeterno. Postremo qui sine peccato est, subjectus est Christo, quoniam redemptus a Domino est; qui autem in peccato est, non potest dici liber, sed servus, quem gravia tenent vincula peccati.

17. (Vers. 7.) Sequitur: *Ne aemulatus fueris eum, qui prospere dirigitur in via sua, faciens iniquitatem.* Evidenter hic quid superius senserit, intimavit: non excitandos malignos aemulatione ad malignitatem, neque imitandos facientes iniquitatem. Non enim iniquitas, sed prosperae res quae proveniunt iniqua gerentibus nos saepe sollicitant, ut eos putemus imitandos, quo ad eorum possimus pervenire successus dicentes: *Ecce ipsi peccatores, et abundantes in saeculo, obtinuerunt divitias. Et dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas; et fui flagellatus tota die (Psal. LXXII, 12 et seq.).* Si igitur flagellatus est David, cavere debemus ne et nos flagellemur; et dicatur nobis quia divitiae, honores, potentiae, generationi huic videantur esse disposita, quasi vaga et incerta pecuniae opera, iniquitatisque compendia, non quasi praemia ulla virtutis; ideoque velut somnium veniant, et cum somnio te resurgente deficient. Ipsos athletas cum vicerint, certum est coronari, non antequam vincant. Nobis lucta cum saeculo est. Vince ante saeculum, ut coronam petas. Nemo ante coronatur, nisi certamen impleverit. Qui stadium currunt, numquid ante bravium accipiunt, quam stadium percurrerint? Quanti priores in exitu cadunt, et cursus sui celeritate fraudantur? Numquid tu Deo, quam Paulus acceptior? Ille vas electionis, ille gentium Doctor **785** numquam sibi in hoc saeculo coronam

ausus est postulare. Denique audi dicentem: *Certamen bonum certavi, cursum consummavi, fidem servavi. Quod reliquum est, reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die* (**II Tim. IV, 7 et 8**). Paulus ille raptus in tertium coelum, qui audivit arcana quae non licet homini loqui: utrum in corpore esset raptus, an sine corpore, nescit, sicut ipse testatus est (**II Cor. XII, 2**). Paulus ergo dicit, in illa die coronam sibi esse reddendam; tu hic tibi ut reddatur insistis? Imple ergo certaminis tui tempus. Non semel athleta luctatur, nec semel praeliatur miles, ut stipendia sua possit implere; et tibi non cum una passione luctamen est.

18. (**Vers. 8**). Superiores si evaseris passiones, ira succedit; et ideo tibi dicit Scriptura: *Desine ab ira, et relinque indignationem*. Sunt multa vitia quae obrepunt insipientibus. Ira gravis passio est: plerumque accendit invitum; et volentem mitius vindicare, in furorem rapit, ut perimat quem putaverit coercendum. Commotus, gladio saepe transverberat innocentem. Amicos et fratres per indignationem plurimi peremerunt. Ideo Sapiens dicit: *Ira perdit etiam sapientes* (**Prov. XV, 1**). Salomonis dictum est, quia non solum quoscumque de medio homines, sed etiam ipsos perdat ira sapientes. Et David sapientem monet dicens: *Desine ab ira*; ne cum accenderis eam, illa non desinat priusquam te ejus flamma consumat. *Relinque*, inquit, *indignationem*; hoc est, natura te rapit, movet affectus, culpa te alicujus excitat vel offensa, ut indigneris; sed non usque quaque, ut modum nescias: relinque eam, finem impone, ne te in peccatum trahat. Hoc est, quod supra dixit: *Irascimini, et nolite peccare* (**Psal. IV, 5**). Non enim hortatur ut irascaris, sed ad tempus cedit affectui; dat tamen medicamentum, ne diutius

vis ulceris serpat. *Irascimini*, quod ait, tuae est passionis. Medicus enim non statim adhibet medicamenta languori; si dolor fervet, fomenta adhibet, ut mitescat dolor; si febris exaestuat, remedii tempus expectat, ipsum potum sitientibus negare consuevit. Non dicit: Noli febrire, cum vapor fervet aegroti; sed dicit: Exspecta, desinat febris, digeratur commotio. Sic et Propheta non potuit dicere homini, cujus caro ut variis morborum, ita commotionum passionibus excitatur: Non irascere; sed dicit: *Desine ab ira, et indignationem relinque*, ne pecces; ira enim gravis est magistra peccati. Alius quoque medicus dicit: *Sol non occidat super iracundiam vestram* (**Ephes. IV, 26**); ne dum diu differs, veniat ille qui calefactum corporis somno excitare consuevit, et stimulet te, inserat tibi cogitationes, et in secreta se tui pectoris immergat dicens: Vindica injuriam tuam, virum te esse cognosce: femineae infirmitatis est, non capere vindictam. Ergo contemnere te debuit servus, frater decipere, amicus illudere; et tu adhuc tuam non ulcisceris contumeliam? Proscribas necesse est, gladio oportet insurgas, et dolorem tuum adversarii morte solvas. Vir fuit ille qui suum occidit inimicum, merito **786** praedicatur; quia ita se vindicavit, ut alius ignorans audiret, eique irrogare non auderet injuriam. His stimulis plus accenditur, plus movetur; ut compleatur quod scriptum est: *Ira perdit etiam sapientes*.

19. (**Vers. 9.**) Ergo tu ne audias eum; *ne aemuleris ut nequiter facias*. Quoniam qui nequiter agunt, *exterminabuntur*. Exterminantur qui radices non habent, sicut olera vel fenum. Olera infirmus manducet: tu autem vitem insere in agro tuo, vineam institue. Et si venerit Achab, qui tibi dicat: *Da mihi vineam tuam, ut olera mihi seram* (**III Reg.**

XXI, 2); noli ei acquiescere, ne ex consensu tuo caduca serat, abscindat aeterna. Ideo Nabuthe inter sanctos habetur, quia majorum suorum haereditatem, ne regi quidem putavit esse cedendam; et lapidari maluit, ut vineam suam non daret in direptionem. Haereditas majorum, fides vera est. Exstiterunt Ariani regali subnixi potentia, qui templum Domini putarent sibi esse tradendum, supplicia acerba minitantes; sed absit, ut apud mentem Domino servientem praeponderaret magis poenae formido, quam forma pietatis. Non praevaluit perfidia, quia fides restitit. Est etiam quaedam vinea in pectoribus fidelium, de qua dicit Esaias: *Vinea facta est dilecto in cornu uberi* (**Esai. V, 1**). Hanc vineam Dominus plantavit in cordibus nostris; et ideo legimus dicentem Deum: *Ego te plantavi vitem fructiferam, totam veram* (**Jerem. II, 21**). Nemo ergo de agro animae nostrae hanc auferat vitem; quia benedicta est ea vitis. Ideoque dictum est de sanctis: *A fructu frumenti, vini, et olei, multiplicati sunt* (**Psal. IV, 8**). Bonum est ergo habere intra te torcularia vino redundantia; ut fluat tibi vinum in vas tuum de vinea Sorech, poculum illud inebrians quam praeclarum! Sorech enim vinea novi principii est, et novae aequitatis. Unde et dicitur nobis: *Cantate Domino vestro canticum novum, principium ejus, magnificate nomen ejus ab extremo terrae* (**Esai. XLII, 10**). Haec ergo vinea uvas faciat, non iniquitatem. Ideo relictas vineas Judaeorum; quia iniquitatem fecit, ut scriptum est (**Esai. V, 7**), et non judicium. Nos ergo fructum feramus in Christo, ut perpetui esse mereamur.

20. *Sustinentes enim Dominum possidebunt terram*: illam utique viventium terram. Est quaedam terra coelestis, quae fructum coelestibus ferat, de qua ait: *Credo videre bona*

Domini in terra viventium (Psal. XXVI, 13). Haec terra multo hominum sudore ventri ministrat alimenta; illa terra bona Domini sine ullo labore fructificat, in qua justorum diuturna possessio, et pia mentis haereditas est. Et bene ait: *Sustinentes autem Dominum haereditate possidebunt terram.* Haec est enim terra quae non praeterit; nam coelum et terra praeteribunt, verba autem Domini non praeteribunt. Et ideo nec illa intelligibilis terra poterit praeterire paradisi, in qua sunt qui Domini verba conservant. In hac terra collocatus est Adam, ut fructum aeternae caperet vitae; sed quia verba Domini servare non voluit, ideo in possessione quam acceperat, **787** manere non meruit. Qui autem verba Domini custodit, confidenter dicit: *Exspectans expectavi Dominum, et respexit me (Psal. XXXIX, 2).* Adam autem quoniam non expectavit Dominum (quomodo enim expectavit qui refugit et offerre se timuit), ideo nec Dominus eum videre dignatus est; oculi enim Domini super justos. Hunc autem eousque videre nolebat, ut quaereret dicens: *Adam, ubi es (Gen. III, 9)?* Qui quaeritur, pro absente habetur. Fides est quae nos repraesentat Deo, perfidia quae facit impios exulare. Nullus itaque absens est Deo, nisi qui se absentem fecerit. Et ideo dicit: *Fiat tibi secundum fidem tuam (Matth. IX, 29);* qui enim ignorat, ignorabitur. Ergo Adam quasi peccator locum suum servare non potuit. De paradiso ejectus, in castellum est relegatus, ut ageret poenitentiam. Accepit dilationem, ne continuo penitus interiret; ut salva fieret Eva per generationem filiorum, fidem sancti Abel, prophetarum gratiam, Ecclesiae posteritatem.

21. (Vers. 10.) Sed quia per haec redimi noluerit, et in peccato perseverandum ducit, de eo dicit Propheta: *Et adhuc*

pusillum, et non erit peccator; et quaeres locum ejus, et non invenies. Quomodo enim esse poterit in futurum, cum peccati locus diuturnus esse non possit? Haec est enim terra quae aperuit os suum, ut sanguinem susciperet innocentis. Et ideo in hac terra locus est peccatorum. Praeterit terra, quomodo peccatoris locus poterit inveniri? Ego arbitror quod ideo firmamentum inter aquam et aquam (**Gen. I, 6**) Deus esse praeceperit, ut a virtutibus peccata discerneret; et superior aqua quae laudat Dominum, quieta maneret erroris, inferior peccato esset obnoxia. Denique illa Deum videt, haec non videt: quae super coelos est, videt; quae in abysson, non videt. Unde etiam dictum est: *Viderunt te aquae, Deus, viderunt te aquae, et timuerunt: turbatae sunt abyssi, multitudo sonitus aquarum* (**Psal. LXXVI, 17**). Merito turbantur abyssi super quas tenebrae sunt deformes, et ideo pacem habere non possunt. Unde rogavit legio daemoniorum ut in abyssum mitteretur, et se cum magno tumultu praecipitavit in fluctus (**Matth. VIII, 31**); ut porcorum gregem quem repererat, strangularet. Peccatores itaque abyssum petunt, ubi caligo tenebrarum.

22. (**Vers. 11.**) *Mansueti autem possidebunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis.* Merito terram possident in quibus Deus ipse requiescit; sicut divino per Esaiam resultavit oraculo dicens: *Super quem requiescam, nisi super humilem et quietum, et tremmentem verba mea* (**Esai. LXVI, 2**)? Qui sunt mansueti, nisi quos nullus stimulus dissensionis exagitat, non ira perturbat, non saevitia exasperat, non rabies crudelitatis inflamat? Et ideo quia non vina, non epulas, non divitias, sed pacem Domini dilexerunt in corpore constituti; pro illa delectatione corporalium voluptatum, qua se putarunt

esse fraudandos, ut gratiam adipiscerentur aeternam, *delectabuntur in multitudine pacis*, quam Dominus noster Jesus in diebus suis generi donavit humano; sicut prophetia quae non mentita est, **788** comprehendit asserens: *Orietur in diebus ejus justitia, et multitudo pacis, donec extollatur luna (Psal. LXXI, 7)*. Quae igitur est pax qua cunctae Ecclesiae multiplicatus est populus; nisi illa de qua Dominus dixit: *Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis (Joan. XIV, 27)*? Dedit pacem, qui animorum bella sedavit.

23. (Vers. 12, 13.) Sequitur: *Observabit peccator justum, et fremet super eum dentibus suis. Dominus autem irridebit eum; quoniam prospicit quod veniat dies ejus*. Indignantis quidem et effervescentis in iracundiam consuetudo est, dentibus fremere: sed habet etiam cor maligni dentes suos, qui non resonare, sed lacerare consueverunt. Insidiae, commenta, nequitiae, dentes sunt peccatoris. Insidiatur ergo peccator justo, quia invidet; justi enim vita redarguit peccatorem, quem tacita majore auctoritate condemnat, quam si clara voce loqueretur. Sed justus timere non debet fremitum peccatoris, quia improbitas non potest esse perpetua. Insidiae temporales sunt; munimenta autem virtutis aeterna. Mors peccatoris omnem ejus potentiam fraudemque dissolvit.

24. (Vers. 14.) Plus adjicit: *Ecce, inquit, gladium evaginaverunt peccatores, extenderunt arcum suum, ut dejiciant pauperem et inopem*. Quis est gladius peccatoris, nisi contrarius gladio Spiritus sancti? Docuit hunc Scriptura me gladium; docuit Apostolus dicens, quia habemus *loricam justitiae, et scutum fidei, et galeam salutis, et gladium Spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. VI, 14 et seq.)*. Ergo

verbum Dei gladius Spiritus sancti est. E contrario utique gladius spiritus nequissimi, verbum est malum. Hoc gladio Petrus apostolus Ananiam et Saphiram sermonis sui quasi quodam ense percussit; hoc gladio Paulus Elimae adversanti disputationibus suis, oculorum lumen eripuit, et noctem caecitatis infudit. Considera nunc mihi jurgantes peccatores, atque acerba jactantes insolentiae, et criminationum opprobria proferentes; nonne, si eos audias, dices: *Gladium evaginaverunt peccatores*; quando sermo turpis tamquam de vagina petulanti ex ore profertur, quem cohiberi par fuit et recondi? Similiter ut gladius verbum Dei dicitur, et idem sermo est peccatoris: ita et arcus quem extendunt peccatores, mens eorum est; et sagitta quam jaciunt, sermo est venenatus. Sicut enim sagitta est Christus, qui est Verbum Dei, cui dicitur: *Posui te sicut sagittam electam* (**Esai. XLIX, 2**), quae profertur ex pharetra Dei: ita sagittae sunt perfidorum, quae arcu quodam iniquitatis emissae incautum vulnerant innocentem, nisi ignita eorum jacula scuto fidei repellantur. Et ideo sollicitus esse debes miles in praelio; quia pugna tibi non solum adversus carnem et sanguinem est, sed adversus ipsas quoque nequitas spirituales quae non videntur. Abundent tibi arma fortia Deo, ut facile possis quae volueris tela depromere: ne pauperem te et inermem hostis possit opprimere. Esto Deo fortis, Deo dives, ut dicatur de te: *Redemptio animae viri, divitiae ejus* (**Prov. XIII, 8**). Abundato thesauro sapientiae, esto dives in verbo et operibus bonis, ut possis esse munitus. **789** Fuge divitias peccatoris, ne inveniat ubi vulnerare te possit. Esto misericors, ut invulnerabilis maneat, vel curare te possis, si fueris vulneratus. Est et pauper quem volunt adversarii vulnerare,

ex illo numero de quo Salvator dixit: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum* (Matth. V, 3).

25. (Vers. 15.) Et ideo *framea peccatorum intret in corda ipsorum, et arcus eorum confringatur*. Ut quemadmodum revertitur pax in Dei servulos ab eis qui non receperint benedictentium pacem: ita etiam malitia peccatorum, qua justo nocere conantur, in eorum perniciem revertatur; quo suis telis et vulneribus trucidentur. Saepe enim jacula in ipsos qui ea jecerint, refunduntur. Quod etiam proximo accidit bello, cum infideles et sacrilegi lacerarent aliquem in Domino confidentem, et regnum ejus ereptum ire contenderent, Ecclesiis Domini persecutionum saeva minitantes; ut subito ventus oriretur, qui infidelibus excuteret scuta de manibus, ac tela omnium, atque missilia in peccatoris exercitum retorqueret. Adhuc hostis deerat, et jam illi ventorum praelia ferre non poterant, suisque spiculis sternebantur. Et quod pejus est, non erant corporum graviora vulnera illa, quam mentium; deficiebant enim corde, cum Deum adversum se pugnare cognoscerent. Exierant itaque provocantes, et de pharetra cordis sui adversus populum Christianum venenata perfidiae jacula proferebant; sed in caput eorum sua revertebatur impietas. Denique ipsi inter se sua perfidia sunt soluti, paratasque fidelibus insidias dissipavit Dominus; ut non solum piis nocere non possent, sed propriis auxiliis nudarentur, atque ad hostem arma sua transirent. Quanto melius non protulissent gladium de vagina, hoc est, impia nequaquam verba prompsissent? Nam si pro otioso sermone redditurus est unusquisque rationem, quanto magis verba sacrilegii gravibus suppliciis expiabit?

26. *Ignem nos examinasti*, dicit David (**Ps. XVI, 3**). Ergo omnes igne examinabimur. Et Ezechiel dicit: *Ecce venit Dominus omnipotens; et quis sustinebit diem introitus ejus; aut quis sustinebit cum apparuerit nobis? Quoniam ipse introibit sicut ignis conflatorii et sicut alveus lavantium; et sedebit conflans et purgans sicut aurum et argentum: et purgabit filios Levi, et effundet eos sicut aurum, et sicut argentum, et erunt Domino offerentes sacrificium in aequitate* (**Malach. III, 2 et 3**). Ignem ergo purgabuntur filii Levi, igne Ezechiel, igne Daniel. Sed hi etsi per ignem examinabuntur, dicent tamen: *Transivimus per ignem et aquam* (**Ps. LXV, 12**). Alii **790** in igne remanebunt: illis rorabit ignis, ut Hebraeis pueris, qui incendio fornacis ardentis objecti sunt; ministros autem impietatis ultor ignis exuret. Vae mihi si opus meum arserit, et laboris huius patiar detrimentum! Et si salvos faciet Dominus servos suos, salvi erimus per fidem, sic tamen salvi quasi per ignem; et si non exurimur, tamen uremur. Quomodo tamen alii remaneant in igne, alii pertranseant, alio loco nos docet Scriptura divina. Nempe in mare Rubrum demersus populus est Aegyptiorum (**Exod. XIV, 22 et seq.**), transivit autem populus Hebraeorum; Moyses pertransivit, praecipitatus est Pharaon: quoniam graviora eum peccata meruerunt. Eo modo praecipitabuntur sacrilegi in lacum ignis ardentis, qui superba in Deum jactare convicia. Sequamur ergo hic positi columnam ignis, quae nos in hoc corpore positos illuminet, et viam monstret; ut in futurum nobis nebula refrigeret noctis: quo saeva incendia relevare possimus.

27. Vide autem Scriptura quid dicat: Arcum peccatorum Dominus confringat. Arcum autem suum posuit in nube, quo

diluvia cessarent, tranquillitas refunderetur. Unde credendum, quia adversarius et malignus arcum extendit suum, ut quietis animis moveat tempestates, excitet flatus. Oremus ergo ut arcum malignitatis dissolvat Dominus Deus noster; adsit pauperi suo et inopi, qui propter Dei timorem duxit non affectandas esse divitias, non occupanda minorum praedia, non viduas relictis majorum haereditatibus exuendas.

28. (Vers. 16.) *Melius est parum justo, super divitias peccatorum multas.* Non ergo divitiae accusantur, sed divitiae peccatorum; nisi forte quia peccator dixit: *Omnia haec mihi tradita sunt, et cui volo, do illa* (Luc. IV, 6). Deinde quoniam divitiae magis facem cupiditatis inflammant; et unusquisque dum majora desiderat, non declinat diverticula peccatorum. Unde et Salvator dixit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis* (Luc. XVI, 9). Iniquitatis enim census est, qui in diaboli potestate est, ut cui ille voluerit, conferatur. Potest et illud intelligi: *Melius est parum justo, super divitias peccatorum multas;* quia est qui est dives in verbis, ut sunt philosophi istius mundi de sacrilegiis disputantes, de motu siderum, de stella Jovis ac Saturni, de generationibus hominum, de simulacrorum cultu, de geometria, de dialectica. Philosophi ergo in sermone divites sunt, fidei inopes, veritatis exsortes. Et sunt plerique simplices Domini sacerdotes, in sermone pauperes, abstinentia et virtute sublimes. **791** Illi multis loquuntur perfidiam, isti paucis fidem asserunt; illi suos amittunt quotidie sacerdotes, hic pauper populos acquirit Ecclesiae, numeroque credentium. Qui ergo hos audierit, et viderit operum qualitatem, dicit: *Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas.* Hinc Salomon derivavit illud, quod quasi suum ipse posuit: *Ex multiloquio non*

effugies peccatum (Prov. X, 19). Dialectica ergo divitiis verborum fluit, pietas timorem Dei servat. Ideo hic parcus in verbis, dives in spiritu, magis vult timere, quam vana verba jactare; timor enim disciplina sapientiae est: loquacitas innocentiae virtutisque naufragium, atque incentivum prolapsionis et culpae.

29. (Vers. 17.) *Quoniam brachia, inquit, peccatorum conterentur.* Ut actus eorum justo impedimentum afferre non possint; ne derelinquatur virga peccatorum super sortem justorum. Et Paulus ait: *Conterat Deus satanam sub pedibus vestris (Rom. XVI, 20).* Si enim brachium ejus contritum fuerit, totus ipse conteretur; ut conculcentur ejus commenta, sicut venena serpentis.

30. *Confirmat autem justos Dominus, brachio adversarii dissoluto.* Et ideo justus dicit: *Et confirmasti super me manum tuam (Ps. XXXVII, 3).* Et Job ait: *Manus Domini tetigit me (Job. XIX, 21).* Misit ergo Dominus manum suam in servum suum; et manum peccatoris quam in eum accepta miserat potestate, brachiumque contrivit. Ita diabolus suo sermone deceptus est, qui dixit: *Mitte manum tuam in eum, et videamus si in faciem te non benedicat (Job. II, 5).* Non enim ausus est dicere, maledicat; sed hoc intelligendum reliquit. Misit Deus manum suam, et confirmatus est Job. Coepit benedicere, qui maledicere credebatur; sanat enim justos, cum tangit manus divina, non vulnerat. Misit manum suam, et leprosi macula omnis abscessit; tetigit caecorum oculos, et caecitate depulsa lumen refulsit oculorum. Pete ergo semper ut confirmeris, quoniam et tu qui stas, vide ne cadas. Nos stare debemus, ut confirmemur a Domino. Lubricum est saeculum,

cito labimur. Ideo rogemus ut nos Dominus stabilire et confirmare dignetur.

31. (**Vers. 18, 19.**) Noli putare quia viam tuam nesciat Dominus. Si justus es, novit. Crede dicenti Prophetae: *Novit Dominus vias immaculatorum; et haereditas eorum immaculata erit. Non confundentur in tempore malo.* Qui novit Dominum scitur a Domino. Novit justos, nescit injustos; ideo injustis dicit: *Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem: nescio vos* (**Matth. VII, 23**); hoc est, quia estis indigni cognitione divina. Nescio vos; quia me ipsi nescire voluistis. Opera vestra me nesciunt, facta vestra me nesciunt; etsi dicatis, quia me scitis, redarguunt vos peccata vestra. Omne peccatum a malo est: qui autem non peccat, in me manet, hoc scripsit Joannes (**I Joan. III, 6**). Quid de Domino dicam, quia dedignatur impium scire? Paulus dedignatur, qui dixit: *Si quis in vobis propheta est, aut spiritalis, cognoscat quae scribo vobis: qui autem ignorat, ignorabitur* (**I Cor. XIV, 37 et 38**). 792 Et alibi scriptum est: *Cognovit Dominus qui sunt ejus* (**II Tim. II, 19**). Simus ergo Domini, ut cognoscat nos Dominus, et discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini.

32. Graecus habet: *Novit Dominus dies immaculatorum.* Sunt enim dies Eliae, sunt dies Nabuchodonosor; ideo Evangelium habet: *In diebus Eliae, quando clausum est coelum* (**Luc. IV, 25**). Nox erat perfidis, sed Eliae lumen erat; clausum erat perfidis coelum, sed Eliae patebat; fames erat perfidis, sed Eliae ubertas; neque enim esurire poterat, cui cibum coelestia ministrabant; nec esuriebat, qui alios ipse pascebat. Ergo sibi dies est justus in tenebris; quia et lux in tenebris lucet. Et Joseph in Aegypto erat, et lucebat ei

meridies; sicut infra dixit: *Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras justitias meas (Ps. XLIX, 16)?* Justitia lumen est, quia supra habes: *Et educet sicut lumen justitiam tuam (Ps. XXXVI, 6).* Habes ergo quod in te luceat, si justitiam sequaris. Splendet tibi dies, lucet tibi nox; quia fidei et nox sicut dies illuminabitur. Dies igitur justus novit Dominus, quia ipse *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. I, 9)*, hoc est, illum qui ad imaginem et similitudinem Dei vivit; illum qui se hominem esse cognoscit, ut refugiat equorum libidinem adhinnientem, ferarum rabiem, lepusculorum formidinem, vulpium fraudem, rapinam luporum; illum hominem qui sic agit, quasi in hunc mundum supervenerit; qui non ex sanguine, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo natus sit. Venisti ergo, noli remanere, noli adhaerere terrenis. Ut scias autem quia dies boni sunt, audi dicentem: *Abraham . . . diem meum vidit, et gavisus est (Joan. VIII, 56).* Bonum habet diem, qui Dei Filium bonum Deum novit, et Dominum confitetur. Et rursus ipse nos admonet cavere debere, *quia dies mali sunt (Ephes. V, 16).* Qui mali sunt dies? In quibus utique malum cognoscitur, quod est a malo. Aut forte dies saeculi mali sunt; quia saeculum in maligno positum est. Sed legimus etiam post saeculum diem malum: *In die mala liberabit eum Dominus (Ps. XL, 2)*, hoc est, in die iudicii, mala quidem propter multorum supplicia. Necesse est enim ut torqueantur iniusti, compatiantur justus; quia et Angeli gaudent, cum peccator a morte servatur unus. Compatiuntur igitur cum punitur; etsi alibi legerimus: *Laetabitur justus, cum viderit vindictam impiorum (Ps. LVII, 11)*, quod suo loco reservo; etsi frequenter audieris cur laetetur; sed occupationes occupationibus non inseramus.

33. *Novit Dominus dies immaculatorum*, quia immaculatae innocentiae gratia ejus et plenitudo miseretur, non miseretur errantibus. Isti non habent diem, quia lucem fugiunt, de quibus pulchre dictum est: *Dies eorum sicut umbra praetereunt* (**Ps. CXLIII, 4**). Cognitio ergo Dei, dignationis est, non visionis. Oculi ejus lux sunt: quos aspicit, illuminat; et ideo oculi ejus, dies justorum sunt.

34. *Unde et haereditas eorum in aeternum erit*; quia aeterna bona, non temporalis haereditatis compendia **793** quaesierunt. Et non habebunt de quo erubescant, *in tempore malo*, id est, judicii coelestis: *et in diebus famis saturabuntur*; quia *non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei* (**Matth. IV, 4**). Sed quis homo? *Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim (sive in corpore nescio, sive extra corpus, nescio, Deus scit) raptum ejusmodi usque ad tertium coelum* (**II Cor. XII, 2**). Ille ergo homo qui in Christo est, qui se in carne esse non novit, qui non in carne ambulat, sed in spiritu; ille qui rapitur non solum ad coelum, sed etiam ad tertium coelum, rapitur ad paradisum, et audit arcana verba quae non licet homini loqui; qui non in virtutibus suis, sed in infirmitatibus gloriatur: ipse non in solo pane, sed in omni verbo Dei vivit. Verbum enim Dei vita est, quia *Verbum caro factum est*. Unde praeclare dixit Evangelista: *Quod factum est in ipso, vita est* (**Joan. I, 14**).

35. Alexandrini quidem et Aegyptii legunt: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est* (**Ibid., 3**); et interposita distinctione subjiciunt: *In ipso vita est* (**Ibid., 5**). Salva sit fidelibus illa distinctio: ego non vereor legere: *Quod factum est in ipso, vita est*; et nihil habet quod teneat Arianus, quia non illius venena considero, sed lectionis

sacrae consuetudinem recognosco. Non enim dixit: Factum est Verbum ante omne principium. Non dixit: Factum est Verbum; sed si quod dixerit audire desideras: *Verbum, inquit, erat apud Deum*. Erat apud Deum, quod cum ipso operabatur, cum ipso dominabatur. Non dixit: Factum est Verbum; sed dixit: *Deus erat Verbum*: Deus autem non factura, sed factor est et creator. Aperi aures, et audi: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil*. Discis esse Filium, in quo divinitatis est plenitudo? Aperi aures adhuc paululum, et audi dicentem: *Quod factum est in ipso, vita est*. In ipso, inquit, factum est: non Dei Verbum factum est. Aut si hoc movet te ad calumniam, quia dixit: in ipso factum est; numquid et Deo Patri calumniaris, quia Dei Filius dixit: *Qui autem facit veritatem, venit ad lucem; ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta (Joan. III, 21)*? Aut quia David dixit: *Confitebor tibi, Domine, quoniam exaudisti me, et factus es mihi in salutem (Psal. CXVII, 21)*; hoc est, conversus es mihi in salutem, operatus es mihi ad salutem? Possem aliis uti, sed nolo mihi credas; ne putes argumenta esse ingenii, non testimonia veritatis.

36. Ipse tonitruum filius, ipse qui in Christi pectore recumbebat, ipse cui secreta sua Dominus non tacebat, cui Petrus innuit ut Dominum interrogaret, et ille interrogavit, et Dominus revelavit; ipse exponat quid senserit de eo quod ait: *Quod factum est in ipso, vita est*. Audi ergo interpretantem, quia tuas, Ariane, calumnias jam cavebat: *Quod erat ab initio; et quod audivimus, et vidimus oculis nostris; quod perspeximus, et manus nostrae scrutatae sunt de Verbo vitae, et vita apparuit (I Joan. I, 1)*. Caro ergo est quae in Christo

apparuit, vel Christus in carne; ipse nostra in omnibus vita est. Ipsius divinitas, vita est; ipsius aeternitas, vita est; ipsius caro, vita est; ipsius passio, vita est. Unde et Hieremias ait: *In umbra ejus vivemus* (**Thren. IV, 20**). Umbra alarum, **794** umbra crucis, umbra est passionis. Ipsius mors, vita est: ipsius vulnus, vita est: ipsius sanguis, vita est: ipsius sepultura, vita est: ipsius resurrectio, vita est universorum. Vis scire quoniam mors ipsius vita est? *In morte, inquit, ipsius baptizati sumus . . . ut cum ipso in novitate vitae ambulemus* (**Rom. VI, 3 et 4**). Et ipse ait: *Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram moriatur, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert* (**Joan. XII, 4 et 5**). Ipse granum pro nobis corpore solutus et mortuus est; ut fructum multum afferret in nobis. Mors itaque ejus fructus est vitae. *Quod factum est ergo in ipso, vita est*. Caro facta est in ipso, vita est; infantia facta est in ipso, vita est; iudicium factum est in ipso, vita est; mors facta est in ipso, vita est; remissio peccatorum facta est in ipso, vita est; vulnus factum est in ipso, vita est; illusio facta est in ipso, vita est; divisio facta est in ipso, vita est; sepultura facta est in ipso, vita est; resurrectio facta est in ipso, vita est. Vide quanta in ipso facta sunt, quibus vitae nostrae facta conversio est, ut quae perierat, redderetur. Ad postremum venditio facta est in ipso, vita est: redemptio facta est in ipso, vita est. Ad mortem venditus est a Juda, emptus a Judaeis ad mortem, ut pretioso ejus sanguine nos redimeremur ad vitam. Haec est vita quae facta est, haec est vita quae apparuit, haec est vita quam audivimus, haec est vita quae erat apud Patrem; quia ipse qui erat in principio, ipse postea est natus ex Virgine, ut esset vita morituris.

37. Ipsum hunc propositum nobis locum interrogemus? Quid est, *hominem in Christo*? Hoc est, factum in Christo, *in quo facta sunt omnia, sive Sedes, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates, omnia per ipsum et in ipso creata sunt, et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant* (**Coloss. I, 16 et 17**), hoc est, in virtute ejus. Homo ergo in Christo, qui factus est ad imaginem ejus et similitudinem: homo in Christo, qui totus in Christo sit. Sicut enim Deus per unitatem et plenitudinem divinitatis Pater Deus totus in Filio est, et Filius in Patre: ita per intentionem et pietatis affectum (ut exempli vice, non comparisonis utamur) homo totus in Christo est; qui enim adhaeret Domino, unus spiritus est. Homo ergo in Christo, non ille terrenus, non ille peccati; sed homo Christi. Quid ergo movet: *Quod factum est in ipso, vita est*; si et homo praecipue interior, in ipso factus est, in ipso crucifixus, in ipso renovatus, in ipso sepultus, et cum ipso consepultus, in ipso resuscitatus? Quid movet, ut dixi, quia scriptum est: *Quod factum est in ipso, vita est*; cum homo dixerit: *In Deo faciemus virtutem* (**Psal. LIX, 14**)? Si quaeris quae vita sit, si moveat quod factum sit in ipso, accipe. Nempe vita, Ecclesia est. In ipso facta est, in ejus costa, in ipso resuscitata Eva. Eva autem vita, hoc est, quod factum est; quia Eva quae perierat, salva facta est per Ecclesiam, hoc est, per filiorum suorum generationem, sicut scriptum est (**I Tim. II, 15**); quia delictum superioris praevaricatricis sobria emendavit haereditas. Unde et ipse Paulus raptus est ad vitam, qui ante erat persecutor ad mortem.

795 38. Prolixius evagati sumus, ut de eo homine qui non in solo pane, sed in omni verbo Dei viveret, diceremus.

Revertamur ad psalmum: Et ideo immaculati non confundentur in die iudicii, et *in diebus famis saturabuntur*.

39. (Vers. 20.) *Deficientes sicut fumus deficient*. Graecus ἐξέλιπον habet, hoc est, defecerunt. Vides subito aliquem ad potestatem venisse, et honoris insignia: sublimem iudicas. Vides illi alium esse successum; nonne dicis de eo: Ubi honoratus et exaltatus est iste? Defecit. Ideo plus dixit Graecus; quia ubi honorari et exaltari quis creditur, ibi defectu proprio praevenitur; ut meatus fluminum praeterisse citius quam venisse comprehendas; et dum ventura opperiris fluentia, te adhuc expectante, fluxerunt. Contra, humiles atque mansueti dum subjiciuntur a divitibus et opprimuntur, exaltati sunt a sua humilitate, et subito refulserunt. Ideoque Paulus in infirmitatibus sibi placuit, non in virtutibus.

40. Sed consideremus, ne quis putet cum in revelationibus gloriatum; et repetamus ea, ut se ipse defendat humilitatis magistrum. *Scio, inquit, hominem in Christo ante annos quatuordecim, sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit, raptum ejusmodi usque ad tertium coelum (II Cor. XII, 2)*. Ante annos quatuordecim revelatum sibi dicit, et tamen revelationem tamdiu apud se tenuit et repressit: nec dixisset, nisi utile nobis judicasset ut diceret; ne nos revelationibus extolleremur. Si enim in tanta gratia non est gloriatus Paulus, nec nos gloriari oportet. Juvenis ipse non gloriatus est, senex gloriaretur? Deinde raptum se usque ad tertium coelum negare non potuit; et tamen utrum in corpore, an extra corpus raptus esset, se ignorare testatus est. Non ergo de scientia; sed de ignorantia gloriatur, et Dei circa se gratiam praedicat. Quod scientiae est, negat; quod charitatis est,

confitetur: scientia enim inflat, charitas vero aedificat. Et iterum, raptum ejusmodi hominem dixit: quemadmodum raptus esset, utrum in corpore, an extra corpus, incertum sibi esse memoravit. Vide stateram sapientiae. Constituit unum in Christo, et se alterum, qui ait: *Nescio*. Quod alienum est, attollit. quod suum, humiliat. *Et audivit*, inquit, *verba ineffabilia (I Cor. XII, 4)*. Non dixit: Audivi, sed quod alter audieret, non negavit. Verecunde itaque testem se maluit significare quam vatem, et refugit videri coelestium arbiter secretorum. Testimonium enim dicere, veritatis est: meritum elationis non refugere, gloriantis. Ideoque ait: *Pro hujusmodi gloriabor: pro me autem non gloriabor (Ibid., 5)*.

41. Quid est autem quod ait audisse hominem, et hominem illum in Christo, quae non licet homini loqui? Quomodo hoc convenit, ut non licuerit homini loqui, quae licuerit homini audire? Si ipsi homini qui audivit, non licet loqui, quomodo ei creditum est audire, quod non permissum est loqui? quae ista distantia est? Si alteri homini qui esset exterior, quomodo potuit homo cognoscere quod homini non licebat audire? Unde videtur non gratia loquendi illi homini defuisse **796** qui esset in Christo, cui non defuit; sed eis qui audirent, locum, tempus, meritum defuisse. Ille enim in coelo audivit; et ideo non competere judicatum est, ut id loqueretur in terris, quod audisset in coelo; cum in ipsa terra sit ista discretio, ut quod in altera regione canitur, in altera non canatur, secundum quod scriptum est: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena (Psal. CXXXVI, 4)*? Denique Hebraei non canebant in terra captivitatis, quod in sua patria canere consueverant. Haec terra captivitatis est, alia terra libertatis est; ista peccati, illa quietis aeternae; vallestris ista, illa coelestis. Ergo in coelo

illa nunc praedicabat Paulus, quae terris ante praedicare non poterat; inter perfectos enim secreta sapientiae sunt loquenda.

42. Attamen quid commemoratio istius revelationis operatur, nisi ut doceat quod in revelationibus minime gloriandum sit, sed in infirmitatibus; quia infirmitas, et remedium revelationis, et virtutis exercitium est? Contra autem revelatio, elationis lubricum est; namque ne revelationis sublimitate extolleretur ipse Paulus, qui raptus in tertium coelum est, stimulum carnis accepit. Subvenit ergo infirmitas, ne gratia in periculum verteretur. Utilior ergo infirmitas, quam gratia. Eadem quoque infirmitas officina virtutis est; sicut ipsi Apostolo testificatus est Dominus, quia *virtus in infirmitatibus consummatur* (II Cor. XII, 9). Denique iste post revelationem rogavit remedium sanitatis, et non impetravit; in infirmitate autem remedium non quaesivit, sed cursum consummavit, et coronam invenit.

43. (Vers. 21.) *Mutuatur, inquit, peccator, et non solvit: justus autem miseretur, et tribuit.* Hoc quoque convenit personae Pauli, quia *justus miseretur et tribuit*. Vide illum Domini eloquia dividentem, vide argentum Domini fenerantem. Unam mnam accepit, duas reddidit: duas accepit, quatuor reddidit: quinque accepit, decem reddidit. Non ligavit in sudario quod acceperat, sed nummulariis erogavit; et quod erogaverat, cum usuris recepit. Ita et accipientem a peccato maximo liberavit, ne apud eum pecunia Domini deperiret; et ipse ut decem civitatibus praeficeretur, emeruit. Quae sint decem civitates, in epistolis recognosce quas scripsit; etsi apostoli praescripto numero non teneantur, quibus dictum est: *Ite per orbem universum, et praedicate Evangelium universae creaturae* (Marc. XVI, 15). Hic ergo ab

Hierusalem per Orientem et Illyricum et Italiam Domini pecuniam dispensavit. Et ne quis putaret quod suam feneraret, Domini esse pecuniam testabatur dicens: *His autem qui matrimonio juncti sunt, denuntio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere (I Cor. VII, 10)*. Et alibi: *Quid experimentum quaeritis ejus qui in me loquitur Christus (II Cor. XIII, 3)*. Denique ipse rex ita dixit, in quo figura est Domini: *Oportuit te pecuniam meam committere nummulariis. Meam*, inquit, non tuam. *Justus ergo miseretur et tribuit*. Quomodo tribuat, audi dicentem: *Per omnes Ecclesias doceo. Peccator autem mutuatur, et non solvit (I Cor. VII, 17)*. Vide divitem mutuantem, et non reddentem: pauperem accipientem, **797** et continuo remunerantem, ne diutius in aere alieno sit. Haec moralia.

44. Vide nunc pauperem mysticum, id est, simplicem et timentem Dei nomen, audientem verbum de castitate, et solventem; audientem de misericordia, et solventem; audientem de placiditate, et non irascentem: divitem vero illum arrogantem et superbum, audientem quidem, sed post se rejicientem sermones Dei; audientem de condemnatione luxuriae, et magis luxuriantem. Denique Ecclesia solvit quod accepit, Synagoga non solvit. Cognosce Ecclesiam solvere: *Tui*, inquit, *erant, et mihi eos dedisti, et verbum tuum servaverunt (Joan. XVII, 6)*. Et alibi: *Ipse enim Pater diligit vos, quia vos me diligitis (Joan. XVI, 27)*. Reddidit ergo Ecclesia quam accepit a Domino pecuniam charitatis, sed Synagoga non reddidit. Ideoque de Judaeis dicitur: *Si non venissem, et locutus non fuisset his, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo (Joan. XV, 24)*; quia audierunt utique, et non crediderunt.

Probatum est ergo quia mutuati sunt peccatores, et non solverunt. Peccator igitur eget semper: justus autem abundat et tribuit, cujus dives est conscientia. Ideoque Judaei in suis divitiis eguerunt: *Divites eguerunt et esurierunt* (**Psal. XXXIII, 11**); Christiani autem in divitiis simplicitatis suae non defecerunt.

45. (**Vers. 22.**) Bonus ergo justus; et ideo addit Scriptura: *Quoniam benedicentes eum, possidebunt terram; maledicentes autem eum, disperibunt*. Quomodo justus possidet terram, aut quam terram, cum Scriptura dicat: *Numquid soli habitabitis super terram* (**Esai. V, 8**)? Et alibi: *Vae habitantibus super terram* (**Apoc. VIII, 13**), quod increpationis est verbum atque maledicti. Cujus ergo terrae benedicta possessio est? Non istius quae tenebris absconditur et amaritudinibus impletur: sed illius quae fluit mel et lac, id est, habet gratiam suavitatis, et fulgorem lucis aeternae. Accipe mellis boni suavitatem; immo supra mel: *Fugiet dolor et gemitus et tristitia* (**Esai. XXXV, 10**); quia suavitas gratiae amaritudinem humanae fragilitatis excludet. Et alibi: *Et delebit omnem lacrymam de oculis eorum; et mors non erit amplius, neque luctus* (**Apoc. XXI, 4**). Accipe etiam lactis nitorem. *Et non indigebunt lucerna, et lumine solis; ipse enim Dominus illuminabit super illos, et regnabunt in saecula saeculorum. Amen* (**Apoc. XXIV, 5**).

46. Est etiam mysticus justus, qui miseretur et tribuit, qui omnia verba quae accepit a Patre dedit nobis, et peccatorum nostrorum nobis aera dimisit, et sanguinem suum pro nostris debitis solvit; ut non in fenore essemus alieno, sed in suo aere bonus creditor nos haberet. Est et peccator ille qui congregavit quae non peperit, et mutuatus est quod non tenebat, nec vult

restituere quod accepit. Audi quia mutuatus est diabolus: *Tibi, inquit, dabo potestatem hanc universam, et gloriam illorum (quia mihi tradita sunt, et cui volo, do illa) si procidens adoraveris me (Luc. IV, 6).* Nequissime, accepisti ad tentationem, non ad mortem; hoc est, accepisti ut probarentur Dei servuli, **798** non ut exstinguerentur; accepisti ut Deus adoraretur, non ut negaretur; accepisti saecularia, cur eripis quae aeterna sunt? accepisti quae mundi sunt, cur vis auferre quae Christi sunt? Da illa cui vis, non invidemus. Cur nobis a te quae nos volumus, invidentur? Tu adorari vis, qui omnibus nequior, ipsa quoque indignus es servitute.

47. (Vers. 23.) *A Domino gressus viri corrigentur.* Graecus διαβήματα dixit, hoc est, transitus. Et ideo dicitur tibi: *Si transeas per aquam, flumina te non concludent (Esai. XLIII, 2).* Transi ergo, noli cessare; sicut bonus viator cum venerit ad aliquod viae signum, non stat, sed pertransit; et tu in via es, quamdiu in hoc cursu es constitutus. Paulus si stetisset, cursum suum non consummasset. Vide ne ideo dicat: Et tu qui stas, vide ne cadas (**I Cor. X, 12**). Non enim qui transivit, potest timere ne cadat. *Vidi, inquit, impium superexaltatum, et elevatum super cedros Libani; et transivi, et ecce non erat (Infra vers. 35).* Videns ergo impium superexaltatum, qui non stetit, non offendit: si stetisset, et miratus illum fuisset, et secutus esset, offenderat, et ceciderat sicut impius. Ideo Moyses videns rubum relucere et non ardere, ait: *Transiens videbo hoc visum magnum (Exod. III, 3).* Qui transit de hoc saeculo, magnum visum videt: qui solvit vincula istius nexus quo ligamur huic corpori, magnum visum videt. Moyses in Exodo, ut legitur, multa videt miracula: non tanta alius videt qui non est in

Exodo. Idem Moyses transivit: transivit et populus patrum, quia de terra captivitatis exhibat. Dirigebantur itaque a Domino gressus eorum, quibus per noctem ignis columna lucebat, per diem nubis; ut nec diei ardor afficeret commeantes, nec impedimentum viantibus tenebrae noctis afferrent.

48. Et tu merere factis, votisque deposce ut gressus tui a Domino dirigantur, ne moveantur pedes tui; quia scriptum est: *Mei autem pene moti sunt pedes; paulo minus effusi sunt gressus mei* (**Psal. LXXII, 2**). Cavendum est quoque ne rectam semitam derelinquas, et diverticula te viarum tortuosarum decipiant; ideo dicitur: *Parate viam Domino: rectas facite semitas ejus* (**Esai. XL, 3**). Paremus ergo viam Domino Deo nostro in mentibus nostris; rectas faciamus animorum semitas, ne labamur; non effundantur gressus nostri sicut uxoris Lot, quae post se respexit, et gressus tenere non potuit, sed effusi sunt, cum in salem esset repente conversa; non effundantur sicut Aegyptiorum, quorum gressum maris fluctus effudit. Ipsis Hebraeis qui cum Moyse erant, quia peccaverunt in deserto, ceciderunt vestigia pedum, ne in terram resurrectionis intrarent.

49. Nonne etiam de his pulchre dicitur quia effusi sunt processus eorum, quorum spes lapsae, in vanum effusus labor, vota sunt destituta. Considera enim aliquem per aliquot annos habuisse studium probitatis, castitatis custodiam, vitae attentioris affectum, piae propositum servitutis, sedulae **799** observationis officium; subitoque eum esse mutatum, discessisse de monasterio, valedixisse jejuniis, continentiae renuntiasset, indulgere deliciis, studere luxuriae. Dudum de monasteriis exierunt, et nunc luxuriae sunt magistri, disseminatores incontinentiae, incentores

petulantiae, obtrectatores pudoris. Nonne de his pulchre dixeris: Effusi sunt gressus eorum, quos bene direxisse poenituit? Egerunt itaque novi generis poenitentiam pro virtutibus, et non agunt pro delictis. *Sed hi ex nobis exierunt*, dicit Joannes, *sed non erant ex nobis; si enim ex nobis fuissent, nobiscum perseverassent* (**I Joan. II, 19**). Hi ergo viam suam condemnauerunt, quibus convenit dici: *O qui dereliquistis semitas rectas, abeundo in vias tenebrarum; et qui laetamini in malis, et gaudetis in eversione mala, quorum semitae pravae, et flexuosi cursus eorum*, sicut lubricus et flexuosus auctor ipsorum; *cur odisse coepistis viam rectam, et justum consilium deseruistis* (**Prov. II, 13 et seq.**)? Non vos direxit Dominus: quem autem dirigit Dominus, *viam ejus cupiet*, sicut scriptum est, et ipsius semitis delectabitur.

50. Utrumque tamen intelligi potest, ita est medium, quod et ipse qui a Domino dirigitur, viam Domini cupiet; quia duce ipso, omnis levatur labor, omnia impedimenta removentur, incentiva subministrantur: et ipse Dominus non aspernatur, sed libenter accipit viam viri quem ad virtutem ipse direxerit. Pulchre autem viri gressus dirigi dicuntur a Domino; quia non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, sine offensione servare vestigium. Qui enim plantat et rigat, nihil sunt; sed qui dat incrementum Deus: ipsi soli gloria virtutum jure defertur.

51. (**Vers. 24.**) Denique etiam justus cadit interdum; sed si justus est, *cum acciderit, non conturbabitur*. Quod conditionis est, cadit; quod justitiae, resurgit: quoniam justum Deus non derelinquit, sed *confirmat manum ejus*. Qua ratione non pedem, sed manum dixit? Nisi forte ea, quoniam qui cadit, non magis pede labitur, sed infirmus lubrico saepe

decipitur, vel offendit in petra; hic autem justus casum intellige, id est, fortioris. Denique de populo qui luctatur, si genu fixerit, vel pede lapsus fuerit, pro victo habetur; athleta qui luctandi peritiam habet, et ad coronam luctatur, etiam volens genu figit, ut vincat; et si lapsus fuerit, non excluditur; et si ab eo qui superior sit, prematur, manibus tamen se sustinens, jure decertat; nec aufertur bravium, nisi fuerit fusus in ventrem, aut distentus vinculo lacertorum. Inde oriuntur crebra certamina; quia multa et incognita plerisque sunt genera ruinarum. Nam casus eorum proprie appellantur ruina, Graece enim πτώματα nuncupantur. Ergo quum stringitur et urgetur, saepe se volvit, et fit supra qui inferior habebatur, superioremque dum surgit, elidit: quod videtur Scriptura significare, cum dicit: *Universum 800 stratum versasti in infirmitate ejus (Psal. XL, 4)*. Itaque de eo dicitur: *Cum ceciderit bonus athleta, non turbabitur*; plerique enim volunt teneri, quo maturius vincant, qui de arte praesumunt. Sed etiamsi assignatus, ut ipso verbo utar, et primo et secundo fuerit, non excluditur; licet ei interdum reparare luctamen, et vincere saepe contingit, et cedere eum qui secunda contentione superavit. Ita ergo etiam justus etsi offendiculum incurrerit et ceciderit, non relinquat tamen studium devotionis et fidei, sobrietatem teneat, poenitentiam gerat, saepe se replet. Ideo interrogat Petrus: *Si peccaverit in me frater meus, quoties remittam ei; usque septies (Matth. XVIII, 21 et 22)?* Et respondit Dominus: *Non solum septies, sed etiam septuagies septies*. Ut scias autem quia athletae sumus et impellimur, et alii ruunt, et plerique eliduntur, audi dicentem: *Suffulsit Dominus omnes qui ruunt, et corrigit omnes elisos (Psal. CXLIV, 14)*. Unde et ipse de se dicit David, vel ille qui locutus est in Propheta: *Impulsus subversus*

sum ut caderem; et Dominus suscepit me (Psal. CXVII, 13); Jesus enim non cecidit, sed impulsus est. Etenim cum ipse convertat elisos, quomodo ipse potuit elidi? Justum autem, cum ceciderit, posse resurgere testatur Scriptura, quae dicit: *Numquid qui cadit, non adjiciet ut resurgat; aut qui aversus fuerit, non revertetur? Vae iis qui avertuntur aversione impudenti, dicit Dominus (Jerem. VIII, 4 et 5).*

52. Utinam quidem ineluctabilis et insuperabilis sit Christi athleta, et in omni aetate, in omni virtutum genere gloriosus, sicut ille ait: *Sed in omnibus superamus propter eum qui nos dilexit (Rom. VIII, 37).* Quid est in omnibus? Sunt athletae qui vocentur pueri, ephebi, viri; hoc est, παῖδες, ἐφήβοι, πύκται. Etiam Scriptura has in luctatoribus novit aetates, dicente David: *Ne avertas faciem tuam a puero tuo (Psal. LXVIII, 18); et juvenis fui, et senui (Infra vers. 25).* Unde et Joannes ait: *Scribo vobis, pueri; quia cognovistis patrem: scribo vobis, juvenes; quia vicistis malum: scribo vobis, patres; quia cognovistis eum qui est ab initio (I Joan. II, 12 et seq.)* Maturior itaque ad patres scribens, maturos designat fidei devotionisque processu. Virtutum ergo istae, non infirmitatis aetates sunt; neque enim sine virtute puer est, qui cognovit Patrem Deum virtutum. Ex illo puero isti sunt pueri, qui prius quam sciret vocare patrem, aut matrem, accepit virtutem Damasci, et spolia Samariae. Ipse est puer qui natus est nobis, filius qui datus est nobis, cujus principatus super humeros ejus. Ipse nos docuit pueritiam esse virtutem dicens: *Sinite pueros, et nolite eos prohibere ad me venire (Luc. XVIII, 16).* Et alibi: *Amen, amen, dico vobis, nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut puer iste, non intrabitis in regnum coelorum (Matth. XVIII, 3).* Ipsa

quoque corporis fortitudine pueri plerumque viros vincunt. Et utique si aetatem pueritiae consideremus, non potest puer aut usum omnem scire, aut vim subire luctandi. Novimus tamen quod frequenter pueri quos non poterant portare, **801** vicerunt. Adeo vigor animi infirmitatem excludit aetatis.

53. Quales autem pueri, tales et ephebi, hoc est, spiritales. Novit Scriptura adolescentem Paulum jam proximum conversioni (**Act. VII, 57**); novit et Euthycum adolescentem, qui cum sermonibus Pauli intentus haereret, somno victus de tritecto cecidit et resurrexit (**Act. XX, 9**); novit et Joannem adolescentem in Christi pectore recumbentem (**Joan. XIII, 23**), qui tam fortis fuit, ut persecutionem non timeret, malum vinceret. Hic est puer qui patrem genitalem reliquit (**Matth. IV, 20**), secutus Patrem eum quem cognovit aeternum; adolescens amictus sindone, Dominum sequebatur tempore passionis, qui sua omnia dereliquerat (**Marc. XIV, 51**); maturior, Deum Verbum in principio ipso semper fuisse atque esse cognovit (**Joan. I, 1 et 2**), et manere in se probavit.

54. Viros quoque Scriptura nos docuit spiritales, Agabo propheta dicente: *Virum hunc cujus est zona haec, sic alligabunt Judaei in Hierusalem* (**Act. XXI, 11**). Et Festus ait: *Vir quidam est relictus a Felice in custodia* (**Act. XXV, 14**). Ante passionem suam Paulus adolescens dicitur, in passione sua vir significatur, qui cursu consummato, esset jam proximus ad coronam.

55. Cognovimus aetates pro fide et devotione certantes, cognoscamus etiam genera certaminum singulorum. Haec quoque Scripturae nos doceat tenor. In hoc itaque saeculari

agone alii sunt, qui simplici quodam et legitimo genere luctantur, et ligaturis tantum corporis certant, verberare non norunt, qui palestritae vocantur; alii qui caedem et pulveris jactum membrorum nexibus miscent, omni sibi verberandi jure permissio: quos pammacharios vocant, eo quod omnis litis et pugnae adversum se habeant potestatem; alii qui cestibus adversum se decernunt, et dilaceratis capitibus, cruciantur: hi πύκται feruntur.

56. Haec omnia certamina subiit Paulus apostolus, sicut ipse demonstrat. Itaque dicit: *Quoniam non est nobis pale adversus carnem et sanguinem; sed adversus principes et potestates, et (ut compendio utar) adversus nequitias spiritales (Ephes. VI, 12).* In Latinis plerisque colluctatio reperitur, in Graecis omnibus πάλη scribitur; πάλη enim Graecorum, lucta est Latinorum. Et vere pale; quia caro et sanguis, et nequitiae spiritales patientia et continentia corporis, et animi moderatione superantur. Ira, furor, caedes, arma sunt diaboli. Alibi quoque plagis supra modum caesum se esse significat dicens: *In plagis supra modum, in mortibus frequenter (II Cor. XI, 23).* Hierosolymis autem pugnis se esse percussum; ubi cum intervenientibus militibus, aliquando cessassent Judaei percutere Paulum, ipse pontifex Ananias circumstantibus jussit percutere os ejus, cui respondit Apostolus: *Percutere te incipiet Deus, paries dealbate. Et tu sedens judicas me secundum Legem, et extra Legem jubes me percuti (Act. XXIII, 3)?* Scivit profecto referire, qui graviore pugno pontificem repercussit; ipse enim corporaliter caesus est: illi retulit quod in animam percuteretur a Christo. In prima quoque epistola ad Corinthios scribens ait: *Ego igitur sic curro, non ut in incertum: sic enitor, non ut aera caedens (I*

Cor. IX, 16). Quod Latine dixit, *enitor*, **802** Graece ait, πυκτεύω. Et vere quasi bonus pycta, non aerem, sed aerias potestates et Judaeorum capita verberabat; quia caput omnium Jesum Dominum non habebant. In omni itaque certamine Apostolus est probatus, qui etiam coronam cursus consummati accepit. Unde et ipse ait: *Omnia possum in eo qui me confortat* (**Philipp. IV, 13**).

57. Habet et Christus, qui in pueritia sua aevi maturos vicerint; ut Daniel puer spiritu valido seniores illos redarguit Judaeorum, et de victoriae jure dejecit in mortem. Habet et alios, qui priusquam nascerentur, in matris ventre luctati sunt. Denique Jacob fratrem supplantavit Esau, et malum vicit; atque ita de utero matris exivit, ut victoriae insigne monstraret, et pedem senioris degeneris victor inverteret. Hieremias in vulva matris sanctificatus est et probatus. Joannes Baptista Principem agonis humani, praemiatoresque luctantium, necdum natus venisse cognovit, atque in utero matris exsiliens piae bravium confessionis emeruit. Recte jam tunc designatus est ad coronam, qui ante omnes ad Christi agonem fidei testis et praeco virtutis suum nomen obtulerat. Bonus praeco, qui ad certamen alios excitabat. Et vere bonus praeco; qui tam magna voce clamavit, ut ad ejus sonum secreta coelestia resultarent. Quid multa? Terram movit, coelum implevit. Ideoque vocis nomen accepit; quia Verbum Dei vox sacrata praecessit, quemadmodum ipse nos docuit dicens: *Ego vox clamantis in deserto* (**Joan. I, 23**). Dixit hoc Esaias propheta: de se dictum iste firmavit (**Esai. XL, 3**). Audivimus quid dixit praeco: *Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus* (**Joan. I, 23**). Haec est vox singularis et sola, tam sonora, ut ab omnibus audiretur; tam dulcis, ut

universorum corda mulceret. Istos ergo athletas suos Dominus confirmavit ut vincerent; numquam enim suos deserit, et relinquit.

58. (**Vers. 25.**) Et ideo addidit Propheta: *Juvenis fui, et senui*: sic Latini; aliqui autem juxta Graecos habent: *Juvenis fui, etenim senui, et non vidi justum derelictum, nec semen ejus quaerens panem*. Simpliciter qui vult intelligere, patet sensus, quod vitae suae tempore David non viderit justum derelictum. Sed hoc et brevis temporis est, et incredibile; siquidem multos videmus in saeculo justos ab hominibus derelinqui, quando eos aliqui potentium persequuntur; et nullus ad eos audet accedere, cum in timore aut in injuria viderit constitutos. Unde Job dicit: *Fratres mei discesserunt, agnoverunt extraneos magis quam me: amici mei immisericordes facti sunt; et qui me noverant, obliti sunt nomen meum* (**Job. XIX, 13**). David quoque non solum destitutum; sed etiam impugnatum se ab amicis et proximis clamat: *Amici, inquit, mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt* (**Psal. XXXVII, 12**). Ergo si in hoc saeculo reperiuntur justus derelictus, quomodo sibi contraria dixit David; nisi intelligas quod justus etsi in saeculo derelinquitur, a Domino tamen non derelinquitur? Neque enim Job cum esset in stercore (**Job. II, 3**), a Domino derelictus est, quem in angelorum concilio Dominus ipse sua voce laudabat, quem tentari passus est, ut coronaret; tentationem autem in corpus dedit, in animam denegavit. **803** Nec derelictus David cui regnum dedit, ut populo imperaret electo: quem parricidalibus praeliis appetitum, regni sui depulsum finibus, victoriae jure restituit. Ipsi quoque Jacob, Elias et Elisaeus, et Joannes Baptista, et

caeteri qui in caprinis pellibus circumeuntes errabant in solitudinibus, et montibus, et speluncis, et foveis terrae, licet ludibria multa et acerba supplicia tolerasse videantur; tamen non derelicti sunt. Siquidem cum fratrem fugeret Jacob, et per deserta incomitatus erraret, obdormivit, et surgens vidit ibi multitudinem coelestis militiae, et ait: *Hic locus vocatur castra Angelorum* (**Gen. XXXII, 2**). Non satis fuit castrum vocare; sed castra, quae tantae multitudini convenirent. Vides ergo quia solum se putabat, et castra eum coelestis exercitus sequebantur; sicut (**I Cor. X, 4**) et patres nostros Moysis tempore, ne in deserto sitirent, petra (ut scriptum est) sequebatur. Nam cum in Exodo legerimus (**Exod. XVII, 6**) quod sitiens populo, percussit Moyses virga petram, et aqua fluxit, et bibit populus Dei; iterum in Levitico legerimus, vel in Numeris quod rursus Moyses tetigerit petram virga (**Num. XX, 11**), et scaturiverit aqua patribus ad bibendum; praeclare Apostolus hoc interpretatus est dicens: *Bibebant autem de consequenti eos petra; petra autem erat Christus* (**I Cor. X, 4**). Illos igitur querulos, illos murmurantes, illos praevaricantes, tamen non deserebat Dominus, sed sequebatur. Quid de Elia et Elisaeo dicam, quibus per deserta gradientibus equi de coelo, et igneus currus occurrit? Quomodo derelictus Elias, qui est invitatus a Christo (**Matth. XVII, 3**)? quomodo derelictus in terris, qui raptus ad coelum? quomodo egenus et nudus et inanis, qui geminati spiritus haereditatem discipulo dereliquit; ut una melotide haeres donatus fluvios sisteret, Jordanem revocaret in fontem, regum exercitus pasceret in deserto, et potum sitientibus ministraret? Ad ejus arbitrium de coelo profluebant pocula, in terris mortui resurgebant. Quomodo derelictus est Elisaeus, qui cum Syrorum vallatus esset exercitu, ut captivus

raperetur ad regem, dicente Giezi servo: *Domine, quid faciemus, ait: Noli timere, quoniam plures nobiscum sunt, quam cum illis. Et dixit: Domine, aperi oculos ejus, ut videat. Et aperti sunt oculi ejus, et vidit montem et omnia in circuitu equis innumeris et coelestibus repleta legionibus (IV Reg. VI, 16 et 17)*. Paulus quoque qui dixit, periculis in mari, periculis in deserto se esse jactatum (**II Cor. XI, 26**), tamen ipse testificatus est dicens: *Si Deus pro nobis, quis contra nos (Rom. VIII, 31)?* Ergo si ille derelictus, et destitutus ab hominibus, apud Deum abundat et profluit. Nam et Elias destitutus erat, ita ut diceret: *Domine, accipe animam meam (III Reg. XIX, 4)*; et tamen vigeat apud Deum, ut ipsis esset regibus virtute terribilis.

59. Quomodo juvenis hoc David potuit comprehendere? Juvenis enim magis temporalia, quam aeterna considerat; quia aetas ea propendit ad vitia. Sed sunt quidam in juventute senes, et alii juvenes in senectute. Sunt, inquam, viri quorum animi senilium gravitate censentur, in quibus **804** aetas senectutis sit vita immaculata, in quibus vigeat incana prudentia: qualis erat Hieremias, qui cum se juvenem contuitu memoraret aetatis, et per juventutem excusaret, quod praedicandi impar officio videretur, ait illi Dominus: *Noli dicere: Quia juvenis ego sum; quoniam ad omnes ad quoscumque misero te, abibis (Jerem. I, 7)*. Ita juvenem non putavit, quem aptum propheticae gratiae judicabat. Talis ergo juvenis fuit David, qui renovatus esset, et refluisset, ut ipse dixit (**Psal. CII, 5**), velut aquilae juvenis sua. Sic ergo intelligi oportet: *Juvenis fui*; sed sanctificatus, sed propheta in gentibus positus, qui jam possem regni coelestis sacramenta cognoscere, et vera praemia considerare justitiae:

sed *non vidi justum derelictum*. Postea quoque alibi et usu roboratus et munere, acquisivi incrementa sapientiae. Eadem circa justum visa est mihi gratia permanere.

60. Explanavimus, ut potuimus, quomodo dixerit: *Juvenis fui*; sed quomodo addiderit: *Etenim senui*, consideremus. Bona juvenus, sed melior senectus; qui enim usque in finem perseveraverit, hic salvus erit. Unde non perfunctorie de patriarcha Abraham dictum est (**Gen. XXV, 8**), quod nutritus esset in senectute bona. Et Joannes senex coepit scribere Evangelium, vel Epistolas, qui cum refugeret apostolum se scribere, seniore scripsit (**Epist. II et III**); nec minor est aestimatus, cui cygnea quaedam suppeteret gratia senectutis. Ipse Vas electionis dominicae scribens ad Philemonem ait: *Cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem et vinctus Christi Jesu, obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo (Philem., 9 et 10)*. Volens itaque illi plurimum deferre, seniori Paulo eum, non juveni comparavit; et ibi se senem esse gloriatus est, ubi jam in vinculis tenebatur. Et videte distantiam; adolescens significatus est in alterius passione, senex in sua (**Act. VII, 57**). Ibi ut adolescens, quia Judaeorum vestimenta servabat; hic senex, ubi sui corporis exuvias exuebat. Denique et Petrus ibi senex dicitur, ubi certamen est passionis: *Cum junior, inquit, esses, cingebas te, et ambulabas ubi volebas; cum autem senueris, extends manus tuas, et alius te cinget, et ducet quo tu non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum (Joan. XXI, 18)*. Ante certamen junior dicitur, in certamine senex, qui omne certamen impleverit. Hoc ergo dicit David ille juventute bellator, in senectute pacificus: *Juvenis, inquit, fui*; sed nolo me adhuc juvenem

putes: *Etenim senui, et non vidi justum derelictum, nec semen ejus quaerens panem.*

61. Quod est semen justī? *Abrahae dictae sunt promissiones, et semini ejus; non dicit: Et seminibus, tamquam in multis; sed sicut in uno: Et semini tuo, quod est Christus (Galat. III, 16).* Audi justī semen. *Filioli mei, quos ego parturio, donec formetur Christus in vobis (Galat. IV, 19).* Et nunc si quis ex gentibus veniens sermonem audiat nostrum, et Dominus juvare dignetur, ut formetur Christus in animo ejus, quo partus fidei ferat: semen ei Christus erit. Illic in utroque. Abraham itaque et generationis pater erat secundum **805** carnem, et is qui verbum Domini in pectoribus justorum primus infuderit. Et ideo hoc semen Abrahae panes istos quibus praebeatur corporalis alimonia, non requirit; quia habet panem justitiae, qui descendit de coelo (**Joan. VIII, 39**). Sicut enim negantur filii Abrahae qui opera Abrahae non fecerint: ita semen Abrahae sunt, et inter filios recipiuntur, qui opus ejus effecerint. Verum Abrahae semen Elias, cui angelus alimenta praebebat, et in virtute escae illius quadraginta dierum curriculis ambulabat. Non requirebat istam corporis hujus alimoniam verum semen Abrahae, cui panes deferebantur de coelo. Denique corvi ei quotidianum convivium ministrabant. Ita indigus erat omnium, ut nihil haberet suum, et mittebatur ut victum aliis largiretur. Verum semen Daniel, cui inter leones posito aerea fercula per Habacuc prophetam referta messorum epulis vehebantur. Est ergo panis Angelorum, quem manducavit homo; sic enim scriptum est: *Panem angelorum manducavit homo (Psal. LXXVII, 25).* Hic est panis, de quo dixit David: *Dominus pascit me, et nihil mihi deerit: in loco viridi*

ibi me collocavit. Super aquam refectionis educavit me (Psal. XXII, 2). Bonus David docuit me panem angelorum, et ipse me docuit aquam refectionis. Haec refectio spiritalis est, haec refectio requies est mentis internae. Bona aqua, quae peccatum lavat, mundat interna. Quae sit aqua haec, audiamus. *Si quis, inquit, sitit, veniat ad me, et bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae. Hoc autem dicebat de Spiritu, quem incipiebant accipere, qui credituri erant in eum (Joan. VII, 37 et seq.).* Ergo nec hoc pane, nec aqua refectionis indiget justus, cui Spiritus sanctus est requies et refectio.

62. (Vers. 26.) Quomodo autem poterit indigere, qui *tota die miseretur et fenerat?* Quid est quod fenerat justus? Non aes, non ferrum, non plumbum: sed argentum igni examinatum. Hoc defert ad mensam Domini, et dividit requirentibus: cui unam, cui duas, cui quinque mnas quotidie dividit, et numquam deficit. Sed fenerationem audivimus in Lege reprehensam, dicente Moyse: *Non fenerabis (Deut. XXIII, 19).* Duplex est feneratio: una pecuniae, altera gratiae. Divide utramque; quia scriptum est: *Si recte offeras, non recte divides, peccasti: quiesce (Gen. IV, 7).* Et tu recte divide, ne pecces. Ipse Moyses doceat te dividere, qui admonuit recte dividendum; ut sequaris, quod Abel egit, qui recte divisit: fugias quod Cain parricida fecit, qui recte dividere nesciebat. Dividit ergo Spiritus sanctus divisiones, qui operatur omnia dividens singulis prout vult: ille prout vult, tu prout potes, prout ingenio vales. Divide quando Lex de pecunia dicat, quando de gratia. Dixit enim tibi: *Fenerabis gentibus, cujus Dominus usuras exigit: tu autem non mutuaberis (Deut. XV, 6.)* Est et pecunia fenoris, est et gratia, cujus Dominus usuras

exigit; pecunia fenoris, aes habet, gratia fidem confert. Fenerato ergo **806** fidem gentibus, ut tibi abundet gratia: tu autem noli mutuari quasi indigus, sed quasi dives et locuples fenerato. Feneravit Petrus, feneravit Paulus, feneravit Joannes Evangelista, vel uterque, et non indiguit; hoc est, fenerarunt pecuniam Christi, non fenerarunt pecunias ad usuram. Fenera ergo, et noli desistere fenerare. Audis quid dicat Scriptura: *Tota die miseretur et fenerat*. Justus per diem fenerat, avarus in nocte; gratia enim lucis est, avaritia autem usura tenebrarum est. Et ideo semen fenerantis fidem in benedictione erit, habens utique praemium benedictionis.

63. (Vers. 27, 28, 29.) *Declina a malo, et fac bonum; et inhabita in saecula saeculorum. Quoniam Dominus amat judicium, et non derelinquet sanctos: in aeternum conservabuntur. Injusti autem punientur, et semen impiorum peribit. Justi haereditate possidebunt terram; et inhabitabunt in saeculum saeculi super eam.* His versiculis demonstrat Propheta quod pertineamus ad Dominum, et ipse arbiter cogitationum, operationumque nostrarum sit, spectans merita singulorum, qui nihil sine judicio agit; sed malos et bonos actus judicio discernit. Declinandum ergo est a malo et faciendum est bonum. Ne bona malaque confundas, prius est ut crimine careas; postea ut innocentiae fructum deferas, quo possis esse perpetuus. Noli putare quod Deum tua peccata praetereant; sic enim plerique labuntur. Ipse universa cernit et damnat, et impiorum semen exterminat; semen utique non corporalis generationis, sed mentis internae et impietatis successionem (**Job. I, 1**). Nam utique Job de semine Esau genitus Scripturae testificatione signatur. Quomodo ergo semen Esau periit in Job, cum tantus iste vir fuerit, ut

venturum in terras Dominum praevideret, qui cetum istius saeculi diabolus subjugaret? Ergo hoc quaeritur, ne malitia transfundatur in posteros. Hoc per baptismatis sacramentum Christus operatur, ut exuat unusquisque quod natus est, induat quod renatus: fiat non familiae haeres, sed gratiae; ut perpetuum domicilium habitationis aeternae sibi possit acquirere. Qui autem habitare meruerit in saeculum saeculi, et ipse honorificabit Deum in saecula saeculorum.

64. (Vers. 30 et seqq.) Ubi moralibus justum instituit disciplinis, ut qualis deberet esse, te doceret, quaeve esset perfectae forma justitiae; ad sapientiam et theoremata mentem vult ejus assurgere; et excitat ejus intentionem, ut spectet intento corde coelestia, et divina intra se volvat oracula, atque ad ea quae complacent Deo, suum informet affectum: sit meditatus in Lege, nec ulla eum Domini mandata praetereant; motus divini Sacramenti cognoscat. Denique abhinc vidi in praeceptis sanctum Prophetam assurgere: *Os justi meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur judicium. Lex Dei ejus in corde ipsius: nec damnabit, 807 inquit, eum Dominus, cum judicabitur illi. Exspecta Dominum, et custodi viam ejus; et exaltabit te, ut haereditate possideas terram: cum perierint peccatores videbis. Vidi impium superexaltatum et elevatum ultra cedros Libani; et transivi, et ecce non erat; et quaesivi eum, et non est inventus locus ejus.* Superiora moralia, haec intelligibilia. Quod est justi os quod meditabitur sapientiam, nisi interioris hominis? Duo sunt enim homines in singulis: unus interior, alter exterior; interior cogitat quae mentis sunt, quae mentis sunt loquitur; exterior quae sunt corporis. Tamen adveniens Dominus utrumque conjunxit; et duos in uno homine condidit; ne diversis sese impugnent

motibus, sed invicem sibi voluntatum suarum unitate socientur. Ideo *os justi meditabitur sapientiam*. Jam enim et ipse exterior homo justi in interioris hominis transfusus est disciplinam: et in ejus conformatus naturam, ipsius exercet officia, ut caro meditetur quod mentis internae est. Sed ne hoc incredibile tibi videatur, audi Apostolum dicentem (**Philip. III, 21**) quia Dominus Jesus transfiguravit corpus humilitatis nostrae, ut conforme fieret corpori gloriae suae. Quis audeat dicere carnem sine peccato, carnem assumptam ex Virgine, carnem Spiritu Dei in Mariam superveniente generatam, quae in nullo discrepavit a sapientiae disciplinis, interioris hominis exsortem fuisse virtutum, nec in usus ejus transire potuisse; cum supra hominem fuerit quod tactu ejus sanabantur aegroti, caecis refundebatur aspectus, mortui resurgebant? Competenter ergo scriptum est: *os justi meditabitur sapientiam*; eo quod totus homo sit spiritalis, non utique terrenus: qualis enim terrenus, tales et terreni; et qualis coelestis, tales et coelestes. Absit ergo terrenus, remansit coelestis. Ideoque in tempora Redemptoris referens Propheta, *meditabitur*, dixit: licet unus e pluribus, *meditatur*, scripserit. Nec abhorret a sensu; quia prophetarum spiritui futura pro praesentibus sunt. Alii putant os pro mente dictum. Pulchre autem istud exposuit nobis Salomon dicens: *Narratio justi semper sapientia: stultus autem sicut luna mutatur* (**Eccli. XXVII, 12**); id est quod saepe varietur, nec in sua perseveret sententia, et tamquam in tenebris lumen videatur offundere, nec tenere.

65. Sit ergo tibi semper in corde et ore meditatio sapientiae, et lingua tua loquatur judicium, lex Dei tui in corde tuo sit. Ideo tibi dicit Scriptura: *Loqueris in illis sedens in domo, ambulans*

in via, dormitans, resurgens (Deut. VI, 7). Loquamur ergo Dominum Jesum; quia ipse est Sapientia, ipse est Verbum et Verbum Dei. Nam et hoc scriptum est: *Aperi os tuum verbo Dei. Ipsum spirat, qui sermones ejus resonat, et verba meditatur. Ipsum 808 semper loquamur. Cum de sapientia loquimur, ipse est: cum de virtute loquimur, ipse est: cum de justitia loquimur, ipse est: cum de pace loquimur, ipse est: cum de veritate, et vita, et redemptione loquimur, ipse est. Aperi os tuum Dei verbo, scriptum est: tu aperi, ille loquetur. Ideo dixit David: Audiam quid loquatur in me Dominus (Ps. LXXXIV, 9). Et ipse Dei Filius dicit: Aperi os tuum, et adimplebo illud (Ps. LXXX, 11). Sed non omnes ut Salomon possunt percipere sapientiae perfectionem; non omnes ut Daniel. Omnibus tamen pro possibilitate infunditur spiritus sapientiae; sed omnibus qui fideles sunt. Si credas, habes spiritum sapientiae; ideo Sapiens dicit: Credidi propter quod locutus sum (Ps. CXV. 10). Cum credideris, accipies loquendi gratiam. Et qui credit, redimitur; et qui orat, redimitur: si pie intendat orationibus, et in oratione assiduus sit, diem praeveniat, noctem frequentet, soli matutinus occurrat, ut ante ipse illuminetur a Christo, quam terra solis exortu; et qui psallit redimitur; et qui compungitur, redimitur.*

66. Ideo semper meditare, semper loquere quae Dei sunt, *sedens in domo*. Domum possumus accipere Ecclesiam, possumus accipere domum interiorem in nobis, ut intra nos loquamur. Sedent iudices in Hierusalem; sederunt sedes in iudicio; sedit etiam iudicum concilium, et libri aperti sunt. Prophetia dicit: *Et tu cum consilio omnia fac (Eccli. XXXII, 24).* Cum consilio de factis tuis iudica, cum consilio vinum bibe, cum consilio loquere; ut effugias peccatum, ne incidas

per multiloquium. *Sedens* loquere tecum, quasi qui iudices: *in via* loquere, ne umquam vaces. In via loqueris, si in Christo loquaris, quia via Christus est. In via loquere tibi, loquere Christo. Audi quomodo illi loquaris. *Volo, inquit, viros in omni loco orare, levantes puras manus sine ira et disceptatione (I Tim. II, 8).* Loquere, o homo, *dormitans*, ne tibi somnus mortis obrepat. Audi quomodo dormitans loquaris: *Si dederò somnum oculis meis et palpebris meis dormitationem; donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob (Ps. CXXXI, 4 et 5).* Vince naturam diligentia, exclude corporis somnum. Naturam nobis formare non possumus, possumus diligentiam. Homo erat David: indulgebat aliquid somno per noctem; sed excludebat somnum, lavans per singulas noctes lectum suum et lacrymis irrigans stratum suum. Ideo memor erat in stratu suo semper Domini sui, et in ipso meditabatur; ut diluculum praeveniret, et in tenebris ei illucesseret Christus dicens: *Surge qui dormis (Ephes. V, 14).* Non in omnibus haec gratia est, sed potest esse et in pluribus diligentia. Ne igitur exspectes ut excitet te Christus; sed potius Christum excita. Excitat eum qui de ipso dormitans cogitat. Si tu illum excitaveris, et ipse **809** te excitabit a somno, resuscitabit a morte dicens tibi: *Exsurge a mortuis (Ibid.).* Cum surges ergo vel resurges, ipsum loquere, ut impleas quod juberis. Audi quomodo te Christus excitet. Anima tua dicit: *Vox fratris mei pulsatur ad januam (Cant. V, 2);* et Christus ait: *Aperi mihi, soror mea, sponsa.* Audi quomodo tu exsuscites Christum. Anima dicit: *Adjuravi vos, filiae Hierusalem, si suscitaveritis et resuscitaveritis charitatem (Cant. III, 5).* Caritas Christus est. Audi etiam quomodo dormiens

loquaris: *Ego dormio et cor meum vigilat* (**Cant. V, 2**). Haec communiter: attolle nunc paulo altius mentem tuam.

67. Loquere *sedens in domo*, in hac terrestri domo hujus habitationis, quae dissolvitur, in qua peregrinamur a Domino. In corpore enim isto positi, dum supervestire magis quam nos exspoliare volumus, exsulamus a Christo, et graviter ingemiscimus. In hac sedens ergo confitere peccata tua; quia sedisti, et non stetisti, et non dixisti: *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Hierusalem* (**Psal. CXXI, 2**). Loquere magis, et noli occultare delicta; loquere sedens: ut audias dicentem: *Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris* (**Psal. CXXVI, 2**). Loquere *in via ambulans*, id est, carpens vitae istius cursum. Hic loquere, ne illic obmutescas, sicut ille obmutuit qui angelo Christi ante non credidit; postea tamen cum credidisset, vocem recepit. Loquere *dormiens* et quiesceas, consepultus in Christo; ut cum ipso in novitate vitae resurgas. Loquere etiam sepultus in tumulo; sicut loquebantur animae sanctorum, petentes de mortis auctore vindictam. *Usquequo, Domine, sanctus et verus, non judicas et vindicas sanguinem nostrum* (**Apoc. VI, 10**)? Loquere postremo *cum surgis*; sicut docuit ille qui dixit: *Ego dormivi, et quievi, et resurrexi; quoniam Dominus suscipiet me* (**Psal. III, 6**). Et illic ergo: *Os justi meditabitur sapientiam, donec ad sublimiora tabernaculi secreta coelestis, ac sacrae plena jucunditatis atque laetitiae ipse perveniat; quemadmodum Scriptura nos docuit, dicente David: Haec recordatus sum, et effudi super me animam meam; quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei. In voce exultationis et confessionis sonus epulantis* (**Psal. XLI, 5**). Ergo et sedentes in hac corporea domo, et egressi hinc, atque

ambulantes in via, cum rapiemur, si meremur, obviam Christo, et dormientes loquemur.

68. Accipe tertiam ἀναγωγήν, qua se anima elevat justi. Est enim quidam spiritalis somnus intelligendus, de quo Salomon ait: *Si enim sedeas, sine timore sedebis; si dormias, suaviter requiesces, et non timebis pavorem qui superveniet tibi, neque impetus impiorum supervenientes tibi* (**Prov. III, 24 et seq.**). Cum suavitate requiesces, et pavorem, et supervenientes impiorum impetus non timebis; si lingua tua loquatur iudicium Dei, et semper illud ante oculos habeas; ut peccato locum nullum relinquas, et noveris quod delicti pretium supplicii retributione solvetur. Ipse enim hoc in nonagesimo interpretatus est psalmo dicens: *Non timebis a timore nocturno, et a sagitta volante per diem, a negotio perambulante in tenebris, ab occursu et daemonio meridiano. Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Verumtamen oculis tuis considerabis, et retributionem peccatorum videbis* (**Ps. XC, 5 et seq.**). Justus enim cum **810** loquitur iudicium Dei, vel cum loquitur ipse quae justa sunt, et veri plena iudicii, non cum iracundia loquitur, non ex animi moerentis afflictione, non ex dolore, non ex aliqua passione; sed loquitur ex veritate, loquitur ex aequitate, ut non propendat affectu, sed quae loquitur, vero pendat examine: iudicat enim quae dicenda sint, vel non promenda. Cui simile est illud: *Labia sapientium alligata sunt sensu* (**Prov. XV, 7**); eo quod omnia quae loquuntur, vero sensui convenire videantur, et sensus sui prudentia intelligant, quae loqui debeant vel tacere: ut quae silenda sunt, cohibeant claustro quodam nexuque labiorum; in iis autem quae oporteat dici, labiorum vincula resolvantur.

Merito ergo praemisit: *Os justi meditabitur sapientiam*; meditatio enim diuturna plenum poterit habere iudicium, quod loquetur justus in tempore; cum ea quae perfecta sunt, facie ad faciem, viderit. Nunc enim de iis quae non comprehendimus, loqui vera non possumus. Denique nec Paulus praesumpsit dicere, qui raptus in paradisum audivit secreta coelestia: sed volens non in iis errare quae diceret, ait: *Quam inscrutabilia sunt iudicia Dei, et investigabiles viae ejus (Rom. XI, 33)*! Nunc autem absolutus corpore, forsitan investigabilium viarum genera, et iudicia ejus quae sicut abyssus multa sunt, comprehendit.

69. (Vers. 31.) Adhuc justitiae forma describitur et augetur, dicente Scriptura: *Lex Dei ejus in corde ipsius; et non supplantabuntur gressus ejus*. In corde justi lex Dei est. Quae lex? Non scripta, sed naturalis; justo enim non est lex posita, sed injusto. In corde ejus lex est, non perfunctorie, sicut in labiis Judaeorum; corde enim creditur ad justitiam. Qui credit, et loquitur; qui autem loquitur, non continuo credit. Denique non credidit populus, de quo dictum est: *Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me (Esai. XXIX, 13)*. Si igitur gentes cum ea quae legis sunt faciunt, ipsi sibi sunt lex, cognoscentes quae sequi debeant vel cavere; quanto magis fidelis et justus, qui ad imaginem et similitudinem Dei vivit, decora novit et honesta decernere, et uti legitimo quodam naturalis sapientiae gubernaculo, ne ejus supplantentur vestigia; sicut Esau, quem propter gulae aviditatem frater supplantavit ut caderet, atque in mortem vestigia ejus effudit.

70. (Vers. 32, 33.) Quo magis justus est quisque, eo magis illi insidiatur inimicus; et ideo ait Scriptura: *Considerat peccator*

justum, et quaerit perdere eum. Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus: nec damnabit eum, cum judicabitur illi. Videns ergo peccator quia justus in ore suo loquitur, et in corde meditatur sapientiam, quia in lingua sua judicium loquitur, quia in corde suo legem Domini custodit; mortem peccati ei conatur inferre, sed Dominus tuetur eum. Et ideo non timeamus insidias peccatoris, quoniam Deus pro nobis est. Si ergo Deus pro nobis, qui contra nos? Propterea non derelinquet justum suum Deus, nec damnabit eum, cum habuerit de ipso judicium. Verus enim judex est; et ideo justitia non potest periclitari. Unde et Aquila dixit: *Nec damnabit eum in judicando eo.* Symmachus: *Nec damnabit, cum judicatur justus.*

71. Sed quia Septuaginta viri sic posuerunt: **811** *Cum judicabitur illi; putamus quod ad aliud respexerit, quia scriptum est: Quoniam ipse Dominus veniet in judicium (Esai. III, 14).* Sed in quod judicium? Audi dicentem: *Tibi soli peccavi, et malum coram te feci; ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris (Ps. L, 6).* Ideo ergo praebet se Dominus audiendum, ut de se judicetur, quo magis vincat. Quomodo se praebeat, audi: *Populus meus, quid feci tibi; aut in quo contristavi te; aut quid molestus tibi fui; responde mihi? Quia ex Aegypto eduxi te, et de domo servitutis liberavi te (Mich. VI, 3 et 4).* Et alibi: *Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, et memor non ero: tu autem memor esto, et judicemur (Esai. XLIII, 25 et 26).*

72. Grave hoc judicium, cum Dominus de se postulat contra hominem judicari. Quid enim respondeas ei, qui universa tibi contulit, omnibus te praefecit; subjecit tibi Aegyptios, ad quos hospes adveneras, insectantes postea mari mersit. Ille tuos

delevit hostes, atque subvertit, ille te creavit et condidit, ille suo sanguine te redemit; et tu tradis te, ut servias ejus inimico! Ille tibi omnia peccata dimisit, et tu graviora committis! Vocat te, in judicium venies, quid responsurus es ei, qui nisi iterum tibi donet, peristi? Ideoque videns sanctus David hac quadam moralitate Dei amplius se gravari, judicium refugit, misericordiam poscit dicens: *Et ne intres in judicium cum servo tuo; quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (Ps. CXLII, 2). Confitetur se in tenebris sicut mortuum saeculi collocatum. Caute sicut mortuum saeculi dixit, non mortuum; non enim mortui saeculi sunt, qui moriuntur in Christo; illi autem sunt mortui saeculi, qui omnem vitam suam quam vixerunt in saeculo, in interitu et morte constituunt. Et ideo quasi desperatus ad remedium confugit dicens: *Cito exaudi me, Domine; quia defecit spiritus meus* (Ibid., 7). Talis enim judicii proposita sibi oblatione defecit, in quo examinanda veritas foret potius, quam misericordia conferenda.

73. Tamen tam pius est Dominus, ut etsi nemo justificetur in conspectu ejus vivens (quis enim quamvis justus non obnoxius est peccato; aut cujus talis est vita, ut digna judicetur Dei similitudine?) utique ad imaginem et similitudinem Dei factus debet, sicut Deus qui sine peccato est, ita et is qui ad imaginem ejus est, sine peccato esse. Qua ergo dignus est poena qui gratiam tantam Dominicae operationis, et similitudinem divini decoris amisit? Sed quia misericors est, etiamsi ipse se judicio subjiciat; justum tamen non judicat, sed injustum. Justo parcit, quasi conditionis fragilitate peccanti: injustum punit, quasi qui detestetur ingratum. Deinde etiamsi multa habeas opera justitiae, noli esse impatiens

atque arrogans, quo praemia tibi justitiae in hoc saeculo existimes flagitanda, aut indigne tibi adversa accidisse aliqua conqueraris. Quamdiu enim vivis, certamen tibi debetur, non praemium.

74. (Vers. 34.) Exspecta ergo vel auxiliatorem, vel remuneratorem Dominum: *Et custodi vias ejus*; hoc est exspectare et ejus quem exspectandum putas, mandata conservare. Etsi conteraris, etsi affligaris, etsi aegritudine deficias, tamen exspecta **812** Dominum, et non te confundet spes.

75. Veniet Dominus, *et exaltabit te, ut haereditate possideas terram*. Liquet superiorem esse terram, non istam in valle terrenam; sed illam quae est repromissionis aeternae in qua quicumque constituitur, exaltatur a Domino.

76. *Videbis autem cum perierint peccatores*; tunc enim justorum remuneratio erit, cum iudicium fuerit de meritis impiorum. Sed non uno genere pereunt peccatores. Ante tibi pereunt, si eorum potentiam et divitias non mireris: si non te moveat cum eos honoribus, liberis, amicis abundare cognoveris. Haec enim saeculi sunt, et saeculum saeculari subjacet malignitati: et princeps mundi iis qui sibi serviunt, favet; secundum illud: *Omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me* (**Matth. IV, 9**). Quid quaeris ut ea tibi dentur, cum ipse impius qui dat, in eis diutius esse non possit? Transit etiam ipse, quomodo possunt non transire quae contulit? Tu modo constantem animum gere, justitiam tene, nemo te moveat, et videbis nihil esse impium.

77. (Vers. 35.) Denique audi dicentem: *Vidi impium superexaltatum, et elevatum super cedros Libani. Et transivi, et ecce non erat.* Vidi eum in saeculo hoc, vidi oculis corporis; vidi etiam jactantem se, et superexaltantem sermonibus suis, aestimantem se aliquid esse, qui nihil est. Quomodo se superexaltat? *Ponam, inquit, thronum meum super nubes: et ero similis Altissimo (Esai. XIV, 14).* Exaltat se, ut videas eum sicut cedros Libani superexaltatas: et ipsae altae sunt, et in monte sunt altissimo. Merito ergo superexaltatae sunt, et superexaltatus videtur impius, qui se in illo monte constituit, de quo scriptum est: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti: Tollere, et jactare in mare (Matth. XVII, 19).* Huic. Cui? Daemonio, inquit, a quo iste invasus fuerat et oppressus, quem miramini esse sanatum. Ideo charitatem magis habet in Christo, quam potestatem in diabolo. Vides cedrum in monte altissimo superexaltatam; sed vento frangitur, sed igni exurit, sed vetustate dissolvitur: ita est dives in saeculo. Fulget quidem splendore quodam gratiae saecularis ut Libanus, nixus est mundi potentia, opibus et divitiis exultat. Videtur tibi aliquid esse, antequam dicas: *Transiens videbo (Exod. III, 3).* Sicut enim Moyses animo et mente transivit materialia, et Deum vidit: ita et tu si transeas hinc, ad Dei gratiam vestigium tuae mentis attollens, videbis eum nihil esse qui in hac terra sibi potentissimus videbatur. Ideo animae tuae dicit, menti tuae dicit Deus Verbum: *Ades huc a Libano, sponsa, ades huc a Libano: transibis et pertransibis (Cant. IV, 8).* Si transeas saecularia, pertransibis ad paradisum. Audi transeuntem, *Memento mei, Domine, cum veneris in regnum tuum (Luc. XXIII, 42).* Audi iterum pertranseuntem: *Amen, amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso (Ibid., 43).*

78. Quid est: *Ecce non erat*. In principio utique Verbum erat. Et qui Verbum videt, qui particeps Verbi est, utique et ipse est; quia Verbum Dei semper est, et sermo qui de ipso est, non est: Est et non; sed: Est; et manet in eo qui sequitur Deum. Qui autem nescit Verbum, non est, quia non adhaeret ei qui dixit: *Ego sum qui sum* (**Exod. III, 14**). **813** Qui autem adhaeret ei, unus spiritus est. Ubi autem spiritus, ibi et vita. Ideo tibi dicit Scriptura de Deo: *Qui vivificat mortuos, et vocat ea quae non sunt, tamquam ea quae sunt* (**Rom. IV, 17**); hoc est, vocat gentes quae non erant, tamquam populum suum qui erat; erant enim patres nostri, qui erant electi Dei. Et alibi dicitur: *Cognovit Dominus qui sunt ipsius* (**II Tim. II, 19**); non cognoscit eos qui non sunt. Et Esther ait: *Non des virgam regni tui iis qui non sunt* (**Esther. XIV, 11**). Recte ergo justus dicit: *Et transivi, et ecce non erat*; hoc est, vidi eum superexaltatum in saeculo, antequam considerarem quia nihil est saeculum. Ubi autem transivi mente supra mundum, vidi quia jam non erat, qui ante erat superexaltatus in hoc mundo.

79. Et tu, si justus es, transi a praesentibus ad ea quae futura sunt, et transibunt tibi praesentia. *Coelum et terra transibunt; verba autem mea non praeteribunt* (**Matth. XXIV, 35**). Justo ergo omnia transeunt. Transit impius, similis vanitati est, et dies ejus sicut umbra praetereunt. Nec solum praetereunt justo praesentia; sed etiam cum ad ea quae sunt futura, intenderit, jam ista praetereunt. Vide quomodo justo praesentia praeteriere. Utique temporibus David prophetae Synagoga erat, Ecclesia ex gentibus non erat: et idem futuris quasi praesentibus dicit: *Benedicite gentes Deum nostrum* (**Psal. LXV, 8**). Deinde supra ait: *Ascendit Deus in jubilatione* (**Psal. XLVI, 6**). Transivit perfidiae ventura

tempora, non aetate, sed mente; et resurrectionem Domini multo post saeculo futuram, pia fidei devotione celebravit dicens: *Psallite Deo nostro, psallite; psallite Regi nostro, psallite (Ibid., 7)*. Quasi interesset ipsis Christi et Ecclesiae nuptialis copulae sacramentis, ita tripudiat et gaudet. Causam quoque celebritatis expressit dicens: *Regnavit Dominus super omnem terram (Ibid., 8)*. Ergo si nos praetereamus, et illa praeteriisse quae futura sunt, nobis videntur; ut si in navigando terram praetereas, illam quoque videas praeterire, et quasi a te discedere. Saepe nautae, maxime in tempestate, fugiunt terram; et tamen cum eam fugiunt navigantes, ipsa potius fugere videtur a navigantibus. Et tu si fugias mundum hunc, et ipse te effugiet; si praetereas terram hanc, et ipsa te praeteribit. Et tu in mari hoc navigas, et in hoc saeculo fluctuas; fuge terram, saxa habet, lapides habet; sicut scriptum est: *Lapides de via projicite (Esai. LXII, 10)*. Si festines per aerium hoc profundum ad portum divinae voluntatis, videbis tibi haec omnia praeteriisse. Quid enim interest utrum praeterierint, an tibi ea iudices praeteriisse?

80. Est et alius impius qui videtur exaltatus et elevatus super cedros Libani; et si transeas, non erit, nec locum ejus invenies. Vide mihi scribam Judaicum reddentem seriem veterum Scripturarum, sed non sequentem; audis quia labiis reddit, miraris ut doctum. Interrogas quid sentiat: respondet secundum litteram, percurrit historiam. Superexaltatus videtur tibi et elevatus, si **814** litteram cogites. Transi ad intelligentiam spiritalem, quia Lex spiritalis est; vides illum nihil esse, tum dicis: *Vidi impium superexaltatum. . . . et transivi, et ecce non erat; et quaesivi eum, et non est inventus locus ejus*. Quaesivi eum ubi esse debuerat, ubi vita est: non

illum inveni. Non erat ibi, ubi vita erat; quia mortuus erat, et ideo nec locus ejus inventus est. Quis enim mortui locus, qui non erat, nec fuit umquam? Non enim fuit, qui in littera erat; littera enim occidit, spiritus autem vivificat. Quaesivi ergo eum, ut invenirem: ille se non praebuit, ut inveniretur; hoc est, ego eum volui convertere: ille se mihi praebere noluit, ut converteretur. Feci quae erant quaerentis: ille refugit ea, quae esse debuerant revertentis. Denique anima quae converti vult, Verbum requirit; et cum invenerit, dicit: *Tenui eum, et non dimittam eum* (**Cant. III, 4**), hoc est, Dei Filium, Dei Verbum. Injustum autem qui sanari noluit, quaesivi eum, et non inveni; et ideo non illum imiteris.

81. (**Vers. 37.**) *Custodi innocentiam, et vide aequitatem.* Qui custodit innocentiam, aequitatem videt; quoniam qui mundus est, Deum videt, cujus virga recta est, et recta justitia; ut aversetur eos qui declinaverint ad studia pravitatis. Bona innocentia, quae Deum videt. Denique alii posuerunt: *Custodi perfectionem*; perfectus est enim qui malitiam nescit, nec dolum novit. Ideo inquit: *Custodi perfectionem; quia sunt reliquiae homini pacifico.* Reliquiae dicuntur hominis de corpore mortui, de ejus exuviis. Ideo reliquiae, quia post mortem hominis videntur superesse; supersunt enim quae servantur ad resurrectionem. Oportet enim hoc corruptibile induere incorruptionem et hoc mortale induere immortalitatem. Ergo magis reliquiae sunt hominis spes resurrectionis, et fides conversionis, et gratia dilectionis; quoniam impii non resurgunt in judicium; vita autem Justorum nota est Deo, et iudicio Domini comprobatur. Huic loco pulchre illud convenit *Reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt* (**Rom. XI, 5**).

82. (Vers. 38.) *Injusti autem disperibunt simul; reliquiae impiorum interibunt.* Justorum reliquiae virtutes sunt: impiorum reliquiae improbitas atque perfidiae peccatum. Ea delebuntur, ut non sint.

83. (Vers. 39.) *Salus autem justorum a Domino;* non a saeculo, non ab elemento. Coelum et terra praeteribunt. Non committo salutem meam coelo; quia et ipsum praeterit, quia de pluribus coelis dictum est: *Ipsi peribunt, tu autem permanes (Psal. CI, 27).* Deo soli committo, qui permanet, qui potest peccata donare; ut protector meus sit in tempore tribulationis, et adjuvet me, et liberet me, et eripiat me a peccatoribus iudicii sui tempore, et salvum me faciat, quoniam speravi in eum. In ipsum solum speravi; non vult enim nos et sibi et alii servire. Qui ipsi soli servit, liberatur; quoniam ipsi est laus, gloria, perpetuitas a saeculis, et nunc et semper, et in omnia saecula saeculorum.

IN PSALMUM XXXVII ENARRATIO.

815 PRAEFATIO.

1. De Poenitentia duos jam dudum scripsi libellos, et iterum scribendum arbitror. Primum, quia utile est vel quotidie veniam delictorum precari; deinde quoniam in illis duobus libellis adhortatio poenitentiae vel profectus est, si geratur;

nunc autem quemadmodum agi poenitentia debeat, exprimendum est; nihil enim prodest agere, nisi ita agatur ut oportet. In quo sanctus David sequendum nobis proposuit magisterium, qui ideo mihi videtur gustasse peccatum ut doceret quemadmodum peccatum posset aboleri. Unde enim medicina, nisi de vulnere sumpsit exordium? Dum prima aetas generis humani docet alios quod sibi profuit, et quemadmodum vulnus suum sanaverit, aliis ostendit; usus artem fecit, et aegritudo magisterium. Ipsa est enim prima et valida secta medicinae, quam experientia, non conjectura formavit. Ideoque ab experientia ἐμπειρικοὶ primo medici sunt vocati, et ex ea secta caeterae derivatae sunt, atque ab ea usum quemdam suae sumpserunt virtutis. Quid autem est ad cohortationem poenitentiae validius, quam quod sanctus propheta David peccatorum nostrorum nos docuit poenitere? Quis enim dedignetur humiliare se Deo, cum rex se humiliaverit? Aut quis dubitet affligere animam suam, cum propheta tantus affligeret, solvens pretium lacrymarum pro redemptione peccati? Et quamvis toto scriptorum suorum corpore gerendae poenitentiae praecepta diffuderit (quis enim ejus psalmus non medicamentum est conscientiae peccatricis; cum alibi quemadmodum impulsus sit (**Psal. CXVII, 13**), alibi quemadmodum conturbatus (**Psal. XXIX, 8**), ostenderit: ut non solum quemadmodum sint sananda, sed etiam quemadmodum cavenda vulnera, demonstraret, et suo nos doceret exemplo? Quis autem stare se credat, ubi lapsus est etiam fortior) tamen in trigesimo septimo psalmo majorem vim doloris interni, et lamentabilis deplorationis expressit.

2. (**Vers. 1.**) Denique in exordio ipse nos titulus admonet hujusmodi praecepta formari; sic enim legimus: *In*

commemorationem, inquit, diei sabbati psalmus David. Plena enim est poenitentiae definitio, commemoratio delictorum; ut unusquisque peccata sua velut quodam quotidiani sermonis castiget flagello, et commissa sibi flagitia condemnet. Sic enim docemur, dicente Domino: *Dic iniquitates tuas, ut justificeris (Esai. XLIII, 26).* Et Apostolus ait: *Ore confessio fit ad salutem (Rom. X, 10).* Sed forte moveat, quia non dixit peccatorum commemorationem; sed *diei sabbati*, aut (sicut alius habet) *sabbatorum (Exod. XX, 8 et seq.).* Quid est autem sabbatum, nisi requies futurorum, levamen praesentium, quo Lex jubet hominum opera feriari, onera deponi? Quae sunt graviora onera, nisi nostra peccata? Haec deponantur in sabbatorum diebus, hoc est, in hoc vitae istius tempore. Septem enim diebus hebdomas omnis concluditur, sex diebus mundus ille formatus est, septimo die requievit Dominus ab opere suo, qui in nostra mansuetudine requiescit, **816** sicut ipse dixit: *Super quem requiescam, nisi supra humilem et mansuetum (Esai. LXVI, 2)?* Absolve te ergo omni sabbato, et alleva pondus errorum; ut securus ad illius futuri sabbati requiem pervenire merearis. Nam si hinc peccata gravia portaveris, illic requiem non habebis. Exonera igitur tuam mentem, rejice omnia quibus conscientia gravatur et premitur, ne fiat fuga tua hyeme vel sabbato: vita haec in labore est, illa in requie. Leviolem te saeculi hujus reperiatur consummatio, ne oneratus peccatis fugere non possis. Ante fuge, ut praevenias. Fugit saeculum, qui saeculi illecebris non tenetur, qui se omni cura ejus absolvit. Fuge etiam futuram iram, hoc est, judicii diem. Fugit eam qui egerit poenitentiam; sic enim definivit Baptista Johannes dicens: *Generatio viperarum, quis vobis demonstravit fugere*

ab ira ventura? Facite ergo fructus dignos poenitentiae (Matth. III, 7 et 8).

3. Audistis hodie legi quia Joannes baptizabat in Aenon, juxta Salim. (**Joan. III, 23**). Aenon dicitur oculus suppliciorum: Salim ipse ascendens; hoc habet interpretatio. Qui ergo baptizari eligit, supplicia praevidet; et ideo confugit ad baptismatis sacramentum, ut peccatum omne deponat, ne obnoxius incipiat esse suppliciiis. Et forte supplicia praevidet qui baptizatur baptismo poenitentiae; at vero ille gratiam spectat, qui baptizatur in Christo. Baptismus ergo Joannis, oculus suppliciorum est: baptismus Christi, oculus gratiarum. Tametsi in Aenon baptizabat Joannes, juxta ascendentem baptizabat; hoc enim et ista habet interpretatio, ut Salim dicatur ipse ascendens. Proximus ergo erat Christo, qui ejus nuntiabat adventum. Etenim Filius hominis qui descendit de coelo, ipse est et qui ascendit in coelum, ut impleret omnia. Sed quia qualis coelestis, tales et coelestes; et ille ascendit in coelum, qui terrena deponens consepelitur in Christo; ut cum Christo resurgat a morte peccati ad novitatem vitae, haereditatisque consortium; ut fiat, sicut scriptum est; Dei haeres, Christi cohaeres (**Rom. VIII, 17**).

4. Vera ergo medicina est gerere poenitentiam: quae tunc legitime praedicata est, quando medicus venit e coelo, qui non exasperaret vulnera, sed sanaret. Bonus medicus, qui docuit quemadmodum in hac terra corporis nostri remedia quaereremus; cum flos nobis herbae salutaris oriretur, qui *de peccato damnavit peccatum in carne*. Antidotum ergo facta est caro, quae erat venenum ante peccati: quia erat illecebra peccatorum. Audi quemadmodum antidotum caro Dei fit: *Verbum factum est caro (Joan. I, 14)*; misit manum in

cavernam aspidum, venenum evacuavit, peccatum abstulit; id est, *de peccato damnavit peccatum in carne*.

5. Et ut hoc possit plenius considerari, ipsum Apostoli capitulum recenseamus. Namque ita scriptum est: *Deus mittens Filium suum in similitudinem carnis peccati, de peccato damnavit peccatum in carne; ut justificatio Legis impleretur in nobis, ut 817 non secundum carnem ambulemus, sed secundum spiritum (Rom. VIII, 3 et 4)*. Venit ergo Dei Filius in similitudine carnis peccati: non utique in similitudine carnis venit, qui veram carnem suscepit; sed in similitudine carnis peccati, id est, carnis peccatricis. Facta enim erat fraude et veneno infusa serpentis caro nostra, caro peccati. Postquam est obnoxia facta peccato, facta erat caro mortis; quia erat morti debita. Hujus carnis jam reae, jam praejudicatae similitudinem Christus in sua carne suscepit; quia etsi naturalem substantiam carnis hujus susceperat, non tamen contagia ulla susceperat: nec in iniquitatibus conceptus, et natus est in delictis, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri; sed de Spiritu sancto natus ex Virgine est. Quid ergo est: *De peccato damnavit peccatum in carne*? Utrum de similitudine carnis peccati; an quia peccata nostra Christus non usu, sed qualitate suscepit: non crimine, sed suae misericordiae sacramento; et peccatum pro nobis factus est, qui peccatum ipse non fecit? An vero quia etiam de ista carne peccati, hoc est, nostra hac obnoxia et praejudicata damnavit peccatum in carne, docendo quemadmodum in carne positi non secundum carnem ambulemus, sed secundum spiritum? Peccatum quippe est secundum carnem ambulare; quia luxui, et voluptatibus, et lasciviis, et carnis cupiditatibus

vivit, qui secundum carnis sapientiam conversatur; sapientia enim carnis inimica est Deo: unde qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Ideoque peccatum damnat de peccato qui se a carnis vitiis abluendo, secundum spiritum vivit, totus Deo deditus, et coelestibus intentus oraculis: propter quod Christus advenit, ut non suam, id est carnis, sed Dei faceret voluntatem. Si quis ergo illum sequatur, ut faciat quae placent Deo, et carnis suae comprimat appetentiam, imitator est Christi.

6. Quid senserimus, expressimus. Qui legis, elige quid sequaris. Nullus error, ubi simplex pietatis affectus, atque omnis fidelis est sensus. Damnavit peccatum Christus, suscipiendo similitudinem carnis peccati, ut delicta nostrae carnis aboleret. Damnavit peccatum, ut peccata nostra in sua carne crucifigeret; factus pro nobis ipse peccatum, ut nos in ipso essemus justitia Dei, qui eramus captivitas mortis, et praeda serpentis. Ergo pietatis est susceptio peccatorum ista, non criminis. Per hoc peccatum nos Deus aeternus absolvit, qui Filio suo proprio non pepercit, et peccatum eum fecit esse pro nobis. Deinde damnavit peccatum Christus in carne de ipsa carne peccati, quae judicabili quodam vigore et auctoritate censoria, odit vitia quae amare consueverat, et horret impudicitiam, quam voluptatem putabat. Segregat se a lasciviis, abdicat a cupiditatibus, renuntiat criminibus atque flagitiis, propulsat avaritiam, quae virilitatem quamdam carnis effeminat. En tibi illum Christi imitorem, et ipsum de peccato peccatum in carne damnantem. *Sic curro, inquit, non ut in incertum, sic luctor, non ut aera caedens: sed castigo corpus meum, et servituti redigo; ne cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar (II Cor. IX, 26 et 27).*

818 7. Non superflue, ut arbitror, evagati sumus; quia et hoc ad medicinam hominis pertinebat. Cui medicinae prospiciens Deus sicut terram istam salubres herbarum atque arborum succos ferre praecepit, quibus carnis vulnera curarentur; ita etiam praeceptis salutaribus replevit divinarum seriem Scripturarum, quibus infirmitas animae sanaretur. Itaque quam grave est, ut muta animalia medicari sibi noverint, et vulneribus suis herbas salubres requirant, deligere non refutent; et hominum industria non requirat, quibus etiam medicus est missus, qui medicinae salutaris in veteribus Scripturis semina demonstraret, et nova ipse deferret? Quam multa itaque salubria sunt, quae noxia perfunctorie judicantur? De ipsa terra sumamus exempla.

8. Serpens alit venenum, morsus noxios habet, vulnerat carnem; sed in ipso quoque ejus veneno antidotum reperies, si requiras. Denique caro ejus exurit, cujus pulvere theriaca conficitur, qua veneni vis consuevit hebetari, ut nocere non possit. Non terra ergo in vitio, quae serpentem generat; sed ille qui nescit cavere serpentem. Ipse serpens potest tibi prodesse, si intelligas; immo si medici praecepta non spernas. Imitandum disce quem putas esse fugiendum. *Estote, inquit, astuti sicut serpentes, et simplices sicut columbae (Matth. X, 16).* Serva caput tuum sicut serpens; et si laceratus toto corpore fueris, revivisces. Caput tuum Christus est, quia caput ipse est viri: si servaveris fidem, etsi mortuus fueris sicut serpens, et tu resurges. Imitare serpentem, qui exteriorem suum exuit, ut renovetur interior: imitare serpentem, qui venenum suum evomit. Beatus et tu si cogitationes tuas malas evomas, et malitiae tuae venena deponas. Celebris sermo est, et scriptorum auctoritate

robustus, serpentem aquis appropinquantem sibilo sibi feminae anguis sponsare concubitus; illam propriae consulentem saluti, ea spondere lege petitos coitus sui usus, si serpens venenum evomat; captumque obedire jussis, arma deponere, ac proprii more conventus caput ori ejus inserere; atque, ubi calescere coeperit consuetudo, seu naturae quadam violentia, seu libidinis ardore feminam stringere ora, morsusque libidinis osculis premere, atque ita caput serpentis abscindi.

9. Nonne in natura serpentis mysterium fidei recognoscas? Serpens ille paradisi prior feminam ad culpae adulterium provocavit; sed ubi venenum ejus effusum est in hunc mundum, soboles illius feminae circumventionem parentis, et fraude multa serpentis, armis eum suis exuit, et caput illius amputavit. Quod si venena praevaluerint, et peccatum in quo est aculeus mortis irrepserit; utere medicorum exemplo, ut tibi serpens vel sero moriatur. Conteras ejus venenum, corpusque comminuas, et admixtum salutaribus succis noveris temperandum; ut non solum vim suam et virus amittat, sed etiam fiat remedium de veneno. Moritur autem tibi serpens ille intelligibilis, si tu moriaris peccato, et tibi tua peccata moriantur. Sic conteritur ejus venenum, si te tua facta compungant: sic omne virus ejus aboletur, si bonis operibus tegas, et fideli confessione **819** temperes crimen admissum. Audi quemadmodum virtus draconis ipsius conteratur. *Conterat, inquit, Deus Satanam sub pedibus vestris (Rom. XVI, 20).* Contere primo cor tuum, in quo erat draconis cubile; ut non inveniat ubi possit habitare: contere draconis carnes: carnes ejus peccata nostra sunt. Ideo tibi dicit Deus: *Epulantur in eo gentes (Job. XL, 25).* Et infra

ait: *Praecurrit mori: Carnes autem corporis ejus sunt adhaerentes ei (Job. XLI, 13 et 14)*. Sicut enim sancti, corpus et membra sunt Christi; ita peccatores qui peccatum non deserunt, sed peccato inhaerent, corpus draconis et membra sunt. Ideo nos Christi corpus epulamur; illi autem corpus epulantur draconis: nos epulamur, qui Christo adhaerere contendimus, remissionem quotidianam et veniam peccatorum; illi autem qui peccatis quotidie peccata connectunt, continuationem flagitiorum epulantur et criminum.

10. Contere igitur bas carnes, et super eas contritionem tui cordis asperge: deinde mitte super omnia ea Jordanis aquam. Jordanis enim descensio et ascensio est, quoniam qui in fontem sacrum descenderit, et adscendit; ut quae superiora sunt quaerat. Descendit enim in mortem Christi, qui baptizatur in Christo, et in resurrectionem ejus ascendit. Si autem jam baptizatus errasti, mitte aquam lacrymarum, non mendacem, sed veram; ut de profundo clames ad Dominum Deum tuum, et dicatur de te: *Vox audita est in Rama, fletus et ululatus multus, Rachel plorans filios suos, et noluit consolari, quia non sunt (Jerem. XXXI, 15)*. Rachel Ecclesia est, in qua benedicitur plebs Dei: ipsa pro te fleat, ipsa tua peccata deploret, et fleat plurimum; ut consolationem facile non admittat, quemadmodum qui plurimum dolent. Ideo consolari se noluit; quoniam qui eras, esse desisti. Sed hac perseverantia doloris et fletus emereatur ut dicat: *Filius meus mortuus erat, et revixit: perierat, et inventus est (Luc. XV, 32)*. Aut forte consolari se noluit Rachel in filiis Judaeorum; quia non sunt, quos utique ideo genuerat, ut essent. Et ideo non admisit consolationem, occisis parvulis ab Herode; quia nec in

adventum Jesu crediderunt, mensuram sceleris adimplentes, ut et parvulos interficerent, ut inter eos et filius Virginis necaretur. Ergo Ecclesia Domini in Judaeis consolari noluit, quia non sunt: in Christianis autem qui ex nationibus congregati sunt, epulatur et gaudet; quoniam coeperunt esse, qui non erant.

11. Misisti ergo aquam Jordanis, aquam gratiae; hoc primum bibe: misisti aquam lacrymarum, aquam poenitentiae; hoc secundum est poculum, ut primum repares. Bibe aquam de tuis vasis, bibe aquam de tuis fletibus, ut dicas: *Et potum meum fletu temperabam* (**Psal. CI, 10**). Fletus ergo tuus, potus est tuus; et lacrymae tuae, cibus est tuus. *Fuerunt, inquit, mihi lacrymae meae panes* (**Psal. XLI, 4**). Si lacrymae panes, habes ex peccato iniquitatis cibum conversionis, secundum illud quod legis in Evangelio: *Quoniam cui plus dimittitur, plus diligit* (**Luc. VII, 47**). Unde saepe videmus aliquos qui ante negligentes fuerant Christiani, peccato aliquo commisso, fieri diligentiores, et ex illo per poenitentiam evadere **820** solere perfectos. Sicut igitur ex peccato conversio, ita remedium de veneno. Audi hoc remedium: *Justus in principio sermonis accusator est sui* (**Prov. XVIII, 17**). Venenum, peccatum est; remedium, accusatio sui criminis: venenum, iniquitas est; confessio, remedium prolapsionis. Et ideo vere remedium de veneno est, si dicas iniquitates tuas, ut justificeris.

12. Sed jam psalmum adoriamur, ut ipse nos doceat quemadmodum agenda poenitentia sit. Itaque sic incipit:

ENARRATIO.

13. (**Vers. 2.**) *Domine, ne in ira tua arguas me; neque in furore tuo corripas me.* Qui poenitentiam agit, paratus esse debet ad opprobria perferenda injuriasque subeundas; nec commoveri, si quis ei peccati sui crimen objiciat. Cum enim ipse accusare se debeat, quemadmodum alium non sustinet arguentem? Quod si ab homine argui timere non debet, quanto magis a Domino Deo suo, cui omnes etiam in iis quae sunt occulta, peccamus; cum praesertim condemnatio praesentium, absolutio futurorum sit. Qui autem non condemnantur in saeculo, cum hominibus non flagellabuntur. Vae mihi! si de me dicatur: *habet mercedem suam* (**Matth. VI, 2**). Si bonum factum hac condemnatur sententia, quanto magis crimen gravatur? Nam si misericordia facili jactata sermone, fructu fraudatur aeterno, quanto magis iniquitatis poena acerbi feneratoris accessione differtur? Ergo qui poenitentiam agit, offerre se debet ad poenam; ut hic puniatur a Domino, non ad supplicia aeterna servetur: nec expectare tempus, sed occurrere divinae indignationi.

14. Vide facta David ejus precibus convenire. Offenderat Dominum; quia numerari jusserat populum. Confessione praevenit Dei nuntium, peccasse se valde, et nimis stulte fecisse commemorans: non quasi admoneret oblitum, sed quasi urgeret morantem; ne diutius commotionem differret offensae. *Peccavi, inquit, valde, quoniam verbum hoc feci* (**I Par. XXI, 8**); et nunc, Domine, dele iniquitatem servi tui. Quomodo autem deleantur peccata, audi dicentem: *Solutum est peccatum ejus; quia recepit de manu Domini duplicia peccata sua* (**Esai. XL, 2**). Non ergo penitus sibi peccatum

remitti postulat; sed moderata solutione deleri; hoc est, ut in futurum ejus memoria deleatur. Denique quasi interpellantis voce conventus Dominus, ne vindicta commissi protelaretur erroris, misit ad eum Nathan prophetam; et ille venit ad regem, et dixit ei: *Quid fieri velis, elige: triennium famem super terram: aut tribus mensibus fugere te a facie inimicorum tuorum, et illos persequentes: aut triduo fieri mortem in terra. Et nunc scito, et vide quid respondeam illi qui misit me (I Par. XXI, 11 et 12).* Vide docentem Deum qua moderatione ejus indignatio leniatur, si non penitus verbera recusemus; sed qualitatem levandi, non evitandi supplicii postulemus. Tria proposuit, ut quod moderatius putaret, eligeret. Vide etiam quemadmodum ad poenitentiam provocat; ut nos offeramus injuriae: eligere poenam mandans, ut in ipsa poena electionis quaedam praerogativa servetur, **821** et reo suo blandiatur hoc verbo. Et dixit David ad Nathan: *Angustiae mihi sunt in his tribus: sed magis incidam in manus Domini, quoniam magna est misericordia illius, quam in hominum manus (I Par. XXI, 13).* Numquid donari sibi poenam poposcit erroris? Quod si fecisset, impudentiae notaretur, qui moderationi divinae fuisset ingratus. Nam plurimum suffragatur reo verecunda confessio; et poenam quam defensione evitare non possumus, pudore levamus. Elegit non quod a flagello esset immune, sed quod moderatius judicavit; ut Dei lenitati magis, qui nosset ignoscere, quam hominum se committeret potestati, qui mensuram ultionis frequenter excederent. Miseretur itaque, qui nescit errare; non miseretur, qui erroris est particeps.

15. Nec fefellit sanctum David fides sua, sed in ipsa quoque offensione gratiam divinae miserationis emeruit. Nam qui proposuerat mortem triduo exercere in terra, ne unum quidem diem passus est praeterire; sed ad horam prandii libenter indulxit, et (ut verbo Scripturae utar) *habuit poenitentiam super malitiam* (**II Reg. XXIV, 16**). Vide quomodo te Scriptura hortatur, ut et tu poenitentiam non refugas, sed sequaris Deum, quem sequi debes. Bene addidit, *super malitiam*; quia videtur omnis dura esse vindicta. Ideo et dies iudicii, dies dicitur mala, de qua beatus est qui per Deum liberatur; ut scriptum est: *In die mala liberabit eum Dominus* (**Psal. XL, 2**). Et dixit, inquit, angelo Dominus ut ibi parceret. Vide autem quia quando vult Dominus ignoscere, dat gratiam et fiduciam deprecandi. Et vidit David ferientem angelum, et dixit: *Ecce ego sum; ego peccavi, et ego pastor male feci, et isti in hoc grege quid fecerunt? Fiat manus tua in me et in domum patris mei* (**I Par. XXI, 17**). Si mandaverat Dominus angelo ut parceret, quomodo feriebat adhuc angelus; nisi quia Dominus etsi vult ignoscere, vult rogari, et ut rogetur, operatur? Nec vidisset homo angelum ferientem, nisi Dominus ejus oculis angelum revelasset. Unde et Elisaeus dicit: *Domine, aperi nunc oculos pueri hujus, ut videat. Et aperti sunt oculi pueri ejus, et vidit montem equis repletum et curribus in circuitu prophetae* (**IV Reg. VI, 17**). Nec te moveat quod persona vilior servuli, quam prophetae vel regis; quia vilior et equorum et curruum species, quam sanctitas angelorum.

16. Et fortasse aliquibus perfunctorie legentibus durum videatur quod David ille humilis corde atque mansuetus, qui parcebat inimicis, mortem magis populi elegit, quam suam

fugam, aut famem super terram. Famem populi vitavit; quia gravior morte et omnibus suppliciis habetur, quam sequitur etiam pestilentia, quae coelum contaminat, mortem acervat. Suam fugam non poposcit, propter illud; quia propheta pro populo deprecari poterat, sicut factum est: populus pro propheta intervenire non poterat. Scriptum est enim: Si populus erraverit, sacerdos orabit pro eo; si sacerdos erraverit, quis rogabit pro eo? Et tamen ubi vidit occidi populum, ipse se angelo **822** ferienti obtulit; ut ipse potius pro populo feriretur. Plus est quod nec ipsa perterritus specie mortuorum gladio se obtulit, quam si sermonem propositae conditionis optasset. In electione itaque rationem secutus est, in dolore pietatem.

17. Vide autem Domini gratiam, quod et ipse a proposita conditione deflexit. Numquid aliquod miserationis est crimen; quia plus minatur, et minus exigit? Qui in remuneratione praemiorum sua promissa custodit, in exactione poenarum praescriptum remordet. Cum irascitur in reum, differt: cum miseretur, properat, ut absolvat; terret, ut corrigat; admonet, ut emendet; praevenit, ut ignoscat. Unde et alibi ait Propheta de Domino: *Calix in manu Domini vini meri plenus est mixto verumtamen faex ejus non est exinanita* (**Psal. LXXIV, 9**). Ad terrendum plenus est calix, ad feriendum non est exinanitus. Plenus erat calix, cum mors per triduum mandaretur: sed occurrit misericordia Dei, tenuit manum Angeli, priusquam calicem istum exinaniret. Ut scias autem quia calix poena vel gladius est, audi dicentem: *Accipe calicem vini meri hujus de manu mea, et potionabis omnes gentes, ad quas ego mittam te: et voment, et insanient a facie gladii* (**Jerem. XXV, 15 et 16**). Et ad Hierusalem

dicitur: *Bibisti calicem irae de manu Domini; calicem enim ruinae bibisti, et exinanisti, nec erat qui te consolaretur* (**Esai. LI, 17**). Hierusalem mensuram bibit, quae supra mensuram peccavit: Ecclesia Christianorum calicem irae exinanire non novit, sed exinanitum unguentum: propter quam se Christus exinanivit, ut ubique fragraret. De manu Domini hoc munus accepit: poculum autem mortis ignorat. Duos calices lego, unum mortis, alterum vitae. Mortis calicem suo Christus exinanivit in sanguine; et novum calicem ministravit, ut dicamus: *Calicem salutaris accipiam* (**Psal. CXV, 13**). Novi calix est Testamenti, qui in remissionem effunditur peccatorum. Effunditur hic calix, et faex ejus non invenitur, quia mundat omne delictum.

18. Diximus quemadmodum in ulciscendo inflectat Dominus commotionem suam: dicamus quemadmodum in remunerando praeveniat nostram precationem, et doceamus exemplo. Audi illum ex duobus latronem dicentem Domino: *Memento mei, Domine; cum veneris in regnum tuum* (**Luc. XXIII, 42**). Respondit Dominus: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso*. Ille adhuc rogabat, ut meminisset sui, cum venisset in regnum suum; et Dominus cum nondum venisset, ei jam regnum coeleste tribuebat. Quam velox misericordia! Tardius votum precantis, quam remunerantis est praemium.

19. Ideo ergo David moderationem tenuit, non remissionem oravit dicens: *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me*. Furor graece θυμὸς dicitur, et irae impetus. Hoc ergo Latinus voluit exprimere: Neque in ira, neque in ipso impetu irae arguas me, aut corripas. Correptio autem, eruditio est. Ipsa graece dicitur παιδείσις, de qua

dicitur: *Beatus homo quem tu erudieris*, **823 Domine (Psal. XCIII, 13)**! Non enim Deus passioni patet, ut irascatur, cum sit impassibilis; sed quia vindicat, videtur irasci. Nobis hoc videtur; quia ipsi cum commotione vindicare consuevimus. Plerumque tamen et homines inveniuntur cum vindicant, non moveri; sed summa patientia celebrare vindictam, exercere tormenta. Cur ergo mireris in Deo, si hoc interdum in homine recognoscas? Vindictam autem iram esse supra diximus. Denique usus habet, ut dicamus de quoquam punito, quia iram incidit legum: non quia legum iram, sed quia legum severitatem incidit. Sic et alibi de decem plagis Aegyptiorum ait: *Misit in eos iram per angelos malos (Psal. LXXVII, 49)*, id est, vindictam; lex enim nescit irasci, sed scit legum minister. Nescit ergo irasci qui auctor est legum, cui terrendi est voluntas, non puniendi. Imitamini ergo, imperatores, exemplum divinum; ut sitis in statuendis legibus severiores, in exigendis suppliciis misericordes. Severitas legum insolentem restringat audaciam, misericordia principum reos subtrahat poenae. Recognoscit igitur Propheta culpam suam, videt vulnera, curari postulat. Qui sanari vult, argui non reformidat: sed non vult argui in furore, sed in verbo Dei. Verbum Dei, sanitas est. Sic enim legimus: *Misit Verbum suum, et sanavit eos (Psal. CVI, 20)*. Non vult erudiri in ira; sed in doctrina; ut si medicum roges, ne secet vulnus tuum, sed medicamentum apponat; urget medicamento, sed non secat. Denique est dolor, sed non supra mensuram doloris: mordet, sed non cruentat.

20. (Vers. 3.) Et addidit: *Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi*. Eadem videtur dicere, quae sanctus Job; sed diversa sunt. Nam et ille ait: *Sagittae enim Domini in corpore meo*

sunt, quarum furor bibit sanguinem meum: cum incipio loqui, compungunt me (Job. VI, 4). Ille de vulnere sui corporis queritur; hic deplorat animae suae vulnera. Et forte hic agit poenitentiam de peccato: ille causam agit infirmitatis humanae; et quasi nostrae imbecillitatis assertor, ad remedium operis auxilium Creatoris exposcit. Hic igitur precatur, ille patrocinator. Ideoque vehementior hujus est dolor; quia animae vulnera graviora quam carnis sunt. Ille dicit sagittas Domini in suo esse corpore, iste deplorat infixas; illius sanguis bibitur, hujus effunditur; ille compungitur, hic vulneratur; illum manus Dei tetigit, super hunc gravi pondere confirmata est; hic animam suam deflet illusionibus esse completam, ille suum corpus ulceribus. Manum autem Dei, virtutem intelligimus puniendi. Haec manus regem Aegyptiorum propter Abrahae injuriam ob tentatam Sarae pudicitiam flagellavit. Haec manus Aegyptiorum currus, equos et populos Rubri maris demersit profundo. Haec manus mentem gravavit regis Saul, ut gratiam sui conservatoris odisset; et pro praevaricatione coelestis imperii desertus a sociis, interemptis quoque filiis destitutus, victus ab hostibus (quo spectaculo nihil est deformius regi) gladium in se suum ipse converteret, ne captivus senex viveret filiis et regno superstes. Hanc manum David in seipso expertus et liberis, alterius incestum, alterius parricidium deploravit, et **824** (quod pio patri gravius est salutis suae exitiis) simul opprobria sobolis, et pietatis deflevit excidia: quorum alter ad incestum accensus de germanitatis affectu, alter ad parricidium armatus est studio castitatis. Vide quemadmodum illos in gravissimis criminibus confinia lusere virtutum. Utinam aut ille sororem non amasset, aut hic non vindicasset! Ad postremum et ipse patriae finibus pulsus a filio, fugiebat

hostem, quem optabat haeredem: metuebat vincere, ne pietatis dispendio vinceretur.

21. Sed forte aliquis dicat: Quomodo in parricidio, vel in incestu manus fuerit Dei, cum opus illud inimici sit? Cognoscamus igitur quoniam et ubi diabolus vulnerat, sagittae Domini vulnerare dicantur. Nempe sic legimus, quod cum in concilio angelorum sanctum Job servulum suum Dominus conversus ad diabolum praedicaret (**Job. I, 8 et seq.**): ut ureretur invidus, et humani generis adversarius (laus enim inferioris substantiae viri, condemnatio ejus est, qui de statu superiore dejectus est) responderit diabolus, quia non gratis Job Dominum veneraretur, qui nutu Dei omnibus abundaret. *Sed mitte, inquit, manum tuam, et tange omnia quae habet: videamus si non in faciem te benedicat* (**Job. I, 11**). Et Deus potestatem dedit diabolo, ut mitteret manum suam in omnia quae haberet Job. Quibus gestis, cum sanctus Job immobilis in sua fortitudine permaneret; quia non est motus Job aut interitu filiorum, aut dispendio facultatum: iterum Dominus ad diabolum dixit, illudens ei, quod dissipasset omnia quae habuerat Job, filios ejus interemisset; ipsum tamen nequaquam movere de virtutis statione potuisset. Et ille respondit: *Quaecumque habet homo, pro anima sua dabit. Sed mitte, inquit, manum tuam, et tange carnem et ossa ejus* (**Job. II, 4 et 5**). Et accepit iterum potestatem, ut mitteret manum suam in corpus ejus; tamen ut animam ipsius custodiret. Et perfudit ulceribus sanctum Job (**Job XIX, 21**), ubi est egressus a Domino. Advertimus ergo quod manus Domini dicatur, ubi est hominis, diabolo infestante, tentatio. Siquidem et Job manum Domini dixit esse quae se tetigerit (**Job XVI, 12**), et sagittas Domini esse memoravit

sagittas piratarum. *Et tradidit, inquit, me in manus injusti (Ibid., 14).* Ipse itaque absolvit, quia cum diabolus vulnerat, Domini sunt sagittae, qui vulnerandi permisit diabolo potestatem. Denique si mandes, ut tuus servulus verberetur, nonne etiamsi ab adstante alio caedatur, a te dicitur verberatus? Est et illa ratio; quia Dominus ideo dat tentatori potestatem, ut hominum in tentationibus probetur affectus. Ideo fit persecutio, ut fides luceat, virtus excellat, mens interna omnibus manifestetur.

22. Ergo tentatio quasi sagitta penetrat interiora hominis, et quasi gladius Dei, qui scrutatur interna. Gladius autem verbum est Dei validum, et acutius omni gladio acutissimo: de quo gladio audi dicentem Mariae Simeonem: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius; ut revelentur multorum cordium cogitationes (Luc. II, 35).* Verbo enim Dei omnia revelantur, in cuius conspectu nuda et aperta sunt omnia. Anima ipsa videtur, medullae **825** interiores, cogitationesque manifestae sunt: nec ulla postremo est creatura, ut Scriptura dicit (**Heb. IV, 12 et 13**), quae se a cognitione ejus abscondat. Ergo vendamus omnia, ut verbum emamus, ipsumque in nostris visceribus recondamus.

23. Ipse postremo diabolus testificatur, quia omnia dat homo quae habet pro anima sua, nec dignum illud pretium totius patrimonii pro redemptione unius animae confitetur. Quid parcimus patrimonio, quod et ipse diabolus vile judicat pro salute. Parum dixi pro salute, parum esse et pro errore testatur. Denique, *haec omnia, inquit, tibi dabo, si procidens adoraveris me (Matth. IV, 9).* Nec solum divitias mundi, sed etiam honores et regna monstravit. Si tanto constat, ut diabolus adoretur; quantum Christianus debet offerre, ut cum

Christo resuscitetur? Sed diabolum dimittamus quasi hircum emissionis in desertum; neque enim fidelis assertor est veritatis; etsi aliquando transfiguret se in angelum lucis.

24. Abundant nobis divinarum testimonia scripturarum, quibus instruimur nihil esse in homine pretiosius fide, nullum tantum esse patrimonium, quod salutis nostrae atque animae pretio conferatur. Fide Abraham patriam suam reliquit (**Gen. XII, 4 et seq.**), et terram, et proximos etiam quos videbat, et eum quem non videbat, tanquam adspiciens sequebatur. Moyses quoque animae suae pretium majus omnibus Aegypti divitiis aestimavit (**Hebr. XI, 26**). Quid de viris sublimibus loquar? Rahab meretrix (**Josue II, 4 et seq.**) alienigena illa de saeculo, tamen animam suam non solum contemptu omnium quae habebat, sed etiam vitae periculis putavit esse redimendam: quae exploratores Jesu Nave civibus suis quaerentibus denegavit; et hostes patriae, legatos tamen fidei, maluit occultare quam prodere. Non eam minae civium, non bellorum pericula, non incendia patriae, non suorum discrimina terruerunt. Disce vir, disce Christiane, quomodo verum Jesum sequi debeas; quando femina contempsit omnia sua, et Jesum in figura propter similitudinem nominis est secuta. Unde praeclare Salomon dixit: *Divitiae viri, redemptio animae ejus* (**Prov. XIII, 8**). Redime ergo animam tuam. Vilis est pecunia, sed fit pretiosa per fidem: vilis est cum conditur, pretiosa cum dispergitur; sic enim scriptum est: *Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in saeculum saeculi* (**Psal. CXI, 9**).

25. Si igitur talis fueris, ut possis contemnere non solum omnia tua; sed etiam ipsam carnem tuam pro justitia, qua nulla potest locupletior esse possessio (possessio enim pretiosa,

homo mundus) etsi flumina te superiora concluderint, transis. Nam etsi dederit tentandi tui Dominus potestatem, mandat tamen diabolo ut animam tuam ipse custodiat; secundum quod scriptum est: *Ut destruas inimicum et defensorem* (**Psal. VIII, 3**); tentat enim ut adversarius, defendit ut servus. Scriptum est enim: *Et volet tibi unicornuus servire* (**Job. XXXIX, 9**). Servit enim, qui non ex voluntate sua quod optat, exsequitur; sed ex necessitate mandatis imperialibus invitus obtemperat. Vide altitudinem Christi, quemadmodum retorsit in diabolum malitiae suae pretium. Ille nos cogit, quod odio habemus, hoc facere: *Non enim quod volo, hoc ago*, ut Apostolus dixit, **826** *sed quod odi, illud facio* (**Rom. VII, 15**). Retorsit in illum Dominus, ut et ipse plerumque non faciat quod vult; sed quod odit, hoc faciat. Denique animam quam vult expugnare, custodit. Nos corruptelam carnis condemnamus, et sequimur; ut illa vidua quae promissam marito fidem irritam facit, et postea nubere vult, quod ante fugiebat (**I Tim. V, 20**). Ille inimicus est sanctis, et defensor adhibetur, quo amplius puniatur; ut nocere non audeat, qui nocere desiderat. Et quanto tolerabilius est amare virtutes, etsi implere non possis, quam odisse virtutes, quibus nocere non possis.

26. (**Vers. 4.**) *Non est, inquit, sanitas in carne mea a vultu irae tuae.* Exposuit nobis hunc locum Esaias: *Peccavimus, et tu iratus es nobis* (**Esai. LXIV, 5**). Quis est tamen irae Domini vultus? Ne forte ille, quia *Oculi Domini super facientes mala* (**Psal. XXXIII, 17**). Si enim oculi Domini super justos, quomodo a vultu irae Dei infirmatur Propheta? Unde et illud considera, quod ipse David in posterioribus dixit: *Quoniam ex omnibus tribulationibus eripuisti me; et super inimicos*

meos respexit oculus meus (Psal. LIII, 9). Sicut enim bona justorum respicit; ita et peccatorum occulta deprehendit. Nisi forte ad Christum hoc referas, qui ab omnibus, a quibus conterebatur, ereptus est; quando se exiit a populo Judaeorum, qui eum frequentibus sacrilegiis et quotidianis impietatibus conterebant; et inimicos suos vocavit ad gratiam, quos oculus Dei vidit et amavit. Ergo quia pius est Deus, nequaquam est desperandum. Etsi irascitur, ignoscit; etsi percutit, sanat; etsi tradit in interitum carnem, spiritum salvat. Noli ergo timere carnis infirmitatem; quia sanctus cum infirmatur, potentior est.

27. Quid autem est quod ait: *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum?* Quae sunt ista ossa; utrum animae, an corporis? Sed non tanta esset doloris cura corporei, ubi et anima laborat; cum sancti sit velle carnem propter animam flagellari; sicut se flagellabat et Paulus, ne ejus reprobaretur assertio. Sunt quaedam interioris ossa hominis, sicut et membra sunt caetera, oculi mentis, et nares; sicut Job dixit: *Spiritus divinus qui est in naribus meis (Job. XXVII, 3).* Sunt ergo et ossa, quibus charitatis quaedam compago formatur. Unde et Adam dixit de consorte charitatis, et cohaerere gratiae vitae: *Hoc nunc os de ossibus meis, et caro de carne mea (Gen. II, 23).* Quod Apostolus interpretatus ait: *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia (Ephes. V, 32).* Christi autem et Ecclesiae sacramentum non carnale, sed spiritale esse quis dubitet; cum bonus quisque in ipso conjugio non carnis, sed virtutis decore teneatur: et mores diligat in uxore, non usus? Denique audi, quia non secundum carnem loquitur, sed secundum virtutem interiorem: *Non est absconditum os meum, quod fecisti in*

abscondito (Psal. CXXXVIII, 15). Virtus itaque non caro est, quae Dei Patris novit abscondita.

28. Ergo non est pax animae virtutibus, quando ante oculos nobis nostra peccata concurrunt, et offundunt se mentibus nostris. Et hoc bene interpretatus est gentium Doctor electus, in epistola secunda ad Corinthios dicens: *Nam et cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit 827 caro nostra; sed in omnibus sumus afflicti: foris pugnae, intus timores (II Cor. VII, 5).* Illum Macedonum peccata vexabant; quanto magis propria unumquemque nostrum peccata perturbant, ut requies nobis esse non possit? Gravior adversarius nobis culpa est nostra, quae sollicitat otiosos, affligit sanos, contristat laetos, inquietat placidos, exagitat mites, excitat dormientes. Rei sumus sine accusante, sine tortore cruciamur, sine vinculis astringimur, sine venditore vendimur. Unde et Scriptura dicit: *Peccatis vestris venditi estis (Esai. L, 1).* Haec igitur peccata sunt, quae contra nos semper sunt; ut dixit Propheta: *Vendiderunt nos, et dominantur nobis (Esai. III, 12).* Servus qui venditur, superiore servitio exit; ut ad Dominum alterum migret: nos nec superiorum jugum deponimus, et ad nova peccata curvamus.

29. (Vers. 5.) Unde et ingemuit Sanctus dicens: *Quoniam iniquitates meae superposuerunt caput meum: sicut onus grave gravatae sunt super me;* hoc est, iniquitates meae supertransierunt caput meum, et supereminent mihi, ut sensus meos deprimant; oculi enim sapientis in capite ejus. Et ideo Nabal malus erat durus; quia sensus ejus malitia et iniquitas obstruebant. Unde et Abigaeae verbum ferre non potuit; sed obduruit cor ejus, et quasi infirmus occubuit. Aut vide ne hoc

sit caput, de quo ait Apostolus (**Coloss. II, 19**), quia non tenet illud, mente carnis inflatus. Hoc autem caput Christus est; quia omnis viri caput Christus. Hoc est caput quod per compaginationes et colligationes totius plebis crescit in incrementum Dei; quia in omnibus nobis per singula membra sua Christus assurgit. Ergo quando nos ingravant nostra peccata, et talento quodam iniquitatis plumbeo ad terrena deprimimur, dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum; ut possimus oculos nostrae mentis attollere, et audire dicentem: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis; et ego vos reficiam* (**Matth. XI, 28**). Denique Aegyptum avaritia onerabat, pecunia vexabat mercatus Aethiopes, sicut scriptum est: *Laboravit Aegyptus, mercatus Aethiopum, et Sabaim viri excelsi ad te transibunt* (**Esai. XLV, 14**). Laboravit Aegyptus, antequam cognosceret veritatem: sed jam non laborat postquam transivit ad Christum. Sequuntur volentes Sabaei viri, qui ante fugiebant; quia tenent eos vincula charitatis, quae adamante fortiora sunt. Pulchre et illud Esaiae huic loco aptatur: *Omne caput in dolore, et omne cor in moestitia: a pedibus usque ad caput non est vulnus, neque cicatrix, neque plaga cum fervore* (**Esai. I, 5 et 6**). Fervet enim iniquitas, cum dominatur, super caput nostrum sese extollens, et locum occupans; ne eum Christus magister teneat poenitentiae. Non mediocrem vim habent istae iniquitates, si consideres hominem illum iniquitatis, qui venturus est secundum opera satanae in omni virtute, et signis, et prodigiis mendacibus **828** et omnis educatione iniquitatis: quem cavendum nobis Apostolus demonstravit (**II Thes. II, 9 et 10**), quia operationem erroris accipiet; ut probentur fideles, judicentur infidi.

30. **(Vers. 6.)** Merito ergo sub iniquitatibus positus, et (quod pejus est) suis, corruptas esse et computruisse dicit cicatrices suas a facie insipientiae suae; quia levantem onera iniquitatum tardius remedium sequebatur. Tamen et Job sancto qui saniem radebat suorum ulcerum perfusus ulceribus a pedibus usque ad caput, sanitas est refusa; et Lazarus pauper qui jacebat ad januam divitis, lambentibus ulcera ejus canibus, de cicatricum suarum fetore sublatus, ab angelis in Abrahae sinu est collocatus. Est ergo in sancto David spes in remedium sanitatis; quia non unguentum redolent, sed fetorem suorum vulnera peccatorum; et quia affligitur his atque curvatur, et non delectatur. Specta nunc epheborum aliquem lascivum, et egregie libidinosum, qui in stupris vitam suam exigat, more illius divitis in bysso et ostro jacentem, atque epulantem quotidie splendide, cui natent pavimenta vino, tegatur humus floribus et spinis cooperta piscium, incensis diversorum thymiamatum odoribus triclinia compleantur, quemadmodum se beatum putet, et bene se olere judicet; cumque gravia atque diuturna animae suae vulnera gerat, et corruptum sanguinem fluat, nullum tamen fetorem suae cicatricis accipiat. Obstructas enim coeno nares habet, nec potest dicere: *Spiritus divinus, qui est in naribus meis* (**Job. XXVII, 3**). Ideo dives ille remedium salutis invenire non potuit, pauper invenit. Denique alter apud inferos in supplicio, alter in requie.

31. Invenit ergo perpetuae salutis remedium etiam sanctus propheta David, qui fetere sibi animae suae vulnera fatebatur, et a facie insipientiae suae computruisse sibi cicatrices proprias loquebatur. Sed est et insipientia quae per stultitiam praedicationis credentibus salutem afferat. Refugit ergo

Propheta Evangelico jam spiritu sapientiam istius mundi, qua non cognoscitur Deus: quae tegit sua vulnera, non revelat ad Dominum. Melior igitur insipientia, quae oculos habet ut videat ulcera sua, quam sapientia quae non habet. Et ideo insipientiae suae obtutu admonitus spiritali tantus rex, afflictum se miseriis protestatur; ut remedium possit poenitentiae reperire, quod Judas qui agrum de iniquitatis mercede possedit, reperire non potuit.

32. (Vers. 7.) *Miseriis, inquit, afflictus et curvatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.* Usque in quem finem se dicit esse curvatum? Utrum legitimum in finem poenitentiae? Aut amplius, ut mystice intelligamus, usque ad Christum, qui finis Legis est; qui se passus est verberari, passus est corpus suum mortuum lapidari? Sed nullum fetorem poenitentiae, odorem vero omnem gratiae **829** vulnera illa redolebant. Denique non tabes mortis de vulnere ejus, sicut hominum caeterorum; sed fons vitae scaturivit aeternae; ut Scriptura nos edocet dicens: *Et saliet aqua cum delectatione de fontibus Salvatoris (Esai. XII, 3).* Exsilivit ergo de vulnere aqua, ut nos biberemus salutem. Bibent omnes peccatores terrae, ut peccata deponant. Vide singula. Miseriis afflictus est Christus, ut beatos faceret homines, qui erant in miseriis constituti. Nemo miserum eum qui sit justus, appellet; quia ipse dixit: *Vos nemo faciet miseros (Esai., XXXIII, 1).* Curvatus est ille, ut nos erigeremur: contristatus est ille, ut nos laetificaret; secundum quod scriptum est: *Si enim ego constristo vos, et quis est qui me laetificet, nisi qui contristatur ex me (II Cor. II, 2).* Qui contristatur ergo ex Domino Jesu Christo, ipse laetificat Christum; et ipse laetificatur a Christo. Ideo ergo et nos non

perfunctorie satisfaciendum a nobis esse cognoscimus. Curvemur usque in finem, id est non solum Christo fidem, sed etiam passionum nostrarum perseverantiam deferentes, et gaudeamus in passionibus nostris; sicut et Christus gaudebat in passionibus suis. Quas ille suscipiebat pro servulis suis, nos subeamus pro Domino. Hic ergo finis. *Ut adimpleam*, inquit, *qui desunt tribulationum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quae est Ecclesia, cujus sum factus minister (Coloss. I, 24)*. Videmus quid nobis suscipiendum sit, qui ministerium sacerdotale suscepimus; ut non solum pro nobis, sed etiam pro Ecclesia Domini sustinere fortiter passiones corporis debeamus. David autem addidit et animae passiones.

33. (Vers. 8, 9, 10, 11.) Denique ipse ait: *Quoniam anima mea completa est illusionibus: et non est sanitas in carne mea. Incurvatus sum et humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei. Et ante te omne desiderium meum, et gemitus meus non est absconditus a te. Cor meum conturbatum est, et deseruit me fortitudo mea, et lumen oculorum meorum non est mecum*. Advertimus igitur laborem animae majorem esse, quam carnis. Denique quibus anima illusionibus compleatur, intellige; eo quod in tentationibus diabolus ei videatur illudere et insultare quasi graviter laboranti. Symmachus tamen ait *lumbos*, in quibus seminaria sunt generationis humanae. Unde praecinctos lumbos habere te praecipit Sapientia Dei (**Luc. XII, 35**); ne tua castimonia resolvatur. Denique ut scias quia in lumbis sunt libidinis commotiones, quae plerumque excitantur a diabolo; quando contendit dissipare membra Christi, et facere membra meretricis: *Ecce*, inquit, *fortitudo ejus in lumbis, et virtus ejus*

in utero (Job. XL, 11). In lumbis viri semina sunt, in utero autem feminae. Illudit ergo diabolus in his, ut faciat adulterium, incestum, fornicationem. Et ideo qui fornicatur, in corpus suum peccat, non extra corpus. Primum, quia infirmatur caro, quae libidinibus diffluit, et non servat moderamina castitatis; deinde quoniam seminaria quae debent soboli proficere procreandae, inquinamentum corporis, non fructum posteritatis operantur. Inde itaque dicuntur illusiones fortasse, quod in his corporis aestus sine coitus celebritate frequenter illudat. Unde bene **830** Septuaginta viri animae illusiones dixerunt; eo quod diabolus affectus alicujus illudens, in vanum studeat vires ejus effundere, virtutemque vacuare, resolvere fortitudinem. Ideoque alibi ait: *Et renes mei resoluti sunt (Psal. LXXII, 21).* In quo nos etiam beatus confirmat Apostolus, quod non illusiones animae, non carnis infirmitatem metuere debeamus; quia et animae et corporis nostri Christus est virtus, qui curat aegrotos, quasi medicus: confirmat invalidos, quasi omnium fortitudo. Denique *etsi foris homo noster corrumpitur; sed renovatur interior de die in diem (II Cor. IV, 16).*

34. His itaque animae illusionibus fatigatus incurvaverat et humiliaverat se nimis sanctus David, non quo iniquitatibus superponentibus se supra caput ejus, ut diximus, locum daret, aut inimico cederet, qui in posterioribus docet ei non esse cedendum dicens: *Quanta maligne operatus est inimicus in sanctis tuis; et gloriati sunt qui oderant te, in medio festi tui? Posuerunt signa sua signa; et non cognovi sicut in via supra summum. Quasi in silva lignorum securibus consciderunt januas ejus (Psal. LXXIII, 3 et seq.).* Inimicis meis, inquit, signa iniquitatis suae supra summum ponentibus (quid est

summum, nisi caput tuum, ubi sensus sunt, ubi Christus est Sapientia) ego non cognovi, id est, non acquievi, non his consensi, et meae sententiam cogitationis adjunxi. Unde et alibi habes: *Non cognovi verbum nequam*; et: *Declinantes a me malignos non cognoscebam* (Ps. C, 3 et 4). Denique cum omnia noverit Christus, peccatum non cognovit; cognoscit enim quae sua sunt, id est, quae virtutum sunt, non quae flagitiorum. Ideoque Scriptura tibi dicit: *Cognovit Dominus qui sunt ipsius* (II Tim. II, 19). Iniquis autem dicit: *Discedite a me, quia non novi vos* (Luc. XIII, 27). Et per Hieremiam locutus est dicens: *Sicut agnus ductus sum ad immolandum, et nescivi* (Jerem. XI, 19). Quomodo nesciebat quod futurum ante praedixerat? Sed nescivi, inquit, cogitationes eorum, malitiam eorum. Nolo scire quae sanguinis sunt. Denique *non congregabo conventicula eorum de sanguinibus* (Ps. XV, 4); et: *Deleo iniquitates eorum, et memor non sum* (Esai., XLIII, 25). Nolo scire quae remissurus adveni. Non cognovi ligna quae ardeant, nec quae in acervo lignorum sunt posita, vel stipulam, vel fenum, ut citius ea nutrimentis suis flamma consumat. Illa volo scire quae maneant, ut fructum suae mercedis accipiant: illa volo scire quae supra fundamentum aedificata sunt, ut meliorentur; non quae in via, ubi ea diripiant transeuntes: illa volo scire quae vitis sunt, illa certa ligna quae ferant fructum, non ea quae in fascies collecta ad incendium praeparantur; id est non sum illis arbiter et socius quae caduca sunt. Non ergo societas alicujus rei, sed societas criminosa in culpa est.

35. Qua ratione autem non cognovit in infructuosis et fragilibus gloriantes? Quia malis operibus et iniquitatis suae securibus evertunt animae fidelis ingressus, et crudelibus

factis scindunt piae mentis vestibula; ne per ea possit Christus intrare. Debet autem unusquisque portas suas et januas custodire; ut cum venerit Christus et pulsaverit, dicant ministrae potestates quae praeceunt et praecurrunt: *Tollite portas, principes, vestras, et elevamini* **831** *portae aeternales (Ps. XXXVIII, 7)*. Vere principes, qui se bene rexerint, ut in animas eorum Christo ingressus sit. Simile quoque illud est Salomonis: *Si spiritus habentis potestatem ascenderit adversum te, locum tuum non relinquo; quia cura mitigabit delicta magna (Eccl. X, 4)*. Diligentia enim et fides superiorem locum tenent, inferiorem perfidia. Ideo ascendat ad te bona diligentia, quae insidias excludit inimici et aufert peccatum, ne malitia potestatem habentis nocere possit. Hanc videt Ecclesiastes in Canticis malitiam sub sole, hoc est, in hoc mundo, unde et subsolanum locum hunc Scriptura memoravit. Sub sole ergo vidit, non supra solem, ubi pax angelorum est, vel sanctitas coelestium potestatum. Aut forte sub sole iniquitatis dixit; malitiae enim diabolus praesidet, virtutibus Christus. Itaque ut vinceret spiritum potestatem habentem, quam ad tempus accepit, incurvabat se in oratione David, cervicem sicut circulum flectens, et humiliabat in precibus; oratio enim se humiliantis nubes penetrat, et elementorum alta transcendit, ut Christo appropinquet.

36. Et rugiebat a gemitu cordis sui. Rugit, qui gemitum solum, non verba exprimit. Haec est ergo illa praeclara oratio, quando *interpellat pro nobis Spiritus gemitibus inenarrabilibus (Rom. VIII, 26)*, ut Vas electionis asseruit. Hic est gemitus quem non despicit Deus, qui non despicit servum juniorem orbatum patre, nec viduam, si effundat loquelam.

37. Gemitum ergo ante omnia signum Spiritus sancti Apostolus ponit, ut legimus. Denique custodiamus animae nostrae januas; ne multiloquii securibus scindatur nostrae confessionis ingressus. Nihil insolens et superbum nostro ex ore procedat; ne securim levemus aut malleum, quae non intrant in Ecclesiam Domini. Claude januam, cum oras, ne se ingerat spiritus nequam; ut et ibi peccatum extorqueat, ubi lucrum volumus pietatis acquirere. Qui sic orat, non est a Domino gemitus ejus absconditus. Denique sic sancti Petri gemitus et cognitus et exauditus est, quando flevit amarissime. Utique non lacrymae amarae, sed amarus qui eas fundebat affectus. In ipso perfido Achab gemitus invenisset gratiam; nisi manens invidia cumulasset offensam. Non enim perfunctorius gemitus praedicatur; sed qui habet conversionem; scriptum est enim: Si conversus ingemueris, salvus eris.

38. Constituamus etiam ante Dominum omne desiderium nostrum: Quid est desiderium? Bonae enim rei legi desiderium: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum* (Luc. XXII, 15); et: *Cervus desiderat ad fontes aquarum* (Psal. XLI, 2). Puto autem quod is qui poenitentiam gerit, qui se affligit, non bona sua debeat, sed commissa sibi enumerare peccata. Denique versiculis illis, ut arbitror, hoc docemur, quibus ait: *Deus, vitam meam nuntiabo tibi: posuisti lacrymas meas in conspectu tuo* (Ps. LV, 9). Non enim quasi innocentem vitam annuntiat, ubi lacrymae funduntur, quae **832** solent legationem suscipere pro delictis. Nisi forte sic intelligamus, quod etsi innocens quisque sit, securus esse non possit, cui sint adversus gravissimos hostes quotidiana certamina; et ideo haec licet laeta sit conscientia, tamen pugna

lacrymabilis. Juxta hos ergo versiculos concupiscentiam possumus accipere magis, quam desiderium; ἐπιθυμίαν enim Graecus posuit: concupiscentia autem et desiderium ἐπιθυμία dicitur. Sed concupiscentia et de bono et de malo dicitur. *Concupivit, et defecit anima mea in atriis Domini (Ps. LXXXIII, 13)*, pro bono; in Lege autem aliter: *Nam concupiscentiam nesciebam, nisi Lex diceret: Non concupisces (Rom. VII, 7)*, utique pro malo. Denique subjecta nos doceant, quia occasione accepta, peccatum per mandatum operatur omnem concupiscentiam in hominis affectu. Possumus tamen sic accipere, *Ante te omne desiderium pono*; hoc est tibi manifesto, quae impetrare desidero; ut ad seriem petitionum, non ad jactantiam referendum videatur esse virtutum. Jactantia enim insolens etiam in integro, deprecatio autem in peccatore laudabilis.

39. Addidit etiam Propheta, quia cum cor suum conturbatum sit deseruerit se fortitudo sua. Magnum periculum si cor exagitetur, quo credimus ad justitiam. Sed tamen ut in magnis periculis aegritudinum si dolor sentitur, et sensus ejus exprimitur, remedium salutis ostenditur (dolere enim tolerabilius est, quam non dolere; aliud enim vivificationis adhuc manentis insigne, si doleas, aliud supremae mortis indicium, si nullus sensus doloris sit) ita et cor salutis signa demonstrat, quando causas suae perturbationis agnoscit. Denique turbatum est cor David adversus Nabal hominem pestilentem, et gratiam reperit, dum occurrit Abigaea, quae mitigaret commotionem indignationis, et sanctificationem benedictionis acciperet. At vero Nabal duro et rigido corde verbum uxoris ferre non potuit, et obstupefactus obriguit, et in mortem incidit.

40. Quae autem Prophetam deseruit fortitudo? Utrum carnis an mentis? Si carnis non utique desperanda sanitas. Nam *virtus in infirmitate perficitur* (**II Cor. XII, 9**). De quo non mediocriter disputavit arbiter et praeliator qui luctae mentis et corporis sciens, temperabat utriusque certamen; ut restringeret carnem; si cerneret fortiolem, ne in legem peccati captivam duceret mentem. Revocabat itaque carnem, virtutem autem menti jungebat: sic ad coronam meruit pervenire. Ergo hoc dicit Propheta: Si carnis fortitudo deseruit, mentis fortitudo praevaluit. Quod si fortitudinem mentis accipimus deseruisse, non mirum si in gravissimis tentationibus corde turbato putat se homo mentis suae fortitudine deseri. Ipse te doceat dicens: *Fortitudo mea et laus mea Dominus* (**Ps. CXVII, 14**). Dominum ergo quaerebat; et ideo ne deseri mereretur, saepius putabat esse quaerendum: et sicubi fluctuabat, putabat se esse desertum. Sic Apostoli **833** excitant dormientem; ne obdormiret sibi, non quia eum obdormisse credebant. Sic Elisaeus (ut superiorum utamur exemplis) *Ubi est, inquit, Deus Eliae?* (**IV Reg. II, 14**.) Non quod putaret absentem; sed quia praesentiam ejus in beneficiis requirebat. Sic Hieremias eum sequebatur ut medicum, dicens: *Sana me, Domine, et sanabor, salvum me fac et salvabor. Non laboravi post te* (**Jerem. XVII, 14**). Sic Ecclesia requirebat eum in Canticis Canticorum, et rogabat filias Hierusalem, ut suscitarent dilectionem (**Cant. III, 5**). Quaerebat ut inveniret, quem sua dilectione retinebat, nec unquam sentiebat absentem. Sic ergo et David non querebatur a Christo se esse desertum; sed judicabat illo praesente, se non posse turbari.

41. Denique ut scias de Christo magis intelligendum, addidit: *Et lumen oculorum meorum non est mecum*. Quod est verum lumen omnium, nisi Christus Jesus de quo Joannes dicit: *Erat verum lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (**Joan. I, 9**); quia ipse est qui illuminat et corporis oculos, et mentis obtutum? Rogemus ergo ut semper nobis suum lumen infundat, et semper nobiscum sit, sicut erat cum David; et ideo audebat dicere: *Quoniam apud te est fons vitae, et in lumine tuo videbimus lumen* (**Psal. XXXV, 10**). Ille certe quasi propheta magnum viderat lumen: nobis lucerna ejus luceat, ne possimus errare. Et lucerna Verbum est, sicut verum lumen est Verbum, quod totum illuminat mundum. Denique *lucerna pedibus meis Verbum tuum, Domine* (**Psal. CXVIII, 15**). Et lucernam illam etiam Propheta quaerebat, non laternam. Lucernam autem illam Johannes invenit, et demonstravit: cum laterna persecutor advenit et demonstravit; laterna enim clausum habet, non liberum lumen. Judaeus quasi lucerna sub modio, vel faces sub velamine potest videre, sed non videt: nos autem revelata facie gloriam Domini speculamur aeternam; ut ad ejus imaginem a gloria in gloriam per Spiritum sanctum reformemur. Venit ergo persecutorum turba cum laternis; et ideo inclusam in eis lucem videre eorum oculi nequiverunt. Venit cum facibus, quae plus habent in fumo caliginis, quam splendoris in lumine. Denique facibus mortuorum cadavera ardere consueverunt. Sibi ergo Judaei jam ferebant incendia, qui persequabantur salutis auctorem. Venere cum armis, significantes armis se perituros esse Romanis usque ad excidium totius civitatis et templi, qui pacem Domini recusarunt.

42. (Vers. 12, 13, 14, 15.) *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt. Et proximi mei a longe steterunt. Et vim faciebant qui quaerebant animam meam. Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitatem: et dolum tota die meditabantur. Ego autem velut surdus non audiebam, et sicut mutus, qui non aperit os suum. Et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo increpationes.* Videro qui sint qui argute ista discutiant. Mihi **834** in primo praecipue isto versiculo Domini videtur tenenda sententia; quia in tentationibus inimici fiunt hominis etiam domestici ejus. Hoc ergo sanctus David pure atque sincere et dolenter fatetur. Verus enim dolor est, et interioris cordis confessio; quando enumerantur omnia quibus secreta mentis viscera amarissimo compunguntur affectu, et domestico felle exacerbantur. Deplorat igitur Propheta ab amicis se et proximis impugnatum, a quibus utique non impugnari debuit, sed juvari. Quod utique cum sancti Job querimonia concurrit (**Job. XVI, 2 et seq.**); quia et ipse arguebat tres illos reges consolatores malorum, qui majora ei inferebant certamina, cum ad consolandum eum amicitiae gratia convenissent: quod utique cavendum est nobis. Consolatio enim mitis esse debet, non aspera, quae magis dolorem leniat, fervorem mitiget, quam commotionem excitet. Certe ipsius corporis medicina nos doceat, quae ferventibus vulneribus molliora medicamenta consuevit adhibere, quibus dolorem allevet. Ideoque fovetur primo vulnera, post secantur; ne offendat ipsa durities, et incisio vulnus exasperet. Quanto igitur magis cavere nos convenit; ut cum venerimus ad consolandum, non facile, non perfunctorie loquamur? Septem diebus tacuit Job, tacuerunt amici, nec locuti essent, nisi Job dolore prorupisset in vocem;

quaerendum est enim unde incipias, ne in ipso sermone offendat consolatio tua. Etiam taciturnitas ipsa medicina est, et velox in sermonibus magis vulnerat. Quid miraris si alterum vulnerat, cum frequenter ipse se vulneret; quia ex multiloquio peccatum non effugit? Etenim si medicus medendi tempus exspectat, ut digestis aegritudinibus, medicinae subsidia deferantur; ne acerba adhuc et immatura, ut asserunt, aegritudo curationis remediis reluctetur, et beneficium sentire non possit; quanto magis explorare nos convenit, ut opportune a nobis medicinalis sermo procedat, qui non accendere luctum, sed lenire videatur? Vis urget doloris: premitur cor mulieris afflictae, quae immaturo obitu maritum amisit, aut filios: quid properas cum te illa non audiat, nisi defervescat dolor? Saepe lites de consolationibus vidimus excitatas. Venisti ut doleas, non ut litiges. Ordo sermonis ipse quaerendus est; ne peccatum apud Deum incurras, dum desideras hominem consolari; ne dicenti tibi: Audi haec, et alia multa quae nihil prosint; respondeat: *Audite consolatores malorum (Ibid.)*; ne in luctu alterius certamen garrulae disputationis inducas; ne non accedas, cum oporteat; ne accedas, et durior sit tuus sermo. Denique quid dicatur de talibus, doceat te sanctus Job: *Simul mihi venerunt tentationes gravissimae, circumdederunt me insidiantes: fratres mei discesserunt a me, cognoverunt extraneos magis quam me. Amici mei immisericordes facti sunt (Job. XIX, 12 et seq.)*. Hic ergo 835 naturalis est sensus etiam sancti prophetae David; ut queratur se ab amicis impugnatum, a proximis destitutum.

43. Sed ne mysticus quidem abhorreat pietatis affectus, ut pro angelis dixerit, qui praetendunt timentibus Dominum; ut

eripiant eos de tentationibus, quas ferre non possent. Quomodo ergo longe stant, qui ad adjumentum sunt attributi? Sed non illi se separant, sed qui urgetur tentationibus putat eos longe abesse, quos propius sibi adesse desiderat; et arbitratur dissimulare, cum illi juvandi tempus nutu sui imperatoris exspectent, qui athletam suum quo gloriosius vinceret, diutius certare praecepit. Et videtur hoc magis sequentibus convenire; quia angelis protectionis excubias relaxantibus, insidiabantur inimici, quaerentes in anima ejus invenire quod noceat. Tunc enim potestas illis gravioris tentationis permittitur, cum culpa animae gravior reperitur. Unde habes illud in libro Regnorum regis Achab ad Eliam dictum; quando eum Propheta vehementer increpavit, et mortem ei denuntiavit: *Invenisti, inquit, me*. Et respondit Elias: *Inveni; quia fecisti malignum in conspectu Domini (III Reg. XXI, 20)*. Vides ergo quia regibus non temere vel a prophetis Dei, vel a sacerdotibus facienda injuria sit; si nulla sint graviora peccata, in quibus debeant argui: ubi autem peccata graviora sunt, ibi non videtur a sacerdote parcendum; ut justis increpationibus corrigantur.

44. Tamen David in hoc loco dicit quod nihil invenisse videantur; et ideo inimici ejus vanitatem locuti sunt, quoniam nihil quod pro veritate loquerentur, invenerint. Aut certe, quia etsi peccavi, tamen peccata mea poenitendi dolore purgabam. In quo illi cum dolo mecum loquebantur: ut me objurgatione confunderent, et a conversione revocarent. Et vide ne hoc magis senserit, quaesisse illos mala ejus: sed cum vellent accusare, praeventos; quoniam vulnera sua ipse patefecerat, sui accusator existens; et ideo vim accusationis eorum esse

annulatam: locutos autem fuisse vana, quae confesso culpam nocere jam non possent.

45. Exclusi igitur a criminationis invidia, dolum adhibebant; ut insurgerent, inquit, et mihi insultarent, quo me stimulant ad aliquam commotionem: quorum ego dolum videns, *velut surdus non audiebam*. Considera vim sermonis. Non dixit, quia simulabam non me audire quae dicerent: sed *non audiebam*, dixit; et quod intentione mentis vocem loquentis excluderet: nec aperiret os suum, sicut mutus. Beatus qui potest tantam habere virtutem, ut lacessitus non irascatur, commotus se nolit ulcisci. Inimici hoc agunt, ut provocent ad iracundiam: maledicunt, ut maledicamus: criminantur, ut crimen retorqueamus: conviciantur, ut excitent nos ad vicissitudinem contumeliae. Unde praeclare Petrus de Domino Jesu in epistola sua posuit: *Quia cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur* (**I Pet. II, 23**). Ad ejus ergo similitudinem atque imaginem justus suae vitae cupiens instituta formare, accusatus tacet, laesus remittit, dissimulat lacessitus, et non aperit os suum; ut illum imitetur, qui sicut agnus ad victimam ductus, sic non **836** aperuit os suum; et cum possit habere quod referat, magis vult silere quam dicere. Ipse enim Dominus Jesus vere cum accusaretur, tacebat; et cum percuteretur, non reperiēbat. Denique percussus respondit: *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si bene, quid me caedis* (**Joan. XVIII, 23**)? Vide quemadmodum quasi vere infirmus, et quasi is qui se vindicare non posset, puerili quodam loquebatur affectu: ita ergo et tu si habeas quo redarguas arguentem, melius tacebis; ne redarguendi vicissitudine commotionem tuam prodas. Melius est enim

dissimulare iuriam, quam cum redarguis, vindicare. Bonus mutus, qui loqui male nescit, cuius ex ore crimen exire non novit. Hic est mutus vere beatus, qui cum tacet, intra se loquitur. Dominus dat mihi linguam eruditionis, ut sciam quando oporteat me dicere sermonem. Talia loquebatur intra se Zacharias, cum obmutuisset: et vere quia loqui ei non profuerat, ne loqueretur, obmutuit; et ut loqueretur, exauditus a Christo est. Denique scripsit quod Christus exaudiret; et vocem recepit, quam Christus indulsit; et gratiam adjunxit, quam ante non habuit; ut prophetaret eum, cuius mandatis ante non credidit. Quid de Domino omnium virtutum loquor, cum mulier Susanna nec sexus infirmitate turbata, cum se ad periculum mortis cognovit addictam, vocem emisit? Accusabatur, et tacebat: ducebatur ad mortem, et silentio se tegebat, ne nudaret pudorem. Intra se tamen loquebatur Deo, qui eam magis audivit tacentem: quae si voluisset loqui, forsitan non esset audita.

46. Et tu ergo qui proposuisti satisfacere pro delictis Domino Deo tuo, illi soli interiore corde te purga, illum contuere, qui potest peccata diluere. Adjuvat te, qui putaverit arguendum. Denique cum malediceretur David, et ejus dux Abessa injuriam regis vellet ulcisci, dixit ad eum David: *Dimitte illum, ut maledicat; quoniam dixit illi Dominus, ut videat humilitatem meam, et retribuat mihi Dominus bona pro maledicto hoc* (II Reg. XVI, 12). Vides igitur quod a conviciantibus adjuveris, ut Dominus audiat te, et peccatum tuum remittat? Nam cum ipse accusator tui esse debeas, et coacervare flagitia, teque ipsum offerre supplicio; quomodo negare objecta desideras? Poenitentia patientiam quaerit, patientia mitigat delicta magna. Quomodo irasceris aliis, tuae

ipse reus conscientiae? Quomodo commoveris, cum debeas esse miserabilis? Qui arguitur, et (quod est amplius) a semetipso, curare debet sua vulnera, non alterum vulnerare. Nemo alium vulnerando se sanat. Medice, cura teipsum. Si medicus, quanto magis reus prius curare se debet! Confiteris peccatum tuum, et medicum te profiteris alienum: etsi veritatis est quod retorques, temporis non est; peccatori enim dixit Deus: *Quare tu enarras injustitias meas* (**Psal. XLIX, 16**)? Usurpasti tibi ut de Lege arguas, qui contra Legem (**Exod. XXIII, 1**) ipse fecisti. Quid lacrymarum tempus amittis? Quid concertando vanos sermones aut audis aut loqueris; cum tibi scriptum sit: Non accipias auditum vanum; cum legeris in Evangelio (**Matth. XII, 36**) pro omni sermone otioso iudicium esse subeundum? Etsi alius loquitur, tace; etsi alius conviciatur, aurem tuam obstrue.

837 47. (Vers. 16, 17.) David tacendo vicit adversarios suos: et quia sicut mutus factus est, vocem recepit; quia conversus ad Dominum loquebatur dicens: *Quoniam in te, Domine, speravi: tu exaudies me, Domine, Deus meus. Quia dixi, ne aliquando exsultent in me inimici mei.* Vide singula: tacebat David, loquebantur inimici, provocabant ut aliquid et ipse loqueretur. Dicebant: Audiamus vocem tuam. Intra se ille tacitus loquebatur: Quid opus est, ut ista audiant, quibus prodesse non possunt? *In te, Domine, speravi;* tibi soli loquor: tu audi, qui exaudire potes. A te semper poposci, *ne aliquando exsultent in me inimici mei;* quia etsi peccavi, tu peccatum dimittis: etsi ego cecidi, tu resuscitas, ne habeant unde exsultare possint qui peccatis laetantur alienis. Plus enim acquisivimus, qui plus peccavimus; quia beatiores facit tua gratia, quam nostra innocentia. Habemus hunc sensum et in

libro Michaeae prophetae: *Noli gaudere super me, inimica mea; quia cecidi, sed resurgam* (**Mich. VII, 8**). Non est gravis infirmitatis ruina, si non sit etiam voluntatis studium ab ea non resurgendi. Habe voluntatem surgendi, praesens est qui faciat ut resurgas.

48. Dixit ergo David in corde suo, petens ut exaudiretur a Domino, et ut non exsultarent in eum ejus inimici: petens etiam ut in conversionis suae proposito permaneret; ne, dum propositi sui gressus quasi quidam pedes suae animae commoventur, in eum adversarii superba et magniloquentiae plena loquerentur; ut faciunt qui insultare desiderant. Tametsi moveatur ut homo, paratum ad flagella se dicit; ut vel supplicio solvat errorem. Etsi cessent flagella Domini, se tamen dolore proprio memorat flagellari; ut non inveniat culpa quod damnet, quam bona confessio praevenierit. Hoc est ergo quod ait: *Et dum commoventur pedes mei, in me magna locuti sunt*; eo quod tam prompti sunt ad insultationis ludibria, ut in commotione pedum meorum paratam habuerint magniloquentiam; vel certe sic: *Dum commoventur pedes mei*, putantes quod caderem, superba jam et magniloqua sunt locuti.

49. Sed tamen quia ipse in posterioribus pene motos pedes suos dixit (**Psal. LXXII, 2**), ne quid oriatur hinc scrupuli, considera hic doceri nos affectum poenitentiae, ibi opinionem ejus erroris excludi, quod divitiae et successus prosperior flagitiosorum nos movere non debeant. Consuetudo autem locutionis in Scripturis divinis hujusmodi reperitur. Sic enim et alibi: *Dum converteret Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati* (**Psal. CXXV, 1**). Quamquam sanctus non in ostensione verborum, sed in virtute spiritus probari se

velit. Sensus ergo nobis spectandus est semper, quem etiam ipsum frequens translatio ex Hebraeo in Graecum, ex Graeco in Latinum attenuare consuevit.

50. (**Vers. 18.**) Ad omnia itaque superiora pulchrum remedium, quod in flagella paratus est, et offert se Domino, ut quae placuerint Deo, flagella sustineat (**I Par. XXI, 13**). Elegisse quidem lego sanctum David flagelli genus, quod aequanimiter sustineret: sed elegit, quia de tribus conditionibus eligendae unius necessitas mandabatur. Ubi autem non mandatur, ad omnia paratus est Dei servulus, seu corporalem aegritudinem subeat, seu fugam a facie inimici, sive obitum filiorum, quos non timet praemittere; **838** quia recipere potest imperterritus. Nam et sciens quod si hic fuerit punitus supplicio temporali, levare in futurum perpetuae possit poenam aerumnae: rogat ergo ut recipiatur petitio sua, et castigetur ipse, ut recipiatur; castigat enim Dominus omnem filium quem recipit.

51. (**Vers. 19.**) Si servulum tuum videas peccata propria confitentem ultro offerre se poenae, inflecteris, ignoscis: et de Domini miseratione diffidis? Judex ipse cui non licet in plurimis causis a gladio temperare, quia legibus servit; potest tamen lucrum donare poenarum: et tu adhuc trepidas, quid a legum Domino et misericordiae Auctore deposcas, cui lex voluntas est, et donandi jus? Si tamen tu petas tibi tua peccata donari, nec consideres honores tuos, aut erubescas amicos tuos; ne dignitatem tuam deflexisse videaris. Amicus Dei, propheta Dei, rex ab ipso electus Deo, et unctus in regnum, flagellis se spontaneus offerebat, nec erubescibat: et tu erubescis? Non multum ista verecundia tibi opitulabitur, cum ad iudicium Dei veneris; sed pudoris te istius poenitebit, cum

in conspectu non solum hominum, sed etiam Angelorum et omnium Potestatum coelestium constitutus, coeperis peccata propria non negare. Quomodo excusabis, cum tanta commiseris? Praetendes conditionis infirmitatem, quia nemo sine peccato? Respondebitur tibi: Debuisti ergo agere poenitentiam, dederam remedium, cur refutasti? Subtexes pudorem, quod honores tuos erubueris? Dicit: Si tu erubuisti me coram amicis tuis, et ego te erubescam coram Patre meo, qui est in coelis. Disce verum esse quod scriptum est, quia *est verecundia adducens peccatum* (**Eccli. IV, 25**). David in conspectu suo dolorem suum ponebat, ne unquam oblivisceretur; David iniquitatem suam ipse pronuntiabat; David de peccato suo, non de opibus cogitabat; David non erubescibat sua recensere peccata, ne de iis erubesceret in meo iudicio constitutus: et tu erubescebas? Non esset hodie in requie servulus meus Job, si erubuisset tres illos reges amicos suos; nec ipse David, si erubuisset delicta propria confiteri. Ergo quia non erubuit mihi sua aperire peccata; nec ego erubescam ei mea secreta reserare. Et quia uterque eorum non erubuit factorum suorum pretium in mea ponere potestate, meo se iudicio voluntatique committere; nec ego de talibus servulis erubescam, ut appellem amicos, qui meam studuerint facere voluntatem. Ideoque quoniam illi ante in moerore, nunc in consolatione: tu quia in deliciis, nunc in suppliciis. Chaos inter vos magnum est; ut neque illorum ad te gratia, nec tua ad illos possit poena transire. Audis ergo quid dicat David? Audi, dum tibi corrigere et emendare permittitur: si hic emendaveris, Hic requiesces. Non te dulcia mundi et saeculi hujus amoena delectent; grave enim fel movere consuerunt. Non ille jucunda quaerebat positus in regno, qui potius eligebat mortem sanctorum, quam vitam flagitiosorum.

52. (Vers. 20, 21.) *Inimici, inquit, mei vivunt, et confirmati sunt super me: et multiplicati sunt, qui oderunt me inique. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi; quoniam subsecutus sum justitiam.* Sed quanto illustrior ille, qui quotidie moriebatur, ut populos **839** suos vivificaret: et corpus suum mortis vulneribus offerebat; sicut ipse ait: *In mortibus frequenter (II Cor. XI, 23)!* Mors enim honesta redemptio vitae est etiam decoloris, aut innoxiae firmamentum: exitus autem mortis in manu vitae. Et ideo malebat Apostolus quotidie mori; ut vitae suae meritum comprobaret. Scriptum est enim: *Non laudes hominem in vita sua.* Qui enim vivunt, moriuntur: qui moriuntur, resurgent. Propior ergo saluti est, qui moritur ut resurgat, quam ille qui vivit ut moriatur. Quis est autem qui quotidie moritur (**Eccl. XI, 30**), nisi qui mortem Domini Jesu in sua carne circumfert, ut omnia ei peccata moriantur? Confirmati autem et multiplicati sunt inimici David in hoc saeculo; sed non idoneum firmamentum, nisi ejus qui confirmatur in Christo. Denique illi confirmantur in saeculo, qui oderunt justum inique: non ergo justum odium, sed injustum; cum odissent inique.

53. Sed vide distantiam. In posterioribus ait: *Qui oderunt me gratis (Psal. LXVIII, 5);* hic habet: *Qui oderunt me inique.* Sed ibi ex persona Christi, hic ex persona sua; ubi ex persona Christi loquitur, gratis odio habetur: ubi ex sua, inique. Homo enim potest uni alicui vulneri non patere, ut puta injustitiae, intemperantiae, impudicitiae; aliis autem vulneribus patet. In Christo autem nulla causa esse potuit, qua peccati alicujus potuerit vulnus accipere, immunis a culpa, et integer a delicto, atque immaculatus a vitio. Sunt autem qui putant utrumque psalmum ex persona Christi esse decursum,

qui pro nostris peccatis satisfaciebat Patri. Hic ergo dicebat se appetitum contra justitiam, illic contra gratiam.

54. Et bene addit, ut probaret se injuste appetitum: *Quoniam subsecutus sum justitiam*. Quanta vis verbi in unius syllabae adjectione, ut subsecutum se diceret justitiam, non secutum. Propior est enim qui subsequitur, quam ille qui sequitur, et suppar quam impar, et successio haeredis magis, quam accessio nuncupatur.

55. (Vers. 22.) Et tamen quamvis subsequatur justitiam, non suae virtutis putat esse, sed gratiae coelestis, si non deseratur a Christo; eoque orat impensius dicens: *Ne derelinquas me, Domine Deus meus; ne discesseris a me*; hoc est, homines me dereliquerunt, amici mei impugnaverunt dilectum sibi proximum: non appropinquaverunt. Fugiebant me quasi mortuum, et abominati sunt; quia peccata mea tibi aperire desideravi, et confiteri; quia flagellis tuis me obtuli vulnerandum; quia elegi cicatrices vulnerum super epulas regum, et jactantiam potestatum: tu solus me non derelinquas, tu haereas servulo tuo, qui de terra suscitasti inopem, et de stercore erigisti pauperem. Tuo comitatu fretus, frequentiores me ambientibus populis aestimabo. Computruerunt quidem cicatrices meae; sed adhuc tuorum verberum desidero cicatrices, quae sanatis vulneribus obducuntur, ut postea nullum ulcus appareat. Bonae triumphalium vulnerum cicatrices, quibus victores hujus terreni praelii gloriantur. Quanto illustriora **840** vulnera, quae pro fide et nominis tui gloria videntur excepta! Ista est cicatrix quae coelum aperit, regnum acquirit, immortalitatem invenit. Haec ergo, fratres, est cicatrix beata, quoniam beati qui laverunt stolas suas in sanguine suo. Sic coepit stola esse gloriae, caro mortis (**Rom.**

VII, 24): in qua et Paulus ante periclitabatur electus Dei, nisi petisset se liberari de corpore mortis hujus, ut legimus.

56. Et ideo qui sumus in hoc corpore mortis, oremus ne bonus ille dilectus Dei medicus nos derelinquat, quem patriarcha David ne a se discederet, precabatur. Ipsi nos committamus, parati ad curandum quo velit curari medicamento. Nemo dicit medico corporis sui quemadmodum sit curandus. Novit medicus quae singulis vulneribus medicamenta convenient, cujus ulceris putredo ferro sit amputanda, ne in totius corporis serpat exitium. Si dixerit medicus medicinae genus quo curari aeger debeat, et ille fastidiat, discedit medicus et aegrum derelinquit. Vide eum qui curari velit, omni genere medico acquiescentem; attende ordinem. Aperit primo vulnera sua medico, et dicit: Cura me, sed rogo ne in ira tua, quia non sustinent duram medicinam infirmitates meae. Medicina Christi, correptio est; corripit enim Dominus quem vult convertere. Ideo et Paulus ad medicum dicit: *Argue, obsecra, increpa* (**II Tim. IV, 2**). Non ergo recusat curari, qui petit argui; sed levare vult poenam, ne in iracundia arguatur, et impetu irae corripiatur.

57. Et vide processum. Primo petit argui; postea, quod majus est, corripitur. Deinde non solum confitetur peccata sua, sed etiam enumerat et accusat; non vult enim latere sua delicta. Nam ut febres cum in alto sunt, non queunt mitigari; cum foras erumpunt, spem afferunt desinendi: ita peccatorum morbus dum tegitur, inardescit; si confessionibus proditur, evaporat. Et ideo justus accusator est sui in principio sermonis, priusquam contagio ulceris serpat intrinsecus; gravat enim conscientiam memoria delictorum, nisi medicina poscatur. Et si differt medicus, aeger offerre se debet, ut citius secetur;

sicut offerebat se David in flagella Domini dicens: Redde mihi duplicia peccata, dummodo hic vindices; noli me deserere, noli avertere faciem tuam a me; noli dedignari atque horrescere fetorem vulnerum meorum. Et Job servulus tuus percussus erat ulcere a pedibus usque ad caput, et remedium suae sanitatis invenit; licet illud vulnus virtutis fuerit, istud erroris. Fetebant vulnera, quae medici curare non possent. Locutus es, Domine, mysteria sacramentorum tuorum, manifestasti venena serpentis; et solius sermonis tui medicamento servi tui curata sunt vulnera, quia tu eum non deseruisti; et *non derelinquas me, Domine, ne discesseris a me*. Homines me dereliquerunt; quia sordent illis vulnera mea, quae pietati tuae putavi esse reseranda. Illi dicunt: Exi a nobis, quia peccator es tu; discede, ne nos polluas. Tu autem, Domine, curas, et non pollueris; adjuvas, et non contaminaris; quia *Deus salutis meae es*, **841** Domine, et manus tua non perdere, sed sanare consuevit.

58. Complevimus psalmum etiam cum ejus interpretatione versiculi quem Graeci nonnulli codices, sed non omnes habent latini. Nam ante responsorium proximum versiculus est, *Et projecerunt me, sicut mortuum abominatum*; hoc est, illi qui reddebant mihi mala pro bonis. Sed tu *ne derelinquas me, Domine, ne discesseris a me*; hoc enim sequitur; id est: Tu ne derelinquas, qui mortuum fetentem curare consuesti. Denique habemus hoc in Evangelio. Nam cum venisset ad monumentum Lazari, et dixisset: *Tollite lapidem*; ait Martha: *Jam fetet, quatrIduanus est enim*; respondit ei: *Non dixi tibi, quia si credideris, videbis gloriam Dei* (**Joan. XI, 39 et 40**)? Et clamavit Lazarum, et sanus exivit. Credamus **842** ergo et

nos; ut de vulneribus nostris acquiramus medicinam salutis, et futuram gloriam.

59. In orationibus igitur et obsecrationibus, cum dolore et lacrymis exigenda poenitentia est, ut illam gloriam Dei videre mereamur. Neque te moveat quod luctus, dolor, commaceratio corporis, gravissimae passiones sunt; etsi gravissimae videntur, tamen indignae sunt hujusmodi passiones ad superventuram gloriam, sicut testis tibi est apostolus Paulus (**Rom. VIII, 18**). Non pigeat ergo nos hic leviora deferre; ut ibi plena laudis et gloriae possimus adipisci, pro temporalibus perpetua praemia reportantes per Dominum Jesum: cui est laus, honor, gloria, perpetuitas a saeculis, et nunc, et semper, et in omnia saecula saeculorum, Amen.

IN PSALMUM XXXVIII ENARRATIO.
Titulus: *In finem pro Idithum Canticum ipsi
David.*

841 1. (**Vers. 1.**) In superiore psalmo expressa forma poenitentiae est: in hoc sequenti patientiae forma signatur. Quem psalmum David scripsit, et Idithum viro disciplinis leviticis et sacerdotalibus erudito canendum dedit, qui ante arcam Domini psalmorum seriem pangendi solertissimus praecinebat. Ergo quia non Idithum scripsit hunc psalmum, sed propheta David, et Idithum viro canendi perito

psallendum dedit; ideo sic inscriptus est titulus. Denique etiam in saecularibus scriptis alii erant qui scribebant, alii qui in scena, vel cantica, vel comoedias, vel tragoedias, canere consueverant. Et illi quidem coronam Olympicam postulabant: unde et ἐπινίκιον hymnum eorum scripta in fine testantur; David autem qui non haec certa coronarum marcentium requirebat, sed illam incorruptibilem et incontaminatam remunerationum coelestium haereditatem pio desiderabat affectu, hymnum non victoriae ἐπινίκιον; sed ei scripsit, qui victoriam in se credentibus impertiebat, qui finis est omnium quae pia mente deprecamur. Sive enim sapientiam quaeras, sive virtuti studeas, sive veritati, sive viae atque iustitiae, sive resurrectioni, in omnibus tibi sequendus est Christus, qui est virtus Dei atque sapientia, veritas, via, iustitia, resurrectio. Ad quem igitur contendas, nisi ad perfectionem omnium, summamque virtutum? Et ideo tibi dicit: *Veni, sequere me* (**Matth. XIX, 21**); hoc est, ut ad consummationem virtutum pervenire merearis. Ergo qui sequitur Christum, ipsum pro possibilitate sua debet imitari; ut praecepta ejus secum ipse meditetur, et divinorum exempla factorum.

2. Et ideo David secum ipse meditabatur, quod Christum in se locutum esse retinebat, ut cum aliqui ei essent molesti, et eum ad contentionem lacessere conarentur, patientiam indueret, certandi studia declinaret, ex quibus inanis strepitus et jurgia frequenter oriuntur. Ideoque **842** cum sancto David plerique ejus virtutibus invidentes, qui eum de proposito mansuetudinis, et humilitatis affectu crederent diducendum, frequenter ingruerent; ipsae quoque praecipue nequitiae spirituales in coelestibus, adversus quas grave luctamen est

justis, ad commovendum eum ministros suae improbitatis impellerent: ne inter obstrepentium crebra certamina, et disceptationum tumultus sermo aliquis sibi offensionis excideret, tacere sanctus Propheta proposuit. O validum scutum circumspectae munitionis silentium! O fidissimum stabilitatis fundamentum, in quo si quis potuerit stare, lubricum verbi timere non possit! Multi enim etiam stabili corde firmati, incauti tamen, sermonis fluctuantis errore saepe ceciderunt. Videns igitur huiusmodi insidiis et vano concertantium strepitu se Propheta tentari, intra se ipse tacitus conferebat, legem sibi taciturnitatis imponens; et cum taceret, insultantibus sibi, et ut loqueretur aliquid provocantibus; qualia solent insolentium esse certamina atque sermones: Responde nobis, si de aequalitate praesumis: vides et tu esse te victum, et nihil habere quod referas; cum se prope ad vocem conviciis videret impelli, se ipse revocabat, ut loqueretur in corde.

3. (Vers. 2.) *Dixi, Custodiam vias meas; ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam; dum consistit peccator adversum me;* hoc est, proposui, confirmavi, imperavi mihi, locutus sum cordi meo: *Custodiam vias meas.* Si alii dixissem, sermo meus stare deberet; quanto magis stabile debet esse, quod mihi ipse constitui! Si quis alienum fallat, indecorum est: si quis proximum, grave; quanto igitur gravius, si quis se ipsum eo quod sibi promiserit, putet esse fraudandum; ut ipse sibi infidelis suo iudicio et despicabilis aestimetur. Cui igitur idoneus videri potest, qui sibi vilis est? Teneamus igitur animae constantiam nostrae; ne **843** in offensionem labia loquendi festina prorumpant. Et Job plagam suam silentio vicit, et tolerantiam suam

taciturnitate superavit. Non bene creditur carni: vicissemus, si Eva tacuisset. Ergo primum illud processit ex voce peccatum, et serpens ille nequissimus atque versutus per vocem nos ante tentavit. Atque utinam aut Adam surdus fuisset, aut Eva obmutuisset: ille, ne vocem suae uxoris audiret; ista, ne loqueretur marito, et lubricae vocis ministerio serpentis in virum venena transfunderet. Cain quoque etsi parricidio naturam violavit humanam, et oblitteravit impius jura pietatis; tamen per vocem sacrilegium sceleri suo addidit, ut negaret Deo necati fratris interitum. Quid de singulis dicam? Populus ipse electus a Domino, cui tacitus Moyses aperuit mare, ingratus coelestibus beneficiis obmurmurabat, quo divinam contraxit offensam. Deinde ipsum ducem invii illius atque inusitati itineris Moysen respuit, et a fratre ejus Aaron deos sibi fieri quos coleret, postulavit.

4. Unde etiam ipse considerans tanta vocis pericula: *Dixi: inquit, Custodiam vias meas.* Quae sint igitur istae viae hominis, quae magnopere praecavendae, ne quid gravioris offensionis incurrant, admonet nos tantus Propheta diligentius considerare. Admonet etiam Salomon ejus filius paternae mentis interpret perspicacius examinare, qui scripsit: *Tria mihi sunt impossibilia intelligere, et quartum quod non agnosco. Vestigium aquilae volantis, et viam serpentis in petra, et semitas navis in pelago navigantis, et vias viri in juventute. Talis via mulieris adulterae, quae postquam egit, abluta nihil egisse se dicit iniquum (Prov. XXX, 18 et seq).* Tria ergo impossibilia sibi esse dixit ad intelligendum, et quartum quod ille habens inter homines sapientiae signaculum, non agnosceret, viarum videlicet viri in juventute processum. Quarum igitur vel inexplicabilis, vel

difficilis agnitio, potest facilis earum esse custodia? Unde non immerito ipse David delictorum juventutis suae non defensionem obtulit, sed oblivionem rogavit. *Delicta, inquit, juventutis meae, et ignorantiae meae ne memineris (Psal. XXIV, 7)*. Non immerito igitur Salomon dixit se non agnoscere quod pater ejus, in quo major Dei gratia fuit, se ignorasse testatus est. Et fortasse delicta juventutis ad fervorem retulit carnis, ignorantiam autem ad verborum prolapsionem, quae non ex sententia nostra, sed impetu quodam et cursu loquendi plerumque funduntur; quod periculosum esse Propheta cognoscens ait: *Credidi propter quod locutus sum (Psal. CXV, 1)*. Supra fundamentum ergo virtutis vox tuta est; sine fundamento, lubrica. Ideo quasi quodam tubae sono Scripturae divinae electus interpres increpuit: *Corde creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem (Rom. X, 10)*. Fides Credentium principalis est, confessio executionis.

5. Quomodo igitur proposuerit sanctus propheta David, aut propter quid custodire vias suas, audiamus: *Ut non, inquit, delinquam in lingua mea*. Si hoc cavet Propheta, tu non caves? Si hoc metuit, in quo Dei gratia loquebatur, tu non metuis, qui erroris verba non refugis, et theatralibus sermonibus delectaris? Tu non reformidas, cui scriptum est in Evangelio (**Matth. XII, 36**), quia **844** pro omni otioso verbo rationem es redditurus? Si pro otioso verbo periculum est, quanto magis pro criminoso! Non omne quod otiosum, est criminosum: sed omne quod non fructuosum, periculosum atque eradicabile; omnis enim arbor non faciens fructum, excidetur, et in ignem mittetur. Cum movetur animus, exagitur stimulantibus adversariis, obstrepentibus,

illudentibus, criminantibus, excidit verbum commotionis; ideo silentium et tutum est, et decorum, quod servat cum gravitate cautelam. Quid enim labia nostra, nisi quaedam nostra vincula sunt? Denique vinculis labiorum suorum unusquisque constringitur. Ideo sapiens in tempore tacet, et secum ipse considerat quo tempore loqui debeat. De quo praeclare ipse Salomon: *Labia Sapientis alligata sunt intellectu* (**Prov. XV, 7**). Quando ergo vides illudentibus protervis, sapientem tacere, dic: Ligavit iste intellectu labia sua; hoc est prudenter tacet, ne labiorum suorum vinculis alligetur. Posuit ori suo custodiam, sepsit aures suas spinis, vectem adhibuit foribus oris sui, servat thesaurum cordis sui et argentum eloquii sui, ut examinatum et purgatum, quando oportet, proferat; ne quisquam prius fur in cor ejus aut perturbator irrumpat, et ad eos captivum trahat, quibus flagitia sua vendat.

6. Meditabatur Judas Christum vendere, sed revocabat eum tanta Domini gratia, et quaedam paternae delinimenta pietatis, quibus furor ejus molleiebatur: nec erupisset in scelus, nisi se in cor ejus, quia Christum fallere se putabat, adversarius demersisset. Non ergo dubites quando aliqui tibi molesti sunt volenti servare justitiam, ministros esse illius nequissimi peccatoris, qui omnium auctor est flagitiorum. Videbat David prophetis oculis, agnoscebat ejus figuram; ideo tacebat, ne illius faceret voluntatem, qui interturbare gestit affectum. Premebat vocem, claudebat portas suas silentio, praetendebat in eo patientia, et taciturnitatis vigilabat custodia; ne inimicus obreperet, ne de claustris oris vagus aliquis sermo et incautus exiret. Ideo fortior est patiens, qui se ipsum continet, quam qui

urbes capit. Justus ipse sibi claustrum est, ipse sibi pervigil custos.

7. Cum sibi ergo ipse praetenderet, loquebatur in suo corde: *Posui ori meo custodium, dum consistit peccator adversum me*. Adest semper inimicus, quia semper insidiatur. Etsi illum non vides, adest: etsi illum non sentis, incursat. Si non vides, videnti crede: *Consistit*, inquit, *peccator adversum me*. Qui videt peccatum suum, videt etiam peccatorem sibi in iis quae gesserit, illudentem. Qui autem peccatorem praeviderit, potest vitare peccatum. Videbat David consistere adversum se peccatorem; quando Semei maledicebat et lapidabat regem suum, et clamabat: *Exi, vir sanguinum* (**II Reg. XVI, 7**). Neque enim tam praeruptus foret, ut nec tanti regis reverentia moveretur, nec armatum ejus timeret exercitum, cum unus de exercitu ejus conviciantem potuisset occidere; sed amentem diabolus fecerat, qui eum impellebat ad mortem. Ideo David adversus auctorem magis praeliabatur, quam ministrum persequabatur. Quid enim magnum, de homine invalido **845** vindicari, quem ad furorem alter urgebat, in cujus nece peccator habuisset voluntatis effectum? Non gladio diabolus, sed verbo Dei vincitur: ideo taceat lingua hominis, Dei Verbum loquatur. Denique et Christus tacebat ante Pilati judicium constitutus, ut nobis daret formam tacendi; quia lingua corporis facilis est ad errorem, proclivis ad lapsum. Sunt autem et qui tacentes loquantur; sicut Moyses qui stabat attonitus, et tacebat, cui dixit tacenti Deus: *Quid clamas ad me* (**Exod. XIV, 5**)? Ut Susanna, quae tacuit in periculis suis, et Dominus exaudivit eam. Ergo etiamsi in te verbum Dei sit; et tacebis in Dei verbo, et tacitus clamabis, ut audiaris a Christo.

8. Meditare ergo quae Christi sunt, quae secum meditabatur propheta David, in quo ea quae secum in hoc psalmo meditatum esse se dicit, ante in eo locutus est Christus. Sic enim scriptum est: *Ego autem cum in aliquo mihi molesti essent, induebam me cilicio; et humiliabam in jejunio animam meam, et oratio mea in sinu meo convertetur* (**Psal. XXXIV, 13**). Quid est, *in aliquo*? Quia tunc maxime aut sermo non opportunus elabitur, aut affectus movetur; quando vel in dolore aliquo et tristitia sumus, vel indignatione animus aegrescit, vel aliquibus sollicitudinibus impeditur, aut disceptationibus occupatur. Qui igitur molesti? Primum de ipso auctore peccati et angelis suis intellige; deinde de iis qui malunt sequaces ejus esse, quam Christi. Impellitur uxor, ut sancti Job (**Job II, 10 et alibi**): amicus, quod in illo ipso libro manifestatur; filius, ut Abessalon; servus, libertus, domesticus; quia inimici hominis etiam domestici ejus, ut exagitent eum singuli. Quod igitur remedium adversus hujusmodi animorum aegritudines, nisi patientia, nisi silentium? Et, quod est gravius, ille te magis lacescit, qui beneficiis tuis usus sit: et inter ipsos amplius ille exasperat, qui plus tibi debeat; quo magis ingrati hominis acerbitate, aut vilis alicujus personae indignitate movearis.

9. Ergo justus, etsi amicus ei est insolens, dolet pro amico; quia idcirco amicus suus labitur, quia a tentatore impellitur. Si pro amico dolet, multo magis pro uxore, pro filio: si eos quoque sibi insolentes experiatur; et si frater exagitat, ut Esau sanctum Jacob, dolet et quaerit sibi fratrem reconciliare, vel fugere a facie ejus, ut Rebecca suadebat, ne iracundia fratris occasionem nocendi aliquam reperiret; et si proximus aut domesticus, dolet; et si minister, aut libertus, aut servus, fert

patienter, et in his omnibus tacet: ne ei respondeat, a quo eum cernit impelli. Conviciatur ergo ex domesticis aliquis? dolet et tacet; conviciatur libertus? tacet; conviciatur servus? tacet. Sic vincitur qui laqueum ejus animae per escam vocis extendit. Tace ergo et tu cum tibi indignus conviciatur; tace cum tibi servus, et maxime tuus, contumeliam facit; et dic in corde tuo: Ego taceo: *Tu autem ne taceas, Domine (Psal. XXXIV, 22)*; et adde: *Ne discedas a me*, ut David propheta dicebat; hoc est, ne solum me impugnantibus derelinquas. Non est enim solus, cui Deus praesens est. Accipe testimonium. *Ecce, inquit, venit hora, ut dispergami unusquisque in sua, et 846 me solum relinquantis; sed non sum solus, quoniam Pater mecum est (Joan. XVI, 32).*

10. Justus ergo adversus insolentes sibi tacet, justus orat. Audi justum orantem: *Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam (Psal. CVIII, 4)*. Justus maledicentibus sibi benedicit; ut faciebant apostoli, sicut Paulus asserit dicens: *Maledicimur, et benedicimus (I Cor. IV, 13)*. Justus diligit inimicos suos. Vide quemadmodum paulatim per gradus singulos ascendere docetur ad incrementa virtutum, dicente Domino: *Diligite inimicos vestros (Matth. V, 44)*. Justus orat pro calumniantibus; quia et hoc praecepit Dominus adjungens: *Benefacite iis qui oderunt vos, orate pro calumniantibus et persequentibus vos (Ibid.)*. Ipse est per omnia justus, qui haec custodit et servat. Primum, quia tacet, et non respondet inimicis; deinde quia orat, hoc est, non est otiosus affectu. Et qui orat, bona orat, non ea quae cuique possint suo inimico nocere. Plus est ergo orare, quam tacere. Justus maledicentibus sibi benedicit. Plus est et hoc quam orare pro se; securus enim sui benedicit ei, quem non timet,

aut etiam ei quem ante metuebat. Justus diligit inimicum. Plus est diligere, quam benedicere; quia major est mentis dilectio, quam sermonis gratia. Justus benefacit ei cujus odiis appetitus est. Justus orat pro calumniantibus. Bona charitas, et pietas bona: utrumque Dei, et utrumque est Deus; quia *charitas est Deus*, ut dixit Joannes in epistola (**I Joan. IV, 16**). Ideo utrumque conjunctum est: *Diligite inimicos vestros et orate pro calumniantibus et persequentibus vos*. Plenitudo Legis est charitas: sed etiam haec Evangelii plenitudo pro calumniantibus et persequentibus nos jubet orare, ut peccatis eorum veniam postulemus; sicut divino judicio Job sanctus electus est, cujus oratio regum illorum calumniantium justo aboleret offensam (**Job XLII, 8**).

11. Ergo etsi infirmus es, ora; etsi fortis es, ora. Infirmus pro te oras, fortis pro inimico tuo oras. Bonum scutum infirmitatis, oratio. Tu oras, et Dominus te protegit. Bonum scutum etiam triumphantis, ut inimicum tuum quem possis ferire, defendas; ne ab aliquo trucidetur, et (quod est majus) a Christo, qui dixit: *Mihi vindictam, et ego retribuam* (**Rom. XII, 19**). Haec est oratio, quae in sinum convertitur deprecantis, fructum referens eorum quae voluit impetrare; ut dona in ejus animam ac mentem recurrant, quae poposcit a Domino; sicut in posterioribus hic idem propheta te docuit dicens: *Sic benedicam te in vita mea, et in nomine tuo levabo manus meas. Tamquam adipe et pinguedine repleatur anima mea* (**Psal. LXII, 5 et 6**). Ipse est sinus animae, secretum orationis ejus penetralia voluntatis, et quaedam recurrentium votorum intima receptacula. Unde et justi in Abrahae sinu requiescere leguntur (**Luc. XVI, 22**), quod in ejus gratia, in ejus requie, in ejus placiditate requiescant, qui conformem

ei induerint fidem, et eandem in bonis operibus fecerint voluntatem.

12. Sed forte miretur aliquis, cum Dominus dixerit per os David, quod humiliabat in jejunio animam suam (**Psal. XXXIV, 13**); quomodo ipse David ait in posterioribus: *Si non humiliter sentiebam; sed exaltavi animam meam* (**Psal. CXXX, 2**). Verum is consideret aliud esse **847** quod ad sapientiam mentis refertur, aliud quod ad humilitatem cordis: sapientia mentis sublimis est; sapientia autem carnis non debet inflari. Humiliabat ergo David in jejunio animam suam, ut castigandum nostrae carnis tumorem doceret. Exaltabat animam Propheta, per sublimem Dei gratiam; *quoniam et qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur* (**Luc. XIV, 11**). Nec solum superbus retunditur, et humilis attollitur digna remuneratione meritorum, sicut primum est intelligendum: sed quia verbum Dei ex omni parte acutum est, velut gladius qui ex duabus acutus est partibus, ego arbitror posse intelligi, quia et qui se exaltat, novit se humiliare: et qui se humiliare novit, etiam exaltare se novit. Denique Paulus ostendit, dicens: *Ego autem didici in quibus sum sufficiens esse. Scio et humiliari, scio et abundare* (**Philip. IV, 11**). Ergo et David non humiliter sentiendo de Christo exaltabat animam suam, quam humiliant et dejiciunt Ariani; et exaltando animam suam, sensus vigorem, fideique gratiam, virtutis humilitatis pio repraesentabat affectu.

13. (**Vers. 3**) Ideo ergo dicebat: *Obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis*; quia noverat quando se humiliare deberet, et noverat quando silere deberet. Obmutuit, ne ipsa litigiosa cum objurgantibus contentione perstreperet: humiliatus est, ut tumorem dejiceret superbiorum, vel ut ipsos quomodo

humiliare se deberent, suo doceret exemplo: siluit a bonis; quia bona conscientia non eget defensione verborum, quae suo nixa est testimonio, ipsa sui iudex. Ideoque justus dicit: *Quis contradicat, aut quis resistat mihi (Esai. L, 8)*? Et Paulus dicit: *Mihi enim pro minimo est, ut a vobis dijudicer, aut ab humano die (I Cor. IV, 3)*. Adversum calumniantes et peccatores justus suo iudicio contentus est: meritorum autem suorum iudicium Christo reservat. Ideoque addidit: *Qui dijudicat me, Dominus est (Ibid., 4)*. Pulcherrime eum iudicem elegit, qui nulla fraude fallatur; ut eum nec occulta praetereant, nec infirmæ conditionis lapsus offendant: qui fragilitati norit ignoscere. Ad omnia igitur utile silentium. Si peccatum agnoscis, tace, ne negando exaggeres; si non agnoscis, tace securus de innocentia. Non possunt aliena verba, crimen affigere, quod propria non recepit conscientia.

14. Sequitur: *Et dolor meus renovatus est*. Adhuc in inferiore virtutis gradu positus haec verba depromit, quod dolor sibi peccatorum veterum objectione renovatus sit, quae deleta jam obduxisse videbatur oblivio, vel bonorum operum texerat compensatio. Denique in posterioribus quasi fortior dicit: *Viderunt me, et moverunt capita sua (Psal. CVIII, 25)*; eo quod minarentur, et nocere non possent. Et addidit: *Maledicent illi, et tu benedices (Ibid. 28)*. Et quod quasi validior loquitur, negligens injuriae, vel pudoris, cui benedictio Domini pro omnibus **848** abundaret. Ergo in isto psalmo trigesimo octavo quasi in quadam meditatione, nondum tamen in omni locatus perfectione virtutis, dicit sibi dolorem esse renovatum. Validissimus enim cicatricis offensionem sentire non novit, nec plagam potest timere, qui fortior est. In ipso pugilum certamine solet plerumque qui

fortior est expectare, ut inferioris ictu aliquo lacesatur, quo acrior offensus insurgat; ita exercitatione nimia atque patientia roboratus, ut tamquam insensibilis ad dolorem, plagam sentire non possit, percussus ridet, lacesitus initiatur. At vero inferior si forte ictum ferientis supra obductam cicatricem veteris vulneris exceperit, renovatum sentit dolorem. Sic est cui objiciuntur peccata superiora, quae competenter doluit atque deflevit; ut satisfactione congrua vulnere peccatorum suorum obduceret cicatricem. Si perfectus est, tacet conviciantibus, nullo sibi dolore renovato; quia etsi peccavit, securus est quia sine poenitentia sunt Dei dona; et ideo quae semel donavit, resolvere ac renovare non soleat, cum ipse dixerit: *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates, et memor non ero* (**Esai. XLIII, 25**) Si autem imperfectus et immemor coelestium praeceptorum, dolor ei tamquam rescissa cicatrice reparatur.

15. (**Vers. 4.**) *Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis.* Graviores vulnera, sicut novimus, caustico medicamento vel admoto igne curantur. Ergo vir sapiens ipse medicus est sibi: tamen etsi medicus est, vulnus suum curat. Ideoque si non plene consummatus est ad inoffensae habitudinem sanitatis, vaporatur ejus cor, habet febrem, ignescit ad objecta convicia. Et si tacet, vel intra se teritur. Lapis si ad lapidem teratur, ignem excutit; ita etiam bona conscientia pudore succenditur, si renovetur ei suorum recordatio delictorum. *Et in ipsa meditatione ignis exardescit.* Non malus ignis, qui adurat, sed non exurat. Talis ignis Dei quem Moyses in rubo vidit; quando robus urebatur, sed non exurebatur. Est ergo ignis, qui peccatum minuit, et suo culpam ardore depascit. Est et ignis qui coelestium

scripturarum meditationibus excitatur; velut ille de quo dicit Hieremias: *Et erat ignis flammigerans in ossibus meis* (**Jerem. XX, 9**). Aut ille de quo Cleophas, et qui simul iter agebat, quando post resurrectionem eis se Christus adjunxit, sermone mutuo conferebant dicentes: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis Scripturas* (**Luc. XXIV, 32**)? Ideo et Dominus venit, ut ignem hunc in terram mitteret; quo illuminaret animas universorum, studium accenderet, crimen exureret.

16. (**Vers. 5.**) *Locutus sum in lingua mea: notum fac mihi, Domine, finem meum: et numerum dierum meorum qui est; ut sciam quid desit mihi.* Bonus ignis, qui fecit ut Propheta loqueretur. Et vide ne ipse sit ignis qui visus est, quando in die Pentecostes in unum locum discipulis congregatis, decidit cum **849** vi magna super eos Spiritus sanctus, et linguis variis loquebantur. Sic enim scriptum est: *Quia visae sunt linguae eorum dispersae tamquam ignis* (**Act. II, 3**). Hic est ergo qui dixit ad Hieremiam: *Ecce do tibi in os verba mea in ignem* (**Jerem. V, 14**). Hanc ergo et David linguam ignis accepit, ut divinae cognitionis succensus ardore loqueretur: *Notum fac mihi, Domine, finem meum.* Non de morte sua quaerit (neque enim hic finis resurrecturo) sed de eo fine quaerit, de quo Apostolus dixit (**I Cor. XV, 24 et seq.**): Quia ille finis, quando Dominus Jesus tradet regnum Deo Patri, et evacuabit omnes Principatus et Potestates: et quando mors novissima omnium destruetur: ut mala deficient, et bona aeterna succedant. Et ideo dictum est: *Fugit dolor, tristitia, et gemitus* (**Esai. XXXV, 10**). Hunc finem in hominibus operabatur et Paulus dicens: *Et quis est qui laetificat me, nisi qui contristatur ex me* (**II Cor., II, 2**)? Objurgando enim

dolorem, tristitiam, gemitus excitabat, ut agerent poenitentiam; quo irrevocabilem veniam et salutem, cujus Deum non poeniteret, mererentur. Ille igitur verus est finis, qui non unius erit finis, sed omnium. Quomodo ergo finem meum dixit? Sed considera quis loquatur. Utique homo, vel unus ex hominibus usus communitate substantiae, vel quia ad formam universorum describitur, et ad perfectionem consummati hominis eruditur.

17. Unde et addidit notum sibi fieri numerum dierum qui est, ut sciat quid desit sibi. Ad perfectionem utique quid desit, non ad istius corporis vitam de quo propheta David cupiebat absolvi dicens: *Heu me! quia incolatus meus prolongatus est, et habitavi cum habitantibus Cedar (Psal. CXIX, 5)*. Denique dierum numerum cognoscere volebat, non etiam noctium. Hic enim dies et noctes sunt: ibi vero dies soli, ibi lumen perpetuum atque diuturnum. Et ideo addidit: *Qui est*, inquit, non qui transeat. Coelum enim et terra praeteribunt, fides autem permanet, et dies Christi; quia heri et hodie ipse est, et in saecula. Quem autem numerum quaerat, accipe. *In domo*, inquit, *Patris mei mansiones multae sunt (Joan. XIV, 2)*. Dat ergo unicuique locum Dominus Jesus, hoc est, aptam pro uniuscujusque meritis mansionem. Unusquisque enim in suo ordine. Praecessit ergo, ut pararet in se credentibus locum. Unde etiam et dixit: *Si abiero, et paravero vobis locum, iterum venio ad vos, et accersam vos ad meipsum; ut ubi ego sum, et vos sitis: et quo vado scitis, et viam scitis (Ibid., 3 et 4)*. Est ergo via per quam resurgens Christus ascendit. Et ille quidem ascendit super omnes coelos ad Dei sedem: homines autem a primo coelo ad secundum, et deinceps a secundo ad tertium, et ab illo per distinctiones fere

ad septimum coelum, atque in ipsam apsidem et summitatem coelorum qui merentur, ascendunt. Si ergo numerus viarum est, et numerus mansionum; utique numerus dierum est, per quos ad coeli altitudinem pervenitur.

18. (Vers. 6.) *Ecce veteres posuisti dies meos: Alius habet: Palaestas posuisti dies meos.* Si secundum Septuaginta viros, veteres accipimus dies; hoc est, secundum **850** veterem hominem intelligimus exactos. Sed vetus homo noster affixus est cruci. Ergo et vetus dies praeteriit, novus venit. Alius enim dies hominis, alius dies Christi, quem Abraham vidit, et gavisus est; de quo et David ait: *Hic est dies quem fecit Dominus, exsulemus et laetemur in eo (Psal. CXVII, 24).* Sanctus ergo in die Domini exsultat in die novo, in quo Deus Dominus illuxit nobis, et dedit novam lucem in innoxiam vitam et integram reformatis. Ideo vir justus securus novae lucis et gratiae Dei dicit (**Apoc. XXI, 1, et XXII, 5**): Erit mihi coelum novum, et terra nova, et novum lumen. Non enim lucerna, et lumen solis illic lucebit, aut lunae; sed Dominus illuminabit super populum suum. Illa ergo desideravi, illa exoptavi; et ideo diem hominis non requisivi.

19. Quod si palaestas accipimus dies, ex nomine intelligimus plenos certaminis et laboris; quoniam palaestae luctatores in agone dicuntur, qui luctantur ad coronam. Ergo quia et nobis lucta non solum adversus carnem et sanguinem est; sed et adversus spiritalia nequitiae in coelestibus; dies nostri, hoc est, vitae istius, in labore sunt et dolore. Unde et in posterioribus ait: *Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus, octoginta anni: et plurimum eorum labor et*

dolor (Psal. LXXXIX, 9 et 10). Unde et apostolus Paulus abundantius caeteris apostolis laboravit; ut legitime certando ad coronam quam cuperet, perveniret.

20. Sed tamen quia et architectorum mensurae palaestae dici feruntur, quibus ad structurae numerum vel modum spatii colligendum, aedificia metiuntur, locumque eum in quo aedificia sunt locanda; et quia per Esaiam locutus est Deus: *Quis mensus est manu aquam, et coelum palmo, et universam terram clausa manu? Quis statuit montes statera (Esai. XL, 12)?* Videamus ne forte hic sensus hoc sermone sit colligendus, eo quod cognitos dies omnium habeat Deus: cui nihil immensum sit, qui omnia mensura quadam suae scientiae comprehendat, nihilque ei sit inaestimabile, nihil inexamminatum atque innumerabile, qui ait: *Sed et capilli capitis vestri omnes numerati sunt (Luc. XII, 7).* Hoc ergo dicit Propheta: Ecce novisti dies meos; non te praetereunt quotidiani actus mei; peccata mea ante oculos tuos posuisti: et ideo *substantia mea tamquam nihilum ante te.* Quid enim est homo, nisi quia memor ejus es? Homo vanitati similis factus est. Homo in peccato: et si aliquid habeat probitatis atque virtutis, recte caeteris terrenis animantibus antefertur, et in conspectu animalium quibus est praepositus, antecellit; in conspectu autem Dei tamquam nihil est ejus substantia. Unde et alibi ait: *Quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis homo vivens (Psal. CXLII, 2).* Quod Symmachus manifestius expressit dicens: *Et vita mea tamquam nihilum ante te.*

21. Sunt autem qui breves putant dies dictos, quia Symmachus *πιθαμὰς* posuit: *πιθαμή* autem palmus est; et quia palmo mensus dicitur (Esai. XL, 12) Deus **851** coelum

(palma autem vel palmus portio manus est metientis, et aliquid comprehendentis), ideo tamquam breves dies aestimant nuncupatos; cum cognitio Dei per mensuram, ut supra diximus, possit intelligi: coelestis autem ista cognitio, ut ad mensuram facta sint omnia. Non ergo breves, sed magni dies Prophetarum possunt intelligi, quos Deus mensus est palmo, quo mensus est coelum. Neque enim breves suae vitae dies diceret, qui postea ait: *Heu me! quia incolatus meus prolongatus est* (**Psal. CXIX, 5**); nisi forte quia propter peccata hominum breviores vitae istius dies fecit Deus, quae ante et nongentis et septingentis annis extendebatur ut nunc intra centum annorum curricula claudatur. Sic ergo intelligendum est: Ecce peccato obnoxios dies meos nosti; dies enim vitae hujus, quae peccato est obnoxia, breves sunt: dies autem vitae aeternae sine fine.

22. Aut certe sic (nostrum est enim argumentis quaerere veritatem, tuum est eligere quid sequaris): Ne peccatum, inquit, cresceret, abbreviasti dies vitae humanae qua vivimus, in his terris; et tamen cum maturior in hoc brevi cursu istius vitae finis sit peccatorum, mortis celeritate *substantia mea tamquam nihilum ante te*; quia etsi ad imaginem et similitudinem Dei facti sumus, gravat tamen nos in hoc corpore constitutos quaedam terrena contagio: quae non gravaret, si nos exuere magis veterem hominem, cum induimus gratiam, quam supervestire malleamus; minorem etiam laborem nobis exspoliatus homo vetus, quam supervestitus afferret. Nam quod exspoliamur, abjicimus: quod supervestimur, induimus. Et ideo ingemiscimus et laboramus, donec mortale hoc veteris hominis indumentum, et errori effectum obnoxium, novitate suae vitae spiritualis

absorbeat; ut si supra venenum plurima mella fundantur, aegre ac nimis sero veneni virus aboletur. Aqua etiam multa diu cum veneni felle luctatur, si non illud exspuat, sed absorbeat. Ideo laboriosa poenitentia, suavis gratia; quia peccatum exspoliatur, ubi gratia est: absorbetur, ubi poenitentia; ibi remittitur, hic absconditur. Et ideo scriptum est: *Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata* (Psal. XXXI, 1).

23. (Vers. 7.) Et requievit paulisper ingemiscens humanae conditionis aerumnam; quia dixerat: *Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens*. Et post diapsalma, resumpto spiritu, ait: *Quamquam in imagine Dei ambulet homo; tamen vane conturbatur: thesaurizat, et ignorat cui congregat ea*. Vide quomodo ante asperitatem suae sententiae temperavit: postea rationem suae vocis absolvit. Temperavit 852 dicendo: *Quia in imagine Dei ambulat homo*. Beatus homo, qui ad similitudinem Dei per fidem ambulas: beatus qui in te fidem habes: beatior si avaritiam non haberes. Aliud bonum mentis est aeternum, aliud vanum carnalis cupiditatis incendium. Fides enim Deo militat; avaritia tentatori: ista congerit quod sibi prosit, illa quod proficiat alienis. Quid igitur tam vanum, quam nescire cui laboret haeredi? Quis enim scit si sibi filius, aut nepos proprius supervivat? Saepe aut in tabulis testamenti scriptus haeres funesto ambitu testatorem praecedat ad tumulum, aut haereditatem superstes absorbet, aut luxuriosus dissipat, aut stultissimus non tuetur, aut proscriptus amittit. Si quem ergo videris studiose divitias congregantem, die et tu: *Vane conturbatur: thesaurizat, et ignorat cui congregat ea*. Neque enim secum potest auferre, quae possidet; et cum morietur,

relinquet alienis divitias suas. Succedit frequenter inimicus et ingratus, et decessori successor insultat. Quos ille dilexit, iste persequitur: quos ille nutrit, hic vendit.

24. Graecus tamen non habet: *In imagine Dei*; sed tantummodo: *In imagine*. In qua ergo imagine ambulat homo? In ea utique ambulat ad cuius similitudinem factus est; id est, ad imaginem Dei. Imago autem Dei Christus; qui est splendor gloriae, et imago substantiae ejus. Christus ergo imago Dei venit ad terras; ut jam non in umbra ambulemus, sed in imagine. In Christo enim imagine ambulat, qui sequitur Evangelium. Ideo discipulo suo dicit: *Vade retro post me* (**Marc. VIII, 33**), ut me sequaris. Ideo erravit populus Judaeorum; quia in umbra ambulavit. Ideo non errat populus Christianus; quia in imagine ambulat, habens solem sibi justitiae refulgentem. Bona imago, non ceris picturae fucata radiantis, sed plenitudine divinitatis expressa. In qua imagine et Pater simul videtur et Filius; quia per utrumque eorum unitas operationis effulget. Etsi jam resurrexit Christus, tamen in Evangelio (**Joan. XI, 44**) nobis adhuc ejus imago monstratur. Lego quod Lazarum suscitaverit; et Patris opus et Filii credo. Filius vocavit, Pater audivit, et Lazarus ambulavit. Lego quia eum daemones fatebantur; fatebantur et Patrem, quia Dei Filium precabantur; fatebantur et ipsum, quia per ipsum ejiciebantur. Scriptum est enim: *Quod si in Spiritu Dei ejicia daemones, filii vestri in quo ejiciunt* (**Matth. XII, 27**)?

25. Primum igitur umbra praecessit, secuta est imago, erit veritas. Umbra in Lege, imago vero in Evangelio, veritas in coelestibus. Umbra Evangelii et Ecclesiae congregationis in Lege, imago **853** futurae veritatis in Evangelio, veritas in judicio Dei. Ergo quae nunc celebrantur in Ecclesia, eorum

umbra erat in sermonibus prophetarum: umbra in diluvio, umbra in Rubro mari; quando baptizati sunt patres nostri in nube, et in mari: umbra in petra, quae aquam fluxit, et populum sequebatur. Nonne illud in umbra erat sacrosancti hujus mysterii sacramentum? Nonne in umbra erat aqua de petra, quasi sanguis ex Christo, quae fugientes se populos sequebatur, ut biberent, et non sitirent: redimerentur, et non perirent? Sed jam discessit umbra noctis et caliginis Judaeorum, dies appropinquavit Ecclesiae. Videmus nunc per imaginem bona, et tenemus imaginis bona. Vidimus Principem sacerdotum ad nos venientem, vidimus et audivimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequimur, ut possumus, sacerdotes; ut offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio; quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris quando Christi corpus offertur: immo ipse offerre manifestatur in nobis, cujus sermo sanctificat sacrificium quod offertur. Et ipse quidem nobis apud Patrem advocatus assistit: sed nunc eum non videmus; tunc videbimus, cum imago transierit, veritas venerit. Tunc jam non per speculum, sed facie ad faciem ea quae sunt perfecta, videbuntur.

26. Ascende ergo, homo, in coelum, et videbis illa quarum umbra hic erat vel imago. Videbis non ex parte, non in aenigmate, sed in consummatione: non in velamine, sed in luce. Videbis verum lumen, aeternum atque perpetuum Sacerdotem; cujus hic imagines videbas, Petrum, Paulum, Joannem, Jacobum, Matthaeum, Thomam. Videbis perfectum hominem jam non in imagine, sed in veritate; qualis enim coelestis, tales et coelestes. Utique et ipsi jam in gloria vel

decore, jam in resurrectionis gratia; non in corpore mortis, et corruptionis deformitate.

27. Vide ne eo deferas imaginem terrestris, ubi lux coelestium est. Hic si quis tyranni imagines habeat, qui jam victus interiit, jure damnatur. Quomodo tu hostis et adversarii imaginem in civitatem veri imperatoris inducis; nisi ut ipse te damnes? Et si volueris imaginem terrestris inferre, contradicet tibi princeps istius mundi, et dicet: Mea est imago haec; et quae offers, mea sunt. Quid facies deprehensus, cum tibi dixerit: Mea est avaritia, mea est ambitio, meae divitiae, quarum imaginem in te recognosco? Ipse est enim adversarius et defensor. Quod si fueris qualis Jacob, dices Labae qui se transfigurat in angelum lucis: *Recognosce si quid tuorum in me invenis* (**Gen. XXXI, 32**). Tunc ille requiret, et non inveniens confutatus abscedet; quia abscondisti atque oblitterasti omnia simulacra vitiorum. Beatus qui potest dicere: *Veniet hujus mundi princeps, et in me suum inveniet nihil* (**Joan. XIV, 3**). Quae sua sunt enim quaerit ille, non illa quae Christi. Si ergo quae sunt Christi sequeris, noli quas non habebas affectare divitias, augere quas habebas; et divitem te sibi sentiat pauper. Induc in domum tuam inopem, frange panem esurienti, et nudum operi; ut tibi thesaurus condatur in coelo, qui tecum transeat. Pauper Christus **854** est factus, cum dives esset, ut nos sua inopia divites faceret. Noli ergo propter divitias vane conturbari, excitari de somno, cogitare quemadmodum pecuniam tuam serves, opes tuas augeas, de nocte procedere, excubare ad judicis domum; ut aliena diripias, litem moveas pauperi, verearis exactorem tributis: vana est ista conturbatio.

28. (Vers. 8.) Et ideo Justus dixit: *Et nunc quae est exspectatio mea? nonne Dominus? Et substantia mea ante te est.* Spes et patientia nostra Christus est: ipse factus est redemptio nostra, ipse est nostra exspectatio; ut dicamus singuli: *Exspectans exspectavi Dominum, et respexit me* (Psal. XXXIX, 2). Respice ergo nos in iudicio tuo. Respiciat super nos misericordia tua; ut qui de merito diffidimus nostro, per tuam misericordiam liberemur, in cujus potestate est animae nostrae vitaeque substantia. Et ideo non timeamus corporis mortem; sed eum qui potest animam nostram vel servare, vel perdere: cujus substantia virtus est, quam Deus ad similitudinem sui pectoribus infudit humanis.

29. (Vers. 9.) Quisquis igitur habet istam substantiam animae suae, dicit: *Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me.* Non unius criminis lapsum fatetur, qui ab omnibus se iniquitatibus solvi precatur. Scit enim quod nisi Dominus ignoscat, nemo salvus esse possit, quicumque natus est sub peccato, quem ipsa noxiae conditionis haereditas astrinxit ad culpam.

30. *Opprobrium, inquit, insipienti dedisti me.* Quis est insipiens, nisi qui peccatum facit, et eligit mala pro bonis? Ergo qui auctor est peccatorum, ipse insipiens magis, quam ejus minister. Cum peccamus igitur, in opprobrium tradimur adversario; ut ille nos quasi inimicus in die iudicii accuset et prodat. Suscipiamus ergo opprobrium crucis Christi, quod suscepit Moyses, et Aegypti thesauris regalibus praetulit; et ideo non est insipienti in opprobrium traditus. Alii habent codices: *Opprobrium insipienti ne tradas me.* Sed magis David eam consuetudinem habet, ut sua magis opprobria et peccata fateatur, nec de peccatis suis erubescat et opprobriis,

qui scit in confessione esse veniam, et in peccati sui condemnatione justitiam.

31. (**Vers. 10.**) Denique ex his quae sequuntur, manifestatur hic sensus; quia subjecit: *Obmutui, et non aperui os meum; quoniam tu fecisti me*; hoc est, dedisti me in opprobrium insipienti, ideo obmutui, et non aperui os meum, ne peccata majora contraherem. Agnovi voluntatem tuam, ut ad tempus erubescerem, et postea salvus fierem veniam postulando. Prodest ergo interdum et opprobrium. Siquidem etiam ipse prodest carnis interitus; ut testificatur Apostolus dicens: *Tradidi eum in interitum carnis; ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi. (I Cor. V, 5).* Opprobrium quoque prodesse David ipse testatus est dicens ad Abessam: *Sine, maledicat mihi Jeminaeus; quoniam dixit illi Dominus; ut videat humilitatem meam, et retribuat mihi Dominus bona pro maledicto hoc. (II Reg. XVI, 11 et 12).* Et revera vidit opprobrium ejus Dominus, quod flens ibat et excalceatus, operto capite; et amovit ejus opprobrium. Liquet igitur quia cum datus in opprobrium David fugerit, et humiliatus sit, et **855** nudis pedibus Domino satisfecerit, et lapides jacentem non repperisset, et in maledicentem non permiserit vindicari, et post haec regno suo integro restitutus sit; quia et opprobrium a Domino sit, et prosit magis sustinere opprobrium, quam refellere. Denique victoria post secuta est. Ergo opprobrium prodest. Sed quid est quod addidit: *Quoniam tu fecisti me*? Nonne ideo obmutuisse se dicit, et non aperuisse os suum: quia agnovit Domini voluntatem: propterea patienter se pertulisse, ut satisfaceret Domino per opprobrium pro peccato?

32. (Vers. 11.) Unde et adjunxit: *Amove a me plagas tuas* (Psal. XXXVII, 18). Quomodo hoc sibi congruit? In superiore psalmo flagellis se obtulit, hic flagella a se postulat amoveri; nisi quia solvit jam de manu Domini duplicia peccata sua, erubescendo, opprobria sustinendo? Compunctiones cordis sui sunt et cogitationum, sunt et increpationum flagella. Videamus tamen ne ideo dixerit ante Deum esse substantiam animae suae; quia non impugnaret adversarius eam, nisi potestatem accepisset a Domino; quod enim fecit Dominus, et tuetur. Denique angelus in circuitu est hominis, qui praetendit, ne quis noceat ei. Non discedit angelus, nisi jussus a Domino, ut suus athleta decertet. Ergo quasi substantia Domini praesumit veniam sibi iniquitatum suarum a Conditore suo posse concedi; et ideo rogat, quia novit Auctorem suum misericordem. Deinde quia datus sit in opprobrium, non resistit; sed patitur adversum se assistere peccatorem, et silet substantiae suae conscientia, quae bona est, et potest corporis ferocitatem refrenare, ut virtus succedat, culpa ponatur. Postremo quia factus a Domino est, citius sibi posse donari peccatum confidenter existimat, qui fortitudinem manus Domini potuerit sustinere.

33. Et hoc utique bonae substantiae est, etsi a fortitudine manus Domini defecisse se dicit. Fortis manus sicut male percutit, sic cito sanat: quae fortis ad vulnus, fortis et ad remedium est. Unde et ipse ait: *Percutiam, et sanabo* (Deut. XXXII, 39); ut non meminerit vulneris, qui sanatus evasit. Denique haec manus Domini sancto Job omnia abstulit, et omnia repraesentavit; immo omnia cumulo auxit, ut amissa geminaret. Nec te moveat quod defecisse se dixit. Est qui deficit, et fortior surgit; suffulcit enim Dominus omnes qui

ruunt, et corrigit omnes elisos. Cum virtute enim surgit quicumque corrigitur. Defecit Paulus a fortitudine manus hujus. Cecidit persecutor, et surrexit Evangelii praedicator. Hoc est quod ait: *A fortitudine manus tuae ego defeci.*

34. (Vers. 12.) Et addidit: *In increpationibus super iniquitatem erudisti hominem: et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus.* Graecus ὑπὲρ ἀνομίας dixit, hoc est, *pro iniquitate*; et integrum versum, ἐν ἐλέγμοις ὑπὲρ ἀνομίας ἐπαίδευσας ἄνθρωπον posuit, quod est: *In increpationibus pro iniquitate erudisti hominem.* Ideo Sapiens dixit: *Quis mihi dabit cogitationum mearum flagella* (Eccli. XXIII, 2) *et labiorum meorum signaculum* (Eccli. XXII, 33)? 856 Ut cor suum ipse suis cogitationibus flagellaret, et signaret labia sua; quo et vetera peccata minueret, nec alia loquendo renovaret; quo propriis increpationibus eruditus, exercitia virtutis indueret. Tabescit autem anima, quando peccatum minuitur: vel cum anima tabescit, culpa deponitur: incrassatur, cum peccata cumulantur. Unde ait Dominus de peccatoribus: *Non permanebit in his Spiritus meus in aeternum; quoniam carnes sunt* (Gen. VI, 3). Et alibi Scriptura dicit: *Incrassatum est cor populi hujus* (Act. XXVIII, 27). Ideo et Hieremias primum baculum vidit nucinum: deinde ollam ferventem, ut tabesceret anima prophetae incipientis; quo culpa discederet, ut accederet gratia. Sed cur prius baculum, postea ollam? Quoniam qui baculo non corrigitur, in ollam mittitur, ut ardeat et tabescat. Et ideo ad prophetam Ezechielem dicitur: *Accipe tibi sartaginem . . . : et accipies iniquitates domus Israel et consummabis, et tabescent,* inquit, *in suis iniquitatibus* (Ezech. IV, 3 et seq.). Et alibi in eodem libro

dicit Dominus: *Sed ego magnum faciam titionem, et multiplicabo ligna, et succendam ignem; ut liquefiat caro, et imminuatur jus* (**Ezech. XXIV, 9 et 10**). Quibus testimoniis significatur quod animae perfidorum admoto igne tabescant; ut deponant crassitudinis quemdam carnalis humorem. Mittuntur ergo in sartaginem et animae peccatorum; ut defluat quaedam peccati caro, quae obduxerat animae ac mentis vigorem; et velut jure quodam, ita quibusdam infuderat animam illecebris cupiditatum. Exspectant igitur nos quaedam sartagines; ideo hic conteramus cor nostrum, ut subtile fiat, et deponat omnem durtiem et pinguedinem quamdam carnalis arvinae: quod patientur qui luxuriati sunt in hac vita; et magis ludibria dedecorum, quam opera ulla virtutum exercenda sibi more Judaico crediderunt. Incrassatus est enim Jacob, et pinguis factus est, et surrexit ludere: quem a fidei veritate lusus ille in perfidia traduxit errorem. Merito ergo Paulus castigabat corpus suum, ne nutriret corpus peccati; luxuriando enim facimus membra peccati, sobrietate autem membra justitiae. Non natura ergo, sed culpa delinquit.

35. Nec iterum vana et inania sequamur, ne telam araneae texere judicemur: eo quod peccata nulla perpetuitatis possunt habere substantiam. Unde cum videris aliquos studere facultatibus ampliandis, cumulandis potestatibus, affectando decori, dices illud Esaiae: *Telam araneae texunt isti in omnibus diei unius*, (**Esai. LIX, 5**), quae diuturna esse non potest; sed cito scinditur, atque opus ejus omne dissolvitur. Non enim supra solidum aliquod firmamentum locatur; sed in vacuo suspenditur. Nihil laxum, nihil molle verum Christi militem decet; ecce enim qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Arguti sibi et industrii omnes avari videntur. Quid

argutius, quid sollicitius aranea, quae operi suo diebus ac noctibus semper intendit, nec ullo sumptu, ullaque impensa conficit vestimentum? Sed vanum **857** est omne quod fecerit. Sic homo omnis est, qui opus suum supra Christi non constituit fundamentum. Vane noctibus et diebus et ipse turbatur; cum eum plerumque araneae modo etiam in ipso suae improbitatis molimine, operis sui ruina convolvat.

36. (Vers. 13.) Et ideo sapiens qui cognoscit hujus saeculi vanitatem, non diuturnam vitae hujus precatur usuram; sed ad illa aeterna festinat, et labore hujus corporis et dolore gestit absolvi; sicut Propheta desiderasse cognoscitur dicens: *Exaudi, Domine, orationem meam et deprecationem meam: auribus percipe lacrymas meas. Ne sileas a me, quoniam advena ego sum apud te in terra, et peregrinus; sicut omnes patres mei.* Alius est incola, alius advena, alius accola. Incola, qui de loco est, et genitalem locum incolit: advena qui aliunde venit: accola, qui ad tempus colit, et mutatur annorum vicibus. Hoc est ergo quod dicit David: Apud te alienus sum, dum in terra sum: non sum nunc paradisi tui incola. Unde exposuit hoc ipse subjiciens: *Et peregrinus; sicut omnes patres mei.* Quod aperuit et apostolus Paulus, asserens quoniam *cum sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino (II Cor. V, 7)*; quia etsi fides in nobis est, per fidem tamen ambulamus, non per speciem, id est, non facie ad faciem, quasi praesentes; ambulamus enim in aenigmate adhuc, non in veritate. Denique addidit: *Audemus ergo et confidimus magis peregrinari corpore, et adesse ad Dominum (Ibid., 8).* Audemus praesumptionis in Deo fidei, non temeritatis est verbum; et consentimus, id est, volentes acquiescimus et optantes, non plenioris scientiae auctoritatem

velut principaliter nostro iudicio dependentes: volumus verum esse quod cupimus; ut appropinquemus ad Dominum, a quo nos videtur futurorum et praesentium distantia separare. Audemus ergo adesse; et ideo inquit: *Connitimur (Ibid., 9)*. Cognoscis verbum volentis adhuc pervenire, non ejus qui pervenerit. Affectus igitur in hoc sermone, non effectus ostenditur. Denique ipsum testem sui sermonis interroga; immo audi dicentem, vel potius audi dubitantem, cum dicit: *Ideo connitimur, sive absentes, sive praesentes placere illi (Ibid.)*: absentes adhuc per fidem, praesentes per speciem. Unde et hoc potest intelligi, quod et hic positi, et illic placere nostro iudici, redemptori quoque nostrarum desideramus animarum. Necesse est enim nos ei assistere per speciem; ut unusquisque operum suorum merita dignae adipiscatur sortis examine: vel justus in requie, vel impius in aerumna. Fundit igitur lacrymas; quoniam cum advena in terram venerit, demoretur et separetur a patria longo detentus exsilio. Considera nunc mihi illum Adam de paradiso ejectum, in castellum relegatum, spectantem unde dejectus sit, flentem ubertim; quia reminiscitur quid amiserit, quove deciderit. Et ideo gratias agamus Deo, qui nos perpetuo exsilio liberavit, aperiens januam qua revertamur ad patriam. Unde Apostolus **858** praesumpsit dicere: *Ergo jam non estis advenae atque peregrini; sed estis cives sanctorum, et domestici Dei (Ephes. II, 19)*.

37. (Vers. 14.) Hoc volens recipere David antequam Christus veniret in terram, dixit: *Remitte mihi ut refrigerer, priusquam eam, et amplius non ero*; hoc est, hic mihi remitte, ubi peccavi. Nisi hic remiseris mihi, ibi remissionis requiem invenire non potero; quod enim in terra ligatum manserit,

ligatum manebit in coelo, quod solutum in terra fuerit, solutum erit in coelo. Propheta enim et praedicator Ecclesiae congregandae, evangelico spiritu indulgentias Domini praevidebat; et praecipienda apostolis ei Dominus revelabat; immo haec erat vetus sententia, ut qui se ligasset in terris, vinctus migraret a corpore. Ideo Dominus, quod ante erat iudicii sui, dedit apostolis peccata remittendi aequitate solvenda; ne cito solvenda, diu ligata manerent. Denique audi dicentem: *Tibi dabo claves regni coelorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelo: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelo* (**Matth. XVI, 19**). Tibi, inquit, dabo claves regni coelorum, ut et solvas et liges. Hoc Novatianus non audivit, sed Ecclesia Dei audivit; ideo ille in lapsu, nos in remissione: ille in impenitentia, nos in gratia. Quod Petro dicitur, apostolis dicitur. Non potestatem usurpamus, sed servimus imperio; ne postea cum venerit Dominus, et ligatos invenerit quos oportuit solvi, commoveatur adversus dispensatorem, qui ligatos servaverit servos, quos Dominus jusserat solvi dicens, quoniam *qui cognovit voluntatem domini sui, et non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multum: qui autem non cognovit et fecit digna plagis, vapulabit minus* (**Luc. XII, 47**).

38. Merito ergo David remitti sibi postulat quod sciebat non esse iis, qui secundum Aaron erant, sacerdotibus attributum: sed Evangelio servabatur. Cui ergo non remittitur, in exilio est, in peregrinationis injuria perseverat. Hic ergo petenda est venia. Hic enim dictum est: *Beati qui nunc fletis; quia ridebitis* (**Luc. VI, 21**): hic locus est veniae postulandae. Deploremus igitur in terris, ut mereamur indulgentiam. Nisi

remissum peccatum hic fuerit, non habebimus requiem: si requies non fuerit, non erit vita aeterna: si vita aeterna non fuerit, non erimus. Ideo petit remitti sibi, antequam eat, ut sit. Si enim remissum non fuerit, non ero, inquit, cum iis qui sunt, cum iis qui in paradysum merentur ascendere. Qui autem non est, consumetur cum descendentibus in lacum, qui in catenis et carcere fuerit derelictus.

39. Non ergo definitive dicit: *Non ero*; quia alibi dicit: *Psallam tibi in cithara, Deus sanctus Israel. Gaudebunt labia mea cum cantavero tibi; et anima mea quam redemisti (Psal. LXX, 22 et 23)*. De redemptione ergo praesumit. Et alibi audi dicentem: *Placebo Domino in regione vivorum (Psal. CXIV, 9)*. Erit ergo qui placere praesumit. Potest et sic intelligi; quia dixit: *Advena ego sum apud te in terra; et peregrinus, sicut omnes patres 859 mei*; et ideo remitte mihi, ut peregrinus esse desinam: remitte mihi exsilium, quo relegatus sum. Si remiseris antequam discedam hinc, non ero amplius exsul atque peregrinus. Cum enim tu remiseris, non ero peregrinus; sed civis ero sanctorum tuorum. Ero cum patribus meis, qui et 860 ipsi fuerunt ante peregrini, nunc vero jam cives sunt. Ero domesticus Dei, ut poenam non timeam, gratiam merear: per Dominum nostrum Jesum Christum, cum quo tibi est laus, honor, gloria, perpetuitas, cum Spiritu sancto a saeculis, et nunc et semper, et in omnia saecula saeculorum. Amen.

IN PSALMUM XXXIX ENARRATIO.

859 1. In superioribus psalmis poenitentiam praedicavit: deinde de patientia sua, et perturbatione hominis est locutus: in trigesimo autem et nono psalmo, novum annuntiat Testamentum; qui enim malorum poenitentiam agit, exspectat. Sed non est perfecti exspectare, sed exspectasse; nemo enim nisi qui perseveraverit usque in finem, salvus erit.

2. (Vers. 2, 3.) Ideo addidit: *Exspectans exspectavi Dominum*. Ubi ergo hoc dicitur, nisi in Evangelio? in quo jam nobis qui exspectabatur, advenit: in quo jam nobis non Legis caligat umbra, sed veritas fulget; quia Christus illuxit, qui exaudivit deprecationes suorum, et eduxit nos de lacu miseriae, et de luto faecis; ubi jam demersi tenebamur nostrorum voragine peccatorum, et totus homo noster inhaerebat, nec poterat sese animus noster eruere, obrutus multiplicis labe flagitii. Gratias igitur Domino Jesu, unigenito Dei Filio redemptori nostro, qui nobis peccata omnia remissurus descendit e coelo; ut nos de lacu ac limo istius mundi, et coenulenta quadam palude terrarum, de corpore quoque mortis hujus eriperet, atque in carne sua statueret animi nostri interiora vestigia; ut confirmati in Dei verbo, et per crucem Dominici corporis passionibus absoluti, ambulemus jam non in opprobrio dedecoris, sed in remissione peccati. Confirmatus igitur et radicans in Christo, supra petram sibi memorat pedum suorum statuta vestigia. Unde dicit Apostolus: *Bibebant autem de consequenti petra: petra autem erat Christus (I Cor. X, 4)*. Petra, eo quod sitientes sequatur, confirmet labentes; ne sitientibus aqua desit, labentibus firmamentum.

3. (Vers. 4.) Exspectanti ergo mihi, Domine Jesu, aliquando venisti, direxisti gressus meos in Evangelio, immisisti in os

meum canticum novum, quod est novum Testamentum. Gaudentes jam canimus hymnum Deo nostro, quia novarum virtutum praecepta cognovimus; ut nostra omnia relinquamus, Christum sequentes, et nostros diligamus inimicos. Novos etiam hausimus mores; ut pro persequentibus nos, precem Domino deferamus. Maledicentes ecce benedicimus. Nescimus opera nostra jactare, aut celare peccata. Angelorum etiam more nuptias refutamus.

4. (Vers. 5.) Quid multa? De illo aerumnoso peccatore beatus homo factus est, jam non respiciens in istius mundi varias vanitates. *Vanitas enim vanitatum, et omnia vanitas (Eccles. I, 2)*, totus hic mundus est; sicut dixit sapiens Salomon. Quid enim nisi vanum est ea sequi, quae perseverare non possunt; et omnia tamquam umbra praetereunt? Insaniae 860 autem falsae, aut certamina ista bellorum, in quibus pro temporali possessione sanguis tantus effunditur: aut contentionum theatralium dissensiones: aut Circensium plena furoris studia declarantur: aut haereticorum doctrina feralis: aut pseudoprophetarum in modum oraculorum coelestium simulati gestus, verba composita. Sic enim dicit propheta: *Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus: et non respexit in vanitates, et insanias falsas.*

5. Sunt ergo et verae insaniae, et forsitan prophetarum, qui in excessu mentis positi prophetabant, repleti Dei Spiritu, ut quibusdam insanire viderentur; cum propriae salutis immemores, nudi plerumque et excalceati, sicut Esaias sanctus, per populos currebant, vociferantes non quae ipsi vellent, sed quae a Domino juberentur. Ex his igitur intelligitur affulsisse remedium salutis; quoniam qui exspectabatur, adest.

6. Expectavit eum Adam de paradiso ejectus; ut longo liberaretur exilio. Expectavit eum in Noe justo, qui ad semen futurorum est reservatus; ut ex illo justitiae semina in hominibus pullularent. Ipsum putabat publicae salutis auctorem, qui diluvio superstes esse meruisset. Ipsum sapientiae principem, qui excoluisset vitem, et ex ejus fructu inebriatus foret. Quid est enim vitis nisi sapientia? sicut aperuit nobis David coelestis interpret oraculi dicens: *Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuae* (**Psal. CXXXVII, 3**). Eo quod in ipso esset sapientiae plenitudo, quae expectabatur in Christo, qui novo repletus sapientiae sacramento, quod oculus non vidit, nec auris audivit, inusitatum nobis deferre mysterium properavit; ut nudus jaceret, et exuberantis sapientiae pocula inaudita proflueret: ut obliti superiorum, in novos mores, et novam sobrietatem vitae resurgeremus aeternae; quo per stultitiam praedicationis Deus agnosceretur, quem per sapientiam non cognovit hic mundus. Denique in figura illa dormientis et nudati patris, qui stultitiam risit, maledictus est: qui venerati sunt, benedictionis gratiam sunt adepti. Ideoque qui mortem unigeniti Filii Dei, patris et creatoris omnium, ad offendiculum, aut opprobrium nostrae fidei objiciendam esse crediderint, peccatorum suorum nexibus ad perpetuam maledictionis aerumnam tenentur astricti: qui vero eam pro totius humani generis absolutione suscipiunt, virtutis aeternae praesidio fulciuntur. Crux enim Christi Judaeis offendiculum, Graecis stultitia, ut Apostolus dixit (**I Cor. I, 23 et seq.**): nobis autem qui credimus in Dominum Jesum, virtus Dei atque sapientia est.

861 7. Expectatus est in Moyse, cum siccasset et pertransisset undas maris, et impossibile viribus humanis, pedestris viae aperiret in fluctibus iter: sequeretur petra, et vomeret aquas; ut sitientium patrum in medio deserti viscera interna satiaret.

8. Expectatus est, et in Aaron principe sacerdotum, qui inter vivos ac mortuos medius stetit: et serpentem statuit luem mortis; ne a cadaveribus defunctorum ad viventium transiret interitum. Quid enim tam proprium Christi, quam advocatum apud Deum Patrem astare populorum, mortem suam offerre pro cunctis, repellere necem, vitam reformare perituris?

9. Expectatus est et in Jesu Nave, et certe venit, qui et potestatem suam et nomen accepit; ut et populum in terram repromissionis induceret, et vere Jesu nomine vocaretur. Siccavit fluentia, convertit amnem in suum fontem, solem statuit, donec consummaret in virtute victoriam. Sed adhuc figura erat ille, non veritas. Denique verus ei dux militiae coelestis effulsit, et adoravit eum Jesus Nave; quamvis adhuc nondum in corpore verus astiterat, sed adhuc venerat in figura.

10. Quando igitur verus advenit? Audi dicentem: *Annuntiavi et locutus sum: multiplicati sunt super numerum. Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi. Tunc dixi, ecce venio. In capite Libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam: Deus meus, volui.* Quid evidentius quam quod cum Evangelii sui munere nobis Jesus verus advenit? Ipse locutus est, et innumeri credentium populi congregati sunt, qui vix singuli ante credebant. Ipse venit in carne, et cessavit sacrificium Judaeorum. Cessavit oblatio pro peccato,

quia peccatorum remissor advenerat. Non erat remedium necessarium Legis, ubi Legis Auctor astabat.

11. *In capite Libri scriptum est de me.* Scriptum profecto de Christo est in principio veteris Testamenti quod venturus esset, ut in redemptione hominum, Dei Patris faceret voluntatem; quando scriptum est, quia Evam in specie Ecclesiae ad hominis adjumenta formavit. Quid enim nobis in hac corporis infirmitate, et saeculi istius perturbatione praesidio potest esse; nisi sola Ecclesiae gratia, qua redimimur: et fides nostra, qua vivimus? *In capite Libri scriptum est: Os de ossibus meis, et caro de carne mea. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae; et erunt duo in carne una (Gen. II, 23, 24).* Quis iste sit qui locutus est, aut de quo istud sit sacramentum, audi dicentem: *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia (Ephes. V, 32).* Unde et admonet (*Ibid.*, 25) ut sic diligat homo uxorem suam, quemadmodum Ecclesiam Christus; quoniam membra sumus corporis ejus, de carne ipsius, et de ossibus ejus. Quae igitur major salus, quam esse cum Christo, et ei unitate quadam corporis adhaerere, in quo nec macula sit ulla, nec tortitudo peccati?

862 12. Scriptum est in capite Libri, quod Abel justi placuit hostia Deo, displicuit oblatio parricidae (*Gen. IV, 4 et 5*). Nonne aperte significavit Dominus Jesus offerendum se esse pro nobis; ut in sua passione novi sacrificii gratiam consecraret, ritum populi parricidalis aboleret? Quid autem expressius, quam quod a sancto Patriarcha oblatus est filius, et aries immolatus est? Nonne aperte ostendit hominis carnem, quae omnibus terrenis est communis animantibus,

non divinitatem unigeniti Filii Dei obnoxiam futuram sacrae vulneri passionis?

13. Scriptum est in capite Libri, venturum hominem qui Potestatibus coelestibus imperaret (**Gen. XXVIII, 12**). Impletum est, quando Dominus Jesus venit in terras, et angeli ministrabant ei; sicut ipse dignatus est dicere: *Ex hoc videbitis coelos apertos, et angelos Dei ascendentes et descendentes ad Filium hominis* (**Joan. I, 51**).

14. Scriptum est in capite Libri: *Agnus sine macula, mundus, maturus, masculus, anniculus erit vobis; et occidet eum omnis synagoga* (**Exod. XII, 5**). Quis iste sit agnus, audistis dicentem: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi* (**Joan. I, 29**). Hic est qui occisus est ab omni populo Judaeorum: quem adhuc hostili odio persequuntur. Et illum quidem oportebat pro omnibus mori; ut in ejus cruce fieret remissio peccatorum, et sanguis ipsius mundi inquinamenta lavaret: sed vae illis qui auctorem salutis propriae negaverunt! *Fecistis, inquit, consilium; sed non per me* (**Esai. XXX, 1**). Quomodo poterat probare parricidium, qui consilium non probabat? Et tamen quanta pietas! Abhorrebat quidem a consilio; sed si converterentur, remedium non negabat.

15. Scriptum est etiam, non solum in capite; sed in omni Legis complexione, venturum hominem ad conservandum hominum genus, qui omnia vellet quae Deus vellet. Unde intelligis quoniam divinitatis ejusdem est, qui ejusdem est voluntatis. Unde etiam ad sacrificium passionis voluntarius accessit, meritoque praedixit: *Voluntarie sacrificabo tibi* (**Psal. LIII, 8**).

16. Sed forte dicas: Quomodo in Evangelio dixit: *Pater, si possibile est, transfer a me calicem hunc, sed non sicut ego volo, sed sicut tu vis* (**Matth. XXVI, 39**). Et videtur quidem esse distantia voluntatis: verum intelligimus aliud esse quod secundum unitatem divinitatis exprimitur, ubi dicit: *Ego et Pater unum sumus* (**Joan. X, 30**): aliud quod secundum hominis est locutus affectum, quem innuit cautum esse debere, nec praesumere quod facile implere non possit; ne dum praemium quaerit, incidat sacrilegium. Unde ait: *Cum persequentur vos in hac civitate; fugite in aliam* (**Matth. X, 23**). Merito ergo et hic subiturus corporis passionem, coepit contristari, et moestus esse: et assumptis Petro et duobus filiis Zebedaei: *Tristis est anima mea* (**Matth. XXVI, 38**), ante praemisit; et subjecit postea: *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem. Spiritus promptus est, caro autem infirma* (**Ibid., 41**). Vides ubique eum secundum hominem loqui, secundum hominem orare, secundum **863** hominem tristem esse, secundum hominem dixisse: *Pater meus, si possibile est* (**Matth. X, 23**). Quod utique non impossibile Deo; sed hominis est dubitare, Dei confirmare. Ideo promptiores assumpsit, quasi electos ultimi iudicii sui testes, qui verborum ejus agnoscerent sacramentum. Denique alii dormiebant, isti soli fida mente vigilabant. Unde et per Hieremiam nondum suscepto corpore, ipse ait: *Ego sicut agnus ductus sum, et nescivi* (**Jerem. XI, 19**). Quid est quod nesciat Sapientia Dei, quae in arcano Patris semper est? Et ideo enarravit omnia Filius Dei, quia Dei Patris ipse sapientia est. Quomodo praescivit se sicut agnum esse ducendum, et quo duceretur nescisse se dicit? Aut quomodo in superioribus per os ipsius David ait: *Deus, Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti* (**Psal. XXI, 2**)? Quomodo derelinquitur a

Patre Filius, qui ait: *Et non sum solus; quia Pater mecum est (Joan. XVI, 32)?* Et alibi: *Traditus sum, et non egrediebar (Psal. LXXXVII, 9)?* Et alibi: *Exsurrexi, et adhuc tecum sum (Psal. CXXXVIII, 8)?* nisi ut advertas quod hominum sensum exprimit, qui putant se a Domino suo, quando sunt in periculis, derelictos. Denique audi quod sequitur: *Longe, inquit, a salute mea, verba delictorum meorum (Psal. XXI, 2);* hoc est, alia verba sunt delictorum, alia sacramenta salutis aeternae. Non praejudicant verba virtuti: suis viribus substantia divina fulcitur. Homo videtur, homo auditur, Deus in operibus agnoscitur. Et tamen de hoc homine dictum est: *Et homo est et quis cognoscet eum (Jerem. XVII, 9)?* Quid est, *quis?* Non quo nemo, sed quo rarus, quo sapiens; sicut illud: *Quis ascendet in montem Domini? Quis sapiens et intelliget ea (Ose. XIV, 10)?* Denique alibi: *Vir insipiens non cognoscit ea, et stultus non intelligit haec (Psal. XCI, 7).* Et tu ergo cum legis Evangelium, quasi sapiens et non stultus cognosce quae legis: illuminet te Sapientiae fulgor aeternae. Verba quidem sunt; sed et ipsa mundant, et ipsa illuminant, et ipsa confirmant, et ipsa vivificant. Unde ait Petrus: *Domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes, et non relinquemus te (Joan. VI, 69).*

17. Denique ut adverteremus, quod secundum hominem locutus esset, paulo post dixit: *Ecce appropinquat hora, ut Filius hominis tradatur in manus peccatorum (Matth. XXVI, 45).* Et Judae osculanti ait: *Juda, osculo filium hominis tradis;* hoc est, venenum infundis osculo, quo gratia charitatis infunditur: osculo quod sacrae pacis insigne est: osculo quo amicitia fida firmatur: osculo, quo fides sancta signatur? Hoc

ergo osculo tradis periculo, quem propter osculi commercium venerari deberes? Et tradis filium hominis homo, qui propter hominum salutem descendit de coelo? Sic enim scriptum est: *Filius hominis qui est in coelo, ipse est qui descendit e coelo* (**Joan. III, 13**). Filium hominis tradis, qui te ex peccatore apostolum fecit: Filium hominis tradis, qui venit, ut in sanguine suo omnium peccata dilueret? Ego osculum non nego: ipse videris, qui violaveris osculi sanctitatem. An non legisti quod utiliora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici (**Prov. XXVII, 6**)? Nec immerito graviore telo tantae dignationis percussus est Judas, quam si eum fulmine perculisset. Denique patientiam Domini ferre non potuit, **864** qui majestatem prodidit; adeo ut sibi ipsi tanti sceleris reatus non posset abluere. Itaque abiit, pecuniam refudit; hoc est, condemnavit avaritiam suam tantae impietatis auctorem, pretium perfidiae synagogae reddidit. Non excusatur proditor, qui poenitentiae locum invenire non potuit; sed acervatur sacrilegium Judaeorum, qui etiam proditoris vocibus arguuntur. Ille suum crimen agnovit dicens, quod tradiderit sanguinem justum: isti et pretium sceleris receperunt, et acrioribus studiis justitiae principem persecuti sunt. Ideo ad istorum omnium perpetuam condemnationem latro crucifixus absolvitur; quia ille Christum in suppliciis agnovit suis, quem isti in beneficiis non agnoverunt: et peccatum suum confessus est Christo, qui sciret ignoscere; quia in cruce sua regnum Domini mente conspexit, quod in convivio Christi Judas videre non potuit. Ideo precationem latronis vox secuta est coelestis hujusmodi: *Amen, amen, dico tibi, hodie mecum eris in paradiso* (**Luc. XXIII, 43**). Tripudiabas, draco, quod apostolum subtraxeras Christo: plus amisisti quam sustulisti, qui latronem vides in paradisum esse

translatum. Nemo est qui possit excludi, quando receptus est latro, minister tuus; et eo pervenit, unde ipse dejectus es.

18. Subtexuimus ista propter illum versiculum, quia dixit: *Ut faciam voluntatem tuam: Deus meus, volui*; hoc est, divinitatis mihi tecum, Pater, una voluntas est. Et quia una voluntas, una substantia est; quia et inseparabilis majestas, et potentia Trinitatis. Sed alia vox carnis, et tamen ad voluntatem Dei et ipsa consensit dicens: *Non quod ego volo, sed quod tu vis* (**Marc. XIV, 37**). Et alibi: *Si non potest hoc transire, nisi illud bibam, fiat voluntas tua* (**Matth. XXV, 42**). Communis affectus est mortem timere, quam suscepit Christus; ut crucifigeret, sicut crucifixit, et carnem; mihi enim est luctatus, ut mihi vinceret. Etsi caro Christi fortis, nec peccato obnoxia; tamen peccata suscepit: infirmitates suscepit, etsi nihil habuit quod doleret. Denique audi dicentem, *quia pro nobis dolet* (**Esai. LIII, 4**). . . . *donec ejiciat in veritate iudicium* (**Esai. XLII, 4**). Non enim alteram carnem, sed hanc suscepit; ut Apostolus docet dicens: *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc immortalitatem* (**I Cor. XV, 53**). Etsi de Virgine natus est et Spiritu sancto, tamen hominis est filius; quia homo Virgo. Et ideo quod natum est ex carne, caro est: et qui natus est de homine, homo dicitur, mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.

19. Propterea incorruptibilis suscepit hanc carnem, ut faceret incorruptibilem: et immortalis, ut faceret immortalem. Si quis ergo eum sequitur, induet immortalitatem. Si quis voluntatem ejus facit, non morietur in aeternum; sed dicit ei Christus: *Hodie mecum eris in paradiso* (**Luc. XXIII, 43**). Quid est, *hodie*? Hoc est, de nocte transisti, mecum eris in lumine. Noli tenebras formidare, quem aeterna lux suscepit.

Pulchre etiam subjunxit: *Mecum eris in paradiso (Ibid.)*; hoc est, noli dubitare de carne, et me in carne vidisti: noli timere, ne et tu cadas de **865** paradiso, sicut cecidit Adam; sed audi quia mecum eris, quo praesente, cadere non possis. Cecidit caro in paradiso, antequam susciperetur a Christo. Ibi eris susceptus, ubi et ille qui suscepit; quia non mentitus est dicens: *Volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum (Joan. XVII, 24)*. Non recedet pastor a gregibus suis, licet jam lupum in paradiso timere non possis, cui dictum est: *Videbam satanam sicut fulgur de coelo cadentem (Luc. X, 18)*. Ideo ante consummationem adversarius dejicitur in incendium, catenis quoque perpetuis alligatur; ut tu jam nullas insidias pertimescas.

20. Et Adam ut caderet, a serpente deceptus est, et flexus est ab uxore. Ideo jam nullae in paradiso nuptiae, sed omnes erunt sine celebritatibus nuptiarum, sicut angeli in coelo. Non dixerat Adae: *Mecum eris*; quia sciebat illum esse casurum, ut redimeretur a Christo. Felix ruina, quae reparatur in melius. Ideo jam pius pastor, bonus negotiator gregem suum, et mercem propriam non reliquit. Erit quidem et adhuc in paradiso cum angelis pugna serpenti, donec dejiciatur: sed qui cum Christo est, timere non poterit. Adam cum Christo non fuit, quando deceptus est. Nam si cum Christo fuisset, et in ejus praeceptione permansisset, perire utique non potuisset. Non mansit in Christo, quia non in ejus sermone permansit. Denique audi, qui maneat in Christo. *Si manseritis, inquit, in me et verba mea in vobis manserint; quodcumque volueritis, petetis; et fiet vobis (Joan. XV, 7)*. Et infra: *Si praecepta mea servaveritis, manebitis in mea dilectione (Ibid., 10)*. Vis scire, quia cum Christo Adam non erat? Dixit ei

Dominus: *Adam, ubi es (Gen. III, 9)?* Qui utique quasi absentem requirit, non diceret: *Ubi es*; si eum in se manere cognosceret. Sed quis eum absentem fecerit, audiamus. *Absconderunt se, inquit, ambo a facie Domini (Ibid., 8).* Omnes videt Christus: sed qui se abscondit, absconditur; quoniam qui ignorat, ignoratur. Cognoscit enim eos Dominus qui sunt ipsius. Ille omnes suos vult esse, quos condidit et creavit. Utinam, tu homo, non fugias, et te ipse a Christo non abscondas! Ille etiam fugientes requirit, et absconditos non vult perire, sed clamat dicens: *Adam, ubi es?* Hoc est, homo, ubi es? Ego te in lumine posui, tu tenebras requisisti.

21. Denique in paradiso, ubi semper matutinus erat dies, vesper est factus; quoniam omnia peccata tenebrosa sunt. Ideoque habes (**Ibid., 8**), quia audierunt vocem Domini Dei deambulantis ad vesperam in paradiso. Simul cognosce mysterium. Mane errasti: ad vesperam liberaberis. Quomodo enim vespera, ubi Christus est? Nam licet sedes ejus supra coelum coelorum, tamen in sanctis suis Christus est. Quomodo ergo vespera ubi Deus est, cum Deus lux sit? Denique Saulo in itinere lux refulsit, quando ei Christus occurrit. Unde etiam lumine Dei refulgente, caecatus est persecutor. Cur ergo caecatus; nisi quia non agnoverat Christum? Nam si cognovisset lucis arbitrum, non amisisset lumen oculorum. Denique et ubi **866** agnovit, recepit. Indicio est quod non agnoverit Christum, qui audita voce: *Saule, Saule, quid me persequeris (Act. IX, 4)?* respondit: *Quis es, Domine (Ibid., 5)?* Non quaesisset quis esset, si cognovisset. Unde et Dominus quasi ignoranti dicit: *Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris. Durum tibi est adversus*

stimulum calcitrare (Ibid., 5). Et ille dixit: Domine, quid me oportet facere (Ibid., 6)? Vide congruentia utrimque magisteria. Medicus minatur, ut corrigat; terret, ut curet: aeger primo medici personam requirit, si sit idoneus a quo sanari se posse praesumat; ubi medicinae audivit auctorem, remedium poposcit, salutem invenit. Denique ab accedente non solum expulit caecitatem: sed etiam lucem quam non habuerat, accepit; ut Christum videret, quem antea non viderat.

22. (Vers. 10, 11.) Sed videamus sequentia; repetito tamen versiculo, de quo videtur esse tractatus: *Ecce venio, ut faciam voluntatem tuam: Deus meus, volui, et legem tuam in medio cordis mei. Bene nuntiavi justitiam tuam in Ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo, Domine, tu cognovisti. Justitiam tuam non abscondi in corde meo.* De superiore itaque versiculo intelligimus: Ecce venio non solum ut voluntatem tuam faciam; sed etiam legem tuam in medio cordis mei. Alii habent: *In medio ventris mei.* Est enim venter et mentis, qui semina concipit sensuum; de quo Esaias dixit: *In utero accipimus, et parturivimus spiritum salutis (Esai. XXVI, 18).* Hoc utero parturivit et Paulus, qui ait: *Filioli mei, quos ego parturio, donec formetur Christus in vobis (Gal. IV, 19).* Christus ergo non in ventre corporeo, sed in animae quodam ventre formatur. Hoc ventre Apostolus genuit; sicut scriptum est: *Ego vos per Evangelium genui (I Cor. IV, 15).* Ideo alii bene habent: *In medio cordis;* alii: *In medio ventris;* ut interioris hominis ventrem intelligas, qui in medio esse cordis accipitur: in quo naturalis legis praescripta servamus; quae non solum custoditur, sed etiam fit in cordibus nostris. Unde et scriptum est, quia *non solum auditores legis justi sunt apud Deum; sed etiam*

factores legis justificabuntur (Rom. II, 13). Sunt enim qui naturaliter ea quae legis sunt, faciunt; sicut gentes quae legem non audiunt et sibi lex sunt, qui cognita sibi legis praecepta conservant. Ergo quasi gentilis populi congregator, personam nostram suscepit hoc loco Christus; ut diceret facere se legem in medio cordis sui. Siquidem populus nationum legem quam non audivit, implevit; ut agnosceret Christum quem populus Judaeorum qui legem acceperat, non recepit, nec cognoscendum putavit; quia scriptum est: *Agnovit bos possessorem suum, et asinus praesepe domini sui: Israel autem me non cognovit (Esai. I, 3).* Hic ergo credentium venter est, in quo Spiritus sanctus operatus est, et eum semine spiritali implere consuevit; sicut testificatur in Evangelio Dominus Jesus, qui ait: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae (Joan. VII, 38).* Ex illo flumine ista sunt flumina, de quo legimus: *Fluminis impetus laetificat civitatem Dei (Psal. XLV, 5).* De quibus ergo fluunt hujusmodi flumina spiritalia, **867** de his benedicatur (**Psal. XCII, 3 et 4**): *Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt flumina vocem suam. Elevabunt flumina fluctus suos a voce aquarum spiritalium, quae supra coelos Deum laudant.*

23. Qui elevaverit vocem suam, hic potest dicere: *Bene nuntiavi justitiam tuam in Ecclesia magna.* Quid est quod addidit, *magna*; nisi quia fuit ante non magna? Quae est magna, nisi de totius orbis terrarum partibus congregata; quando ab oriente et occidente, septentrione et meridie populi gentium sunt vocati? Alibi tamen legimus magnam Ecclesiam: *Confitebor tibi, Domine, in Ecclesia magna: in populo gravi laudabo te (Psal. XXXIV, 18).* Ibi ergo Ecclesia

magna, ubi populus gravis; hoc est, non inquietus et mobilis, qui sedit manducare et bibere, et surrexit ludere. Gravis populus est qui fidem Deo suo servat, et qui non aliqua levitate mutetur: neque nutet et fluctuet, sed charitate sit fundatus in Christo; ut possit dicere: Confido enim, quia neque mors, neque gladius, neque tribulatio separare me possit a charitate Dei, quae est in Christo Jesu (**Rom. VIII, 35 et seq.**).

24. Qui autem praedicat in Ecclesia magna, non abscondit justitiam Dei in corde suo; sed exaltat viribus vocem suam, annuntians Christum. Non timet eum coram populo praedicare, non erubescit crucem ejus; sed gloriatur in illa Domini passione. Non sequitur litteram Legis; sed eruit profunda mysteria, quibus revelet Domini Jesu gloriam: quem Lex significavit esse venturum ad Ecclesiam, **868** quae magna est congreganda. Justitia igitur fides est. Denique *credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam. Ecce labia mea non prohibebo, Domine, tu cognovisti (Gen. XV, 6)*. Sic et alibi: *Tu cognovisti sessionem meam, et resurrectionem meam (Psal. CXXXVIII, 2)*.

25. Ad Patrem dicit: *Justitiam meam non abscondi in corde meo: veritatem tuam, et salutare tuum dixi*. Totus ex persona Christi psalmus iste est; ideo *justitiam meam* dicit: licet non arroganter et homo possit dicere justitiam suam, qui Deo credit, et fidem suam sibi reputari ad justitiam confitetur. Veritatem et misericordiam diligit, qui fidem praedicat veram, et peccata dimittit. Ideo enim Christus advenit, ut fidem statueret, remissionem tribueret peccatorum.

26. (**Vers. 15.**) Et quia ex persona Salvatoris totum hunc esse diximus psalmum; ne forte dicant apollinaristae: *Ecce corpus*, dixit, *praeparasti mihi* (**Psal. vers. 7**), non etiam animam; audiant in inferioribus psalmi hujus dicentem: *Confundantur et revereantur simul, qui quaerunt animam meam, ut auferant eam*.

27. Haec sunt quae in hoc psalmo difficiliora arbitrati sumus: reliqua plana et facilia, nec indiga esse interpretationis existimavimus; cum si in Tractatum incidant, in alio psalmo in quo videntur esse repetita, rectius prosequemur, favente domino Jesu: cui est laus, honor, gloria, perpetuitas a saeculis, et nunc et semper, et in omnia saecula saeculorum. Amen.

IN PSALMUM XL ENARRATIO.

867 1. (**Vers. 1.**) Bono ordine, qui in superiore psalmo dixit: *Ecce venio* (**Psal. XXXIX, 9**); in hoc jam venit, et patitur: et ideo quadragesimus psalmus inscribitur, quia quadraginta diebus jejunavit Dominus Jesus, ut eo numero consummaret hominis qui perierat, perfectionem. Sicut enim per appetentiam interdicti fructus amiserat gratiam, ita per jejunium reparari ejus virtutem oportuit; ut qui perierat in Adam, repararetur in Christo. Ideo ergo, *in finem*; quia ipse finis est spei nostrae, ad ipsum studia nostra diligimus, ad ipsum vota nostra conferimus; quia ipse est plenitudo, ipse est consummatio universorum, ipse omnium summa virtutum. Ideo, *ipsi David*; quasi ei qui solus ex omnibus in sua carne

nostra peccata suscepit, qui solus Dei Agnus peccatum totius mundi abstulit, qui solus chirographum decreti, sanguinis sui effusione delevit, et tulit de medio, atque suffixit cruci: quasi sapientia sciens quomodo vetus peccatum mundi solveret: quasi redemptio, quomodo hominem renovaret a culpa: quasi sanctificatio, quomodo cum sanctificaret ad gratiam. Hic ergo titulus, hoc principium.

2. (**Vers. 2.**) *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem.* Aperi aures tuas, qui incipis sacramenta Dominicae cognoscere passionis. Ideo tibi dicitur: *Qui habet aures audiendi, audiat* (**Luc. VIII, 8**). Ideo surdo illi et muto aures et labia tetigit Dominus in Evangelio (**Marc. VII, 16**); ut sciret quid audiret in mysterio, quid etiam loqueretur, et quando loqueretur. Neque enim otiose scriptum est: *Dominus mihi dedit linguam eruditionis; ut scirem quando oporteat sermonem dicere* (**Esai. L, 4**). **868** Scire ergo debes quid audias, scire quid loqui debeas, scire etiam quando loqui debeas.

3. Audi ergo dicentem: *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem.* Beatus quidem qui compatitur pauperi, qui haurit ejus necessitates, scit quid mali inopia afferat indigenti: sed quid sibi vult istud exordium in Domini passione? Verum est quidem quod propter pauperes passus est; sed tamen ipse corripuit Judam dicentem de illo unguento, quod effuderat Maria super pedes Christi: *Potuit hoc venundari trecentis denariis, et dari pauperibus* (**Marc. XIV, 5**). Idem et caeteri apostoli senserant, sed alio affectu: ille per avaritiam, isti per misericordiam; Judas enim furto prospiciebat, discipuli pauperum alimoniae consulebant. Quibus in commune respondit: *Sinite illam, ut in die sepulturae meae servet illud.*

Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper (Joan. XII, 7 et 8).

4. Ergo alius intelligendus est hic beatus, qui intelligit super pauperem. Hic de fide dicit, alibi de misericordia. Prior ergo fides, secunda misericordia. Cum fide, pretiosa misericordia: sine fide, nuda; sine fide, instabilis. Fides enim virtutum omnium stabile fundamentum est. Beatus ergo qui intelligit super Christi inopiam et paupertatem, qui propter nos pauper factus est, cum dives esset: dives in regno, pauper in carne; quia suscepit hanc pauperum carnem. Pauperes enim facti sumus nimis, qui virtutum exuvias pretiosas fraude serpentis amisimus, exclusi de paradiso, ejecti de patria, in exilium relegati, ipso quoque nudati corporis integumento, quod antea virtutum **869** septa muniebant, postea delicta nudarunt. Si ergo egenus et pauper in carne, utique egenus et pauper in carnis istius passione. Non ergo in divitiis suis, sed in nostra passus est paupertate. Ideoque non plenitudo divinitatis, quae in illo corporaliter habitat, ut Scriptura testatur (**Coloss. II, 9**), sed caro passa est. Hoc intellige, hoc persequere, id tene, ne dicatur tibi: Noluit intelligere super mendicum et pauperem. Nam si hic dubitas, certe in illo psalmo qui adversus prodicionem Judae ex persona dicitur Salvatoris, de illo versiculo dubitare non poteris, in quo ait: *Et persecutus est hominem inopem et mendicum (Psal. CVIII, 17)*. Intellige ergo in paupertatem Christi, ut dives sis; intellige in infirmitatem ejus, ut accipias sanitatem; intellige in crucem ejus, ut non erubescas; intellige in vulnus ejus, ut vulnera tua cures; intellige in mortem ejus, ut acquiras vitam aeternam; intellige in sepulturam ejus, ut invenias resurrectionem.

5. Sed forte dicas: Quomodo dives in paupertate Christus? Etsi mihi ingenium deficiat, tamen non deficiunt divinarum subsidia lectionum; cum dixerit Apostolus: *Quoniam Dominus Jesus pauper factus est, cum dives esset; ut vos ejus inopia ditaremini* (**II Cor. VIII, 9**). Quae ergo ista paupertas, quae divites facit? Consideremus eam, intendamus in ipsum venerabile Sacramentum. Quid purius potest eo esse atque simplicius? Non taurino quisquam perfunditur sanguine, ut sacra dicuntur habere gentilium: non hircorum atque arietum cruore peccator lavatur (neque enim quisquam ita purificatur; caro enim lavatur, non culpa diluitur), sed exiet, inquit (**Esai. XII, 3**), aqua cum delectatione de fontibus Salvatoris: et paratur in conspectu tuo mensa coelestis, et poculum inebrians quam praeclarum est (**Psal. XXII, 5**)! Hae sunt divitiae simplicitatis, in quibus est Christi pretiosa paupertas. Est et in moribus paupertas bona; unde et Dominus dixit: *Beati pauperes spiritu* (**Matth. V, 3**). Et in Psalmis invenimus quia Dominus humiles spiritu salvabit (**Psal. XXXIII, 19**). Est et in collatione tenui paupertas abundans, si abundet fides. Unde Apostolus ait: *Et profunda paupertas eorum abundavit in divitiis simplicitatis eorum* (**II Cor. VIII, 2**).

6. Ut autem et ex aliis vocibus ejus intelligamus, quia ipse se pauperem dixit, habemus alibi scriptum: *Pauper et dolens ego sum* (**Ps. LXVIII, 30**); hoc est, quia pro nobis dolet, ut legimus (**Esai. LIII, 4**), neque enim in se habuit quod doleret. Sicut ergo pro nobis dolet, ut Esaias interpretatus est, qui eum vidit in spiritu: pro nobis utique tristis erat; juxta quod animam suam tristem appellavit usque ad mortem, tamen non propter mortem: et carnem dixit infirmam, quae mortis subjacuit

infirmi; ut aculeum mortis infringeret, quo nos in die iudicii liberaret, quam non perfunctorie malam dixit.

7. (Vers. 2.) Sic enim subtexuit: *In die mala liberabit eum Dominus*; quoniam amara videtur, quae plures **870** adjudicat poenae. Via enim virtutis angusta est, lata delicti; ideo rariores in virtute ambulant, plures in flagitio versantur. Quo fit ut inferior eorum sit numerus, qui praemia remunerationis accipient, quam qui ob pretium gravium peccatorum sortem adversam iudicii reportabunt. Quasi dolens igitur dixit malam iudicii diem. Nam si angeli in unius peccatoris absolutione laetantur; quanto magis homines in tantorum condemnatione hominum macerabuntur! Et bene dolet pro ea ove, quam humeris suis ipse reportavit, et ad ovile suum revocavit errantem. Affectu nostro loquitur Dei Filius; quia nobis dies iudicii acerba est, quam timemus. Omnibus mala videtur, quia plena terroris est: qua Deus non solum forensia hominis, sed etiam occulta dijudicat: qua cogitur unusquisque aperire quod fecit, aut quod sensit. Ideoque multi damnantur, pauci coronantur. Sed etiam ipsi qui coronantur, dolebunt; iusti enim coronabuntur: iustus autem quasi suam putat fratris aerumnam. Et quis ego sum qui de illa iudicem, qua homo angelorum conciliis inseretur? Ipsius Domini audiamus sententiam: *Veniet, inquit, hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii hominis; et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii (Joan. V, 28 et 29).* Iudicabuntur ergo qui mala egerunt: et ideo mala dies et aspera ab ipso iudice nuncupatur; ut scias quia ipse nobis compatitur in Evangelio, qui compassus est in prophetis.

8. Sed etiam sic possumus accipere: *In die mala*, hoc est, in tempore malo; mundus enim in malo positus est. Et ideo mali dies istius mundi, et abundat diei malitia sua. Non mediocre est, ut hic liberemur ab insidiis peccatoris. Qui fuerit hic liber a crimine, ibi erit liber a poena, et severitatem iudicii subire non poterit.

9. **(Vers. 3)** Et ideo votis opus est et precibus quotidianis, et advocacy Principis sacerdotum, de quo dicit Joannes Evangelista: *Advocatum habemus apud Patrem Dominum Jesum, et ipse est deprecatio pro peccatis nostris (I Joan. II, 2)*. Hic ergo advocatus noster, et deprecatio pro peccatis totius saeculi orat pro eo qui intelligit et credit in Christum, et dicit: *Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum*. Conservet a periculis, vivificet tamquam in mortis tenebris constitutum, beatum facere bonorum operum accessione dignetur.

10. *Et emundet*, inquit, *in terra vitam ejus (Ibid.)*. Bene addidit, *in terra*; quia nisi hic mundatus fuerit, ibi mundus esse non poterit. Vel certe hoc modo: *Emundet in terra*. Quomodo enim quis mundus in luto; cum terra eum obliniat? Ergo Domini manus est necessaria, quae fecit de terra corpus; ut ipsa mundare dignetur.

871 11. (Vers. 3.) *Et non tradat eum in manus inimici ejus*. Quis est inimicus; nisi leo ille qui circuit rugiens, quaerens quem devoret? Alii habent Graeci: *Et non tradat eum in animas inimicorum ejus*. Animas pro manibus posuit: eo quod inimicorum animae bonis insidientur, et cogitationibus suis justum conentur evertere. Dicuntur et animae pro hominibus. *Omnes animae septuaginta, quae*

descenderunt in Aegyptum (Gen. XLVI, 27). Ideo et David maluit Dei se committere potestati, quam insidiis inimicorum, qui parcere sua voluntate nescirent.

12. (Vers. 4.) Sequitur: *Dominus opem ferat illi supra lectum doloris ejus: universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.* Quis est lectus doloris, nisi caro infirmitatis? Et bene lectus doloris, quia corpus est mortis, de quo se liberari deprecatur Apostolus (Rom. VII, 24); ut tamquam de tumulo quodam possit adsurgere, in quo aegra jacet anima, et quasi quodam decumbit in lectulo. Symmachus, *lectum miseriae*, dixit:

Aquila, *grabatum*
miseriae: expressius Septuaginta viri, *lectum*

doloris, putaverunt esse dicendum. His ergo versiculis utendum est apud eos, qui diutius infirmitate corporis detinentur; ut habeant medicinam Dei, quo sani esse mereantur. Lectus ergo animae caro infirma est, cujus aegritudini anima nostra compatitur, quae si habeat adiutorem Dominum, dicit ei: *Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam (Luc. V, 24).* Quo confortatus Dei verbo qui aeger erat, surgit et tollit lectum suum in quo jacebat, et redit in statum pristinum sanitatis. Hoc est in domum suam regredi, ut habitet in domicilio robustissimae valetudinis. Qui habitat, regit: qui regit, virtutis habet sibi gratiam suffragantem. Sed etiam stratum omnem versat Dominus in infirmitate languentis, cui adesse dignatur. Quod versatur, statum mutat, aut ex sanitate in aegritudinem, aut ex aegritudine ad sanitatem. Hic ergo qui aegrotat, versat se ad remedium sanitatis.

13. Sic ergo Dominus Jesus, etsi vulneratus est propter peccata nostra, tamen non in illa infirmitate permansit; sed se

ipse versavit in melius ad universorum salutem. Itaque passione infirmitas est soluta, mors resurrectione. Sicut ergo se ipse versavit ad populorum redemptionem, nec sensit aculeum mortis, aut vulneris infirmitatem: sic eum qui in se credit, etsi graviter aegrotantem, ut a morte liberet, versat ad vitam. Omnem ergo stratum, hoc est, universorum hominum infirmitatem in sua infirmitate versavit. Suscepit enim infirmitates omnium in sua carne, erexit se in crucem, et versavit omnium infirmitates in sui corporis infirmitate. Unde dicit Esaias: *Livore ejus nos sanati sumus* (**Esai. LIII, 5**). Habent hoc luctatores, ut se subjiciant iis quibus congregiuntur atque luctantur, ut opprimi posse videantur; et subito cum superati aestimantur elidunt, et quadam arte se versant, ut effundant superiorem. Cadit qui portabatur, et is qui portabat, superior invenitur, ut sternat urgentem. Spirituali itaque palaestra Dominus Jesus onera nostra suscipiens in illa se passionis suae congressione subiecit; et in infirmitatis specie, ut eum adversarius hominem parem caeteris judicaret, quem facile posset opprimere, divinitatis arma deposuit, humanitatis **872** tegmen assumpsit. Securus victoriae propius tentator accessit: in costa eum telo militis voluit vulnerare, reputans et hunc sicut Adam per costam posse prosterni. Sed vulneratus latere Dominus Jesus vitam produxit e vulnere, evacuavit omne peccatum, dejecit adversarium, cui mortem latronis eripuit; et in illa morte, in illa sui corporis sepultura cum aestimaretur oppressus, elisus sua se virtute versavit: cecidit adversarius, Dominus resurrexit.

14. (**Vers. 5.**) Sequitur: *Ego dixi: Domine, miserere mei: sana animam meam, quia peccavi tibi*. Potest et ex persona regis David hoc dici, qui videns in spiritu tantam victoriam et

gratiam Christi, petit ut in illa remissione peccatorum omnium et sui misereatur; quoniam ipse, etsi legibus quasi rex, non teneretur humanis, Deo tamen obnoxium se pro peccatis suis esse cognoscit. Confitetur ergo peccatum suum; ut accipiat remissionem, et generalis indulgentiae munus inveniatur. Potest et ex persona Salvatoris hoc exprimi, qui nobis misericordiam Dei postulat, et peccasse se dixit, quia pro nobis peccatum factus est. Simul nos docet, cum in aliquo sumus adversus inimicos Dei certamine constituti, ut Dei imploremus auxilium: ipsi peccata nostra fateamur, et tunc maxime cum urgemur et terimur, cum dolore et amaritudine nos prosternamus, ne tacuisse videamur; quo medicina citius nostris vulneribus deferatur, ut sanati adversario resistamus. Quomodo enim potest congregari vulneratus? Unde discimus, quia peccatorum nostrorum aculeis vulneramur? Vulnus medicum quaerit, medicus confessionem exigit.

15. (Vers. 6.) Hinc quoque magis ac magis aperire Salvator sacramentum suae incipit passionis, quod cum Evangelio concordare non dubium est. Nam maledicebant ei Judaei, mortem ejus expetebant, insidiabantur, urgebant, crescentem quotidie gloriam ejus operis non ferentes. Hoc ergo prophetia annuntiat, quod in Evangelio completum est: *Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, et peribit nomen ejus?* Amentes, qui vitae auctorem mori posse credebant: sed vota eorum Ecclesia destruebat, credens quod etiam mortuus secundum corporis conditionem, suum nomen augeret; et ideo psallebat ei dicens: *Memor ero nominis tui in omni generatione et generationem* (Psal. XLIV, 18). Repetebat: *Unguentum exinanitum est nomen tuum* (Cant. I, 2). Morientur illi, qui te mori posse praesumunt: non moriar

ego, quae te novi vitae arbitrum, salutis auctorem. Novimus enim quod tempore passionis et resurrectionis orabant discipuli congregati; quando eis Maria Magdalena resurrexisse Dominum nuntiavit, et quando eis, clausa janua, Dominus se in corpore resurrectionis ostendit, quando Thomas vulnera ejus vidit, et credidit. Insultabant ergo Judaei quasi mortuo: sed Dominus viventem se apostolis revelabat. Cum ergo dicerent Judaei: *Ecce mundus totus post eum abiit (Joan. XII, 19)*; cum dicerent quia mirabilibus operibus suis seducit populum; quid aliud dicebant, nisi: *Quando morietur, et peribit nomen ejus?* Et ideo in ejus passione clamabant: *Tolle, tolle a terra talem hunc: crucifigatur, crucifigatur (Joan. XIX, 15)*. Factum est quod **873** petebant, sublatus a terra est, resurrexit, ad coelum ascendit, et regnum suum de nobis paradisi sedibus reformavit.

16. (Vers. 7.) De Juda quoque proditore evidens prophetia subtextitur in his versiculis, qui sequuntur: *Et egrediebatur ut videret, vana locutus: cor ejus congregavit iniquitatem sibi. Egrediebatur foras, et loquebatur*. Sic distinctum Graecis in codicibus invenimus. Ingrediebatur ergo Judas quaerens prodere Salvatorem, ut videret quid ageret, quidve loqueretur; ut eum caperet in sermone, et Judaeis annuntiaret: sed nihil inveniebat, qui nihil intelligebat. Bene ait Scriptura (**Joan. XIII**) quia intus cum Jesu non erat, qui de doctrina ejus recesserat, et institutiones ejus reliquerat. Volebat intrare, sed penetrare non poterat; quia eum sua excludebat perfidia. Omnis enim impudicus, aut avarus, aut immundus (quod est idolorum servitus) non habet haereditatem in regno Christi et Dei. Non solum ergo ingredi moliebatur, et non ingrediebatur; sed etiam volebat videre, et non videbat. Denique loquebatur

Jesus in parabolis, sed non audiebat Judas. Denique divina non videbat mysteria; non enim omnes audiunt verbum Dei, qui sibi videntur audire. Nam si omnes audirent, non diceret Jesus: *Qui habet aures audiendi, audiat* (**Luc. VIII, 8**). Et ideo quia non audiebat, neque videre poterat, loquebatur vana pro veris, et putabat quod Jesum falleret dicens: *Potuit hoc venundari, et dari pauperibus* (**Matth. XXVI, 9**); cum furtis suis, non pauperibus provideret, appellans rabbi. Nam quomodo doctorem appellabat a cujus magisterio deviabat; cujusque cor (in quod se immerserat diabolus) congregabat sibi et augebat iniquitates? Sibi enim erat iniquus, sibi injustus, sibi delinquebat, qui intra se dolum meditabatur, qui latere non poterat. Non enim circum veniebatur Jesus, qui prodebatur volens, et testificabatur: *Unus ex vobis me tradet* (**Joan. XIII, 21**). Denique confessus est Judas, dicens: *Numquid ego sum, rabbi?* Et Dominus ait: *Tu dixisti* (**Matth. XXVI, 25**). Nec sic intellexit Judas quod cognosceretur. Nam si intellexisset, non prodidisset.

17. Sed nihilominus, *et egrediebatur foras, et loquebatur*. Aptus versiculus adversum eos qui secretum alicujus produnt. Pulchre ait: *Egrediebatur foras*; foris enim lupi, foris praedones: intus Moyses in nube cum Jesu, foris Judaei: intus Zacharias sacerdos in templo, foris multitudo: intus Spiritus sanctus in cordibus nostris clamat ad Patrem, foris adversarius noster sicut leo pervigilat ad rapinam: foris infideles, intus fideles. Et ideo eos qui foris sunt, judicabit Deus: eos autem qui intus sunt, Christus absolvit. Egrediebatur igitur Judas, et loquebatur. Egrediebatur de fide: egrediebatur de concilio et numero apostolorum; egrediebatur de convivio Christi ad latrocinium

diaboli: egrediebatur de gratia sanctificationis ad laqueum mortis, qui vana ad perfidos loquebatur: egrediebatur foras, qui vitae internae mysteria relinquebat; egrediebatur, qui Scripturae interiora non noverat. Si **874** enim scisset, intellexisset dicentem: *Numquid qui dormit, non adjiciet ut resurgat?* Intellexisset etiam illud: *Tu vero homo unanims, dux meus et notus meus, qui semper mecum dulces capiebas cibos, in domo Domini ambulavimus cum consensu (Psal. LIV, 14 et 15).* Non intellexit ergo hunc psalmum, non centesimum atque octavum, non alios, non alia testimonia Scripturarum. De quo bene Evangelista dicit Joannes, et caeteris infidelibus: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Si enim ex nobis fuissent, nobiscum mansissent (I Joan. II, 19).*

18. (**Vers. 8.**) Non manebat ergo cum apostolis proditor, qui foras exhibat, et cum perfidis susurrabat. Quo verbo usa est Scriptura divina, demonstrans sine auctoritate esse perfidiam, quae timet quod loquitur, deprehendi. Fideli autem dicitur: *Exalta viribus vocem tuam (Esai. LVIII, 1).* En quo deciderat apostolus Judas, qui missus erat fidem gentibus pleno auctoritatis praeconio praedicare; ut in aurem insusurraret insidiatoribus magistri sui, quod timeret audiri. Nonne judicio suo se ipse damnavit? Sed erubescibat audiri, quod facere non timebat: erubescibat; quia adversus vitae suae, sanctificationis, et honoris auctorem cogitabat mala: nec gratiam beneficiis rependebat, sed mala pro bonis bono referebat magistro; quod etiam saeculi homines damnare consueverunt: erubescibat ingratus deprehendi, erubescibat avarus videri; cum pro pecunia auctoris sui salutem proderet: erubescibat videri perfidus. Similiter et Judaei qui adversus

fidei magistrum falsos testes perfidi subornabant, ut dicerent eo quod praedicasset templum Dei quod Salomon condidit, destruendum; cum ille de templo sui corporis significasset: *Solvite hoc templum, et in triduo suscitabo illud* (**Joan. II, 19**); vere foris erant, qui a cognitione Verbi coelestis erant exclusi.

19. (**Vers. 9.**) *Verbum, inquit, iniquum proposuerunt adversum me*; id est, illicitum, et contra jus et fas sermonem proposuerunt, mihi facientes de humano sanguine pactiones, quem sceleratissime vendidit Judas: Judaei quoque emendum non minore scelere crediderunt, vanissimi homines; quasi *qui dormit, inquit, non adjiciat ut resurgat* (**Ibid.**). Quid sit adjectio, consideremus.

20. Naturale est omnibus terrenis animantibus, et volatilibus coeli, et piscibus maris nasci et mori: homini vero quem pretiosorem caeteris terrae animantibus Deus fecerat, hanc praecipue contulit gratiam, ut mortuus reviviscat. Haec ergo adjectio dicitur ad renovationem vitae superioris. Denique et Ezechiae regi cum praescripsisset Dominus, quod vitae suae tempus implesset: et per Esaiam mandasset, ut ordinaret domum suam; quia moriturus esset: atque ille orasset ad Dominum, et flevisset fletu magno; misertus Dominus mandavit ei: *Ecce adjicio ad tempus tuum annos quindecim* (**Esai. XXXVIII, 5**). Et alibi sanctus David ait: *Dies super dies regis adjicies annos ejus* (**Psal. LX, 7**). Inventum ergo homini quod addatur: Deo autem addi nihil potest; quia scriptum est: *Non est adjicere, neque minuere*, **875** *in quo perfecta et plena sunt omnia* (**Eccli. XXVIII, 5**). Etsi Christus resurrexit, utique in eo quod assumpserat, resurrexit, in quo plenitudini divinitatis ejus

nihil vel decedere potuit, vel accedere. Deus enim incorporeus et immortalis est, cujus summa natura, et plenitudo virtutum sine ulla carnis accessione signatur. Caro autem dispensationis in Christo est, quam miserationis titulo, et pietatis jure suscepit; ut captivam redimeret, ablueret contaminatam, mortuam resuscitaret. Et pulchre ait: *Numquid qui dormit, non adjiciet ut resurgat?* Non dixit, non adjicitur; sed, *non adjiciet ut resurgat*; eo quod ipse se Dei Filius resuscitavit; sicut supra diximus dixisse eum Judaeis: *Solvite hoc templum, et in triduo excitabo illud* (**Joan. II, 19**). Adjectionem accepit caro, quasi sumpta de homine, suscepta de Virgine: sed quasi Deus adjectionem ipsam operatus est, qui virtute propria resurrexit; ut esset suae resurrectionis operator. Ut autem intelligas quod et Pater Filium, et Filius ipse se resuscitaverit, agnosce operationem illam divinae fuisse virtutis; quia Patri et Filio una virtus, communis operatio; quandoquidem una atque eadem substantia Trinitatis est.

21. (**Vers. 10.**) Sed quid ego caeteros arguo (dicit Dominus Jesus)? quid mirum si populus me non cognovit, et cruci adjudicavit; cum apostolus meus mercedem prodicionis exegerit, cum conviva meus mortem meam vendiderit? *Etenim homo pacis meae, in quem speravi, qui edebat panes meos, ampliavit super me supplantationem.* Aliqui Judam excusandum putant; quia refudit pecuniam quam pro mercede prodicionis acceperat: sed ecce quia ultra Judaeorum condemnatur infidelitatem; cui enim plus datum est, plus exigitur ab eo. Quid, inquit, de aliis querar? *Homo pacis meae*, cui pacem meam dederam, pacem meam relinquere volueram, persecutoribus deductis me

tradidit, et fefellit me, *in quem speravi*. Numquid ignoravit proditorem sui futurum, de quo ante praedixit: *Unus ex vobis me tradet (Joan. XIII, 21)*? (Hoc autem dicebat de Juda, sicut scriptum est in Evangelio.) Non utique; sed quo amplius condemnaret eum, de fide ejus sperasse se dixit. Aquila, *confisus* *eram*, dixit: Symmachus posuit, *confidebam*. Plus enim gravamus eum in quo plurimum spei vel fiduciae habuisse nos dicimus; si postea spem nostram opinionemque destituit.

22. Simul ostendit quanta vis divinae sanctificationis sit, quae excludat malitiam, et depravatum emendet ingenium; si forma propositi melioris accedat. Quantos scimus esse conversos? Mutatus est Zachaeus ille publicanus, et ad quaestum avaro intentus affectu, qui postea quadrupla redhibitione solvit errorem, condemnavit in se avaritiam, temporis superioris abjuravit lucra, compensavit in pauperes, si deesset exactor. Latro ipse nequitiam suam proposito meliore mutavit, agnovit in cruce Christum, confessus est **876** Dei Filium, regem voce propria nuncupavit. Quo tempore justi plerique nutabant, ipsi certe latebant apostoli: carnifex ipse centurio non negavit. Quid de tempore Evangelii loquor? Rahab meretrix erat, quae perfidiae atque intemperantiae se alebat stipendiis; tamen ubi exploratores vidit quos miserat Jesus Nave, fidem induit; et periculo imminente, justitiam reservavit; nec susceptos prodidit, sed fideli humanitate protexit. Ideo ergo sperasse se dicit; quasi jure praesumpserit, ut apostolus superiora deponeret, meliora sequeretur: et qui sanctificandi alios munus acceperat, ipse in se sanctitatis gratiam custodiret, et sinceritatis inhaereret officiis. Bene, ait, *speravi*; quia homini dedit eligendi arbitrium, quid sequatur. *Posui*, inquit, *ante te*

bonum et malum (Deut. XXX, 15). Si malum elegeris, non natura delinquit, sed eligentis affectus. Si unusquisque hominum condemnatur qui malum elegerit; quid de Juda dicimus, qui prodidit eum cui copulabatur suavitate convivii?

23. *Qui edebat, inquit, panes meos, ampliavit super me supplantationem*. Quid est quod addidit, *panes meos*? Potuit dicere: Qui edebat panes mecum; nisi illam intelligas, quae specialis est Christi, hoc est, verbi coelestis alimoniam; *non enim in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei (Matth. IV, 4)*. Denique alibi dicit: *Qui semper mecum dulces capiebas cibos (Ps. LIV, 15)*. Quibus versiculis bene utimur adversus eos qui necandos esse crediderint, cum quibus videntur epulati. Gentiles hoc custodire memorantur, hostes plerumque, latrones etiam; ut parcant iis cum quibus recordentur se iniisse convivium: ferae quoque ipsae pabulorum societate mitescunt. Unde propter huiusmodi affectum gratiae convivalis, si verba consideremus, non otiose dulces cibos dixit. Quomodo enim dulces, qui cito corrumpuntur? Sed vide ne dulces cibos dixerit verba vitae. Hos enim cibos nulla amaritudo corrumpit, nulla mortis corruptela contaminat. Unde et *semper* dixit. Non enim semper edere quis poterat. Semper autem verbo Dei possumus inhaerere, et noctibus et diebus, si in lege Dei die et nocte meditemur.

24. Quid est etiam, *ampliavit*? Graecus ἐμεγάλυνεν dixit, hoc est, magnificavit. Utrumque nobis exposuit Dominus quod movere nos posset, dicens in Evangelio: *Qui manducat mecum panem, levavit super me calcaneum (Joan. XIII, 18)*. Unde assumptus hic sermo sit, consideremus. *Fuimus, inquit, increduli errantes, servientes*

desideriis et voluptatibus (Tit. III, 3). Fateamur errorem, ut diluamur. Et ego vidi aliquem puer athletam, cum elisisset adversarium, frontem ei percussisse calcaneo: quod signum fuit, eo quod insultaverit victo. Hoc est quod ait: *Magnificavit super me supplantationem*; quo verbo insultantis jactantiam declaravit. Levavit ergo et Judas super Christum calcaneum suum, cum proderet eum; sed non levavit impune. Adhuc Adam calcaneum levat, quod a serpente est vulneratum. **877** Et utique ei pedes laverat Christus. Audierat dicentem: *Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet; sed est mundus totus (Joan. XIII, 10).* Sed quod lavit gratia, inquinaverat perfidia. Judas ergo calcaneum levavit ad vulnus. Vere non tenuit caput, qui calcaneum super Christum levavit. Adam super se levavit, hic super Christum; et ideo eum serpens gravius quam caeteros vulueravit. Levavit calcaneum suum, qui fraudulentum osculum porrigebat, quo supplantaret auctorem; ideoque scriptum est in Propheta: *Ampliavit super me supplantationem.* Esau quoque ait de fratre suo: *Bis me jam supplantavit (Gen. XXVII, 36).* Qui supplantat, dolum facit, quo adversarium elidit, aut vulnerat. Ideo et Judas supplantasse dicitur; quia osculo suo vulnus infixit, quo invadendi Salvatoris signum persecutoribus demonstravit. Supplantavit ergo quasi serpens; quia serpens suo ore venenum infundit, et vulnerat dente calcaneum: et hic enim non divinitatem Christi, sed corporis extremum calcaneum vulneravit. Levavit etiam Judas calcaneum quasi luctator insolens et superbus, in quo caput percuteret Salvatoris: sed caput Christi ferire non potuit; quia caput Christi Deus. Suum sane caput informis laquei nodo ligavit, ut remedium sibi salutis auferret.

25. Vide si pie potes illud aptare, quod in Genesi dixit sanctus patriarcha Jacob, cum de filiis prophetaret: *Dan judicabit populum suum tamquam unam tribum in Israel*; et: *Fiat Dan sicut serpens sedens in via, et in semita, mordens calcaneum equi: et cadet eques retrorsum, salutem exspectans a Domino* (**Gen. XLIX, 16 et 17**). Legimus quidem (**Judic. XIII, 25**) quod Samson de tribu Dan judex fuerit in Israel: sed alius hic significatur futurus, qui ex ea tribu progressus populum suppliciiis sacrilegae impietatis affliget. Antichristus ille, qui sedebit in templo tamquam sit Deus, vere judicium quod habet interpretatio; Dan enim judicium significatur. Et pulchre dixit, quia populum suum judicabit, qui perpetuae poenae fiet obnoxius; qui enim non credit, jam judicatus est: qui autem credit, non judicabitur; quia credit in Dei Filium animae suae redemptorem. Et ideo tamquam judicii liber dicit: *Qui dijudicat me, Dominus est* (**I Cor. IV, 4**). Judicaturus est ergo populum impietatis, non plebem; illi enim judicantur qui cadunt ruina perfidiae, non qui resurgunt fidei libertate.

26. Sedebit igitur in via, et insidiabitur in semita, sicut serpens; ut vulneret transeuntes, et mordeat equi nostri calcaneum; animam enim fidelium non poterit vulnerare. In qua autem via sedebit, et in qua semita; nisi ex quibus Christus Dominus, ut legimus, nationum populum vocavit ad coenam suam dicens: *Exi in vias, et circa sepes, et compelle ut intrent; ut impleatur domus mea* (**Luc. XIV, 23**). Et quia similiter Judas amplificasse super Christum legitur supplantationem, videtur hoc loco ipse signari, quod mordere haberet calcaneum equi, quo Christus Dominus vehebatur. Unde dictum est: *Equitatus tuus zalus* (**Habac. III, 8**); quod caro

ejus, mundi totius erat susceptura peccatum; ut salus pro exitio, et vita aeterna pro morte succederet. Vulneratus est ergo equus non mendax solus ad salutem: vulneratus est equus, qui mundi totius peccata suscepit, et onera nostra portavit, et non **878** fuit fatigatus: vulneratus est equus, qui ad furorem concubitus adhinnire nescivit. Et ideo fortassis Joanni Evangelistae coelum apertum, et albus equus est demonstratus, super quem sedebat habens in capite diademata, et in femore suo nomen scriptum: *Rex regum, et Dominus dominantium* (**Apoc. XIX, 16**). Albus erat, quia erat immaculatus, qui nulla peccati inquinamenta cognoverat. Nam si libido tenebrosa est, recte sanctimonia relucet et splendet. Hic ergo equus est vulneratus, sed non retardatus. Denique cum ipso vulnere de tumultu resurrexit, cucurrit ad coelum supra omnes angelos et archangelos, velocior omni equitatu militiae coelestis inventus, supra equos etiam illos igneos quibus Elias raptus est. Et merito velocior, qui super omnes coelos, et supra coelum coelorum ad sedem Dei omnipotentis ascendit, et sedet; ut Scriptura nos docuit dicens: *Videbitis abhinc Filium hominis sedentem ad dexteram virtutis* (**Marc. XIV, 62**).

27. Hic itaque equus in figura et ante est demonstratus tempore Machabaeorum, quem sedebat dux ille militiae coelestis aureis armis refulgens, qui Heliodorum depeculatorem illum depositi vidualis, caeterorumque quae sacrae fuerant commendata custodiae, et stravit, et perculit, et postea exoratus Oniae precibus sacerdotis vitali usui reformavit. Unde vere in eo arma aurea refulserunt; quia solus equum hunc sedit, et vicit, in quo nullus culpae immunis evasit. Non Enoch, qui raptus est, ne malitia mutaret cor ejus:

non Abraham, non Isaac, non Jacob, non Moyses. Omnes enim sub peccato, omnes sub morte. Denique regnavit mors ab Adam usque ad Moysen. Solus iste est qui peccatum non fecit: solus est Christus qui peccatum abstulit mundi, qui dixit morti: *Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, aculeus tuus* (**I Cor. XV, 55**)?

28. Quomodo ergo amplificavit super hunc supplantationem suam Judas, et cecidit eques retrorsum? Quod in Juda est, dolum fecit: quod in Christo, volens passus est. Saepe videmus fortiolem velle percuti; ut acrior laccessitus insurgat, vehementius excitetur. Momordit ergo serpens calcaneum equi, virus suae fraudis evomuit: volens eques se ipse dejecit, volens cecidit; ut nos levaret. Quid est tamen, quod ait Scriptura: *Et cadet eques retrorsum* (**Gen. XLIX, 17**)? Cur retrorsum, nisi ut regeret retro se sequentes? Retrorsum erat Petrus, cui dixit: *Vade retro post me* (**Marc. VIII, 33**). Retro erant apostoli, et caeteri discipuli. Ideo retrorsum cecidit; quia super quos cadit, salvat. *Omnis enim qui super hunc lapidem, inquit, ceciderit, conquassabitur: supra quem autem ceciderit, emundabit eum* (**Luc. XX, 18**). Alii habent, *ventilabit eum*; alii, *comminuet*. Qui enim ventilat frugem, mundat a paleis: qui comminuit aliquid, in pulverem redigit; ut mollitia pulveris, vel poculo salubri, vel reliquo medicinae usui sine ulla perturbatione proficiat. Unde colligimus cavendum, ne quis semel per baptismum susceptus a Christo, ex ejus decidat corpore, hoc est, excutiatur ab Ecclesia; ipsa est enim mortis ruina perpetuae. Illum autem qui venit crediturus in Christum; ut eum mors ejus inveniat, crux ejus assumat, clavus infigat, sanguis infundat, sepultura quoque ejus involvat, gratia resurrectionis attollat, **879** de

somno suscitet, a morte vivificet: illum, inquam, a saeculo liberat, a peccato mundat, sanat a vulnere, a duritia impietatis inflectit, ad mansuetudinem pietatis emollit, ut circumciso corde, incircumscriptum illum et incomprehensibilem hauriat spiritum, bibat poculum salutis aeternae. Cecidit ergo eques retrorsum.

29. Accipe et aliud, cur retrorsum et non ante ceciderit. Post ipsum omnes, nemo ante ipsum. Cecidit ergo non sibi, sed omnibus; ut duritiam cordis nostri super nos cadendo molliret. Cecidit super Adam, quem quaerebat, ut inveniret. Retro eum quaesivit; ut supra humeros suos bonus pastor imponeret, secumque paradiso in illius redemptione latronis inveheret.

30. Sed forte dicas: Et persecutores ceciderunt retrorsum. Sic enim scriptum est (**Joan. XVIII, 6**), quia principes sacerdotum, quos adduxerat proditor Judas, et caeteri qui ad comprehendendum advenerant Dominum Jesum, abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram. Hoc est quod et ego dico, quia super peccatores voluit cadere, non super justos; justus enim medico non indiget, sed peccatores. Si apostolorum umbra sanabat; quanto magis caro Christi quos tangit, a morte defendit! Denique leprosum tetigit, et sine dilatione mundavit. Ut scias autem qui legis, quia et persecutores suos voluit liberare, testem Christi interroga. Nam eum inveheretur Petrus in Judaeos, quod principem vitae interfecissent, remedium demonstravit; ut agerent poenitentiam, remitti sibi peccatum quod admiserant, mererentur. Quid autem dubitas, quod ideo cecidit, ut resuscitaret; cum ipse dixerit: *Percutiam et sanabo* (**Deut. XXXII, 19**)? Verborum tamen videto distantiam. In Genesi habetur: *Cadet eques retrorsum,*

salutem exspectans a Domino (Gen. XLIX, 17); hoc est, ut oculos non avertat, actio mentem propriam non reflectat, resurrectionis suae praerogativam vindicet, et divina se resuscitet potestate. Hic autem habetur: *Abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram (Joan. XVIII, 6)*. Qui terrenus est, in terram cadit: qui coelestis, coelo inhaeret. Et si corpore cadit, virtute non cadit: nec iis quae sua sunt, sed quae sursum semper intendit; semper enim ad Patrem respicit, ut ejus circa nos impleat voluntatem. Utinam et isti non abiissent retrorsum, sed Christum excepissent! sicut excepit Joseph, et sepelivit eum in monumento novo. Qui fidelis est, in terram non cadit: qui infidelis, cadit et descendit in inferiora terrarum; sicut scriptum est: *Descendant in infernum viventes (Psal. LIV, 16)*. Ergo persecutor super terram, et in infernum cadit: Christus super resurrecturos, Christus super petram, Christus super Ecclesiam. Audi quomodo super Ecclesiam cadat. Retro erat Petrus, et sequebatur eum cum a Judaeis ad Caiphae domum Synagogae principis duceretur. Ipse est Petrus cui dixit: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam (Matth. XVI, 18)*. Ubi ergo Petrus, ibi Ecclesia: ubi Ecclesia, ibi nulla mors; sed vita aeterna. Et ideo addidit: *Et portae inferi non praevallebunt ei: et tibi dabo claves 880 regni coelorum (Ibid.)*. Beatus Petrus, cui non inferorum porta praevaluit, non coeli porta se clausit; sed e contrario destruxit inferni vestibula, patefecit coelestia. In terris itaque positus coelum aperuit, inferos clausit.

31. Potest et illud convenire huic loco, quod Samaritanus descendente de Hierico hominem vulneratum illum a latronibus non praeterivit; sed suscepit eum, et vulnera ejus curavit, infundens oleum et vinum: et imposuit supra

jumentum suum, et duxit ad stabulum. Quid dubitas de equo bono, cum bonum et jumentum legeris? Cum legeris in Hierusalem illam, et equites multos et plurimos cum quadrigis et curribus introire? Nec te moveat quod fegisti: *Hi in curribus, et hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri magnificabimur. Ipsi obligati sunt, et ceciderunt* (**Psal. XIX, 8 et 9**). Sed Elias non cecidit, qui curru introivit; ubi enim Dei nomen est, ibi nullus obligatur, sed absolvuntur universi. In nomine autem Dei nostri et pauper est tutus, et dives; et nobilis, et ignobilis; et infirmus, et potens. Fidei non praejudicant opes; si tamen uti opibus noverimus.

32. (**Vers. 11.**) Et ideo nomen Dei in se habens dicit: *Tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita me, et retribuam illis*. Quod utique non quasi de resurrectione dubitans dicit, qui in potestate habebat dicere: *Solvite templum hoc, et in triduo resuscitabo illud* (**Joan. II, 19**); sed formam dat homini, ut misericordiam a Deo, et resurrectionem de Deo speret. Deinde non resuscitari se petit: sed resuscitari sibi postulat Matthiam in locum Judae; ut apostolicus numerus impleatur. Etenim quia necesse habebat perire filius perditionis, ut Scriptura impleretur; oportebat in locum ipsius subrogari filium salutis. Tertium accipe. Resuscitari se, hoc est, corpus suum, poscit: corpus autem Christi, Ecclesia est. Et quia Judas figura erat infidelis populi Judaeorum, qui pecunia vel emit, vel vendidit Christum (quod faciunt qui pluris ducunt pecuniam, quam religionem) pro interitu plebis in fide significat Ecclesiae sibi gratiam resurrectionem. Unde et ipsa dicit in Canticis: *Si suscitaveritis et resuscitaveritis charitatem* (**Cant. II, 7**); cum quaereret de juveniculis Christum, quia Christus charitas est.

33. Quod autem ait: *Retribuam illis*; hoc intelligimus, quia florentis Ecclesiae processibus cruciabuntur: et tunc cognoscent quae poena perfidiae sit; cum adverterint qui fidei sit splendor, et gratiae. Vel quia bonus Dominus est, qui poterat dicere: *Retribuebant mihi mala pro bonis* (**Psal. XXXIV, 12**). Et medium verbum est retributionis, vel in bono, vel in malo: retributurum in bono esse se dicit: quia etsi caecitas in Israel ex parte continget, tamen cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel Christi miseratione salvabitur.

34. (**Vers. 12.**) Et subiecit: *In hoc cognovi quoniam voluisti me; quoniam non gaudebit inimicus meus super me*. Superius de passione sua locutus est quasi homo: hinc jam aperit majestatem suam, quod solus **881** sine peccato, solus cui peccator inequicare non potuit, solus quem Pater ut unicum Filium dilexerit. Qua ratione ergo inimicus non est laetatus super eum? Quia etsi mortem suscepit pro nobis, resurrexit tamen; et ipse insultavit inimico, cujus victoriam destruxit, et aculeum mortis infregit. Et nos, licet in saeculo moesti simus, atque in moerore nostro et contritione cordis animique nostri laetetur inimicus; tamen resurgentes ejus gaudium destruimus. Unde et Michaeas dixit: *Noli super me gaudere, inimica mea, quia cecidi; sed resurgam* (**Mich. VII, 8**). Resurrectio est ergo quia inimici omnia vincula solvuntur, triumphus omnis aboletur.

35. (**Vers. 13, 14.**) Sequitur: *Propter innocentiam autem meam suscepisti me: et confirmasti me in conspectu tuo in aeternum. Benedictus Dominus Deus Israel a saeculo et in saeculum: fiat, fiat*. Innocens nulli nocet, in neminem peccat. Ideo sine peccato, sine dolo Christus Scripturae divinae

auctoritate signatur. Hoc igitur et hic declaratur, ubi dicit: *Propter innocentiam autem meam suscepisti me*. Quae autem susceptio significatur? Nam et alibi legimus: *Suscepisti me ex utero matris meae* (**Psal. CXXXVIII, 13**). Ergo quia ab omni concretionem generationis humanae mundus est natus, qui de Spiritu est natus et Virgine; ideo eum Pater suscepit, quia ortum illius nulla corporeae generationis concretio usitata fuscavit. Suscepit eum resurgentem; quia nulla eum offensio prolapsionis aspersit. Immaculatus ad Patrem rediit, a quo immaculatus exivit; quando descendit in terras. Unde dicit ei Pater: *Filius meus es tu, ego hodie genui te* (**Psal. II, 7**); hoc est, generationis meae in te privilegium recognosco, quem nulla macula potuit inquinare peccati. Inter peccatores versatus es, peccata omnium suscepisti, peccatum pro omnibus factus es, maledictum pro omnibus factus es; sed nullus usus potuit ad te transire peccati. Ita inter peccatores versatus es, quasi inter angelos versaretis. Fecisti terram esse quod coelum est; ut et ibi peccatum tolleres. Hodie te genui, in quo complacui. Probasti te Filium, qui implesti in omnibus Patris voluntatem. Hodie te genui, in quo lucem immaculatae proles agnosco. Heri mihi et hodie ipse es, et in saeculum. Nox in te nulla est, quia totus es dies. Bene confirmatus in conspectu Patris dicitur in aeternum; quia apud Patrem semper est: et vere in conspectu ejus, cujus splendor est gloriae, et imago substantiae. Sed quemadmodum complacet in Filio Pater; ita et Filius benedicit Patrem. Pater enim honorificat Filium, et Filius honorificat Patrem.

36. *Benedictus*, inquit, *Dominus Deus Israel*; hoc est, populi Deum videntis, qui et Dominum suum et Deum credit: *A*

saeculo et in saeculum: fiat, fiat. **882** In Hebraeo habetur: *Amen, amen*; ut asseruerunt, qui librum legerunt in Hebraicis litteris scriptum. Graecus hoc loco γένοιτο, γένοιτο dixit: quod est: *Fiat, fiat*. Quod verbum diversas significationes habet, ut sit interdum imperantis, interdum precantis, interdum confirmantis aliquid: imperantis est, cum superior inferiori statuit quid faciendum sit, vel sequendum: precantis est, sicut illud: *Fiat voluntas tua* (**Matth. VI, 10**); non enim Deo quis imperat, sed precem fundit: confirmantis est, cum benedicit propheta, vel sacerdos, vel sanctus aliquis; et populus respondet: *Fiat, fiat*. Hic ergo magis confirmatio mihi videtur benedictionis, quam oratio, vel deprecatio: maxime quia repetitio ipsius facta sermonis est. Et videtur Hebraeus quidem sermo mutatus; sed idem sensus expressus. Sicut enim cum sacerdos benedicit, populus respondet, amen, confirmans benedictionem sibi, quam plebi sacerdos a Domino deprecatur; ita in psalmo responsum est: *Fiat, fiat*; quasi: Amen, amen. Amen autem confirmationis verbum evidenter ostenditur in Evangelio, ubi Dominus confirmans sermonem suum dicit: *Amen dico vobis* (**Matth. XIX, 23**). Major autem vis est, ubi repetitus est sermo; quod in libro Evangelii secundum Joannem frequentius invenimus; quia ipse maxime de coelestibus et profundis mysteriis est locutus; sicut scriptum est: *Amen, amen dico tibi; nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei* (**Joan. III, 5**). Et alibi: *Amen, amen dico vobis; si quid petieritis a Patre in nomine meo, dabit vobis* (**Joan. XVI, 23**). Abundant duo exempla; reliqua vero si quis quaesierit, inveniet.

37. Indicium quoque est libri finiti: *Fiat, fiat*. Nam in quinque libros divisum videtur esse psalterium. Primus liber hoc psalmo finitur, hoc est, quadragesimo. Et pulchre usque ad passionem Salvatoris quadragesimus psalmus est comprehensus, qui finem libro daret, quoniam passio Domini finis est quadragesimae: ut secundus liber a mysteriis renovationis inciperet, qui liber, utpote quadragesimae, perfectiora sacramenta complectitur. Nam et baptismatis praenuntiat sacramenta, cum dicit: *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum* (**Psal. XLI, 2**): et requiem sanctorum qui ad tabernaculum coeleste pervenerint: et Spiritus sancti descensionem, quando effusa est gratia spiritalis in quadam voce coelestium cataractarum: quia virtute magna Spiritus ferebatur, ut legimus in Actibus apostolorum (**Act. II, 2**): et ingressum renovati hominis ad altare: et Salvatoris ascensum: et sanctificationem propositi virginalis. Qui liber finitur in psalmo septuagesimo primo, quo regnum Christi pacificum toto orbe diffusum prophetico sermone annuntiatur, remissioque peccatorum; **883** ubi cum benedictionem Domini praemisisset, subtexit: *Et replebitur maiestate ejus omnis terra: Fiat, fiat* (**Psal. LXXI, 19**). Tertius quoque liber finitur octuagesimo octavo psalmo; et ibi habet: *Benedictus Dominus in aeternum: Fiat, fiat* (**Psal. LXXXVIII, 53**). Quartus liber finitur psalmo centesimo quinto, ubi habet: *Benedictus dominus Deus Israel a saeculo et usque in saeculum; et dicet omnis populus: Fiat, fiat* (**Psal. CV, 48**). Quintus liber usque ad finem est; ubi pro hoc verbo Propheta dicit: *Omnis spiritus laudet Dominum* (**Psal. CL, 6**).

38. Sed iterum forsitan te moveat, quomodo quinque libros asseram, cum unum Psalterium sit. Sed etiam Evangelium

unum est, et quatuor libros esse negare non possumus. Unum autem Evangelium esse, et alibi (**Lib. I in Lucam, in prooemio**), ni fallor, intimavimus; et si iterum exigitur, facile possumus edocere, cum Salvator dixerit: *Amen dico vobis, ubicumque praedicatum fuerit hoc Evangelium* (**Matth. XXVI, 13**). Et Apostolus: *Miror quod sic tam cito transferimini in aliud Evangelium, quod non est aliud; nisi aliqui sunt qui vos pervertunt* (**Galat. I, 6 et 7**). Et alibi: *Notum enim facio vobis, fratres, Evangelium* (**I Cor. XV, 1**). Nec usquam habes aliter de corpore isto quatuor librorum, nisi Evangelium significatum. Denique quia unum corpus est etiam psalmorum, Scriptura dixit: *In decachordo psalterio, cum cantico in cythara* (**Psal. XCI, 4**). Sed iterum quia quinque libri sunt, dixit alibi: *In vasis psalmorum* (**Psal. LXX, 22**).

36. Pulchre autem quinque libri et unum Psalterium; quoniam quinque sensibus homo exterior vivificatur: et rursus quinque spiritalibus sensibus ille absconditus cordis homo noster consummatur interior, qui solus ante Deum locuples Petri apostoli testimonio reperitur (**I Pet. III, 4**). *Qui habet*, inquit, *aures audiendi, audiat* (**Luc. VIII, 8**). Habes unum sensum. Et sicut sunt qui oculos habent, et non vident; ita sunt qui oculis non videntibus, plus videre creduntur. Unde et prophetae dicebantur videntes, etiam qui oculis non viderent. Bonus etiam ille odor, de quo Apostolus dixit: *Bonus odor Christi sumus Deo* (**II Cor. II, 15**). Unde et Job dicit: *Et Spiritus divinus, qui est in naribus meis* (**Job XXVII, 3**). Idem ergo odor Christi, et Spiritus sancti est Deo; quia unus odor est Trinitatis. Est et interior cibus, de quo dixit Dominus: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei qui*

in coelo est (Joan. IV, 34). Est et interior tactus, quo Christum tetigit mulier illa in Evangelio, quae per duodecim annos sanguinem profluebat, nec a medicis acceperat sanitatem; sed accepit a Christo. Fidei tactus est, quo tangitur Christus. Denique eam homines non videbant; **884** sed videbat Jesus, et se vidisse testatus est dicens: *Tetigit me aliquis; nam et ego cognovi virtutem de me exisse (Luc. VIII, 46).* Cognitio Christi, collatio sanitatis est. Ergo quoniam decem sensus homini inesse manifestum est; ideo David, qui et foris et intus canebat; foris corpore, intus corde, dicit in psalmo: *In decachordo psalterio psallam tibi (Psal. CXLIII, 9).*

40. Psalterium ergo est homo consummatus in Christo; in quo sicut arte concinentium fila chordarum; ita convenientium resonant opera canora virtutum, ut possit dicere: *Psallam tibi, Deus, in cithara sanctus Israel: gaudebunt labia mea, cum cantavero tibi; et anima mea, quam redemisti (Psal. LXX, 24 et 25).* Paulus ait de se: *Foris pugnae, intus timores (II Cor. VII, 5).* Hic et intus et foris gaudet: sed ille adhuc in certamine, iste in remissione; quia redemptionem animae suae se meruisse cognoverat. Qui psallit, in laetitia est: qui luctatur, in sollicitudine. Verum et Paulus sciebat psallere: sed adhuc se processibus reservabat, cum foret plenius comprobatus, ut psalleret; et ideo dixit: *Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente (I Cor. XIV, 15).*

41. Et quia geminum psallendi officium demonstravit, geminam quoque vocem esse Scriptura edocuit, Propheta dicente: *Voce mea ad Dominum clamavi, et vox mea ad Deum, et intendit mihi (Psal. LXXVI, 2).* Quid est mea? Potuit enim dicere: Clamavi ad Dominum. Sed quae nostra est vox; nisi ista quae melior est, quae nescit errare? Nam ex multiloquio

peccatum incurrimus, et vitare non possumus. Illa vox Prophetæ est quæ ad Deum pervenit, quæ tacente Moyse, clamavit ad Dominum: qua etiam in orationibus suis Anna clamabat, cum oris sui labia non moveret; et impetravit filium, quem ante diu non impetraverat, cum corporis voce clamasset. De hac voce dixit Dominus: *Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum, qui est in abscondito: et Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi* (**Matth. VI, 6**). Quid est reddet? Hoc est, quod deprecatus es, quod orasti. Sicut enim peccatores de manu Domini recipiunt peccata sua duplicia; ita e contrario justi recipiunt cum affectu propria postulata. Audi quomodo recipiant. Ascendit oratio tua ad Deum, et descendit ad te. Unde et in psalmo legimus: *Et oratio mea in sinum meum convertetur* (**Psal. XXXIV, 13**); ut fructum scilicet referat postulanti. *Benedictus Dominus Deus Israel*, qui tanta nobis aperuit mysteria: *a saeculo, et in saeculum*; id est, ex infinito in infinitum: *Fiat, fiat*.

IN PSALMUM XLIII ENARRATIO.

885 1. (**Vers. 1.**) Psalmi titulus est: *In finem filiis Core intellectus*. Ubi passionis Dominicæ, et baptismatis, et ingressionis ad altare sacrosanctum decursa mysteria sunt, docet sanctus propheta David quemadmodum athletam suum, cujus nomen teneatur in agone sanctorum, Christus exerceat. Sicut enim sine labore nostro, non ex operibus, sed ex fide per gratiam suam nobis peccata donavit, et ad coronæ petitionem

indulgentissimus nos et benignus admisit, nec superiora nobis fecit obesse flagitia, quibus tanto certamine judicaremur indigni (quaeritur enim etiam in iis qui lustrale certamen hoc subeunt, etiam disciplina vivendi), ita rursus ne tanta peccatorum donatione resoluti, in superiora flagitia vel desidiam revertamur, psalmus iste nos admonet multa nobis, et gravia certamina esse proposita; ut nemo nisi qui legitime certaverit, coronetur. Luctandum est igitur adversus carnis hujus illecebras, et fervorem sanguinis: luctandum est adversus nequitas spirituales. Nemo gravior domestico adversario: nemo nocentior hoste eo, cui coelestis substantiae potentia suffragatur. Cum dico nemo, divini memento sermonis, quo dixit Dominus: *Quia major ex natis mulieris Joanne Baptista nemo* (**Matth. XI, 11**). Nam qui natus est ex Virgine, ipse super omnes est. Et ideo neminem vereamus, qui Christum habemus; quoniam si Christus pro nobis, quis contra nos? Certemus ergo usque ad finem; ut evacuatis omnibus, quae adversus Jesum et Domini voluntatem in nostro ante corpore militabant, verae exercitiis virtutis intenti, soli Deo nostro et Domino serviamus. Hic enim finis, ut scriptum est: *Primitiae Christus deinde finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri; cum evacuaverit omnem Principatum et Potestatem et Virtutem ut mors novissima destruat* (**I Cor. XV, 23 et seq.**), et incipiamus Deo esse subjecti, regnum in nobis coeleste servantes, ubi erat ante colluvio peccatorum.

2. Merito ergo: *In finem filiis Core intellectus*, psalmus inscribitur; ut in eo cognoscendo non vulgaris auditus, sed intellectus spiritalis operetur. Denique Aquila *psalmum disciplinae* posuit. Et ideo tibi dicit Scriptura: *Da in*

disciplinam cor tuum; aures autem tuas praepara sermonibus intellectus (Prov. XXIII, 12). Et alibi: *Dilige sapientiam et disciplinam (Prov. I, 3).* Sapientia est quae sensus scaturit: disciplina in habitudinem quamdam naturae coalita forma virtutum, et mentis confirmata sententia scientiae disciplinis. Intelligere quoque obscurum sermonem atque dictionum prudentiam et aenigmata Proverbiorum Scriptura nos docuit (**Ibid.**), cujus auctoritate colligimus has prudentiae principales **886** esse virtutes; eo quod sapientia semper quasi mater fecunda parturiat, disciplina quasi severior magistra dstringat, intellectus quasi diligens quaesitor inveniat, et veram justitiam, iudiciumque rimetur.

3. Doceamus haec sacrae testimoniis lectionis. Sapientia dicit: *Ego quasi fons a paradiso, dixi: Rigabo meum hortum . . . et adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam (Eccli. XXIV, 41, 42 et 46).* Nam generationes suas menti hominis, bonos videlicet sensus, quasi pia mater infundit. Accipe etiam testimonia disciplinae: *Fili, ne neglexeris disciplinam Dei, nec defeceris ab eo correptus (Prov. III, 11 et 12);* quem enim diligit Deus, corripit. Severa quidem in corripiendo, sed dulcis in corrigendo est disciplina; ne flitemus et vagemur errantes, sed recipiamur a Christo. Disciplina enim non examinata vagatur, ut scriptum est. Sed pro conservatione hic posuit disciplinam. Tamen sicut sapientia, ita et disciplina, et perfecta et imperfecta eodem nomine nuncupatur: sed ubi sine adiectione, vel disciplina vel sapientia nuncupantur, definitionem perfectionis accipiunt. Inexaminata ergo fluitat disciplina, sed examinata non fluitat. De intellectu quoque eadem Scriptura definit, quia *intellectus bonus est omnibus qui eum faciunt (Psal. CX, 10):* intellectus

autem cum in se et sapientiae gratiam habeat, et ordinem disciplinae; utique docemur quod et sapientia et disciplina bonae sint eis, qui earum instituta suis ministeriis exsequuntur. Diximus de titulo, psalmum adoriamur.

4. (Vers. 2.) *Deus auribus nostris audivimus*; sic Symmachus: Theodotion, *in auribus nostris* dixit; sicut et Septuaginta viri. Quid est quod ait, *auribus nostris*? Quod si non satis esset, *audivimus*, certe si hoc placuerat: *Auribus audivimus*, plenum erat. Cum ergo additum est, *nostris*, quid sibi hoc vult; nisi ut intelligas illa esse nostra, quae mentis sunt; et ea esse meliora, quam quae istius corporis? Et ideo quasi de alio dicit hic ipse Propheta: *Non timebo quid faciat mihi caro* (Psal. LV, 5). Et alibi: *Voce mea ad Dominum clamavi, et vox mea ad Deum, et respexit me* (Psal. LXXVI, 2). Illa vox mea, quae auditur a Christo, non quae resultat in publico. Non vult igitur suum esse, quod corruptibile atque terrenum est, qui ad imaginem Dei et similitudinem meminit se creatum. Denique Scriptura nos edocet, prius ad imaginem Dei hominem esse formatum (Gen. I, 27), postea de luto factum (Gen. II, 7). Quasi superior ergo (superior enim qui antiquior) et gubernator et rector hujus corporis animae vigor dicit: *Auribus nostris audivimus*. Quis iste est, nisi cui dicitur: *Qui habet aures audiendi, audiat* (Luc. VIII, 8)? Sunt enim 887 qui aures habent, et audire mysteria non possunt, de quibus dicit Jesus in revelatione Joannis: *Foras canes et veneficos et impudicos* (Apoc. XXII, 15); quibus flagitiorum cupiditas, et aerugo pecuniae aurem obstruit audiendi. Consideremus igitur quae audisse se dicant, vel a quibus audivisse commemorent.

5. *Et patres, inquit, nostri annuntiaverunt nobis.* Qui sunt isti patres nostri? Titulus habet quia psalmus filiis Core scriptus sit; ut ab ipsis canatur, qui psallendi munus receperant, et in huiusmodi officium fuerant deputati. Core autem et Dathan et Abiron cum aliis qui adversum Moysen et Aaron insurrexerant studio contumaci, terrae hiatu in deserto vorati sunt et necati. Quibus mortuis, qui alii patres eorum filiis mirabilia opera Domini annuntiare potuerunt? In malevolam enim animam non ingreditur sapientia. Si sui ergo patres non annuntiaverunt filiis, alieni multo minus, qui declinarunt sobolem perfidorum. Qui sunt itaque isti patres? Vide ne illi, de quibus dictum est: *Interroga patrem tuum, ipse tibi dicet (Deut. XXXII, 7).* Interroga quando legis Paulum: vel si non legis, et movet te aliquid, in ipso require. Ipse est enim bonus pater, qui potest docere et formare in nobis Dominum Jesum; sicut ipse testatus est dicens: *Filioli mei, quos ego parturio; donec formetur Christus in vobis (Galat. IV, 19).* Ostendit tibi hos patres Evangelista Joannes, qui ait: *Dico vobis, patres, qui cognovistis eum qui est ab initio (I Joan. II, 13).* Isti sunt patres, quorum senectus vita immaculata est. Ideo in conventu seniorum appone digitum ori tuo; ut audias quod tibi prosit, et vitae aeternae sacramenta cognoscas: ne interstrepas insolens tiro doctoribus; et qui adhuc discere debeas, dicere praesumas. Quid igitur isti patres annuntiaverint Core filiis audiamus.

6. *Opus, inquit quod operatus es in diebus antiquis.* Qui sint isti dies in quibus Deus magna et mirabilia operatus sit, requiramus. Et docet nos Scriptura esse aliquos praeclaros dies in quibus refulserint facta divina; cum lectum sit, quia *sol in tenebras convertetur, et luna in sanguinem, priusquam*

veniat dies Domini magnus et illustris. Et erit, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit (Joel II, 31 et 32). In ipso enim die Christus hominibus resurrexit, et ideo specialiter de ipso dictum est: *Hic est dies quem fecit Dominus: exsultemus et laetemur in eo (Psal. CXVII, 24).* Cum igitur omnes dies Deus fecerit, huic tamen diei prae caeteris divini operis praerogativa delata est, quo peccatum omne sublatum est. Dies autem alii peccatorum sunt. Hic ergo est dies quem illuminavit sol ille justitiae. Nam et ipsa ortus suos et occasus habere consuevit. Unde et scriptum est: *Orietur in diebus ejus justitia (Psal. LXXI, 7).* Sunt ergo dies Christi quibus orta justitia est: sunt dies Christi quibus orta est pacis abundantia: sunt dies Christi quibus orta sapientia est. Audi quomodo exoriatur sapientia: *Si quis videtur sapiens esse inter vos in hoc saeculo, stultus fiat, ut sit sapiens (I Cor. III, 18).* Et ideo dicit Sapientia, quae stulta istius mundi elegit: *Dominus creavit me principium viarum suarum in opera sua (Prov. VIII, 22).* Sicut enim in diebus Oziae regis, et in diebus Nabuchodonosor exorta perfidia est, dominata captivitas; sic in diebus Domini Jesu exorta est fides, quae splendorem suae claritatis et luminis toto orbe diffundit. Qui enim meliores **888** dies, quam quibus refulsit nobis visio Dei; sicut dixit Jacob? Sic enim scriptum est: *Vidi Deum facie ad faciem; et salva facta est anima mea. Et continuo exortus est ei sol (Gen. XXXII, 30 et 31).* Quis iste sol, nisi qui dies fecit fulgere justitiae, quibus in terra natus est Christus ex Virgine? In specie vidit Jacob, et Deum vidisse se dixit: in veritate viderunt Judaei, et non crediderunt. Ideo illis breviati sunt dies, nobis illuminati; quoniam illis deficiebat dies, nobis appropinquabat. Unde Judaicam sanctus David refugiens caecitatem ait: *Ne deducas me in dimidium dierum*

meorum (**Psal. CI, 25**). Sic enim dies Domini magnus et illustris est, utique non prolixitate temporis, sed justitiae vel gratiae claritate. Ergo sunt dimidii dies, quibus breviantur dies impietatis caligine, et squalore perfidiae, quibus *occidit sol super prophetas* (**Mich. III, 6**), sicut scriptum est. Namque ut justis oritur sol justitiae; sic occidit infidelibus.

7. Sed occurrit illud quia dicit Dominus: *Propter electos breviabuntur dies* (**Matth. XXIV, 22**). Et videtur contrarium, nisi diligenter advertas, et superiora repetas; dicit enim Dominus: *Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic Christus, aut ecce illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi, et pseudoprophetae, et dabunt signa magna et prodigia; ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi* (**Ibid., 23 et 24**). Et ideo ne decipiantur electi, admonet Dominus quid sequendum sit; ut non falsorum prophetarum sermone capiamur, neque nos eorum aliqua prodigiosa facta decipiant: sed tunc credamus Christum esse venturum, cum dies pleni justitiae coeperint refulgere. Christus enim pleno majestatis suae lumine revelabitur; et sicut fulgur exit ab oriente, et toto lumen suum usque in Occidentem orbe diffundit: sic et Filius hominis cum suis angelis veniens illuminabit hunc mundum; ut credat omnis homo, et salva fiat omnis caro. Non ergo credamus Antichristo, de quo dicent falsi prophetae: Hic est Christus; dies enim perfidiae, erunt Antichristi dies. Non credamus iis qui dicent: Christus in deserto, Christus in penetralibus; jam enim omnia plena sunt Christi, ubi appropinquare coeperit Christus. Sed cum viderimus facta quae Christus in Evangelio suo ante praedixit, tunc credamus ejus adventum; ne dum verum quaerimus lumen, infidelitatis tenebras incidamus.

8. Cavenda ergo signa perfidiae, quibus breviantur dies atque minuuntur. Sol enim obscurabitur, stellae cadent, hoc est, justī Dei; sunt enim qui fulgeant sicut stellae in coelo. Cum haec videris, crede adhuc tardare Christum; ubi enim Christus, ibi fides clarior: ubi Antichristus, ibi dies dimidii; de quibus utique non quereretur David propheta, si ad temporis brevitatem videretur esse referendum; cum ipse alibi dixerit: *Heu me, quia incolatus meus prolongatus est* (**Psal. CXIX, 5**)! Quomodo enim aut illum dilatum incolatum coelestem, aut hunc terrenum comperendinatum doleret, qui ante poposcerat, ne in dimidium dierum suorum deduceretur; cum dierum brevitās celerandi cursus istius compendium videretur afferre? Unde colligitur et illud quod ait: *Honora patrem et matrem, ut longaevus sis super terram* (**Exod. XX, 12**); quomodo intelligere debeamus. Multi enim qui honorant, cito saepe rapiuntur, ut immatura aetate **889** moriantur: multi etiam qui minus deferunt parentibus suis, longaevae fruuntur stipendiis senectutis; et nisi longaevitatem illam vitae accipiamus aeternae, invenitur Scriptura destitui subsidio veritatis. Unde Graecus expressius dixit: *Ut sis multorum dierum*; hoc est, πολυήμερος. Quicumque enim cultus pios sedulo servat officio, a tenebris noctis alienus, in dierum luce versatur. Et ideo qui legit Deuteronomium: *Leget, inquit, illud omnibus diebus vitae suae* (**Deut. XVII, 19**); non utique noctibus, sed diebus; quia dies fulget legenti mysteria veritatis, et divinae pietatis oracula. Consideremus sequentia.

9. (**Vers. 3.**) *Manus tua gentes disperdidit, et plantasti eos: afflixisti populos, et expulisti eos.* Scimus quidem quod multas gentes eradicaverit Dominus et everterit; ut

possessionem sibi Judaeorum populus inveniret, quarum gentium terras Abrahae semini daturum se Dominus declaravit: sed cum psalmus iste Evangelium Domini, et tempora adventus ejus annuntiet, non mihi videtur quae superius a Judaeis gesta sunt, recensere; sed quae futura, signare: quemadmodum crediturus esset populus nationum. Confirmat igitur fidem Ecclesiae, antequam nuntiet, et victorias pietatis ejus enumerat: quae non in brachio, neque in gladio suo feras expulit gentes, et non certamine bellico turmas fugavit hostiles; sed mansuetudine ac fide terras inimicorum sine ullo cruore possedit; fides enim sola pugnavit. Et ideo triumphos meruit, quos non revocaret perfidia, sed augeret; quia persecutionibus suis non vincitur Ecclesia Domini, sed probatur. Quae sunt igitur istae gentes quas vicerit Ecclesia, cognoscamus. Vetera dico vocabula, sed mysteria nova. Chananaei sunt, Chettaei, et Amorrhaei, Pherezaei, vel Cerethaei, quorum infra vocabula digeremus. Haec autem populorum sunt nomina; sed et passionum infirmitates, et humanorum incentiva et opprobria peccatorum. Quod primum est igitur, homo in Christo ipse se domuit, et ipse se vicit; ut sibi viveret. Sibi enim vivit, qui Deo vivit; ut vitam Christi vivat aeternam. Non ergo pugnavit militaribus armis, et ferreis telis populus Ecclesiae; sicut pugnavit populus Judaeorum. Ille in figura pugnavit, nos pugnamus in spiritu: ille adversum alienigenas pugnavit, nos ipsi bellum habemus in nobis; et ideo prius nobis vincendae sunt proprii corporis passiones.

10. Audi pugnatem apostolum Paulum adversus gentem Chananaeorum: *Video, inquit, legem carnis meae repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege*

peccati (**Rom. VII, 23**). Nunc se erigit caro nostra, nunc dejicit. Erigit menti, dejicit potestati: et ubi se urgeri viderit, constantiam deserit, et ad subjectionem parata ducitur in legem peccati; ut fidem deserat, perfidiae succumbat; et Chettaeae infirmitatis in ditione destituta **890** vero, cedat mendacio, serviat crimini, acquiescat errori; et tamquam Amorrhaeus loquatur amara pro dulcibus. Fides enim dulcis, amara perfidia est. Unde praeclare Petrus quid fides esset, expressit dicens: *Domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes, et nos credimus* (**Joan. VI, 69 et 70**); quomodo igitur jubes ut discedamus a te? Captus enim coelestium suavitate verborum, discedere nolebat a Christo. Qui autem negat Christum, ipse se separat vel separatur a Christo. Sed neque versuta Amorrhaeorum disputatio, quae per philosophiam nonnullos a veritate transducit: neque Jebusaeorum turpis abjectio, quae se subjicit atque substernit cursum currentibus saecularem, qui non potest esse perpetuus; sed in portis deficit mortis, de quibus exaltatum David propheta se gaudet (**Psal. IX, 15**): neque Cinaeus, qui per suam pecuniam possidetur; sicut insatiabili avarus affectu: neque Cenezeus, qui putat in divitiis possessionem esse perpetuam, et vanam spem constituit in caducis, atque inani opinione se jactat: neque Raphaim, qui profitetur aliis se ferre medicinam, cum vulnera sua curare non possit; et ideo si quis ad hujusmodi medicum confugerit, necesse est prius patrimonium suum omne consumat, quam profectum sanitatis accipiat; sicut illa mulier in Evangelio (**Luc. VIII, 43 et 44**) quae per duodecim annos fluentem sanguinem corporalium voluptatum statuere non potuit, nisi posteaquam confugit ad Christum. Intellexit enim quod nemo perfectus medicus; nisi qui descendisset e coelo, de quo cognoverat

dictum: *Misit verbum suum, et sanavit eos* (**Psal. CVI, 20**); et advertit de ipso dictum: *Ecce dedi verba mea in os tuum, et constitui te hodie super gentes et regna, eradicare, et destruere, et perdere, et aedificare, et plantare* (**Jerem. I, 9 et 10**). Nam licet frequenter Deus locutus sit in prophetis; in quo tamen expressius, quam in suo locutus est Filio, qui virtutem omnem exprimens Patris ait: *Mea doctrina non est mea, sed ejus qui me misit* (**Joan. VII, 16**)? Non ergo Hieremias, qui tempore captivitatis suscepit exsilium; sed Dominus Jesus suis verbis eradicavit ex intimis pectoribus vitia gentilium, perfidiam nationum, et versutarum cogitationum prava commenta destruxit, atque omnia vestigia iniquitatis abolevit. Deinde infudit postea fidem, et continentiae disciplinam; ne tamquam in vase corrupto confusione vitiorum coacescerent sacramenta virtutum.

11. Unde pulchre tibi Apostolus dicit: *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen* (**Rom. V, 1**). Quid est Moyses, nisi Lex; quoniam ipse interpret est Legis: finis autem Legis Christus Jesus? Regnavit ergo peccatum in hoc mundo, et in peccato mors saeva, atque intolerabilis quaedam poena peccati. Docuit quidem nos Moyses levare ad Dominum manus, pii cultus instituens disciplinam. Docuit quemadmodum Amalech versutiloquus vinceretur; ut mores nostros et opera **891** levaremus ad Christum, sic destrui posse perfidiam: sin vero dejiceremus animam, inclinaremus affectum, et a continentiae studio averteremus ingenium, ut persuasio nos vana superaret; nullum remedium futurum, nisi Jesus depressa jam brachia Moysi, tamquam infirmitatem Legis attolleret, et sua misericordia sustineret. Sed infirmum adhuc fuisset Legis auxilium; nisi ipse Jesus venisset in terras,

qui in se nostras susciperet infirmitates, quem solum nostra peccata gravare non possent, nec inclinare manus ejus: qui se inclinavit usque ad mortem, mortem autem crucis, in qua expandens manus suas, totum orbem qui erat periturus, erexit: levavit jacentes, atque ad se omnium gentium fidem traxit, dicens homini: *Hodie mecum eris in paradiso* (**Luc. XXIII, 43**). Hoc est ergo disperdere atque plantare; ut vitiosa eradicentur, meliora plantentur in pectoribus singulorum. De quo praeclare Moyses in Exodi cantico ait: *Inducens plantato eos in montem haereditatis tuae, in praeparatum habitaculum tuum* (**Exod. XV, 17**); petens ut induceret Dominus populum suum in illa praecelsae virtutis sapientiaeque plantaria, ibique plantaretur in opera sua, et institueretur praeceptorum coelestium disciplinis, atque in eo praepararet sibi suae sanctificationis habitaculum: quod utique non haereditario jure, nec nostrorum contemplatione meritorum; sed pro sua gratia Dominus conferre dignatur. Quomodo enim, ubi remanere non potuimus, eo redire possemus; nisi privilegio fulti redemptionis aeternae?

12. (**Vers. 4.**) Et ideo pulchre dixit Propheta: *Quoniam non in gladio suo possederunt terram, et brachium suum non liberavit eos: sed dextera tua, et brachium tuum, et illuminatio vultus tui; quoniam complacuit tibi in illis*. Quae igitur terra est, quae non brachio capiatur, non gladio possideatur; nisi terra repromissionis, de qua hic ipse dixit Propheta: *Credo videre bona Domini in terra viventium* (**Psal. XXVI, 13**)? Non immerito igitur ejus tam praeclara possessio est, in qua non saeculi adversa dominantur, sed Domini bona aeterna fructificant. Ideoque non gladio acquiritur, sed mansuetudine possidetur, sicut Dominus Jesus testificatus est dicens: *Beati*

mites; ipsi enim possidebunt terram (Matth. V, 4). Nemo ergo impacificus, nemo arrogans aut superbus; sed mansuetus et humilis corde: qui nihil sibi arroget; sed totum ad gratiam referat: non in sua fortitudine gloriatur, sed dextera Dei credat se esse protectum dicens: *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me (Psal. CXVII, 16).* Gladio quoque Dei memoret se esse servatum, illuminatum quoque Dei vultu omnipotentis in quibus omnibus Christus est protector, dextera, defensor, et gladius. Unde et Simeon dixit ad Mariam: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius (Luc. II, 35).* Gladius enim Dei verbum est, quod acutius omni gladio usque ad divisiones animae cogitationesque pertransit; ut nulla cognitionem ejus occulta praetereant. Vultus quoque paterni splendor est Christus; et ideo dicit: *Qui me videt, videt et Patrem (Joan. XIV, 9);* quasi splendor gloriae ejus, et imago substantiae. Ad ipsum ergo omnia jure referenda sunt. Ipsi Moyses, ipsi Aaron, ipsi **892** etiam Patres sacrabant universa quae gesserant; ut de hostibus triumpharent. Neque enim in sua confidentia dixit Jesus Nave: *Stet sol contra Gabaon (Josue X, 12);* sed quia praesumebat in Christo, quem ducem militiae coelestis agnovit, et suppliciter adoravit: et ideo gentes feras eradicare promeruit, et populum Patrum in terram repromissionis inducere; quia nihil suis operibus deputabat, credens indigna esse opera hominum tanta gloriae remuneratione coelestis: quam Dominus ex sua magis misericordia, quam pro nostrorum contemplatione factorum statuit in se credentibus conferendam. Unde et Abraham impigre Deo credidit; ut apud eum justificationis gratiam reperiret, quam mercedem sui operis collocaret; uberiora enim dona sunt largientis, quam merces operantis. Propterea et illi qui aequalitatem mercedis

inviderat, respondit Dominus: *Si ego bonus; oculus tuus quare nequam* (**Matth. XX, 15**)? Patres ergo nostri, ut pote proximi et haeredes patriarcharum, plantati in terra repromissionis, non suis hoc meritis vindicabant. Ideo nec Moyses eos induxit, ne Legis hoc existimetur esse, sed gratiae; Lex enim merita examinat, gratia fidem spectat. Unde praeclare Apostolus fidem patrum secutus ait: *Sed neque qui plantat, est quicquam, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus* (**I Cor. III, 7**). Non enim Jesus Nave qui induxit, neque qui plantavit eos; sed Deus qui incrementum populo dedit, habet gloriae principatum.

13. Nec te moveat quia superius dixit: *Manus tua gentes disperdidit, et plantasti eos* (**Psal. XLIII, 3**). Hinc enim colligis quia non omnis qui plantat, aut qui rigat, incrementum dat: sed qui incrementum potest dare, potest ipse plantare; sicut gentes plantasse dicitur Dominus. Ipse enim plantavit, qui plantationi donavit effectum; in iis tamen qui per fidem Christi Domino placere meruerunt, cui soli a Patre dicitur Deo: *Filius meus tu es: in te complacui* (**Marc. I, 11**). Qui ergo participes Christi sunt, ab eo placendi gratiam consequuntur. Et pulchre ait: *Complacuit tibi in illis*; ut distantia videatur jure servata. Recte enim Deus in Filio complacet; quia aequalis est Patri, nec in ullo decolor invenitur, quia complacet divinae jure naturae, et unitate substantiae. Et recte complacet in Filio Pater; quia Pater honorificatur in Filio, sicut in Patre Filius. In nobis autem Deo complacuit; quia nobis ipse donavit, ut ei placere possimus. Pie autem et hoc homini specialiter donatum, non arrogantius usurpatum Scriptura nos docuit. Decet enim ut in iis complaceat Deo, quos ad similitudinem suam fecit, et quos

per imaginem suam voluit praerogativam gratiae habere coelestis. In imagine ergo sua Deus complacet: in iis autem qui secundum imaginem ipsius sunt, complacet Deo. In his autem suum munus, et suum donum; quod tunc revelabitur, cum perfectum illud advenerit; quia *cum apparuerit quid simus, similes ei erimus* ut scriptum est (**I Joan. III, 2**).

14. (**Vers. 5.**) Ergo qui non in brachio suo, hoc est, in sua operatione praesumit, sed in Dei gratia; credens quod non facta sua unumquemque justificant, sed fides prompta, dicit Domino: *Tu es ipse Rex meus, et Deus meus, qui mandas salutes Jacob.* **893** Non perfunctorius sermo est, ut dicas: *Tu es ipse Rex meus.* Non quicumque hoc dicit, sed in quo Dei regnum est: in quo autem regnat Deus, utique in eo peccata non regnant; non enim Deo regnum est commune cum crimine. Quis autem dicit Deum suum, nisi qui ipsi exhibet plenum reverentiae et pietatis affectum? Justo enim dicitur: *Ego sum Deus tuus.* Denique et Thomas ubi tetigit manu propria latus Christi, et evidentia indicia indubitatae resurrectionis invenit, respondit: *Dominus meus, et Deus meus* (**Joan. XX, 28**). Dominus, quia redemit servulos suos: Deus, quia non solum resurrexit, sed etiam ipse se suscitavit. Mandavit autem salutes Jacob; quia in singulis oraculis salus est: in singulis quoque salus est mansionibus: salus in ministeriis angelorum, qui ad protectionem hominum deputantur. Ex mandato ergo Dei salus homini, non ex sua operatione confertur. Deus enim maluit ut salus homini fide potius, quam operibus quaereretur; ne quis gloriaretur in suis factis, et peccatum incurreret. Qui autem gloriatur in Domino, fructum pietatis acquirit, et jactantiae crimen evadit.

15. (Vers. 6.) Hic igitur est qui potest dicere: *In te inimicos nostros ventilabimus cornu*. Quid est ventilare cornu? Dedit Dominus cornua pluribus animantibus, ut possint se a ferarum incursione defendere. Ideoque et bos leoni frequenter resistit, ursum proterit; cervus quoque, quamvis sit pavidus, tamen et ipse cornibus se tuetur: aries quoque arietat lupum. Ergo ea quae cornua habent animalia, ventilare dicuntur. Sed homo cornua non habet. Quomodo ergo ventilat? Unde? Vide Scriptura quid dicat: *In te, inquit, inimicos nostros ventilabimus cornu*. Cornu nostrum es tu, Domine Jesu; et ideo sicut non in brachio nostro praesumimus, ita nec in cornibus nostris ventilandi habemus praesidium, sed in Christo. Habet enim fides cornua sua, quae mutuatur a Christo. Siquidem non otiose in benedictionibus Moysi legimus: *Qui visus est in rubo, veniat super caput Joseph, et super verticem ejus, glorificatus inter fratres suos primogenitus: tauri decus species ipsius, cornua unicorni cornua ipsius: in ipsis gentes ventilabit simul usque ad extremum terrae. Haec decem millia Ephraem, et haec millia Manasse* (Deut. XXXIII, 16 et 17). Quis est in rubo visus Moysi, nisi primogenitus Dei Filius, qui ait: *Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob* (Exod. III, 6). Ideo se demonstravit humanis aspectibus; quia venturus erat ut ab omnibus videretur. Ideo rubus urebatur, et non exurebatur; quia terram istam quae nobis spinas germinabat et sentes, disponebat urere per continentiae disciplinam, quam consumere per mortis aerumnam. Unde dicit Propheta: *Ure renes meos, et cor meum* (Psal. XXV, 2). Revelavit ergo futurum quoddam corporei splendoris indicium, quo per resurrectionem caro ista fulgeret. Quid enim significabat ignis innoxius, nisi lumina

resurgentium? Unde praesumpsit Apostolus dicere, quia *sicut stella a stella differt in claritate, ita et resurrectio mortuorum* (**I Cor. XV, 41 et 42**). Hic ergo, inquit, veniat super caput **894** tribus Joseph; ut exaltet caput populi sui: veniat etiam super verticem; ut verticem capilli perambulet, amputaturus superflua delictorum, sanctificaturus ornamenta virtutum.

16. Hic est glorificatus inter fratres suos; sicut ipse dicit: *Narrabo nomen tuum fratribus meis* (**Psal. XXI, 23**). Quae major est gloria, quam pectoribus nationum cognitionem divinitatis infundere? Quem in visione vidit Joseph, quod manipulum ejus adorarent fratrum manipuli, adoraret eum sol et luna cum stellis. Manipulus ille in figura carnis accipitur; omnis enim caro fenum. Fenum hoc nostrum suscepit; ut suum triticum germinaret, et fructum resurrectionis afferret. Quaeris testimonium? Audi de se dicentem: *Nisi granum tritici cadens in terram moriatur, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum afferet* (**Joan. XII, 21**). Denique ut scias quia de Dei Filio dicit Moyses, ait: *Glorificatus inter fratres suos primogenitus* (**Deut. XXXIII, 17**). Utique non Joseph erat primogenitus inter filios Jacob, sed Ruben; nam Joseph post plurimos erat. Sed primogenitus dicitur, qui venturus erat, ut nationum populos congregaret.

17. Unde pulchre ait Scriptura: *Tauri decus ejus* (**Ibid.**). Sicut enim taurus ducit armentum; ita Christus plebem gentium duxit ad Ecclesiam, induxit ad pascua; ut posset dicere: *In loco pascuae ibi me collocavit: super aquam refectionis constituit me* (**Psal. XXII, 2 et 3**). Hujus tauri decorem pro captu nostrae fragilitatis armenta secuta sunt praecedentem; ut

vitam adipiscerentur aeternam. Mugivit hic taurus, et mors refugit. Leo rugit, et quis non timet? Vere maxima taurus victima; ut ab adversariis assumamus testimonia (**Virg. lib. II Georg.**). Quae major enim victima, quam quae mundi totius peccatum suo cruore mundavit? Audi quia ipsum taurum dicit etiam sanctus propheta Jacob; cum revelaret Domini passionem, quem Judaei postea persecuti sunt. *In furore, inquit, suo subnervaverunt taurum* (**Gen. XLIX, 6**). Et ut aperiret quia de Judaeis dicebat, addidit: *Dividam eos in Jacob, et dispergam illos in Israel* (**Ibid., 7**). Hic est homo qui luctatus est cum Jacob, et femur ejus tetigit, quo tactu Patriarchae nervus obstupuit: significans ex ejus successione secundum carnem se esse venturum, qui subnervandus esset a populo Judaeorum in sui corporis passione. Quod non intelligentes mysterium, statuerunt ne nervum manducarent filii Israel. Et ideo sacri sanguinis se redemptione fraudarunt, salutiferae quoque passionis se beneficiis abdicarunt, ne vitam mereantur aeternam; quia scriptum est: *Nisi manducaveritis carnem filii Hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis in vobis ipsis vitam. Qui autem manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habebit vitam aeternam* (**Joan. VI, 54 et 55**). Accipe aliud. Quid est nervus, nisi quo corpus omne constringitur? Corpus Christi Ecclesia est, quae vinculo stringitur charitatis. Quid aliud in Christo Judaei, nisi charitatis vinculum omne solverunt? Merito Petrus sacerdos eligitur; qui spiritu charitatis divinae triplici se ligavit.

17. Accipe adhuc quia ipsum significavit Moyses. **895** Adjecit: *Cornua unicornui, cornua ipsius: in ipsis gentes ventilabit* (**Deut. XXXIII, 17**). Sed noli timere

quia ventilat; dixit enim: *Percutiam et sanabo* (**Deut. XXXII, 39**). Bona cornua, quibus inclusit orbem terrarum: bona cornua, quibus leonem illum nostrum adversarium ventilavit: bona cornua, quibus fecit ut cornua adversarii timere nequeamus; quia et satanas habet cornua sua, sicut testificatus est Daniel dicens: *Videbam et cornu illud, quod faciebat pugnam cum sanctis: et invalescebat eis, donec venit Antiquus dierum* (**Dan. VII, 21 et 22**). Hic est Antiquus dierum. Quis autem unicornuus, nisi unigenitus Dei Filius, et unicum Dei Verbum, quod erat in principio apud Patrem? Quod Verbum suis cornibus gentium populos mortificavit, et vivificavit; ut fierent in decem millia Ephraem usque ad terminos terrae, et usque in millia Manassen: eo quod crediturus esset in eum populus nationum, qui totum repletet orbem terrarum, crediturus esset postea etiam populus Judaeorum, ex oblivione conversus ad gratiam. Oblitus est enim salutem suam, qui tam sero converteretur ad Christum. Ideo Saul in millibus, David in decem millibus; quia durus in paucis, mansuetus in pluribus.

18. Neque tamen abnuo, si quis quasi ad Joseph dictum putat: *Primogenitus tauri decus ejus* (**Deut. XXXIII, 17**); et sic distinguendum putat, quia dedit et sanctis suis cornua: *Exaltavit enim cornu populi sui* (**Psal. CXLVIII, 14**). Et Anna mater prophetae Samuel dicit: *Exsultavit cor meum in Domino: et exaltatum est cornu meum in Deo meo* (**I Reg. II, 1**). Habuit utique et Joseph in Domino cornua spiritalia. Accipiat utique Joseph, dummodo in ipso figura sit Christi, cui dicitur: *Joseph filius meus amplificatus, filius meus junior, ad me revertere* (**Gen. XLIX, 22**). Neque enim Joseph ad Jacob revertitur; sed Christus a mortuis resuscitatus

ad Patrem Deum revertitur; ut scriptum est: *A summo coelo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus* (**Psal. XVIII, 7**). Esto tamen, ut de Joseph accipiatur *Revertere ad me*; quia populus revertitur in terram Chananaeorum, in quibus ante habitaverant patriarchae. Unde dicit Isaac ad Jacob: *Non accipies uxorem a filiabus Chananaeorum* (**Gen. XXVIII, 1**); et mittit eum in Mesopotamiam, ut ibi sibi conjugem reperiret. Numquid ei insidiati sunt domini sagittarum? Numquid ipse propter benedictionem uteri materni in toto orbe benedictus est, et non Dominus Jesus, quem Virgo generavit? Et ideo non solum supra homines, sed etiam supra angelos et archangelos, et supra omnem sublimitatem coelestium benedictus est potestatum; sicut Scriptura testatur dicens: *Benedictus qui venit in nomine Domini: Deus Dominus, et illuxit nobis* (**Psal. CXVII, 26 et 27**): Dominus enim Deus ipse est Rex regum, et Dominus dominantium in his quae habentur in coelis. Propter haec cornua Domini Jesu, et David in voce tubae corneae canens (**Psal. XCVII, 6**), auditus a Christo est: et Moyses docuit (**Num. X, 10**) sacrificiorum ritus tubae sonitu esse celebrandos; sicut et scriptum est: *Canite in initio mensis tuba* (**Psal. LXXX, 4**). Cui hoc, nisi nobis scriptum est? Menses enim ab initio lunae veteres observare consueverant. Luna autem Ecclesia est, quae spiritalibus et Evangelicis praedicationibus **896** in abundantia pacis, ut Propheta dixit (**Psal. LXXI, 7**), extollitur. In Christo ergo cornu ventilabimus inimicos nostros.

19. *Et in nomine ejus spernemus insurgentes in nos.* Quid est nomen nisi quo proprie unusquisque significatur, quod ei non sit commune cum caeteris? Homo enim commune vocabulum

est; nisi addas qui vocetur, non potest declarari. Nomen ergo proprietas uniuscujusque est, quo possit intelligi. Unde arbitror quod et Moyses volens proprium Dei, et aliquid de eo speciale cognoscere, quod non esset commune cum coelestibus potestatibus, interrogavit: *Quod est nomen tuum* (**Exod. III, 13**)? Denique cognoscens mentem ejus Deus, non respondit nomen, sed negotium; hoc est, rem expressit, non appellationem, dicens: *Ego sum qui sum* (**Ibid., 14**); quia nihil tam proprium Dei, quam semper esse. Quia ergo negant Christum coaeternum Patri, videant quia Deum negant, cujus est semper esse, nec aliquando non fuisse. Hac ergo cognitione proprietatis divinae Moyses insurgentes in se volebat spernere: vel, ut Aquila, aut Symmachus dixerunt, calcare resistentes sibi tamquam serpentes et scorpiones: quos etiam Dominus dicit in Evangelio (**Luc. X, 19**) esse spiritalibus vestigiis proterendos; ut viam nostram impedire non possint, quae ducit ad secreta paradisi. Habemus ergo in nobis studium divinae cognitionis: habemus Dei Verbum, quod est nomen Patris. Haec vere proprietas Dei, quia Pater Christi est: et ideo in nomine Patris venit, qui venit ut Patris faceret voluntatem. Et ideo ait: *In nomine Patris veni, et non me suscepistis: si alius venerit in nomine suo, illum suscipietis* (**Joan. V, 4**); significans Judaeos in Antichristum credituros, qui in Christum credere noluerunt. Ergo qui in Christum credit, non in arcu suo, nec in gladio suo sperat; sed in nomine ejus spem victoriae locat.

20. (**Vers. 7.**) Et ideo ait: *Non enim in arcu meo sperabo: et gladius meus non salvabit me.* Sed si in arcu sperandum est, in Dei certe arcu sperandum est quem posuit in nube; ut a diluvio genus humanum timere desineret. Isto arcu nos

protegit, quo arcu et jaculatur sagittas, quibus percutiat inimicos et adversarios nostros.

21. (Vers. 8, 9.) Unde et ait: *Liberasti enim nos ex affligentibus nos: et eos qui oderunt nos, confundisti. In Deo laudabimur tota die: et in nomine tuo confitebimur in saecula.* Audi quomodo nos liberet; quia sagittis quas jaculatur e coelo, terrae nostrae interiora penetrantur; ut motus omnis terrenus intereat et quiescat, sicut in posterioribus ait: *De coelo jaculatus es iudicium: terra tremuit, et quievit* (Psal. LXXV, 9). Sic igitur liberamur, dum confunduntur inimicae et adversariae potestates; vel sapientia carnis istius retusa coelestibus imperatis, in suis criminibus erubescit, et flagitiorum suorum pudore confunditur: adulter in libidinis suae flammis, et vesani amoris incendio: avarus in immodicae cupiditatis ardore, qui aliena rapiendo, quo plura invaserit, eo maiora desiderat: ebriosus in temulentia, facinorosus in scelere, qui et hic confunduntur **897** gravissime: sed multo amplius confundentur; cum viderint sanctos Domini resurgentes et Evangelicum illud impleri, quod ait Dominus: *Multi dormientium in terrae monumentis resurgent: isti in vitam aeternam, et hi in opprobrium et perpetuam confusionem* (Joan. V, 28 et 29).

22. Cum coeperint ergo illi resuscitari in confusionem perpetuam, sanctus Domini dicit: *In Deo laudabimur tota die: et in nomine tuo confitebimur in saecula.* Opulentus in divitiis laudatur, luxuriosus in conviviis, scortator in nocte, potens in hac vita quae habet noctes: sanctus autem non in hac vita, sed in Deo laudabitur; qui Domino per omnia placere gestivit, qui potest dicere: *Fortitudo et laudatio mea Dominus* (Psal.

CXVII, 14). Laudabitur tota die; quia honeste egit, et opera sua non abscondit et crimina, sed regi patefecit aeterno, in die ambulans, non in tenebris et occultis. Unde et Apostolus: *Sicut in die honeste ambulemus (Rom. XIII, 13)*; hoc est, non in ganeis atque gurgustiis, non in cubilibus et impudicitiis, in quibus flagitiosus se putat parietibus esse tectum, ut possit Dei scientiam praeterire; cum invelata apud Deum universorum flagitia sint, et occulta divinae cognitioni peccata hominum esse non possint. Ergo sanctus laudabitur in futurum; quia non quaesivit praesentium laudem, sed gratiam futurorum.

23. Vide tamen distantiam. Hic dum est, in Domino gloriatur: illic in Domino laudabitur, et pro brevi tempore mercedem aeternitatis accipiet. Aquila tamen posuit: *In Domino gloriabimur tota die*. Symmachus ait: *Deo hymnum dicemus per omnem diem*. Concordat omnium sensus, ut non desinamus circa Dei laudes, sive hymnum dicendo, sive divinam per omnia momenta gloriam concinendo. Qui enim hymnum dicit, puro corde et spiritaliter dicit, et omne genus passionis excludit humanae; ut nullo moerore, nullius doloris acerbitate impediatur ejus officium, exasperetur ejus affectus: sed hymnum Deo dicendo, immobilis atque irrevocabilis perseveret; sicut ipse David qui ait: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo (Psal. XXXIII, 2)*; sicut Job, qui amissis filiis, interemptis omnibus suis, direptis facultatibus, ait: *Dominus dedit, Dominus abstulit . . . sit nomen Domini benedictum (Job. I, 21)*.

24. **(Vers. 10.)** *Nunc autem repulisti et confudisti nos. Et non progredieris Deus in virtutibus nostris*. Cum ipse sanctus David alio loco dixerit: *Quia non repellet Dominus plebem*

suam (Psal. XCIII, 14); quomodo hoc loco ait: Repulisti nos; praesertim cum haec de plebe dicat, cui non mediocria insignia propriae virtutis enumeret? Neque enim mediocre est dicere quod tempestates et variae tentationes super se venerint, et obliti non sint Dominum Deum suum, et inique non egerint in Testamentum ejus (Infra vers. 19), et caetera quae sequuntur. Unde etiam, Apostolus sanctus interpretatur (Rom. X), et dicit quod eo usque non repulerit plebem suam Dominus, ut posuerit loquentem eum: Tota die expandi manus meas ad plebem non credentem, et contradicentem (Esai. LXV, 2). Cujus sermonis auctoritate subnixus ait: Dico igitur: 898 Numquid repulit Deus haereditatem suam? Absit. Nam et ego Israelita sum, ex semine Abraham, de tribu Benjamin (Rom. XI, 1). Non repulit Deus plebem suam, quam praescivit. Sed potest hoc loco dici quoniam ideo non repulit plebem, quia reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt. Et videtur in paucis non repulisse quidem populum; tametsi non totum populum, sed ex eo plurimos repulisse. Unde addidit ponendo responsum Dei, quod non solum in paucis servaverit plebem, sed etiam septem millia virorum sibi reliquerit, qui non curvaverunt genua ante Baal (Ibid., 4). Verum fuerit hoc dictum ab Apostolo secundum Evangelium; quoniam Dominus transierat ad gentes: responsi autem divini tempus referatur ad zelum adhuc fidei ferventem; quando etiam prophetarum gratia redundabat populo Judaeorum. Unde si Eliae tempore negavit Dominus a se plebem repulsam; multo magis tempore David, vel filiorum Core, quo adhuc fides electi populi praenitebat.

25. Tamen ut et ipsum sanctum David interrogemus, quomodo Dominus plebem suam non repulerit, colligamus. Nam cum sit Deus appropinquans, non elonginquans, sicut habet scriptura veteris Testamenti (**Jerem. XXIII, 23**); utique qui appropriat, non repellit. Est enim misericordiae divinae, ut nulli causa sit mortis, et omnes putet esse redimendos. Sed vide ne ille repellatur, qui se elongat a Domino, sicut dicit David: *Quoniam ecce qui se elongant a te peribunt: perdidisti omnes qui fornicantur abs te* (**Psal. LXXII, 27**). Quid est, abs te fornicantur? Quia turpitudinis suae ludibriis te relinquunt, et a te recedunt, et a praeceptis tuis devii sunt. Denique alibi habes scriptum: *Adulteros autem judicat Deus disperdens eos a se* (**Hebr. XIII, 4**). Repulisti ergo, hoc est, alienando abs te perdidisti eos. Ergo qui se a Domino separat, ipse a Domino separatur: et qui non cognoscit Dominum, a Domino non cognoscitur: et qui ignorat, ignoratur; sicut ipse Dominus dixit: *Discedite a me, omnes operarii iniquitatis, nescio vos* (**Matth. VII, 23**). Non enim scire dignatur injustitiae ministros et iniquitatis auctores. Peccator ergo non repellitur; quia ipse se repellit. Hoc igitur genere dicit: *Nunc autem repulisti et confudisti nos*.

26. Quomodo tamen repellat Deus, qui sequitur versiculus exponit. Quia *non progredieris*, inquit, *Deus in virtutibus nostris*. Deus quando non adjuvat, repellere videtur. Unusquisque enim qui adjumenta non sentit divinitatis sibi opitulatione conferri, repulsum se putat atque desertum. Quid est autem quod ait: *Non progredieris, Deus*? Et quid sibi vult quod Deus interdum aut progredi dicitur, aut egredi, aut exsurgere, aut descendere? Non enim corporaliter Deus

movetur, aut de aliquo loco exit, aut ad alterum transit, qui supra omnia est: aut vere exsurgit, quasi in aliquo jaceat cubili, vel in aliqua sede corporaliter sedeat; sed haec dicuntur, ut tu intelligas quando et ad quem egredi dicatur, et ad quem exsurgere. Legimus enim in hoc ipso psalmo: *Exsurge, quare obdormis, Domine (Infra, vers. 25)?* Et considerandum ne quando **899** nostris improbabilibus actibus obdormire videatur; ut in Evangelio legimus, cum adhuc imperfecti essent apostoli, quod his Jesus Christus dormiebat (**Matth. VIII, 24**). Verum ubi metu naufragii et timore perculsi sunt, Christum excitaverunt dormientem (**Ibid., 25**). Perfidis ergo dormit Dominus Jesus, fidelibus vigilat.

27. Denique et qui fidelis est, intrat ad Deum: et a negligente Deus videtur exire, atque discedere. Certe imperfectos et adhuc infirmos attrahit ad se Dominus; sicut legisti dicentes juvenculas: *Attrahe nos, post odorem unguentorum tuorum curremus (Cant. I, 3)*. At vero Moyses qui jam fortior erat, et electus a Domino, et ascendere legitur, et intrare ad Dominum Deum suum, sicut scriptum est: *Quia ascendit Moyses in montem, et circumdedit lux montem, et descendit majestas Domini in montem Sina, et cooperuit eum nubes sex diebus: et vocavit Dominus Moysen die septimo, de media nube. Aspectus autem majestatis Domini tamquam ignis ardens super verticem montis coram filiis Israel. Et intravit Moyses in mediam nubem (Exod. XXIV, 15 et seq.)*. Sicut ergo hic Moyses intrabat in nubem, ubi primum ad montem vocatus a Domino est; ita in posterioribus perfectior, cum ipse intraret in tabernaculum suum, descendebat ad eum columna nubis, et stabat in ostio tabernaculi; et stans totus populus

adoraverunt unusquisque ad ostium tabernaculi sui: in nube autem Dominus; posuit enim tenebras latibulum suum (**Exod. XXXIII, 9 et 10**). Ut scias autem quia de Domino dicit: *Et locutus est, inquit, Dominus ad Moysen* (**Exod. XXXIII, 1**). Quod autem extra castra tabernaculum Moysi positum esse commemoratur, ut occurreret Deo, non videtur esse contrarium; qui enim Deum quaerit, quasi ad Deum intrat, et tota mente ad cognitionem ejus ingreditur.

28. Justus ergo intrat ad Dominum; sicut Moyses intrabat in nubem: in nube autem Deus. Denique: *Ecce Dominus venit in nube levi* (**Esai. XIX, 1**). Et in Evangelio habes scriptum: *Cum autem oras, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito: et Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi* (**Matth. VI, 6**). Ergo intus quasi in cubiculo tuo Deus est. Audi etiam alibi, quia intus est Deus. *Ecce, inquit, Dominus procedet de loco suo, et descendet et ascendet super excelsa terrae, et movebuntur montes sub eo, et valles liquescent* (**Mich. I, 3 et 4**). Scriptura hoc dicit: et jam tunc significabat quod desereret populum Judaeorum, et transiret ad gentes. Denique et in psalmo hoc invenimus expressum, cum dicit David: *Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo. Exsultavit tamquam gigas ad currendam viam* (**Psal. XVIII, 6**).

29. His igitur generibus reperimus egressum Dei, aut ejus ingressum; sicut et Dominus dicit Jesus quia ad virum timentem veniat. *Ecce, inquit, sto ad januam, et pulso: et si quis audierit vocem meam, et aperuerit januam, intrabo ad eum, et coenabo cum illo, et ipse mecum* (**Apoc. III, 20**). Haec igitur diximus propterea quod ait Propheta: *Repulisti nos, et non progredieris, Deus, in virtutibus nostris*.

30. Simpliciter autem et illud accipiamus; quia Deus progressus est in virtutibus Judaeorum, **900** quando Jesus Nave ducem militiae coelestis adoravit: et ideo sine ferro vicit, et sine ulla obsidione destruxit urbem Hiericho, quae habebat validissimos muros. Quando enim progressus est in virtutibus servorum suorum Deus, victoria consecuta est. Nam progressus est angelus ad Ezechiae preces, et stravit innumeras copias Assyriorum. Sed interdum et quos vult in certamine coronari Dominus, veluti derelinquit ad tempus; ut fide vincant, nec rebus secundis et prosperis devotio remittatur. Denique saepe qui prosperorum cursu, et secundorum usurpatione ceciderunt, corriguntur adversis. Ideo frequenter invenimus Judaeos post victoriam lapsos, post servitium correctos; quia precibus et deplorationibus Deum ad se redire fecerunt.

31. Unde et illud quod secundum hominem dictum est, et hominis affectum, huic sententiae non repugnat; quia dixit Dominus: *Deus, Deus meus, respice me; quare me dereliquisti (Psal. XXI, 2)*? Non quod derelictus sit Dominus, qui ait alibi: *Quoniam solus non sum, quia Pater mecum est (Joan. XVI, 32)*; sed quia secundum carnem hominis et affectum, qui in certamine gravi est constitutus, derelictus videtur a Domino. Denique non otiose ait Scriptura (**Luc. IV, 13**), quia post tentationem primam discessit ab eo diabolus usque ad tempus, hoc est, usque ad certamen; ubi enim magnum certamen sacrae passionis advenit, iterum adversarius ad tentamenta successit: homo autem quando velut in ambiguo constitutus est, putat se a Deo suo esse desertum. Sed quaemadmodum hoc secundum carnis affectum accipimus; quia sibi homo visus est

derelictus, cuius processum operatus est Christus in corpore suo: ita etiam divinitate sciebat se numquam derelinqui a Patre; quia ipse dixit: *Ego in Patre, et Pater in me* (**Joan. XIV, 10**), et solum se non esse signavit.

32. (**Vers. 11.**) Substituit etiam versiculum istum: *Avertisti nos retrorsum prae inimicis nostris*. Non est bene, qui retrorsum a vertitur, quia *nemo mittens manum in aratrum, respiciens retro, habilis est regno Dei* (**Luc. IX, 62**). Denique uxor Lot, quia retro respexit, ad verticem montis, hoc est, ad superiora pervenire non potuit; sed in salem conversa est, quae species cito solvitur, nec potest usum habere diuturnum. Sic sunt qui temporalia sequuntur, et non sequuntur aeterna: et hic infatuantur a stultitia sua, et futurorum gratiam habere non possunt. Sunt tamen qui retro positi obliviscuntur superiorum, et ad priora se extendunt, ut ad bravium valeant pervenire. Et Petro dicitur: *Vade retro me, Satana* (**Marc. VIII, 33**); ut in melius provocetur. Et in numeris prior est, qui post Christum est. Ideo ergo *prae inimicis*, quia illi nos affligunt, et illi insectantur. Retrorsum nos esse voluisti, ut extendamus nos ad superiora, ut semper ante nos attendamus, persequentes inimicos nostros, et eorum locum transire cupientes.

33. Denique sic Theodotion habet, quomodo Septuaginta viri; hoc est, quomodo iste versus expositus est. Aquila habet: *Avertisti nos retro ab affligente*. Symmachus: *Ordinasti nos novissimos ab omni adversario*. Contraria nobis quae sunt, nisi **901** voluptuaria istius saeculi, et plena deliciarum atque lasciviae, et quae sunt incentiva luxuriae? Uxor Lot decepta est; quia post se habebat luxuriam Sodomitanorum, et regionis ejus illecebras. Unde decepta est? Quia post se respexit. Et tu ergo ne ad inimicos

tuos respicias, posuit te Deus novissimum in saeculo. Vel: Qui humilitate se ultimum facit, non convertitur retro; sed semper ante respicit. Ut scias autem qui sint inimici tui, audi dicentem: *Audi, Israel Quid est quod in terra es inimicorum pollutus es cum mortuis* (**Baruc. III, 9, 10 et 11**)? Quis tamen tam inimicus et hostis tuus, quam princeps istius mundi, et ejus socii, qui persecuti sunt usque ad crucem Dominum Jesum, ejus potentiam nescientes? Si enim cognovissent, numquam Dominum majestatis crucifixissent. Ergo tu etsi novissimus es, noli inimicos tuos sequi; sed sequere Dominum Jesum, et crucem ejus cum laetitia, et insiste vestigiis ejus. Qui enim Christum sequitur, post se non respicit; id est, ad luxurias atque illecebras peccatorum; et ideo potest dicere cum sanctis: *Non recessit retro cor nostrum* (**Infra, vers. 19**). Unde intelligitur quod et is qui ante inimicos suos est, corde fit novissimus atque postremus, si ad illos respiciat, et carnalibus potius quam spiritalibus affectu mentis intendat. Potest etiam qui novissimus est, corde prior esse; si ea quae in coelo sunt, consideret, et non quae in terris. Audi quia novissimus in saeculo, inter primos sit apud Christum. *Puto quia Deus nos apostolos novissimos ostendit, sicut morti destinatos; ut spectaculum simus huic mundo, et angelis et hominibus* (**I Cor. IV, 9**). Novissimum se dixit, et idem tamen quod primus esset ostendit, cum dicit: *Nostra autem conversatio in coelis est* (**Philip. III, 20**).

34. (**Vers. 12.**) Sequitur: *Et qui oderant nos, diripiebant sibi. Dedisti nos tamquam oves escarum; et in nationes dispersisti nos*. Miraris forsitan quod cum in posterioribus, ut diximus, summam habeant fidei constantiam qui loquuntur, hic dicant quod ab iis qui oderant eos, diripiebantur: sed non te ista

perterreant. Multi enim hic diripiuntur; et tamen merita eorum a Christo non queunt separari. Rapiebantur apostoli, caedebantur virgis, in carcerem trudebantur, separabantur a se, et tamen cum Christo manebant: immo hoc ipso quod rapiebantur a perfidis, eorum merita crescebant, et gratia in coelestibus augebatur. Non enim statim qui ab hominibus diripitur, etiam vincitur. Vide apostolum Paulum gratulatum in periculis suis: vide gloriam tem, quod per fenestram in sporta demissus sit. Vide quemadmodum sanctus Hieremias, sanctus Ezechiel, sanctus Daniel in captivitatem deducti, et ab Assyriis direpti, nullam tamen captivitatem propriae fidei pertulerunt; nec in Testamentum Domini deliquere, qui servaverunt in captivitate etiam legis praecepta divinae, nec de interdictis cibis putaverunt contra institutionem majorum aliquid usurpandum.

35. Unde bene Theodotion dixit: *Et qui oderant nos, exsultabant super nos*; insultatio enim inimicorum non affert praejudicium bonis mentibus, sed nec direptio inimicorum. Ideoque sanctus dicit, qui certus est quod direptio sibi obesse **902** non possit: *Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia?* et caetera: *Sed in his omnibus superamus et supervincimus per eum qui dilexit nos: scientes quod neque mors, neque vita, neque angelus, neque Potestates, neque praesentia, neque futura separare nos possint a charitate Dei, quae est in Christo Jesu Domino nostro (Rom. VIII, 35 et seq.).* Ergo qui talis est, non separatur a Christo. Unde etiamsi corporaliter diripiatur, spiritualiter tamen liber est: et non solum direptioni obnoxius non est, sed etiam rapinam sibi laudabilem quaerit; sicut illi de quibus scriptum est: *A diebus Joannis Baptistae regnum*

coelorum cogitur, et cogentes diripiunt illud (Matth. XI, 12). Victor est itaque qui in terrenis positus captivus perfidiae esse non novit; nec solum ei non diripitur quod praeclarum est, sed magis ipse diripit quod aeternum est.

36. Sunt etiam qui fiant oves escarum. Bonus Dominus noster Jesus Christus quia factus est ovis epulationis nostrae. Quaeris quomodo factus sit? Audi dicentem: *Pascha nostrum immolatus est Christus (I Cor. V, 7).* Et considera quemadmodum parentes nostri in figura diripientes agnum manducabant significantes Domini Jesu passionem, cujus quotidie vescimur sacramento. Per ipsam igitur ovem facti sunt *greges escarum*, sicut Aquila dixit: vel, *greges in escas*, sicut Theodotion locutus est: vel, *pascua edentium*, sicut Symmachus dixit. Sed bona epulatio non solum non est metuenda sanctis, sed etiam concupiscenda. Aliter enim ad regnum coelorum non potest perveniri; cum ipse Dominus dixerit: *Nisi manducaveritis meam carnem, et biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam aeternam (Joan. VI, 54).* Probatum est igitur quod Dominus noster sit cibus, sit epulatio, vel alimentum edentium; sicut ipse ait: *Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi (Ibid., 51).*

37. Et ut scias quia haec omnia propter nos facta sunt, ex quo ille descendit, ex illo sanctus ait: *Nos omnes unus panis sumus (I Cor. X, 17).* Non ergo timeamus, quia facti sumus oves escarum. Sicut enim Domini caro, et sanguis ipsius nos redemit; ita etiam Petrus pro Ecclesia multa toleravit. Multa etiam sanctus apostolus Paulus, et caeteri apostoli pertulerunt; cum caederentur virgis, cum lapidarentur, cum in carceres truderentur. Illa enim tolerantia injuriarum, et usu

periculorum Domini fundatus est populus, et Ecclesia incrementum est consecuta; cum caeteri ad martyrium festinarent, videntes per illas passiones nihil apostolorum decessisse virtutibus; sed etiam propter hanc brevem vitam immortalitatem illis esse quaesitam.

38. Quod ostendit etiam qui sequitur versiculus, quia dixerunt: *Et inter gentes dispersisti nos*. Similiter Theodotion dixit: Aquila autem et Symmachus: *In gentibus, aut inter gentes ventilasti nos*. Missi sunt enim sancti apostoli ad gentes, et dispersi sunt inter gentes, sicut et prophetae sancti, de quibus supra diximus; ut illa dispersione fructus plurimi nascerentur. Ut enim Dominus noster Jesus Christus sicut granum cecidit in terram, et mortuus est, ut multum fructum afferret: ita etiam dispersi sunt apostoli sancti, ut bonum inter gentes semen afferrent; quo ad eorum similitudinem **903** fructus gentium pullularet. Denique Scriptura hoc dicit dixisse Dominum: *Quia propterea vos misi, ut vos eatis, et fructum plurimum afferatis, et fructus vester maneat (Joan. XV, 16)*. Factus est ergo Dominus Jesus Christus sicut semen, secundum quod dictum est ad Abraham: *Et semini tuo (Gen. XVII, 8)*; quod est Christus. Semen ergo omnium Christus. Et ideo se cadere passus est et spargi, ut conforme corpori suo transfigureret corpus humilitatis nostrae. Hoc ergo semen salutare omnibus hominibus pullulavit, et ex illo ad ejus imaginem figurati, quasi semina apostoli sancti missi sunt per diversa atque dispersi, ut in agrum Ecclesiae gentes congregatae diversis fructibus refulgerent toto orbe terrarum. Ista ergo dispersiones dicuntur, sicut etiam in posterioribus idem David dicit: *Aedificans Hierusalem Dominus, et dispersiones Israel*

congregans (Psal. CXLVI, 2). Dispersi sunt enim ut novos fructus facerent, et postea veluti triticum novum Ecclesiae horreis inveherentur.

39. Haec autem dispersio non in inferioribus fit; hoc est, non in terra, sed in coelo. Denique Legis hoc praecepta confirmant, per quam dicit Dominus: *Si fuerit dispersio tua a summo coelo usque ad summum coeli, inde congregabo te, dicit Dominus (Deut. XXX, 4)*. Quae est dispersio a summo coelo usque ad summum coelum? Quis iste tantus, qui sic potuerit disseminari? Si homo, in terra natus est: ab imo, non a summo coepit. Si ista te movent, atque perturbant, redi ad superiora istius sancti prophetae, et audi quis ille sit tantus qui hujusmodi in terris segetes fecundavit, ut fructus earum ad coelestia receptacula perveniret. Est autem ille sponsus qui quasi gigas percucurrit hanc viam totam, inviam aliis, sibi perviam: et ex illo coepit pervia jam esse mortalibus; ita tamen, ut isti ascenderent: solus tamen ille ipse ante descenderet, ut postea sancti ejus mererentur ascendere. Audi ergo quomodo disseminatio fuerit de coeli summo ad coeli summum. *A summo, inquit, coelo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus (Psal. XVIII, 7)*. Cui homini hoc possit attribui? Moyses vix in verticem Sinae montis ascendit, et hoc quia vocatus a Domino est, et hortatus est voce coelesti. A summo coelo quis descenderet nisi Christus, qui et cum descendit in terras, manebat in coelo? *Nemo enim ascendit in coelum, nisi qui descendit de coelo, Filius hominis qui est in coelis (Joan. III, 13)*. Vides ergo quia et cum descenderet et ascenderet, ipse erat et manebat in coelo. Ipse enim dixit: *Coelum et terram ego compleo, dicit Dominus (Jerem.*

XXIII, 24). Ipse est, qui est in coelo. Haec de dispersione satis dicta sint.

40. Caeterum quod ait: *ventilasti nos*; etsi verbo distat, sensu congruit. Sicut enim illi qui dispersi sunt, probati sunt: ita etiam qui ventilati sunt, ad probationem pervenire meruerunt. Sicut enim triticum si ventilatur, et a paleis separatur, mundum est, si autem ventilatum non fuerit, mundum esse non poterit; sed exstat paleis concretum atque permixtum: ita etiam homo nisi tentationibus fuerit ventilatus, fragilia quaeque veluti paleas a se non potest separare. Unde **904** etiam ad Petrum dictum est: *Simon, ecce satanas expostulavit, ut ventilet vos sicut triticum: ego autem rogavi Patrem meum, ut non deficiat fides tua (Luc. XXII, 31 et 32).* Vide quid dicit, et intellige. Ventilatur Petrus, ut Christum negare cogatur. Incidit tentationes, quaedam locutus est quasi plena paelearum: sed locutus est verbo, ut fundatior esset affectu. Denique fleuit, et paleas suas lavit, et illis tentationibus meruit, ut pro se Christus interveniret. Quanto majus est patrocinium, quam perturbationis illius tentamentum? Et ideo plus quam passus est, acquisivit; acquisivit enim Christum sibi patrocinantem. Cogitur autem adversarius sanctos Domini ad sua damna tentare. Dum enim tentat, meliores reddit; ut qui tentatur, possit et alios instituere, qui sibi ipse invalidus videbatur. Denique Petrus Ecclesiae praeponitur, postquam tentatus a diabolo est. Ideoque ante significat Dominus quid sit illud, quod postea eum pastorem elegit Dominici gregis. Nam huic dixit: *Tu autem conversus confirma fratres tuos (Ibid., 32).* Conversus est ergo sanctus apostolus Petrus ad bonam frugem, et ventilatus est sicut triticum; ut esset ipse cum sanctis Domini unus panis, qui

nobis esset alimentum. Dum enim Petri actus legimus, Petri praecepta cognoscimus, fit nobis vitae aeternae et salutis alimentum.

41. (Vers. 13.) *Vendidisti, inquit, populum tuum sine pretio*. Emendi et vendendi videtur aequalis quidam esse contractus: sed tamen si ementis et vendentis affectum consideres, unusquisque sibi viliores vendit, et complacitum emit. Ut enim praeter id genus hominum loquamur, qui negotiationem vendendis mancipiis exercent; non facile quisquam vendit nisi eum, qui sibi displiceat, et quem usui suo inhabilem putet: et iterum, unusquisque emere desiderat eum, quem utilitati vel ministerio accommodum judicaverit. Sed et ipsi qui in vendendis mancipiis sumptum exercent suum, et sectantur lucra; utique ita viles habent eos, quos vendunt, ut eis viliores sint quam pecunia: et saepe etiam ipsi quos negotiationi suae magis habiles aestimaverint, malunt tenere, quam vendere.

42. Ita ergo et Deus viliores vendidit, potiores emit. Vendidit populum Judaeorum, non inclementia Dei, sed sua culpa; quibus recte dicitur: *Ecce peccatis vestris venditi estis, et propter iniquitates vestras dimisi matrem vestram (Esai. L, 1)*. Hoc itaque genere venditus populus Judaeorum, emptus est populus Christianus: ille peccato venditus, hic emptus sanguine. Unde Petrus ait: *Pretio empti estis, non corruptibilibus argento vel auro empti estis . . . sed pretioso sanguine (I Pet. I, 18 et 19)*. Quis est sanguis pretiosus, nisi Agni illius immaculati, hoc est, Domini nostri Jesu Christi? Ergo sine pretio populus Judaeorum, pretiosus autem populus Christianus. Ille pretium non habet, quia peccatum habet: iste in pretio est, cui peccatum remissum est. Unde recte Ecclesiae

filiis dicitur: *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum* (**I Cor. VII, 23**). Si tibi dicitur, ne servus fias hominum, et perdas propriam libertatem; **905** multo magis dicitur tibi, ne servus fias peccati. Et iterum, ne servus fias serpentis inimici et adversarii: sed servias soli Domino, qui propria te redemit charitate; quia ipse est suorum redemptio servulorum.

43. Non vendit ergo Dominus nisi servum malum: non vendit utique bonum. Nam etsi Joseph venditus est, non dixit tamen Propheta: A Domino venditus est Joseph; sed: *In servum venditus est Joseph* (**Psal. CIV, 17**), quem fratres proprii vendiderunt: quem Dominus tamen in figura propriae passionis redemit a servitute, renovavit ad gratiam. Vendiderunt itaque eum fratres, et acceperunt pecuniam: sed Dominus eum non solum libertati reddidit, sed etiam dignitate cumulavit. Figuram autem in eo fuisse Domini Jesu ostendit Scriptura, quae dicit: *Filius meus zelo appetitus ad me revertere* (**Gen. XLIX, 22**). Et alibi: *Primogenitus tauri decus ejus* (**Deut. XXXIII, 17**); eo quod exaltaverit Deus Pater cornu Christi sui.

44. Qui ergo venditur, vilis et sine pretio est; quasi qui magis non sit, quam qui sit. Unde et Aquila dixit: *Tradidisti populum tuum, ut non esset*. Et Symmachus: *Tradidisti populum tuum sine substantia*. Non sunt enim, qui repudiantur a Christo: sunt autem qui eliguntur a Domino; quoniam Dominus vocavit quae non sunt, tamquam quae sunt: et electae sunt gentium nationes; ut destrueretur perfidia Judaeorum. In nihilum ergo traditus est ille populus; quia peccato suo venditus est; nullam enim habet culpa substantiam.

45. Unde dictum puto: *Et non fuit multitudo in commutationibus eorum*; hoc est, gratis nos dispersisti per nationes. Neque enim tu quidquam per commutationem accipis, ut animam tradas hominis; nihil enim tibi gratius est animae conversione: sed si converti detrectat, ipsa se tradit in nihilum; ut peccato et flagitio mancipetur. Ideo tu sine pretio et sine commutatione degenerem populum vendidisti. Unde in posterioribus ait: *Non enim est illis commutatio* (**Psal. LIV, 20**). Quare non est illis commutatio? *Quia non timuerunt*, inquit, *Deum* (**Ibid.**).

46. Duplex autem intellectus quare commutationem non habuerit populus erroris; quia non potest homo argento, vel auro, vel possessionibus redimere animam suam. Quam enim dabit commutationem animae suae; cum illa temporalia vel caduca sint: anima autem permaneat vel ad praemium, vel ad poenam? Non fuit autem illa commutatio etiam in impiis, quae est in resurrectione, de qua dicit Apostolus: *Omnes resurgemus, non omnes immutabimur* (**I Cor. XV, 51**). Potest quoque et sic intelligi, quia etsi pauci redempti immutari meruerunt, ut Abraham, Isaac, Jacob, Moyses: non tamen ad omnes commutatio ipsa pervenit. Est etiam illud, ut non sit multitudo in commutationibus gravium peccatorum; secundum quod scriptum est, quia *quorundam hominum peccata manifesta sunt praecedentia in iudicium: quosdam autem et subsequuntur* (**I Tim. V, 24**). Quae gravia sunt **906** atque manifesta, praecedunt, et sine ulla dubitatione merguntur: quae autem leviora sunt, bonis operibus saepe relevantur. Beati enim quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Ubi autem iniquitas propendet, nulla bonorum operum commutatione revocatur.

47. Ergo et si quis redemptus est de populo Judaeorum, non ideo redemptus quia multam habuit aestimationem sui, nec quia multitudinem habuit in commutatione sua: sed redemptus est gratis; quod te docet Apostolus dicens: *Reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt (Rom. XI, 5)*. Ubi autem gratia, non utique merito operum, nec justificatione virtutum: sed liberalitate donantis, electione redimentis; quod aequae Scriptura te docuit, dicente apostolo Paulo: *Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia (Ibid., 6)*. Quid ergo quod quaerebat Israel, hoc non est consecutus? Quare non sit consecutus, agnosce, quia se justificare cupiebat, quia operum suorum jactantiam requirebat, quia fidem non detulit, nec gratiam recognovit. Et ideo electio consecuta est, quae vocantem audivit, advenientem suscepit.

48. (Vers. 14.) Merito ergo in persona populi illius dicitur: *Posuisti nos in opprobrium vicinis nostris: illusionem et derisum iis, qui sunt in circuitu nostro*. Qui sunt isti finitimi, et quemadmodum ad viciniam Israelitae populi pertinuisse videantur, non est facile discernere; si spiritalis vicinia requiratur, habens quoddam lumen cognitionis ad investigandum mysterium Christi: praesertim cum in ipso libro Salomonis qui scribitur Ecclesiastes, didicerimus quia quo magis quaeritur sapientia, eo profundior judicetur. Sic enim scriptum est: *Dixi, sapientiam requiram, et ipsa longe facta est a me, longe magis quam erat: et in profundo altitudinem quis inveniet ejus (Eccl. VII, 24 et 25)*? Unde diffidentia oboritur mihi scrutari divinitus spirantis Scripturae mysteria, et ejus examinare sermones: quod ille digne potuit, qui inter perfectos sapientiam loquebatur. Ego perfectos

video, nec immerito perfectos dixerim; cum videam vos sensus exercitados habere, ad discretionem boni et mali: sed et ipse tamen qui sciebat solidiores capere cibos, adjumenta quaerebat; ut in eo verbum Domini curreret (**II Thess. III, 1**). Nec iste quoque sine precatione hoc potuit usurpare, ut laudatio ejus jucunda fieret Deo (**Psal. CXLVI, 1**); non enim usurpantis, sed precantis assertio est.

49. Tamen ne penitus refugisse videamur, consideremus qui vicini tribubus fuerint Judaeorum. Nam ut vetera recenseamus, Philisthiim tribui Judae finitimi habebantur: et alio latere iidem tribui Ruben appropinquabant. Ammonitae quoque in deserto erant: et qui erant in finibus Tyri et Sidonis, Galilaeae copulabantur; hoc est, tribui Zabulon, et tribui Nephthalim, quae erant in Galilaea; sicut Esaias dixit: *Terra Zabulon, et terra Nephthalim, via maris trans Jordanem* (**Esai. IX, 1**). Unde potest quis colligere, quae proprietas **907** uniuscujusque singularum fuerit tribuum, ut certis quibusque finitimis jungerentur; quo paulatim etiam gentibus infunderetur cognitio coelestium sacramentorum. Quod utique potest intelligi de illa muliere Chananaea, quae exivit de finibus suis; ut Domino Jesu occurreret transeunti, et posthabitis simulacris suis, adoraret verum salutis auctorem: cui testimonium dedit Dominus noster Jesus Christus, quod magna esset fides ejus. Resplendebat quidem jam gratia Evangelii, et praesentiae lumen augustae: sed tamen quia sponte exivit, et misericordiam postulavit, et Dominum pia voce confessa est, et quasi fastidio habita, in clamore petitionis propriae perseveravit; non mediocrem praerogativam accepit istiusmodi mulier, quae prima exivit de

gentium nationibus, et perseveranti obsecratione tantum Domini testimonium meruit reportare.

50. In quo quidem loco velut dubitasse quosdam cognovi, quid sit quod ait: *Non sum missus nisi ad oves quae perierunt domus Israel* (**Matth. XV, 24**); quasi nobilitatem generis electi ad salvandas animas Dominus quaesisse videatur, qui venit ut omnes redimerentur. Sed ostendere dignatus est propositum, quod eos quos primo elegerat, nequaquam refutare cupiebat; et saepe devios et errantes tamen paterno quodam revocare quaerebat affectu. Sed ubi ipsi auctorem proprium reliquerunt, sciens se Deum montium esse, non vallium, et regnum coelorum non a fastidientibus, sed a cogentibus diripi, paulatim conversus ad gentes est; ut et nationum plus probaretur affectus, et illorum merito pertinacia condemnaretur.

51. Quid deinde sibi vult quod ait: *Non licet accipere panem filiorum, et mittere catulis* (**Matth. XV, 26**)? Utique filios dixit Israelitas, hoc est, populum Judaeorum: catulos autem populum nationum. Quid ergo? Divitum aut nobiliorum est accipere sacramenta coelestia, et non eorum qui magis ad cognitionem mysteriorum coelestis pio mentis fervore contendunt? Et si Israelita fuerit aliquis remissus et negligens, vel contumax, qui rejiciat post se sermones Dei: Chananaeus autem qui impigre velit acquirendis mentem intendere sacramentis; ille potius qui dissimulat, quam iste qui defert studium, praeferendus est? Non utique. Et ideo diligenter oportet intendi quid expresserit, qui cum dixisset: *Non licet accipere panem filiorum, et mittere catulis*, respondente Chananaea: *Quia et catuli canum edunt de micis, quae cadunt de mensa dominorum suorum* (**Ibid., 27**); studium ejus

humilitatemque laudavit, quae non sibi profundum sapientiae a primordio vindicavit; quamvis de finibus Tyri et Sidonis jam esset egressa: sed micas quasdam verbi salutaris quae de mensa dominorum suorum caderent, crederet colligendas. Qui enim diligenter et subtiliter Scripturae verba rimatur, is ad altitudinem mysteriorum pervenire consuevit. Unde et huic dicitur: *Magna est fides tua: fiat tibi sicut vis (Ibid., 28)*; hoc est, ut aperiatur tibi ostium verbi, et refulgeat vitae aeternae salubre mysterium.

908 52. Ergo qui vicinus est, exeat, et Christum videre desideret, et in oratione clamet; sicut ista Chananaea exivit de finibus suis, et Christum vidit, et jugi voce clamavit, ut ejus misericordiam reportaret. Credentibus itaque Chananaeis Judaeus in opprobrio sit, quia ipse non credidit: et illudi sibi doleat, et derideri se ab iis qui in circuitu sunt, ingemiscat.

53. Et videtur prophetia haec esse de nationibus credituris; maxime cum sequentia istud ostendant, quia ait: *Posuisti nos in similitudinem gentibus, commotionem capitis in populis*; quia Judaeorum delicto salus gentibus: et quae illis in figura gesta sunt, ad cognitionem nostram profecisse, Apostolo auctore (**I Cor. X, 11**), cognovimus. Et vere in opprobrium positi sunt gentibus; quia gentes opprobrium crucis Dominicae omnibus divitiis saecularibus praetulerunt. Qui autem crucem illam putavit opprobrium, et quasi opprobrium refugit, is vere in diuturno mansit opprobrio. Tamen quia non secundum carnem Israelitae videntur, qui potuerunt dicere: Quia inique non egimus in Testamento Domini (**Infra, vers. 19**): nec recessit retro cor eorum a Domino; vide ne iis se in circuitu positos illusioni et derisui fuisse commemorent, de quibus dicit

Dominus: *Circumdederunt me vituli multi (Psal. XXI, 13)*. Circumdederunt enim eum persecutores, quando secundum consilium voluntatis suae subiit passionem. Unde et alibi ait: *Circumdantes circumdederunt me, et in nomine Domini ultus sum in eos (Psal. CXVII, 11)*. Ideo melius est viam rectam tenere, in qua facinorosi ambulare non possunt. Cito cadunt, quia non in directione ambulant. Unde et illi quando voluerunt Jesum Dominum comprehendere, ubi respexit eos, ceciderunt. Propter hos igitur qui in circuitu ambulare consueverunt, angelum Dominus apposuit, qui a tergo insidiantes repellat inimicos. Praetendit igitur angelus Domini in circuitu timentium eum, et eos tuetur atque custodit. *In circuitu enim impii ambulant*; sicut scriptum est (Psal. XI, 9). Vide itaque distantiam. Impii in circuitu ambulant: angelus autem praetendit in circuitu eorum, qui non ambulant in circuitu; et ideo praetendit, ut eruat justos ab insidiis persequentium. Justi ergo spirituales Israelitae videntur esse qui haec loquuntur, eo quod tentationibus saeculi subjacuerint, et opprobrium fuerint vicinorum; hoc est, eorum qui Hierusalem patriam non incolebant. Illusioni etiam fuerunt spiritalibus nequitiis et potestatibus, contra quas justis lucta esse consuevit. Denique historia te doceat quod abducti Judaei in Babyloniam, etsi propter peccata sua videbantur esse subjecti, tamen multo meliores gentibus habebantur. Pejores enim erant in circuitu eorum, qui insultabant eis, cum ipsi peccatorum gravium essent mole curvati.

54. Primus ergo intellectus de captivis patribus usurpandus est, quibus insultaverunt Assyrii, illudentes eis in Babylonia: quibus etiam rex ille nequissimus dominabatur Nabuchodonosor. Secundus intellectus ad altiora referendus

est, quod saevissimus rex diabolus est: ipse est Assyrius **909** Nabuchodonosor, qui bonis insidiari solet, ut eos in peccatum trahat per carnis illecebram. Attende igitur hunc regem eo loco, ubi dicit Apostolus: *Video legem carnis meae repugnantem legi mentis meae, et captivum me ducentem in lege peccati (Rom. VII, 23)*; hoc est, in illa lege carnalis illecebrae. Adversarius leo est, qui urget obnoxios, justos fatigat. Unde pulchre posuit Aquila: *Spretionem et pompam posuisti nos iis, qui in circuitu nostro sunt*. Ita enim despicabiles aestimabantur, qui theatrum facti sunt huic mundo, et angelis et hominibus; quia etsi in Testamento non peccent Dei, nec carnis illecebris reflectantur a Domino; tamen quasi in pompa quadam circumferri videntur et despici: quandoquidem peccatores humilitati justorum insultare consueverint; ut opprobrium ducant crucem Domini Salvatoris, humilitatemque justorum. Denique quasi in quadam pompa theatri constitutus Apostolus dicit: *Placeo mihi in injuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis (II Cor. XII, 10)*. In istis placet sibi, qui omnia quae mundi sunt, detrimentum putat; ut Christum lucrifaciat, solum per vitam et mortem requirens: cui vivere Christus est, et mori lucrum, ut inveniatur in Christo.

55. (Vers. 15.) Adjiciunt adhuc isti Israelitae dicentes: *Posuisti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis*. Quibus gentibus posuisti, nisi credituris? Ea enim quae acciderunt Judaeis, in similitudinem figurae facta sunt; ut fieret nobis typus et figura excidium Judaeorum, atque ex illa similitudine per parabolam, solutionem praesentibus requiramus, quo exempla eorum cavere possimus. Deinde quia Judaicae res omnes quasi parabolae

sunt; hoc est, quasi figurae egentes solutione. Denique Dominus Judaeis in parabola loquebatur, ut imperiti non intelligerent, intelligerent sapientes; ut intelligebant Apostoli, et in quo movebantur, interrogabant Dominum: Judaei autem nec intelligebant, nec iterum discere non intellecta cupiebant.

56. Quid sit parabola, accipe. *Abraham igitur duos filios habuit: unum de ancilla, et unum de libera (Galat. IV, 22).* Non intelligebat hoc Judaeus nisi secundum litteram. Nesciebat quis de filiis duobus acciperet haereditatem patris; quia ad carnalla propendebat. Egebat parabola solutione. Venit gentium Doctor, et fides nationum, et intellexit quod duae illae mulieres duo sint Testamenta: unum a monte Sina, quod in servitutem generavit populum Judaeorum, quod est Agar (**Ibid.**, 24). Et ideo Sina, quod per interpretationem mensuram ejus significat: mensura autem Legis est, superabundans autem gratia est. Sina quoque merces dicitur, et convenit populo Judaeorum, qui justificari se mercede operum, quam fidei gratia maluerunt. Ergo quae sub Lege erat Hierusalem, cum filiis suis serviebat: quae autem sursum est Hierusalem, libera est. Et ideo Sara, quae principalis dicitur, libertatem habet; quod princeps sui sit, qui justus atque integer est. Ex duobus igitur **910** Testamentis duo populi: unus Judaeorum, alius nationum, qui in Christo credidit. Ille Judaeorum, qui non credidit, servit: ipse est secundum carnem natus; quia secundum carnem interpretatus est Scripturam divinam, et secundum litteram, non secundum spiritum. Qui autem de libera, natus est per repromissionem; hoc est, cui repromissio ex fide, ipse est Ecclesiae filius, tenens gratiae libertatem propter quem Ecclesia dicit: *Expelle ancillam, et filium ejus; non enim haeres erit filius ancillae*

cum filio meo Isaac (Gen. XXI, 16). Et Apostolus ait: *Itaque, fratres, non sumus ancillae filii, sed liberae (Galat. IV, 31).* Haec est ergo solutio; quia quod ignorabat Judaeus, fides gentium soluit, infusa a Paulo doctore mentibus nationum. Ideo ergo illorum gesta nobis in parabola sunt.

57. Sed et Dominus dixit: *Factus sum illis in parabolam: adversum me exercebantur qui sedebant in porta (Psal. LXVIII, 12 et 13).* In parabolam autem factus; quia dicitis, inquit: *Medice, cura te ipsum (Luc. IV, 23).* In parabolam factus est; quia sedentes in porta increpabat; in exitu enim non otiosi, sed exerciti esse debemus. Ideoque scriptum est: *Videte, ne fiat fuga vestra hyeme, vel sabbato (Matth. XXIV, 20);* hoc est, non in otio, sed in negotio. Ergo pigri sedebant Judaei; quia stare non poterant, qui verae Hierusalem atria nesciebant; si enim scivissent illam Hierusalem, requisivissent. Isti ergo fatigati in porta sedebant. Nec solum dixit, *sedebant;* sed etiam oderant Dominum in portis redarguentem. In porta enim erat, qui subiturus erat sui corporis passionem, per quam migraret e terris, rediret ad coelum. In porta erat cum diceret: *Ambulate dum lucem habetis (Joan. XII, 35).* Quid est ergo: *Factus sum illis in parabolam (Psal. LXVIII, 12);* nisi quia finis Legis est Christus, et mors ejus solvit aenigmata prophetarum; eaque quae ante Judaeis erant incognita, cum prophetarentur, postea manifestata sunt Dominicae passionis effectum? Factus est illis in parabolam; quia quasi vilem se praebuit, ingerens se illis, nec refugiens eorum seditiones, et perducens eos ad tempus beneplaciti sibi; ut moreretur pro omnibus hominibus, quo illius sanguine genus hominum mundaretur.

58. Similiter in parabola scriptum est: *Non alligabis os bovi trituranti* (**Deut. XXV, 4**). Solvit hanc parabolam Apostolus dicens: *Numquid de bobus cura est Deo? An propter nos utique dicit? Nam propter nos scripta sunt. Quis est qui arat, nisi qui in spe arat* (**I Cor. IX, 9 et 10**)? ut in iudicio Domini metat? Et ideo quasi boni agricolae, ubi propter spem inarata fuerit terra nostra continentia corporali: non carnalia, sed spiritalia seminemus: quoniam de carnalibus corruptela colligitur, de spiritalibus vita aeterna acquiritur. Typus itaque et figura nobis sint gesta majorum. Typus lex scripta in cordibus nostris, ut nobis in ea quaedam futurorum figura, non veritas sit. Lex ergo quasi figura sit nobis: Evangelium quasi lumen et signaculum veritatis.

59. In parabola ergo Dominus ostendit se Judaeis: sed non intellexerunt parabolam; quia medicum non receperunt, qui curaret animas **911** laborantium, et omni aegritudine et inaequalitate incommoditatis absolveret. Factus est etiam in parabolam, quia carnem suscepit, quam crucifixerunt Judaei, non intelligentes parabolam spiritualem. Eo usque enim non intellexerunt, ut cum auctorem vitae crucifigerent, et suspensam in cruce cernerent carnem Domini salutarem, moverent caput. Nam si intellexissent, utique non insultassent, sed ingemuissent. Et tamen ipsa commotio capitis illis in similitudinem cessit; ut non hoc significaret quod illi sentiebant, sed quod mysteria declarabant. Illi enim secundum vulgi usum insultantes Domino movebant caput suum; sicut qui iustis insultare desiderant, si forte eos viderint in hoc saeculo fatigari, movent caput.

60. Quae commotio capitis geminum intellectum habet. Reprehensibiles enim videntur secundum Scripturae

auctoritatem, qui movent caput; cum dicat et Matthaeus: *Qui transibant blasphemabant Dominum Jesum moventes capita sua* (**Matth. XXVII, 39**). Et Marcus: *Qui praeteribant* (**Marc. XV, 29**). Transeuntes autem quod reprehensibiles aestimentur, docet hic ipse Propheta, qui dicit de vinea sabaoth: *Et vindemiant eam omnes transeuntes viam* (**Psal. LXXIX, 13**). Denique et qui sequitur versus, hoc signat: *Devastavit eam aper de silva, et singularis feras depastus est eam* (**Ibid., 14**). Et in posterioribus ait: *Et non dixerunt transeuntes viam: Benedictio Domini super vos* (**Psal. CXXVIII, 8**); eo quod qui transit, et non stat in atriis Domini, non dat benedictionem. Ita ergo Judaei movebant caput super Dominum Jesum, ut praeterirent, qui firmum solidumque fidei vestigium habere non poterant. Movebant autem caput suum, quorum caput Christus esse debuerat, quem non debuit dimovere et deturbare perfidia Judaeorum. Sed quia non passi sunt membra se esse Christi, ideo caput eorum non fuit Christus. Non erat etiam Lex caput eorum, quia exspoliabantur et Lege a populo nationum. Non fuit his caput verbum Dei; quia amiserant prophetas, et apostolos non habebant. Hoc de reprehensibili commotione capitis dictum sit. Est tamen et laudabilis capitis commotio: reprehensibilis Judaeis, laudabilis populo nationum. Quid est enim caput, nisi in quo sensus sunt? Oculi enim sapientis in capite ejus; quos moveri oportet oculos, id est, mentis tuae sensus, ne aliquo torpore pigrescant. Move ergo prudentiam tuam, move sapientiam, move cogitationes tuas coelestium collatione sermonum, et propheticorum disputatione verborum; ita ut non pecces in Testamento Dei, sed fides firma sit. Sunt enim haeretici qui movent sensus suos, ut perfidiam tamen, non fidem excitent.

61. Sed jam expressius de ipsa capitis commotione quae in similitudinem populi est posita, dicendum est. Quis est caput populorum, nisi Christus? Caput enim mulieris vir, caput viri Christus. Sed et Lex caput intelligibilis mulieris. Denique sub Lege tamquam sub viro est populus Judaeorum; quia Lex νόμος dicitur Graece; et ideo Synagoga νόμος quasi masculo copulata est, sed Legi corporali, non spiritali; hoc est, ritui Legis Judaico, cujus vinculis illigata est, legitimi nesciens sacramenta conjugii. Si autem **912** mortua fuerit Lex, hoc est, Legis interpretatio corporalis; tunc plebs, quasi mortuo conjuge priore, legitime nubet secundo viro, qui ex mortuis resurrexit. Est etiam caput mulieris hujus Evangelium. Unde quidam mystice interpretati, mortificato ritu Judaico, tamquam fratri defuncti Evangelio mulierem eam nubere ex Lege voluerunt; quia Lex annuntiaverit Evangelium. Ideo prior Lex vir, postea secundi viri nuptiae, hoc est, Evangelii sacramenta sunt. Duo enim quasi conjugia, duo sunt Testamenta. Unum conjugium vetus est Testamentum, quod morte viri prioris solutum est. Et ideo mulier illa cui Lex mortua est, recte in secundum conjugium convenit, hoc est, Testamentum novum. Sic duobus fratribus una conjungitur, cui superiora peccata moriuntur, meliora postea sacramenta renovantur. Hoc nobis Apostolus evidenter exposuit dicens: *Quoniam quae sub viro est mulier, vivente viro, ligata est legi; hoc est, viri sui legi, ut ei debeat castitatem: Si autem mortuus fuerit vir, soluta est a lege viri; id est, ut cui velit, nubat, dummodo mortuo viro, nubat; quia vivo viro, inquit, adultera vocabitur, si juncta fuerit alteri viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ita ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro* (**Rom. VII, 2 et 3**). Hoc sacramentum etiam ad Christum et Ecclesiam

pertinere, etiam alibi demonstravit *quia magnum est sacramentum* (**Ephes. V, 32**). Hic quoque non praetermisit dicens: *Itaque, fratres mei, et vos mortificati estis Legi per corpus Christi; ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit* (**Rom. VII, 4**). Quomodo mortificatus es Legi, nisi ut tibi Legis umbra moriatur, cum accedis ad sacramenta coelestia? Nec enim aliter debes accedere ad Evangelium; nisi solutus interpretationis corporalis impedimentis. Alioquin adulterium est, veris falsa miscere: pudicitia autem spiritalis, si anima tua exuta omnibus impedimentis deviae cognitionis, sine ruga accedat ad Dei verbum. Ergo sicut Ecclesiae caput Christus, ita et Synagogae caput Lex; hoc est, iis qui sub Lege sunt, propter quos apostolus fecit se esse sub Lege, cum sub lege non esset; ut ea qui sub Lege sunt, lucrifaceret. Et iterum doctor gentium factus est, quasi esset ipse sine Lege; ut eos qui erant sine Lege, acquireret Christo. Pulchre autem ait quod sine Lege Dei non esset, et in Lege Christi permaneret (**I Cor., IX, 21**).

62. Lex autem Synagogae caput non a principio; quia Christus erat caput veteris Synagogae, quam Moyses fundavit et condidit. Denique audi dicentem quia verbo Domini fundata est. *Fide, inquit, Moyses grandis factus negavit se esse Pharaonis regis nepotem. Maluit enim afflictis compati, quam temporalibus delectari: majoresque divitias aestimavit et praetulit thesauris Aegypti, improperium Christi. Aspiciebat enim mercedem repromissionum Dei* (**Hebr. XI, 24 et seq.**), quae est resurrectionis gratia. Sed ubi propter perfidiam Judaeorum mortuum est infidelibus Dei Verbum, et excidit pectoribus Judaeorum; legis spiritalis intellectus occubuit, et nupsit Synagoga ritui corporali, observationique perfidiae.

Sed non fuit illa sobrietas spiritualium nuptiarum, sed adulterium castitatis. Ideo Synagoga libera esse non potuit, quae male **913** nupserat, et non crediderat resurrectionem Christi futuram. Unde bene ei nupsit Ecclesia, cui secundum sacram dispensationem secundum carnem mortuus est Christus; ut illa Judaea anima quae ante fuerat ligata peccato, per mortem Christi absolveretur vinculo delictorum. Non nubit ergo mulier alteri viro, nisi mortuus fuerit vir suus; hoc est, nisi a vinculo legitimi amoris fuerit absoluta. Si autem mortuus vir ejus fuerit, liberata est.

63. Sane tenebatur ex Lege, ut fratri proprii conjugis copularetur; si semen nullum maritus ei reliquisset (**Deut. XXV, 55**). Quod vinculum magis nectebat interpretatio litterae, quam gratia spiritualis. Denique habebat in voluntate frater defuncti, ut si nollet, non acciperet fratris uxorem ad semen defuncti resuscitandum. Unde calciamentum suum solvere jubebatur, ut esset a nexu copulae ejus exutus, quam a sui gratia ostendisset alienam. Sic enim scriptum est, quia solvebat vir calciamentum suum, et dabat proximo suo dicens: Hoc erit in testimonium in Israel. Et dicebat propinquus: Accipe, et acquire tibi tu. Et solvebat calciamentum suum. Dicebant etiam astantes: *Det tibi Dominus uxorem, quae intrat domum tuam, sicut Rachel et sicut Lia, quae aedificaverunt utraeque domum Israel, et fecerunt virtutem in Ephrata* (**Ruth. IV, 7, 8, 11**). Sed hoc ex litterae interpretatione Judaeum ligabat. Caeterum figura erat, quod Christus venturus esset in terras, qui semen defuncti populi resuscitaret. Merito fratris: quia dictum est: *Narrabo nomen tuum fratribus meis* (**Psal. XXI, 23**); et: *Quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem* (**Rom. IX, 5**).

Vel quia Evangelium defunctae Legis reparationem operaretur in posteris; ut semen quod Lex non reliquerat, Evangelii tenor resuscitaret.

64. Non mirum ergo si caput suum prava interpretatione moverunt; ut ipsi a se deturbarent sapientiam, suae salutis auctorem: aut certe movendo caput suum, causa fieret commotionis capitis non paucis; sed populis. Commotio haec capitis facta est: quandoquidem in omnem terram exivit sonus eorum; ut fieret omnis terra Domini, et regnum Domini esset in nationibus. Unde et in posterioribus dicit: *Dominus regnavit, irascantur populi: qui sedes super Cherubim, moveatur terra (Psal. XCVIII, 1)*. Quod pulchre Aquila interpretatus est, ut ἀλάλαγμα diceret; hoc est, transmutationem, quae est de loco ad locum, de Judaea ad populos nationum. Quod ex ea lectione quae in Evangelio est, liquido poterit manifestari, quemadmodum Lex mota sit, dicente Scriptura: *Super cathedram Moysis sederunt scribae et pharisaei. Omnia ergo quae dicunt vobis, servate et facite: secundum opera eorum nolite facere; quae enim dicunt, non faciunt. Alligant autem onera gravia, et imponunt super humeros hominum: ipsi autem digito suo nolunt ea movere. Omnia autem faciunt, ut videantur ab hominibus (Matth. XXIII, 2 et seq.)*.

65. Quid est, *sederunt Scribae*; nisi quia littera scribitur? unde et γραμματεῖς Graece dicuntur scribae, litterae **914** sequentes interpretationem, non spiritus intellectum; littera autem occidit. Litteram ergo occidentem sequentes, et ipsa appellatione resonantes scribae: pharisaei autem sunt, hoc est, qui a veritatis unitate divisi sunt; phares enim interpretatur divisio. Dividunt autem pharisaei hoc

genere verba Legis, ut resonent, et in ipsa meditentur: spiritalis autem mysteria Legis et sacramenta non videant. Nam si Lex spiritalis est, utique praecepta Legis sunt spiritalia, et opera ejus spiritalia sunt. Docentes ergo quae Moyses scripsit, onera gravia ligant corporalibus Legis (gravita sunt enim quae contraria jugo Christi sunt) et per doctrinam suam deviam gravia onera imponunt auribus audientium, quae ipsi ne tantum quidem volunt movere, ut a corporalibus Legis ad spiritalia Scripturae verba commoveant. Sic enim intelligendum est, quia digito suo nolunt movere illa; hoc est, nec exiguu puncto atque momento transferunt se ad intelligentiam spiritalem. Hinc est et illud, quod scriptum est: *Quod si in digito Dei ego ejicio daemonia* (**Luc. XI, 20**). Quid sit digitus, interpretatur ipsa Scriptura, quae dicit in alio libro Evangelii: *Quod si in Spiritu Dei ego ejicio daemonia* (**Matth. XII, 28**). Digitus ergo Dei, Spiritus Dei est; Deus enim Spiritus est, et nihil habet in sua substantia corporale, sed totus est Spiritus. In Spiritu ergo Dei ejicit daemonium, qui in digito Dei ejicit. Unde et sanctus David ait: *Quoniam videbo coelos tuos, opera digitorum tuorum* (**Psal. VIII, 4**); hoc est, Spiritus tui opera sunt coeli, sicut et scriptum est: *Verbo Domini coeli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* (**Psal. XXXII, 6**).

66. Ut ergo concludamus disputationem, scribae et pharisaei nihil ad interiorem hominem referunt, qui ut ipse ad imaginem Dei et similitudinem factus est; ita in iis quae cogitat et quae meditatur, debet magis quae spiritalia sunt, quam quae carnalia cogitare. Totum ergo ad illum exteriorem, ad illum terrenum hominem referre contendunt: et ideo omnia eorum

opera talia sunt, ut videantur ab hominibus; non ut placeant Patri, qui in abscondito videt. Timent enim sua opera revelare.

67. Haec est ergo commotio capitis quae facta est in populis; vel, sicut Aquila et Symmachus dixerunt, *in gentibus*; omnes enim gentes moverunt caput suum, ut Legem spiritaliter interpretarentur. Nemo secundum litteram Legis se putet esse salvandum; quia littera Legis maledictum habet: spiritus benedictionem affert. Nemo ex operibus Legis justificari potest; quia sub maledicto sunt omnes, qui sub littera sunt. Fugiant ergo omnes maledictum Legis, et confugiant ad benedictionis gratiam; ut benedictionem habeant in coelestibus, in Christo Jesu, qui mortuus est pro nobis, ut fides transiret ad gentes: qui etsi vir fuit ante Synagogae, nec ipsam deseruit, et nos redemit; illam enim non deseruit, ut reliquiae salvae fierent: nos redemit eligendo populos nationum. Haec ergo electio gentium salus Judaeis; reliquiae enim non per opera sua, **915** sed per electionem gratiae salvae factae sunt. Gratia est ergo Christi quae et nos redemit, et reliquias vivificavit. Commotio autem capitis facta est in gentibus: sed ex hac commotione non mediocris mutationis gratiam Judaei pertulerunt, quorum reliquiae salvae factae sunt.

68. (**Vers. 16.**) Sequitur: *Tota die verecundia mea contra me est: et confusio vultus mei operuit me*. Quid est quod interdum ex persona unius, interdum ex persona plurimorum psalmus hic dicitur? Namque a principio a pluribus coepit, ut est: *Deus auribus nostris audivimus*, et caetera quae sequuntur (**Supra, vers, 2 et seq.**). Deinde ait: *Tu es ipse Rex meus, et Deus meus*. Iterum: *In te inimicos nostros ventilabimus*. Et postea: *Non enim in arcu meo sperabo; et: In Deo laudabimur*

tota die: et: Tota die verecundia mea contra me est. Quid sibi vult ista mutatio, quae frequenter in psalmis repetitur; sicut et in centesimo octavo psalmo ait: *Deus laudem, meam ne tacueris; quia os peccatoris et os dolosi super me apertum est (Psal. CVIII, 2).* Hoc de uno, sequitur de pluribus? *Locuti sunt adversum me lingua dolosa . . . et posuerunt odium pro dilectione mea (Ibid., 3 et 5).* Deinde de uno: *Constitue super eum peccatorem (Ibid., 6).* Quod videtur in centesimo octavo psalmo aliud ad populum Judaeorum referri, aliud ad Judam proditorem. Quando pluraliter dicta, ad populum: quando singulariter, ad Judam. Hic quoque possumus dicere, quando pluraliter dicta, ad sanctos: quando singulariter, ad Dominum nostrum Jesum Christum referri; quia aestimari potest et pro pluribus in Propheta locutus, et ipse pro se. Et ideo dixerit: *Verecundia mea contra me est;* quae dicitur ἐντροπή; ἐντροπή autem est, quando verecundiam vult quis incutere alicui, ut inflectat propositum suum, sicut est: *Descendat nunc de cruce, et credimus ei: confidit in Deo, liberet nunc eum (Matth. XXVII, 42 et 43).* Pulchre autem ait: *Tota die;* quia Incarnatio Domini nostri Jesu Christi lucem attulit mundo. Dies itaque Incarnationis est, de quo idem dicit Dominus: *Ambulate dum lucem habetis (Joan. XII, 35);* et: *Abraham diem meum vidit (Joan. VIII, 56).* Ergo haec verecundia habet in se confusionem. Unde et Symmachus: *Tota die,* inquit, *confusio mea contra me est.* Quae autem confusio Christi, nisi crux; quod nudus pependit in ea? Et bene, *tota die;* quia ex quo affixus est cruci, usque in horam nonam tenebrae factae sunt: et post horam nonam lux refulsit usque in vesperum. Hic dies ex tribus primus. Potest tamen et chorus sanctorum pluraliter de se, et singulariter loqui; chorus enim quasi singularem personam

habet, sed numerus plurimorum est; sicut illud est: *Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me* (**Esai. XXIX, 13**).

68. Quae autem est confusio, quae operuit Dominum Jesum, cum confusionem peccata faciant; ipsa sunt enim quae operiunt peccatorem: hic autem peccatum non fecerit? Sed quemadmodum est confusio adducens peccatum, ita est **916** confusio quae peccatum abolet; ut confusio crucis Domini nostri Jesu Christi, per quam peccata mundantur. Est etiam omnis confusio bona, quam pro Christi nomine subeas, et admodum gloriosa; si verbi gratia in persecutione lex sit, ut verberetur Christianus, ut dignitatem amittat, ut careat privilegio, ut in vincula ducatur. Haec utique confusio etsi privilegium non habet, habet gloriam piae confessionis. Est autem et Christi confusio, sicut ipse ait: *Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundam et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est* (**Matth. X, 33**). Bona ergo confusio. Plerisque tamen hujusmodi confusio Christi amara est; hoc est, non credentibus: jucunda credentibus.

69. (**Vers. 17.**) Sive ergo velis confusionem Christi intellige in crucem ejus, quae Judaeis videbatur esse confusio, qui insultabant ei; quasi erubesceret Christus in eo opere, in quo publicam operabatur salutem: sive etiam hanc confusionem, quae ingeri videbatur, *a voce exprobrantis et obloquentis: a facie inimici et persequentis*. Erubescibat enim sic lapsum esse electum populum suum, et confundebatur in eos apud Patrem, quorum finis advenerat; praesens enim erat Filio Pater, a quo numquam potest Filius separari. Et ideo Pater audiebat dicentem Judaeis: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta* (**Matth. XXIII, 38**).

70. Sunt autem qui etiam in confusione sua gloriantur; sicut illi de quibus dicit Apostolus: *Quia gloria eorum in confusione ipsorum* (**Philip. III, 19**); quibus contraria est gloria Christi, qui crucem suscepit, nec confusionem refugit. Quam nos quoque minime timere debemus, nec formidine aut fastidio declinare; ne peccatum supra nos adducat, quae potest adducere gratiam vitae. Est enim et confusionis gloria, ut si in multos gentiles incidas, vel philosophos, et illi tibi objiciant crucem Christi, et verbo respondere non possis, nec salutaria quisquam audiat verba referentem, est confusio; *sed a voce exprobrantis et obloquentis: a facie inimici et persequentis*. Et ideo noli respondere insipienti ad insipientiam ejus: esto sicut homo mutus et tacens, et quasi non audiens verba insultantium et obloquentium; non quo respondere nequeas, sed quo respondere non debeas. Omni enim rei tempus: tempus tacendi, et tempus loquendi. Tacendum est, quando paratum non invenis auditorem: loquendum est, quando Dominus linguam eruditionis indulget; ut sermo tuus operetur in affectibus audientium. Quomodo autem te audiat, qui ideo tibi obloquitur, eo quod salubrem tuum nolit audire sermonem? Aut quomodo tibi acquiescat, qui persecutor est, et velit te sibi vindicare? Aut, ut Aquila dixit, vel Symmachus, ut ulciscatur et puniat in te, quod Christi haereditas ad gentes videatur esse transfusa? Longe itaque ista confusio **917** a confusione et opprobrio peccatoris. Istius enim conscientia illuminatur, qui oblitus non est Dei sui: illorum confunditur, quorum ingenium caligat atque perturbat recordatio delictorum.

71. (**Vers. 18, 19, 20.**) Et ideo bene sibi conscii dicunt: *Haec omnia venerunt super nos, et obliti non sumus te, et inique*

non egimus in testamento tuo. Et non recessit retro cor nostrum: et declinasti semitas nostras de via tua. Videtur versiculus ultimus non concordare superioribus. Nam quomodo declinarunt ii, quibus divinitatis nulla obrepsit oblivio, nec alicujus iniquitatis conscientia, nec ulla desidia? Sed si consideres quia justus vix salvus fit, intelligis profecto et ipsius nonnumquam titubare vestigia, et auctorem declinationis eorum Deum videri; quia ipse quoque patitur justos saepe tentari, quo magis probentur tentationibus eruditi. Quis est autem tam fortis, ut nequaquam in tentatione moveatur; nisi Dominus adjutor ei assistat? Denique conturbatus est et ipse propheta David: quia dixit in sua abundantia: *Non movebor in aeternum* (Ps. XXIX, 7). Aut quis est ille quem locus afflictationis, et terrae corruptela non moveat; cum divina sententia neminem exceperit, qui sit ab exercitio et a fatigatione terrae hujus immunis, cui dictum est: *Maledicta terra in omnibus operibus tuis . . . spinas, inquit, et tribulos germinabit* (Gen. III, 7, 18). Denique ipse Paulus Dominicae vas electionis, a maledictione veteris sententiae absolutus Domini Jesu passione, tamen captivum se duci in legem peccati vehementissime deploravit, nec quemquam nisi Christum a quo liberaretur invenit: cum eum lex sui corporis et umbra mortis urgeret.

72. Diximus sensum: sed expressius qui locus sit afflictationis, considerare nos convenit. Utrum hic mundus, qui in maligno positus est: an vero caro nostra, in qua anima nostra humiliatur, dum in istius carnis descendit societatem: an adversa quibus exercemur in hoc corpore constituti, in quo ingemiscimus gravati; quod nolumus spoliari, sed supervestiri? Gravis enim labor est dum expectamus, ut

absorbeatur mortale hoc a vita, quo nos exspoliare debemus; minore enim labore exspoliatur, quam absorbetur. Et vide ne ea diversitas sit exspoliantis se, et exspectantis ut absorbeatur a vita. Exspoliatur gratia, absorbet poenitentia: exspoliatur sublimitas mentis, absorbet diligentia. Quomodo autem dubites quod afflictationis hic locus sit, quando corpus est mortis, in quo operit nos etiam umbra mortis? Et ideo ad lucernam illam semper debemus intendere, quae est verbum Dei; ut sciamus quemadmodum nostri animi semitas dirigamus et vestigia mentis interna, ut lux animorum solvat tenebras corporales.

73. Pulchre autem et Aquilae interpretatio quemadmodum intelligere debeamus locum afflictationis, expressit dicendo: *Quoniam humiliasti nos in loco sirenarum?* Ut non caro in vitio sit, sive natura; sed ea quae carnem corruptibilem **918** esse fecerunt. Denique sirenas quarum secundo (**Esai. XIII, 21**) et tertio (**Mich., I, 9**) mentionem fecit Scriptura divina, quasdam fuisse puellas gentilis tradidit historia, quae vocis propriae suavitate, canendi illecebris, audiendique studio illectos navigantes ad littus admoveere navigia provocabant: eosque, cum gratiam vocis sequerentur, scopuloso in loco naufragium facere solitos vetustas posteris tradidit (**Hom. Od., B**). Earum autem interpretatio haec est, voluptas vocis, et quaedam adulatio. Ita ergo saeculi voluptas nos quadam carnali adulatione delectat ut decipiat. Ut ergo illic non littus in vitio erat, sed canora dulcedo, quae faciebat asperitatem littoris non caveri: ita non caro in vitio; sed ea quibus caro ista sollicitatur et fluctuat. Denique mare, si tempestas desit, quietum est: si procella saeviat, periculosum.

74. Et Septuaginta virorum videtur cum his sententia convenire; cum dicunt quia scriptum est: *Quoniam humiliasti nos*. Cujus interpretationis testimonia de Scripturis sunt nobis arcessenda divinis. Ait enim in Deuteronomio: *Si exieris, inquit, in pugnam adversus inimicos tuos, et tradiderit tibi eos Dominus Deus tuus in manus tuas, et depraedatus fueris spolia eorum, et videris in ea depraedatione mulierem bonam specie, et cohabitaveris cum ea (Deut. XXI, 10 et 11)*. Et infra: *Si nolueris eam postea, dimittes eam liberam quia humiliasti eam (Ibid., 14)*. Vides ergo quoniam non natura sui eam, sed is qui ei integritatem pudoris eripuit, humiliasse perhibetur. Humilitas ergo operis est, per quod caro ista, peccati corpus effecta est, et locus afflictationis. Iterum alibi: *Si virgo desponsata fuerit viro, et inveniens eam homo in civitate dormierit cum ea, educentur ambo ad portam civitatis suae, et lapidabuntur: et morietur juvencula, quia non exclamavit in civitate, nec invocavit hominem, qui subveniret: et vir, inquit, quia humiliavit mulierem proximi sui (Deut. XXII, 23 et 24)*. Et hic eadem est hujus causa sermonis, ut a corruptore humiliata dicatur. Tertium quoque habes de hac re testimonium, et plura, si quaeras. Tamen de eodem libro audi: *Si quis invenerit virginem, quae non sit desponsata, et vim faciens ei dormierit cum ea, et inventus fuerit, dabit qui dormierit cum ea, patri juvenculae quinquaginta denarios, et erit uxor ejus, quia humiliavit eam: nec poterit dimittere eam per omne tempus, propter quod humiliavit eam (Ibid., 28, et 29)*. Ipse sermo repetitus est, ut intelligas quia non conditio carnis videatur nos humiliare, sed culpa.

75. Nec tamen negare possumus quod multis humilietur et caro, loco ipso, illecebris ipsis, fragilitate quoque qua patuit errori. Quae, licet non a mediocri adversario serpente decepta sit, habebat tamen sui non mediocrem gratiam, antequam peccatum irreperet: in conspectu erat Dei Adam, in paradiso vigeat, coelesti gratia refulgebat, loquebatur cum Deo. Numquid eum humiliatum ante legisti, nisi postea quam praevaricatio eum humiliavit sua. Cujus vitii haereditatem ad nos usque transmisit; ut in hoc corpore constituti nolimus peregrinari de corpore, **919** et adesse Deo. Et ideo humiliamus animam nostram quae se ad Deum gestit attollere: sed corruptibile hoc corpus gravat animam, terrenaque habitacula praeponderant, ut mens devota Deo frequenter inclinetur ad saeculum, nec se subjicere Deo possit, quoniam subjectionem sui sapientia carnis ignorat, quae nostrum involvit affectum.

76. Dicentes haec de nobis, quid de carne Domini nostri Jesu Christi dicemus? Qui utique suscepit carnis istius veritatem, et ideo *semetipsum humiliavit usque ad mortem, mortem autem crucis* (**Phil. II, 8**). Diligenter attende, et considera singula. Vide quia volens suscepit hanc formam corporis nostri, et tuae obsequia servitutis, in similitudinem hominum factus: non in similitudinem carnis, sed in similitudinem hominum peccatorum; omnis enim homo sub peccato. Ideo et specie inventus ut homo; ut scriptum est de eo: *Et homo est, et quis cognoscet eum* (**Jerem. XVII, 9**)? Homo secundum carnem, sed ultra hominem secundum operationem. *Ut homo*, inquit, *humiliavit semetipsum* (**Phil. II, 8**); quia ad eos Deus venit qui humiliati fuerant, liberandos. Ipse se ergo humiliavit propter nos. Non ergo corpus illius corpus mortis; siquidem corpus est vitae: nec caro illius, umbra mortis;

siquidem fulgor est gloriae: nec in eo locus afflictationis; siquidem in illo corpore omnibus gratia consolationis. Humiliavit se, ut disceres quid sit humilitas. Denique audi dicentem: *Discite a me quia mitis sum, et humilis corde* (**Matth. XI, 29**). Ille se humiliavit, ut tu exaltareris; qui enim se humiliat exaltabitur. Sed non omnes qui humiliantur, exaltabuntur; multos enim crimen humiliat ad ruinam. Humiliatus est autem Dominus usque ad mortem; ut de portis mortis exaltaretur.

77. Ecce vide gratiam Christi, vide beneficia ejus. Posteaquam Christus advenit, haec caro quae erat umbra mortis, coepit per gratiam Domini refulgere, et habere lumen proprium; unde et dictum est: *Lucerna corporis tui est oculus tuus* (**Matth. VI, 22**). Sed vide de quo oculo dicat; non de exteriori, sed de interiore: *Si oculus, inquit, tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit* (**Ibid.**). Interior utique est oculus, qui totum hominis corpus illuminat. Interior est etiam oculus, qui aufert toti corpori caecitatem; quia scriptum est: *Si autem nequam fuerit oculus tuus, totum corpus tuum tenebrosum erit* (**Ibid., 23**). Vides in uno homine unde tenebrae nascantur, unde lumen oriatur. Ipse ergo tibi es caligo, vel lumen. Caligo iniquitatis est, tenebrae peccatorum: lumen innocentiae. Ipse tibi ergo es vel injuriae auctor, vel gratiae: operatio divina nihil errat. Lumen in te ipso est; quia innocens infantia tua est. Pura mens hominis ante adolescentiae lubricum, et juventutis errorem. Tu tibi ergo tenebras fecisti esse quod lumen est. Denique idem oculus, hoc est, sensus hominis, tenebrosus est in peccatore, splendidus in innocente.

78. Nec illud praetereamus quod Symmachus ait: *Afflixisti nos in loco deserto*. Ideo affligimur **920** quia interdum

destituimur protectione coelesti, et regio ista sub maledicto est, vel in lubrico saeculari. Necdum quoque benedixerat terram suam Dominus noster Jesus Christus; et ideo laborabant, nec ad lumen pietatis ejus oculorum spiritualium intendebatur obtutus. Deinde quia voluptas et delectatio mundi frequenter irrepit (**Hom., Odys., M**). Unde non vinculis hominis illius ligare nos atque vincere debemus, nec cera aures claudere: sed avertere aurem quotiescumque aliena a fide, et contraria vel adversa utilitati nostrae aliquis existimat obloquenda; ne in eo sermone operiat nos umbra mortis: et si quid tale profertur, nos tamen Dei verbum debemus inserere, quod mentis nostrae oculos fulgore disputationis illuminet.

79. (**Vers. 21, 22.**) Sequitur: *Si obliti sumus nomen Dei nostri, et si expandimus manus nostras ad deos alienos. Nonne Deus requiret ista? Aquila, investigabit ista, dixit. Symmachus, inveniet ista? Ipse enim novit occulta cordis. Quia propter te morte afficimur tota die: aestimati sumus ut oves occisionis.* Quid est quod ait: Requiret Deus? Quasi si non requirat, ignoret: et sic requiret Deus oblivionem tuam quae irrepsit, ut auferat ejus omne vestigium. Unde et Aquila dixit: *Investigabit ista.* Nam utique qui novit cordis occulta, quomodo quaerit, cui etiam ea quae sunt interiora, manifesta sunt? Siquidem apud Deum conscientia uniuscujusque se prodit, et cogitatio hominis apud eum se aut condemnat, aut purgat. Denique Aquila *visiones cordis* dixit, eo quod videat cor nostrum, et omnis nostri cogitatio cordis in promptu sit apud Deum, atque ei cogitationum nostrarum imago resplendeat. Bene illud ait Aquila: *In te morte afficimur*; quoniam in Christo mori, arduum et gloriosum: et

in ipso moritur, qui pro ejus nomine sacra passione est coronatus. Sed quid miraris quod requirentem Deum occulta cordis versiculus iste declaret; cum alibi Deum scrutatorem legeris cordis? Quid etiam miraris si verbis nostris majestas divinae substantiae explicari non possit (**Jerem. XVII, 20**), cum ait Apostolus: *Nolite ante tempus quid judicare, donec veniat Dominus qui illuminabit occulta tenebrarum, et manifestabit consilia cordium: et tunc laus erit unicuique a Deo (I Cor. IV, 5)*? Tenebras cordis saepe loco criminis legimus; immo prope ubique. Vide ergo ne ista sint occulta tenebrarum, quae sunt cordis occulta; ideoque tenebrarum nomen acceperint, quod ea ab aliis non deprehendantur, sed lateant. Et ideo Dominus in die judicii illuminaturus asseritur occulta tenebrarum; quia cor uniuscujusque manifestabitur, quod ante occultum erat: soli quidem Christo cognitum, qui sciens judicii sui gratiam ait: *Nihil est occultum, quod non manifestabitur (Matth. X, 26)*.

80. Sunt autem multa quae propter verecundiam premimus, et ut impleamus coeleste mandatum, tacito apud nos tenemus affectu; ne videamur in iis quae nostra sunt, gloriari; et eorum fructum vulgando incipiamus amittere. Sunt autem **921** occulta sapientiae, quae raptus in paradiso apostolus Paulus audivit: et quia non licebat ea homini loqui, apud se tegebat: non quia usum eorum aut gratiam aliis invideret; sed quod non licebat homini loqui, forte etiam homini audire non proderat: quae tunc illuminabit Dominus, cum illuminandorum secretorum tempus advenerit. Vide ne etiam in Evangelio distantiam aliquam reperiās, ubi dixit: *Nihil occultum quod non manifestabitur, neque opertum quod non revelabitur (Ibid.)*. Illud tamen adstipulatur ad

superiorem interpretationem, ut utrumque de bonis esse credamus; quia scriptum est: *Cognoscit Dominus qui sunt ipsius (II Tim. II, 19)*. Suos ergo cognoscit, et eos cognoscit qui cognoscunt Deum: ignorat autem eos qui ignorant Deum; qui enim ignorat, ignorabitur. Dominus ergo quae bona sunt, recognoscit: ea quae sunt plena cognitionis divinae, ea quae sunt occulta sapientiae, novit Dominus: aversatur autem ea, quae sunt plena iniquitatis atque peccati.

81. Denique si istorum personam consideres, quos nulla divini cultus oblivio separavit, ut alieno Deo expanderent suas manus, atque aperire suas animas noluerint, intelliges quod in occultis suis non flagitia aliqua erant, sed ea quae essent innocentiae, continebant; quandoquidem morte afficiebantur pro Dei cultu, totaque die versabantur in morte: sicut et versabatur Paulus, qui ait: *Quotidie morior per vestram gloriam (I Cor. XV, 31)*. Et vere quotidie Paulus moriebatur secundum carnem, in jejuniis, in naufragiis, in diversis periculis, in miseriis constitutus: sed non totus moriebatur. Moriebatur homo ejus exterior, sed renovabatur interior: et ideo non deficiebat, cum tot periculis urgeretur; quia etsi exterior homo ejus corrumpebatur, interior renovabatur de die in diem; quia diem sibi uniuscujusque fides et gratia operationis illuminat. Unde nec Paulus apostolus noctem sciebat; quia qui renovatur, semper in luce est. An tibi non videtur in luce, qui Christi in se continet charitatem? Et ideo immolationis securus dura non refugit: nec eum persecutio ulla, aut fames, aut gladius potest a Christo Domino separare, quem vincula divinae charitatis astringunt.

82. (Vers. 23.) Interim tamen in bonis etiam operibus mens humana turbatur, et tentationibus quatitur. Tamen et hoc

justorum est, ut cum se tentari viderint, adjumentum deposcant; sicut apostoli in Evangelio (**Matth. VIII, 25**), cum Christus dormiret in navi, tempestatem fluctuum formidantes excitaverunt Dominum Jesum, ut ab his formidinem propulsaret. Nonne tibi videntur sancti apostoli istos dixisse versiculos: *Exsurge, quare obdormis, Domine? Exsurge, et ne repellas usque in finem*. Certe etsi littera distare videatur, concordat sententia. Neque vero vel in corpore constitutus ita dormiebat Dominus noster Jesus Christus, ut ignoraret tempestatem maris, et exorta procella ventorum cognitionem ejus per altitudinem soporis excederet. Dormiebat corpore, sed virtute vigilabat. Et dispositio illa fuit, ut ascenderet in navem Dei Filius, Dei Verbum: ascenderent etiam simul discipuli sui: quos remissos **922** et negligentes esse non passus, quasi de Domini praesentia et favore securos, somno corporis sese composuit. Ergo illa specie somni, dormire sese mundo huic, apostolis Verbum Dei demonstrabat. Vigilabat tamen ejus potestas et providentia, quae excitavit tempestatem in mari; ut navis propemodum insurgentibus fluctibus operiretur: qua discipuli tempestate turbati, utrum salubris consilii se provisione fulcirent, an vero remedium excederent, cognosceretur. Sed illis quibus Jesus non dormiebat, vigilabat fides: et ideo surgentes excitaverunt Dominum Jesum, dicentes: *Domine, salva nos, perimus* (**Matth. VIII, 25**).

83. Vide si etiam illud discrepat ab Evangelio, quod de Jona legimus (**Jonae, I, 5**), qui dormiebat in ventre navis, et stertebat: in quo sacrae passionis figura praecessit. Sicut enim Jonas dormiebat in navi, et stertebat securus, quasi non metuens deprehendi; ita Dominus noster Jesus Christus, qui

figuram illam sacramento suae mortis implevit, tempore Evangelii in navi dormivit: et sicut ille tribus diebus et tribus noctibus fuit in ventre ceti; ita filius hominis tribus diebus et tribus noctibus fuit in corde terrae, in sui corporis passione. Qui ubi se excitavit a morte, et somnum sui corporis relaxavit, ut pro salute resurgeret universorum, Discipulos visitavit. Hic est ergo verus Jonas, qui obtulit animam suam redemptionem pro nobis. Propterea ergo sublatus et missus est in mare, ut exciperetur et devoraretur a ceto, quo intra alvum ceti positus ejus interiora vacuaret. De quo ceto hoc dictum sit, audi Job dicentem: *Qui habet, inquit, magnum cetum captivum reddere (Job III)*. Quis iste est? Utique cognoscis, cum legeris quod Dominus noster Jesus Christus captivam duxerit captivitatem; devicto enim adversario et inimico, nos qui captivi eramus, coepimus libertatem possidere per Christum (**Ephes. IV, 8**).

84. Denique ipsa oratio sancti Jonae docet Dominicae passionis esse mysteria, cum dixit: *Clamavi, inquit, ad Dominum meum in tribulatione mea, et audivit me de ventre inferni (Jonae II, 3)*. Vides quia inferni ventrem dixit, non ceti? Dominus autem non in cetum, sed in infernum descendit; ut et illi qui in infernis erant, a perpetuis vinculis solverentur. Denique plerique etiam resurrexerunt. Quae autem flumina circumdederunt Jonam, aut de qua abyssu dixit Jonas: *Abyssus circumdedit me novissima, mersit caput meum in fissuras montium; descendi in terram, cujus serae sunt continentes aeternales (Ibid., 6 et 7)*? Utique hoc ad personam Jonae non quadrat, et convenit. Filius autem Dei descendit in fissuras montium, quando descendit in tumultum; ipsum enim Joseph, sicut Evangelium docet (**Matth. XXVII,**

60), posuit in monumento suo novo, quod excidit in petra, et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti. Denique et in alio libro: *Posuit, inquit, eum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus erat (Joan. XIX, 41).*

85. Quis autem est, qui cum voce laudis et confessionis Domino sacrificavit; nisi Princeps omnium sacerdotum, qui et vota pro omnibus vovit et reddidit? Solus enim effectus sui habuit potestatem. Sicut enim Jonas missus est in mare, et quievit mare a commotione sua; ita Dominus **923** noster Jesus Christus venit in hunc mundum, ut mundum lucrificeret, et sanguine suo omnia pacificaret, sive terrena, sive coelestia. Adventu igitur suo redemit universos homines; et provocavit ad Dei cultum operibus suis, cum mortuos resuscitaret, sanaret infirmos, timorem Dei humanis infundens affectibus. Ipse est qui sacrificavit Domino sacrificium salutare pro nobis, et dignas conversionis nostrae hostias Deo obtulit; ipse est qui dormivit, et evigilavit.

86. Cavendum est ergo ne obdormiat peccatoribus; obdormire enim videtur iis, quibus non resurrexerit, et quos in finem repellit. Quis autem est qui repellitur; nisi qui peregrinatur a Domino, quia non peregrinatur a corpore? Quomodo enim possunt Deo placere qui in carne sunt? Et ideo non in carne simus, sed spiritu: adhaereamus Domino Jesu, qui se in octogesimo et octavo psalmo repulsum dicit pro nobis. *Tu vero repulisti pro nihilo, Domine, distulisti Christum tuum, evertisti testamentum servi tui (Psal. LXXXVIII, 39 et 40).* Itaque repulsus in nobis factus est in opprobrium vicinis suis; ille enim suscepit opprobrium crucis, ut nos gloriam suae resurrectionis indueret. Repulsus videtur, quasi mortuus; et perfusus confusione, quasi crucifixus: sed benedictus est in

aeternum, qui maledictionem sustulit, benedictionis gratiam comparavit.

87. (Vers. 24.) Sequitur: *Quare faciem tuam avertis?* Avertere a nobis Deum faciem suam putamus, quando sumus in aliquibus afflictionibus constituti; ut tenebrae nostro offundantur affectui, quibus impediti fulgorem veritatis oculis nostris haurire nequeamus. Etenim si in nostrum Deus attendat ingenium, et nostram mentem visitare dignetur, certi simus quod nulla res nobis caliginem possit obducere. Etenim si vultus hominis caeteris membrorum partibus plus refulget, et quemcumque intuemur, vel incognitum agnoscimus, vel cognitum recognoscimus, quem aspectus noster latere non patitur; quanto magis Dei vultus quem spectat, illuminat! De quo ut caetera ejus sunt; ita et hoc praeclarum sancti Apostoli, qui vere interpret est Christi, ut aptiore eum sensu et sermone nostris infunderet mentibus; unde ait: *Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiae claritatis Domini in facie Christi Jesu (II Cor. IV, 6).* Ubi igitur in nobis reluceat Christus, audivimus. Est enim fulgor aeternus animorum, quem ideo Pater misit in terras, ut ejus illuminati vultu, aeterna et coelestia spectare possimus, qui ante terrena caligine tenebamur. Quid de Christo loquar; cum etiam Petrus apostolus dixerit ad illum claudum ex utero matris suae: *Respice in nos (Act. III, 4);* qui respexit in Petrum, et fidei illuminatus est gratia? Neque enim accepisset remedium sanitatis, nisi fideliter credidisset. Unde cum tanta gloria esset in apostolis, audiens transire Dominum Jesum Zacchaeus ascendit in arborem; quia exiguus et pusillus in turba eum

videre non poterat. Vidit Christum, et lumen invenit. Vidit eum, et qui ante aliena rapiebat, sua contulit. Merito ergo dicunt isti: *Quare faciem tuam avertis?*

924 88. Aut fortasse propterea dicitur; quia desiderantibus Christi moram faciebat adventus. Ipse enim est vultus Patris, qui est imago et gloria Dei. Certe si non ad Incarnationis ejus hoc accipiamus sacramentum, recte etiam illud usurpant sancti dicentes: *Quare faciem tuam avertis?* hoc est: Et si avertis, Domine, faciem tuam a nobis, tamen signatum est in nobis lumen vultus tui, Domine. Tenemus illud in cordibus nostris, et in intimo splendet affectu; neque enim quisquam potest subsistere, si tu avertas faciem tuam. *Omnia enim a te exspectant, ut tu des illis cibum in tempore. Dante te his, colligent: aperiente te manum tuam, universa implebuntur bonitate: avertente autem te faciem, turbabuntur. Auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum convertentur. Emittes spiritum tuum, et creabuntur: et renovabis faciem terrae (Psal. CIII, 27 et seq.).* Agnoscis quae sit esca, quam Deus hominibus subministrat? Ipse est cibus quem secundum voluntatem Patris unigenitus Filius ejus Dominus noster epulatur; sicut ipse ait: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei, qui in coelis est (Joan. IV, 34).* Hic cibus nobis est salutaris, et omnia Dei sunt salutaria.

89. Audis quaedam Dei membra, cognosce virtutes. Manus quippe ejus, plenitudo bonitatis est: facies ejus, illuminatio mentis est. Et ideo semper ab eo speremus, in ipsum vota nostra et omnia studia dirigamus: nec desperemus, etsi corporaliter eum videre non possumus; neque enim desperavit Moyses, cui dictum est: *Non potes videre faciem meam; non enim videbit faciem meam homo, et vivet.* Et

addidit: *Ecce locus apud me, stabis in petra: et cum transierit gloria mea, ponam te in cavernam petrae, et operiam te manu mea, donec transeam; et tollam manum meam, et videbis posteriora mea: faciem autem meam videre non poteris* (**Exod. XXXIII, 20 et seq.**). Non ergo videtur ab homine facies Dei. Est tamen locus in quo fide se monstret homini Deus. Est hic locus apud Deum: et ideo si steterimus in petra, id est, in carnis istius conscientia, et fidei firmitate; etsi plenitudinem ejus videre non possumus, tamen quantum possumus, quasi reliquias ejus luminis hauriemus. Neque enim Moyses totam divinitatis ejus plenitudinem vidit, quae habitat in Christo corporaliter: sed vidit posteriora Christi, vidit splendorem ejus ut homo, vidit ejus gloriam passionis, per quam regnum nobis coeleste reseravit.

90. Aquila autem: *Quare faciem tuam abscondis*, posuit; sed etiam caeteri, quod videtur convenire cum Moysi dictis, qui ait: *Demonstra te mihi* (**Exod. XXXIII, 13**), quasi diceret: Noli vultum tuum mihi abscondere, sed magis demonstra videre cupienti.

91. Et addidit: *Oblivisceris*, inquit, *inopiam nostram, et tribulationem nostram*. De qua inopia dicit sanctus Propheta quod in oblivionem venerit Dei? Aut quae est ista inopia, quam excidisse Deo nostro et Domino conqueratur? Non otiosa ista est inopia; nisi forte ea quae protectorem Deum et remuneratorem habere consueverit. Si enim est inopia cui patet regnum coelorum, recte isti inopiam suam divinis excidisse sensibus arbitrantur, qui animam suam humiliatam in pulvere deplorabant, et ventrem suum in terra **925** haerere dicebant. Qui autem in terra haerent, videntur divina protectione privari. Quae sit ergo ista inopia,

audi: *Beati enim pauperes spiritu, ipsorum enim est regnum coelorum (Matth. V, 3)*. Si ergo beata paupertas est, cui patet coelum, terrenas istas divitias negligamus, corporalem redundantiam declinemus. Sequamur vestigia apostolorum, ante quorum pedes unusquisque quod habebat pecuniae ex suorum agrorum pretio conferebat, ut pauperibus dispensaretur. Istam igitur inopiam evangelicam hi sancti viri multo ante exercere coeperant; et ideo dicebant: *Oblivisceris inopiam nostram*. Tale est hoc, quale illud apostolicum: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te (Matth. XIX, 27)*. Bona ergo paupertas, quae a pietate procedit, et virtutum exercitatione suscipitur.

92. Nec solum inopiam, sed etiam tribulationem suam in oblivionem Deo venisse deplorant. Bonae sunt et tribulationes quae sunt propriae justorum, qui non pro meritis suis, sed pro pietate eas sustinent: in quibus justus non atteritur, sed dilatatur, sicut sanctus Propheta declarat dicens: *In tribulatione dilatasti mihi (Psal. IV, 2)*. Et ipse Dominus Jesus ait: *In tribulatione invocavi Dominum, et exaudivit me in latitudinem (Psal. CXVII, 5)*. Dilatavit sancto apostolo Paulo, quando ei oculorum lumen eripuit; ita enim confessus est Christum, quem negabat antea. Ideo vas electionis esse promeruit. Denique ut scias quia dilatavit Paulo Dominus Jesus, audi ipsum Apostolum dicentem: *Os nostrum 926 patet ad vos `o Corinthii, cor nostrum dilatatum est (II Cor. VI, 11)*. Aperi ergo os, confitere Christum; quia plenitudo est: ubi plenitudo, ibi etiam latitudo. Et quasi bonus magister qui discipulos habere optaret aequales, nos quoque hortatus est ut dilataremur, dicens: *Dilatamini et vos (II Cor. VI, 13)*.

93. Cum autem Deus alicubi in tribulatione dilatat; tunc fiet latitudo cordis, sicut arena maris innumerabilis. Quae sit ista latitudo audi dicentem sanctum Salomonem: *Optavi, et datus est mihi sensus: et invocavi, et venit in me spiritus sapientiae* (**Sap. VII, 7**). Ut enim acciperet sapientiam a Deo, non divitias, non nobilitatem, non potestatem; sed sapientiam postulavit, et in illa omnia quae etiam non postulavit, invenit. Unde Scriptura dicit quia talis erat latitudo cordis ejus, sicut arena maris innumerabilis (**III Reg. IV, 29**). Unde hanc percipias latitudinem, ait de seipso cognoscens: *In latitudine cordis tui describe eam* (**Prov. VII, 3**). Et ideo qui habet sapientiam, non in occulto teneat eam, non ad momentum; sed canat eam in exitu: ubique quod sentit, cum auctoritate praedicet.

94. Symmachus autem pro tribulatione afflictationem posuit. Sive tamen afflictatio sit, sive tribulatio, opus est ut nos maneamus in Domino, nec ab eodem recedamus; quoniam praesule Domino et assistente nobis, omne certamen fortiter possumus sustinere. Si autem Dominum negligamus, et longe nos faciamus a Domino, facimus nobis adversarium fortiolem.

IN PSALMUM XLV ENARRATIO.

925 PRAEFATIO.

1. (**Vers. 1.**) Titulus psalmi hujus ita inscribitur: *In finem, pro filiis Core pro occultis, psalmus ipsi David*. Quid est, *pro occultis*? Occultorum habuisse se cognitionem per revelationem Domini Jesu, in quinquagesimo quoque psalmo sanctus Propheta commemorat dicens: *Incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi* (**Psal. L, 8**). Quae autem illa sint occulta, in Evangelio sancto docemur, dicente Dei Filio, quod mysteria sapientiae abscondita sint sapientibus, et parvulis revelata (**Matth. XI, 25**). Haec sunt illa, ni fallor, quae oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt: quae praeparavit Dominus diligentibus eum. Ergo in occulto cordis nostri occulta sapientiae recondamus, non temere aliquibus divulgemus; nisi sacramentorum consortibus, quos Dominus vocavit ad gratiam suam, qui se in abscondito vult rogari; quoniam solus est, qui abscondita et occulta cognoscat.

2. Denique ipse Dominus Jesus ad percipiendam Legem solum Moysen, non absque Jesu tamen, in montem voluit ascendere. In Evangelio quoque Petro, Joanni, et Jacobo solis ex omni numero discipulorum resurrectionis suae gloriam revelavit (**Matth. XVII, 1**). Ita occultum suum voluit esse mysterium: et admonebat frequenter, ne cui facile quae viderant, annuntiarent; ne offendiculum quisquam subiret infirmior, qui vim sacramentorum fluctuanti ingenio haurire non posset. Denique ipse Petrus nesciebat quid diceret, qui 926 tria tabernacula Domino, et servulis crederet esse facienda. Deinde fulgorem gloriae Domini transfigurantis se sustinere non potuit: sed in terram cecidit, ceciderunt et filii tonitruum Jacobus et Joannes et nubes operuit eos; nec potuerunt

surgere nisi postea quam Jesus venit, et tetigit eos, et jussit ut surgerent, et formidinem sequestrarent. Introierunt ergo in nubem, ut abdita, et occulta cognoscerent; atque ibi audierunt vocem Dei dicentis: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite (Ibid., 5)*. Quid est, *Hic est filius meus dilectus*? Hoc est, noli errare, Simon, ut servulis Filium Dei conferendum putes: *Hic est Filius meus*; non Moyses filius, non Elias filius; quamvis alter aperuerit mare, alter clauserit coelum. In verbo enim Domini uterque naturam vicit elementi: sed illi ministerium praebuerunt, hic est qui solidavit aquas, coelum siccitate clausit, et quando voluit, in imbres resolvit. Ubi testimonium resurrectionis adsciscitur, astipulantur ministeria servulorum: ubi gloria Domini resurgentis ostenditur, servulis splendor absconditur. Namque ipsos stellarum globos sol exortus obducit, et omnia earum lumina mundano sub sole vanescunt. Quomodo ergo sub aeterno sole justitiae, atque illo fulgore divino videri poterant stellae carnales? Ubi ergo sunt illa lumina, quae vestris ante oculis quodam miraculo refulgebant? Tenebrae sunt universa, comparatione lucis aeternae. Alii ministeriis suis Deo placere **927** festinent: hic solus est verum lumen et aeternum, in quo Pater complacet, vel in quo beneplacitum est mihi; ut meum sit, quidquid hic fecit: et quidquid ego feci, Filii opus esse jure credatur. Ipsum audite dicentem: *Ego et Pater unum sumus (Joan. X, 30)*. Non dixit: Ego et Moyses unum sumus. Non dixit sibi et Eliae ullum divinae gloriae esse consortium. Quid tria tabernacula praeparatis? Non in terris habet iste tabernaculum, sed in coelo. Audierunt apostoli, et ceciderunt pavore turbati. Venit Dominus, et levavit eos, et jussit ne cui dicerent quod vidissent.

3. Huic ergo tua occulta servato, cui David sua occulta mandabat dicens: *Ab occultis meis munda me, Domine (Psal. XVIII, 13)*. Munda enim debent esse receptacula, in quibus sunt pietatis occulta mysteria. Et ideo tibi dicitur: *Bibe aquam de vasis tuis, et de puteorum tuorum fontibus . . . et in plateis superfluant aquae tuae, ut irriguo fonte munderis (Prov. V, 15 et 16)*. Ideo tibi dicitur: *Vino torcularia tua redundant (Prov. III, 10)*. Ideo dicitur: *In tribulatione invocasti me, et liberavi te, exaudivi te in abscondito tempestatis: probavi te in aqua contradictionis (Psal. LXXX, 8)*. Est enim quaedam in tribulationibus interna pectorum saeva tempestas, quando sunt foris pugnae, intus timores. Est aqua contradictionis, quando velut quodam amarissimi salis aestu fluctuant nostrae cogitationes, nec ulla in profundo mentium definitionis stabilitate placidantur. Tunc tempestas in abscondito, tunc aqua contradictionis, quae solo potest Christi sermone sedari, quo peccata nobis nostra dimittit, secundum quod ipse dignatus est dicere: *Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis (Joan. XV, 3)*. Loquere, Domine Jesu: verbum tuum medicina est, verbum tuum lumen est, verbum tuum nostrae colluvionis ablutio est, verbum tuum fons est. Tu loqueris, et culpa lavatur.

4. Et quia de abscondito tempestatis, et de aqua contradictionis ductus est sermo, omnia nobis factum est Dei verbum. Caro factum est, ut carnem servaret; aqua factum est, ut aquam contradictionis sua gratia temperaret, et amaritudinem impietatis auferret. Ideoque scriptum est: *Aqua alta verbum in corde viri (Prov. XX, 5)*. Alibi verbum, alibi iterum consilium; ibi enim bonum consilium, ubi bonum est Dei verbum. Et ideo tibi Lex dicit: *Attende tibi, ne fiat tibi*

verbum malum in corde tuo (Deut. XV, 9); et dicat Jesus: Quid cogitatis mala in cordibus vestris (Matth. IX, 4)? Misit enim Deus Verbum suum, ut sanaret hominem, non ut perderet. Hoc Verbum medicina est, non poena. Hoc Verbum in corde tuo, et in ore sit tuo: hoc Verbum sit in occultis, ubi diabolus insidiatur: intret Verbum, exeat diabolus. Nam si irrepserit diabolus, Christus recedit; quomodo recessit a Juda postquam se diabolus in cor ejus immersit. Et tu ergo dic: *Ab occultis meis munda me, Domine*; ne diabolus insidietur in occultis, sicut leo in cubili suo. Quod si Christi occulta pie fideliterque servaveris, insidiandi diabolo locus esse non poterit. Ideoque in psalmo nono David de occultis scribens Domini sacramentis; quod est conversio peccatorum, vocatio gentium, Dei regnum, praeparatio cordis, **928** iudicium pauperum, refectio inopum; ante de occultis pectoris tui atque secretis exterminandum adversarium dicit: ne sedeas in occultis ut interficere cupiens innocentem. Ideoque tibi dicitur: *Intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito (Matth. VI, 6).* Illo tua descendat oratio, ubi eam audiat qui scrutatur abscondita: ibi tuam patientiam deprehendat, vel tegendae injuriae, vel jactantiae declinandae; occultat enim sapiens injuriam suam. Ibi est latibulum sapientiae; *posuit enim tenebras latibulum suum (Psal. XVII, 12).* Quaerent me mali, et non invenient (**Prov. I, 28**).

5. Ideo Abraham puteum fodit, ut aquam qui quaereret, inveniret: ideo puteum fodit Isaac: ideo Dominus Jesus sedebat ad puteum; erat autem ibi fons Jacob. Sedebat ad puteum, ut quaereres, Fons ibi est, ubi Christus est. Fons est, ut aquae supereffluant requirentibus; quo et universa carnis

vel flagitia diluantur, vel restinguantur incendia. Haec ergo est altitudo sapientiae et scientiae Dei; ut mali eam non inveniant, boni quaerant, atque in ejus acquirendae studio et meditatione versentur. Vis scire quam verum sit? Audi sapientiae ipsius verba: *Petite, et dabitur vobis: quaerite, et invenietis: pulsate, et aperietur vobis* (**Luc. XI, 9**). Pulsa ergo janua; quia Christus est janua: pulsa ostium Verbi; ut aperiat tibi ad eloquendum mysterium Christi, et absconditos in Christo sapientiae possis invenire thesauros. In ipso nobis sapientia, in ipso vita nostra abscondita est; sicut Paulus asseruit (**Coloss. III, 3**), qui usque ad tertium raptus est coelum, ut audiret ea quae homini non licet loqui. Quanta occultorum est disciplina! Licet scire homini, et non licet loqui. Scire vita est, loqui mors est.

6. Cognoscentes ergo quia finis occultorum qui Graece σκοπὸς dicitur, hic est, atque ea summa, ut et indigni non apprehendant sapientiae disciplinam: et qui desiderium habent, vitae tamen et fidei meritis suffragantibus, cognitionem divinorum capere sacramentorum laborant, et quotidianis exercitationibus desudant, ut intentionis suae fructum mereantur. adipisci; nonum psalmum et quadragesimum quintum diligentius legamus, ut absconditam in mysterio sapientiam fidei possimus mente comprehendere. Soli enim isti de occultis titulum praetulerunt. Sed jam psalmum adoriamur.

ENARRATIO.

7. *Deus noster refugium et virtus*. Quid est, *noster*? Hoc est, eorum qui in te credimus. Sic et alibi: *Domine, refugium factus es nobis (Psal LXXXIX, 1)*. Nobis, inquit, credentibus, non incredulis: nobis quaerentibus, non refugientibus veritatem. Ille enim hoc potest dicere, qui in solius Dei praesidio suae constituit spem salutis. Nobis ergo refugium factus es, et nostrum refugium et virtus, qui sumus ex populis nationum. Judaei te negaverunt, Judaei non te receperunt; et ideo es conversus ad gentes, vocasti nos, et refugium factus es nostrum, et virtus es nobis. Vis scire quia de nobis **929** qui sumus ex gentibus, dictum sit? *Crux Domini Judaeis offendiculum, Graecis stultitia: nobis autem virtus Dei atque sapientia est (I Cor. I, 18)*. Et infra: *Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est sapientia nobis a Deo (Ibid., 30)*. Utique Paulus non de Judaeis, nec de gentibus dixit: sed de iis qui conversi ad Dominum Jesum praedicarent suae salutis auctorem. Confugisti ergo ad Christum? Non deseras fundamentum, confirmatorem tuum non derelinquas; ut te qui suscepit, ipse tueatur, et mercem suam pius animarum nostrarum negotiator agnoscat.

8. (**Vers. 2.**). *Adjutor in tribulationibus quae invenerunt nos nimis*. Bene *nimis* ad utrumque respondit, et ut in tribulationibus quae nos nimis invenerunt, et adjutor nimis possit intelligi. Quanto enim majores tribulationes fuerint, tanto majora nobis et vehementiora adjumenta sunt necessaria. Et ideo plerumque fit, ut in gravioribus et asperioribus certaminibus coronemur: quia lacrymis et gemitibus et orationibus frequentioribus aeternae opem nobis divinitatis adsciscimus.

9. (Vers. 3.) Quo fit ut non timeamus, cum terra nostra turbatur, et transferuntur montes; quia si tu pro nobis, quis contra nos? Timere non possumus fragilitates istius carnis, quae timore ac metu frangitur, inflammatur cupiditatibus, luxuria mollitur, deliciis enervatur, vaporatur febribus, dolore vexatur, exanimatur angustiis. Vel cum transferuntur illi montes in cor maris, de quibus dixit Salvator: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, non solum de ficulnea facietis; sed etiam si monti huic dixeritis: Tollere, et jactare in mare; nihil impossibile erit vobis* (Matth. XXI, 21). Misit se hic mons in cor Judae, et mentem ejus gravi tempestate turbavit, diversarum exagitans fluctibus passionum. Sicut enim terrarum fertilitati fecunda bonis operibus et devotionis ac fidei fructibus anima comparatur, ut odor Jacob, sicut odor agri pleni; ita etiam procellosi maris inquietudine figuratur anima ejus, qui quietus esse non novit, et amarum cogitationibus excitat graves fluctus. Denique nec osculo suo Dominus Jesus Judae proditoris amaritudinem temperavit. Suscepit osculum proditor, infudit venenum, mortem irrogavit: cujus aculeum quidem Christus obtudit, sed solus proditor non evasit. Et ut evidenter montem hujusmodi nobis manifestaret, alibi quoque cum daemonium ab homine jussisset exire, apostolis interrogantibus qua causa illud ipsi ejicere nequivissent, ait: *Non ejicitur hoc genus, nisi in oratione et jejunio* (Matth. XVII, 20). Et addidit: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti: Transi hinc illo* (Ib., 19), manu significans quis ille mons esset, quem posset perfecta transferre fides. Perfecta enim fides grano sinapis comparata est, dicente Apostolo: *Si habeam omnem fidem, ita ut montes transferam: charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest* (I Cor. XIII, 2).

10. (Vers. 4.) Sunt etiam qui ita distinguunt: *Et transferentur montes*; ut sequatur: *In cordibus maris sonuerunt, 930 et turbatae sunt aquae ejus: conturbati sunt montes in fortitudine ejus*. Non bonae aquae quae sonant, atque turbantur, et potum praebere non possunt. Meliores sunt quae pertranseunt; sicut scriptum est: *Inter medios montes pertransibunt aquae, et potabunt omnes bestiae agri: suscipient onagri in sitim suam (Psal. CIII, 10 et 11)*. Denique ubi legio daemoniorum petiit et accepit potestatem ut introiret in porcos, magno impetu se praecipitavit in mare (Luc. VIII, 32): et aquae illae gregis sui praecipitatione turbatae sunt. Alibi quoque idem David propheta sic posuit: *Viderunt te aquae, Deus, viderunt te aquae, et timuerunt (Psal. LXXVI, 17)*; hoc est, bonae virtutes, quae Verbi coelestis cognitione sunt placidae, non sonitu et fragore terribiles. De malis autem virtutibus quid dicit? *Et conturbatae sunt abyssi, multitudo sonitus aquarum (Ibid., 17 et 18)*. Abyssi Deum non vident, et ideo turbationibus semper obnoxiae sunt. Et exposuit quid essent abyssi. *Multitudo*, inquit, *sonitus aquarum*. Nam et bestia illa Antichristus ex abyssu ascendit, ut adversus Eliam atque Enoch, atque Joannem qui propter testimonium Domini Jesu terris sunt reddit, praeliaretur: ut legimus in Joannis Apocalypsi: cui datum est os loquendi magna, ut adversus Deum plena furoris convicia et sacrilegii personaret (Apoc. XIII, 5 et seq.).

11. Sonuerunt ergo aquae, id est, immundi spiritus, cum turbarentur videntes opera Dei, in Domini salutaris adventu appropinquare sibi judicium pertimescentes. Sonuerunt et turbatae sunt aquae in Domini passione. Unde et dictum

est: *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania (Psal. II, 1)?* Et alibi Scriptura dicit: *Periit memoria eorum cum strepitu (Psal. IX, 8).* Diabolus sonum quaerit, Christus silentium. Denique *sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum (Esai. LIII, 7).* Et alibi: *Non clamabit, neque contendet, nec quisquam audiet in platea vocem ejus (Esai. XLII, 2 et 3) donec ejiciat in victoria iudicium (Matth. XII, 19 et 20).* Quae est ista nisi de serpente victoria? In hac fortitudine Filii Dei conturbati sunt montes; cum diabolus et ministri ejus viderent mortuos resurgentes. Isti sunt montes qui turbantur: illi montes qui transferuntur in paradisum, quibus dicitur: *Hodie mecum eris in paradiso (Luc. XXIII, 43).* Et alius cui dicitur: *Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me sequere (Joan. XXI, 23).* Et Enoch qui raptus est; ne malitia saeculi mutaretur.

12. Post Domini passionem quid aliud sequi debuit, nisi quia de corpore Domini flumen exivit: quando de latere ejus aqua fluxit et sanguis, quo laetificavit animas universorum; quia illo flumine lavit peccatum totius mundi? Est et fluvius qui de Eden exiit, et circumiit universam terram, Verbum Dei quo paradisus intelligibilis irrigatur, et omnis anima vocatur ad gratiam Christi, dicente ipso Dei Verbo: *Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. Cui ego dederam aquam, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae (Joan. VII, 38 et 39).* Ex illo enim unico Dei Verbo quatuor fluviorum prudentiae et fortitudinis, temperantiae quoque et justitiae fluentia manarunt. *Alii enim per Spiritum datur 931 sermo sapientiae, alii fides in eodem Spiritu, alii gratia curationum in uno Spiritu, alii operatio virtutum . . . Haec enim operatur omnia unus atque idem*

Spiritus, dividens singulis prout vult (I Cor. XIII, 9 et seq.). Hi sunt impetus fluminis, cum se in gratiam ministeriorum operationis atque virtutis spontanea divisione transfundit.

13. His igitur fluminis superni meatibus civitas illa in qua Deus inhabitat, irrigatur; et sanctificatur Altissimi tabernaculum, omnis anima quae inhabitatur a Christo; vel corpus illud quod Virgo generavit, de quo Gabriel angelus dixit: *Et quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei vivi (Luc. I, 35).* Bonum tabernaculum, quod nulla potuerunt obumbrare peccata. Admirabile templum Dei, et aula coelestis, quod solutum corrumpi non potuit, sed intra triduum resurrexit, resuscitatum ab ipso qui mortuus videbatur. Nec mirum, quando Deus in medio civitatis ejus erat, nec commotus est, sive quia nullius peccati prolapsione commotus est Dei Filius, nec alicujus erroris offensione titubavit, aut corporalis illecebrae nutavit impulsu; sive quia non reliquit animam ejus Dei gratia, sed inseparabilis in ea mansit, quod ab omni colluvione delicti immaculata duraverit. Unde et ad Patrem Dei Filius dixit: *Nec derelinques animam meam in inferno (Psal. XV, 10).* Ergo quia suberat ei nec in carne peccare, divine ait: *Ego in Patre et Pater in me est (Joan. XIV, 10).* Et alibi: *Traditus sum, et non egrediebar (Psal. LXXXVII, 9).* Ab eo utique non egrediebatur, cui dixit postea: *Exsurrexi, et adhuc tecum sum (Psal. CXXXVIII, 18).* Ubi autem aliquis gravius peccat, commovetur in eo Deus, ut ab eo transeat. Unde et Adae peccanti deambulare visus est, et Stephano stare; quia ille in praevaricatione lapsus est, hic in martyrio coronatus. Et in Zachariae libro ita scriptum est: *Ambulavit in commotione indignationis irae suae Dominus (Zach. IX, 14).* Simile et in

Evangelio dictum est Judaeis: *Ecce derelinquetur vobis domus vestra deserta* (**Matth. XXIII, 38**). Dereliquit enim Dominus Judaeos, et statim secuta est ruina Synagogam. Quod si eam Christus non deseruisset, numquam eam supremum secutum esset excidium. Aperuimus ergo quod dictum est: *Deus in medio ejus non commovebitur*.

14. Sequitur: *Adjuvabit eam Deus diluculo*. Quo significatur quia resurrectio matutina adjumentorum nobis coelestium subsidia confert, quae noctem repulit, diem refudit, dicente Scriptura: *Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illucescet tibi Christus* (**Ephes. V, 14**). Vide autem mysterium. Vespere passus est Christus: ideo et secundum Legem ad vesperam agnus occiditur (**Exod. XII, 6**). Mane surrexit; sic enim scriptum est: *Una autem sabbati venit Maria Magdalene prima luce ad monumentum, cum adhuc 932 esset obscurum, et vidit lapidem amotum ab ostio* (**Joan. X, 1**). Ad vesperam mundi occiditur, deficiente jam luce; quia in tenebris erat hic totus mundus, et majoribus fuisset tenebrarum squaloribus involutus; nisi Christus nobis e coelo lux aeterna venisset, innocentiae tempora generis refusurus humano. Passus est ergo Dominus Jesus, et sanguine suo nostra peccata donavit, lux refulsit conscientiae purioris, et dies resplenduit gratiae spiritalis. Unde et Apostolus ait: *Nox praecessit, dies appropinquavit* (**Rom. XIII, 12**). Evigilavimus igitur, jam non dormiamus. Vestem lucis induimus, non in amictus tenebrosae conversationis atque exuvias revertamur. Comessionibus atque deliciis, quae nocturni sunt temporis, vale diximus: sobrietatem elegimus, cujus gratia Jacob primatus quos non habebat, invenit.

15. In aliis quoque codicibus invenitur: *Adjuvabit eam Deus vultu suo*. Quid hoc quoque significet, ipse Propheta nos doceat. Namque ipse in posterioribus dixit: *Ostende faciem tuam, et salvi erimus (Psal. LXXIX, 4)*. Aspectus ergo Dei, salus nostra est, atque in ejus vultu nostrum est adjumentum. In quo quanta vis sit, divina Scriptura declarat, quae non otiose attexuit, quod *respexit Deus super munera Abel, super munera autem Cain non respexit (Gen. IV, 4 et 5)*; et ideo contristatus est Cain, quod sacrificium suum Deo displicuisse cognovit, placuisse germani. Unde et illud quod hodie in psalmi responsorio decantatum est, plurimum nostrae conducit assertioni: *Exspectans expectavi Dominum, et respexit me (Psal. XXXIX, 2)*. Quem Dominus respicit, salvat. Denique in Domini passione cum titubaret Petrus sermone, non mente (licet ipse Petri sermo titubantis fidelior sit, quam doctrina multorum), respexit eum Christus, et Petrus fleuit; quo proprium lavit errorem. Ita quem visus est voce denegare, lacrymis fatebatur.

16. *Conturbatae sunt gentes, inclinata sunt regna: dedit vocem suam Altissimus, et mota est terra*. Adventu Domini Salvatoris adversariae potestates cum sua legione turbatae sunt, jussae ab humanis exire corporibus, et precatae ut mitterentur in porcos. Turbatis nequissimis potestatibus, necesse fuit turbari cultores simulacrorum, inclinari quoque regna peccati. Erat enim grave regnum, quod sibi in grave servitium subjugaverat omnium animos peccatorum; qui enim facit peccatum, servus est peccati. Regnum autem peccati, mortis est regnum, quod diu toto orbe praevaluit. Unde et Apostolus ait: *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt, in similitudinem*

praevaricationis Adae, qui est forma futuri (Rom. V, 14). Venit veritas, figura cessavit: venit vita, regnum mortis evanuit: venit remissio **933** peccatorum, et peccati vincula resoluta sunt. Ante etiam leviora delicta mortis nexibus stringebantur: post adventum autem Domini salutaris etiam graviora flagitia sunt remissa. Inclinata sunt ergo regna spiritalium nequitiarum quae sunt in coelestibus; quia cultus simulacrorum, et illecebra peccati coepit imminui Evangelicae praedicatione doctrinae. Inclinata est perfidia posteaquam coepit fides in nationum regnare pectoribus. Inclinantur regna peccati, cum legitur: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore (Rom. VI, 12).* Inclinavit omnia regna perfidiae voce sua Dominus dicens: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis: et ego reficiam vos (Matth. XI, 28).*

17. Hanc vocem dedit Altissimus, et omnes eum secuti sunt populi nationum, dura peccati regna fugientes, et perpetuae mortis atrocitatem, atque intolerabilem flagitiorum omnium servitutem; cum polliceretur fessis requiem, captivis remissionem, servientibus libertatem: et decusso jugo ferreo Babylonii regis, jugum suum suave cervicibus fidelium subrogaret; ne vacua colla gentilium rursus inimicus catenis suae iniquitatis astringeret. Christus enim quos alligat, liberat: et quos astringit, absolvit. Denique qui servus vocatus a Domino est, libertus est Domini; et qui liber vocatus est, servus Christi est. Ideoque in suis vinculis Paulus gloriatur dicens: *Paulus vinctus Jesu (Ephes. III, 1).* Quod sub aliis contumelia, sub Christo gloria est. Dedit vocem suam in passione Dominus, et universa elementa tremuerunt, omnis terra commota est (**Psal. XXIII, 1**); ut ritus gentilium

solveretur, fieretque terra Domini, et plenitudo ejus, ut scriptum est; cessarent auguria perfidorum, et sacrificium impietatis cognitio fidei et studium devotionis abolerent. Dat vocem suam Dominus quotidie, et resultat in cordibus singulorum; ut terrenum omne decedat ejus, qui bene credit affectu, atque omnes interiorum sensus animorum ab errore, a corruptione luxuriae et dissolutione, ad cognitionem coelestium sacramentorum, et studium castitatis; a nequitia ad virtutem pia confessione moveatur.

18. (**Vers. 8.**) Motos ergo eos dicit qui in terra sunt, vel quia terra erant omnes homines, in quibus erat terrena corruptio; quia oculos mentium ad sublime gratiae coelestis elevare atque attollere nesciebant; nec poterant dicere: *Deus virtutum nobiscum*; cum quibus non erat nisi prolapsionis incentor, et auctor erroris. Sed posteaquam vox Domini in Evangelio resultavit, audet Propheta dicere: *Deus virtutum nobiscum*. Bene dicit; *Deus virtutum nobiscum*; qui credidit quod Virgo in utero accepit et peperit. Audemus et nos dicere; *Deus virtutum nobiscum*; posteaquam Emmanuel, hoc est, Deus coepit esse nobiscum. Ubi ergo Emmanuel, ibi *Deus virtutum nobiscum*.

19. *Susceptor noster Deus Jacob (Ibid.)*. Imitemur ergo patriarcham Jacob, odorem ejus, virtutem ejus, laborem **934** ejus. Sicut enim Abrahae opera facere debemus, ut filii ejus appellari jure mereamur; ita etiam exercitia atque certamina sancti Jacob subire debemus, ut Deus Jacob Deus noster esse credatur. Nam si opera Jacob, vel quia illum aequare non possumus, studia operis ejus ac fidei non agnoscat in nobis; quomodo quasi Deus Jacob nos juvare dignabitur?

20. (Vers. 9.) Dum haec diceret, ecce per Spiritum sanctum praesens imago ei infusa est futurorum; et videns ex gravi perturbatione bellorum pacem toto orbe diffusam in adventu Domini salutaris, clamat ad universos dicens: *Venite et videte opera Domini, quae posuit prodigia super terram. Venite*, ad congregationem spectat: *Videte*, ad intentionem, et cognoscendae studium veritatis. Videte, inquit, opera Domini plena miraculis, in quibus magnarum sunt signa virtutum. Denique τέρατα Graece, admiranda dicuntur Latine. Non ergo quasi prodigialis horroris accipias opera Domini, sed quasi plena admirationis. Praeclare posuit *super terram*; id est, in terram.

21. (Vers. 10.) *Auferens bella usque ad fines terrae, arcum conteret et confringet arma: et scuta comburet igni.* Et vere antequam Romanum diffunderetur imperium, non solum singularum urbium reges adversum se praeliabantur; sed etiam ipsi Romani bellis frequenter civilibus atterebantur. Pugnavit Marius adversus Cinnam. In utraque parte Romanus fusus est sanguis. Sylla insurrexit, et Mario victori rursus civilia bella commovit. Lepidus Sertoriusque rebelles se Romano imperio prae buerunt. Caesar Pompeium est persecutus, et Galliarum furorem excitavit adversus arma Romana. Devicto seniore Pompeio, juniorem in Hispaniarum partibus debellavit. Quid Triumviros loquar ex hostibus amicos, ex amicis rursus in hostiles tumultus esse progressos: maria quoque Actiaco bello infecta sanguine Romanorum? Unde factum est, ut taedio bellorum civilium, Julio Augusto Romanum deferretur imperium; et ita praelia intestina sedata sunt. Hoc autem eo profecit, ut recte per totum orbem apostoli mitterentur, dicente Domino Jesu: *Euntes docete*

omnes gentes (**Matth. XXVIII, 19**). Illis quidem etiam interclusa barbaricis montibus regna patuerunt, ut Thomae India, Matthaeo Persia. Sed tamen quo plura obirent spatia terrarum, in exortu Ecclesiae potestatem Romani imperii toto orbe diffudit, et dissidentium mentes, terrarumque divortia donata pace composuit. Didicerunt omnes homines sub uno terrarum imperio viventes, unius Dei omnipotentis imperium fidei eloquio confiteri.

22. Abstulit ergo bella usque ad fines terrae; quod factum esse non dubium est. Sed vide ne bella infirmitatis abstulerit, quae sunt in corde titubantium. Qui enim terrena transierit, jam non dicit: *Foris pugnae, intus timores* (**II Cor. VII, 5**); sed dicit: *Nostra autem conversatio in coelis est* (**Philip. III, 20**). Transi ergo mundum, **935** ut incipias esse supra mundum; περάσαι enim transire est, vel ut dicam expressius, transfretare. Abstulit ergo Dominus bella, quae movebat nobis nequitia spiritalis: et devicto diabolo, pacem suam nobis reliquit. Arcum confregit, de quo ignita adversarii jacula spargebantur: et scuta perfidiae combussit igni; ut scutum fidei inviolabile permaneret.

23. (**Vers. 11.**) *Vacate, inquit, et videte, quia ego sum Dominus*. Vox Domini post bella sedata: *Vacate*, ut nulla animarum sit occupatio; ne offusio saecularium perturbationum internae oculum mentis obducatur. *Vacate*, inquit, ab erroribus, vacate a perturbationibus, vacate a peccatis; quia *omnis qui peccat, non vidit Deum, nec cognovit eum* (**I Joan. III, 6**); sicut in Epistola sua dixit Joannes Evangelista. Vacate ergo studio cognoscendae divinitatis: nolite terrenis operibus occupari. Ideo rex Aegyptiorum augeri jubebat numerum laterum, et caetera onera Judaeorum;

ne cognoscerent Deum, et cultui sacro vacarent, offensus Moysi et Aaron voce sanctorum, qui dicebant: Dimitte populum Dei, ut eamus et serviamus Domino Deo nostro (**Exod. V, 6 et seq.**).

24. *Exaltabor inter gentes, et exaltabor in terra.* Erat sublimis Dominus in excelsis, id est, in Angelis et Archangelis, in patriarchis et prophetis, qui de illo sublimia sentiebant, nec eum terrenis imaginibus et simulacris scrupulis conferebant: sed non erat sublimis in populis nationum, qui **936** Deum suum in antris et spelaeorum habitaculis requirere videbantur. Denique reprehenditur Magdalena, quae Christum quasi mortuum flebat, et quasi sepultum quaerebat in tumulo. Unde dicit ad eam Christus: *Maria, quid ploras? quem quaeris (Joan. XX, 15)?* numquid eum qui posset auferri? Audivit vocem, et recognovit eum, et volebat contingere; et ait Dominus: *Noli me tangere (Ibid., 17),* quem putas mortuum. *Ad Patrem vado.* Miraris quod in tumulo non invenisti, quem coelestia praestolantur? Aut forte reprehenditur, quia Christum nisi fides perfecta non tangit; sicut haemorrhoea plena eum tetigit fide. Unde Dominus ait: *Tetigit me aliquis: sentio de me virtutem exisse (Luc. VIII, 46).* Quo dicto, agnovit in se illa quod exeunte fuerat virtute curata; et statim confessa est sui conscia quod Dominum ipsa tetigisset. Unde Dominus ait: *Fides tua te salvam fecit: vade in pace (Ibid., 48).* Exaltatus autem in terra Dominus est, secundum quod ipse ait: *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me ipsum (Joan. XII, 32).* Vel quod facta est voluntas ejus sicut in coelo et in terra.

25. (**Vers. 12.**) Et repetit dicens: *Deus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Jacob.* Repetitio confirmatio est. Vel

quia non solum quando natus ex Virgine est, factus est nobiscum Deus; sed etiam post resurrectionem ipse dixit: *Ecce ego vobiscum sum. . . usque ad consummationem mundi* (**Matt. XXVIII, 20**). Cui est honor et gloria, perpetuitas a saeculis, et nunc, et semper, et in omnia saecula saeculorum. Amen.

IN PSALMUM XLVII ENARRATIO.

935 1. (**Vers. 1.**) Hujus titulus hic est: *Psalmus cantici filiis Core, secunda sabbati* (**Psal. XLI et seq.**). Boni filii Core, et psalmis jam superioribus approbati, eo quod congruis sensibus et cogitationibus ad virtutum studia convenientibus in semetipsis pangerent spiritale psalterium, et cognitioni divinitatis, pervigiles specula mentis intenti, coelestium mysteriorum digni forent haurire secreta. Et ideo cum psalmorum ante arcam Domini quotidie canendorum munus et officium recepissent, videntur electi, ut psalmum cantici in secunda sabbati specialiter reciperent concinendum. Etenim quibus recte videbatur esse commissum, ut ascensionem Domini ab inferis resurgentis voce sua psallerent; his utique deferendum fuit, ut ipsum resurrectionis diem munere suo ministerioque celebrarent. Quid est enim secunda sabbati; nisi Dominica dies quae sabbatum sequebatur? Dies autem sabbati erat dierum ordine posterior, sanctificatione Legis anterior. Sed ubi finis **936** Legis advenit, qui est Christus Jesus (*finis enim* (**Rom. X, 4**) *Legis Christus ad justitiam omni credenti*) et resurrectione sua octavam sanctificavit: coepit eadem prima

esse, quae octava est, et octava quae prima: habens ex numeri ordine praerogativam, et ex resurrectione Domini sanctitatem. Unde et in Evangelio legimus δευτερόπρωτον sabbatum (**Luc. VI, 1**), quod Latine dicitur secundo-primum. Ubi enim Dominica dies coepit praecellere, qua Dominus resurrexit; sabbatum quod primum erat, secundum haberi coepit a primo. Prima enim requies cessavit, secunda successit. Unde et ad Hebraeos scribens Apostolus ait: *Postera ergo die restat requies populo Dei. Festinemus igitur intrare in illam requiem* (**Heb. IV, 8, 9 et 11**).

2. Requies ergo vera jam non in operis cessatione, sed in resurrectionis est tempore. Ideoque qui sabbati secundum Legem solemnitatem custodiebant, unam sabbati nuncupabant, quasi unum esset sabbatum et non aliud. Nos qui observantiam **937** induimus spiritalem, et ad similitudinem et requiem Dei cupimus nostram formare militiam, atque in illa civitate coelesti nostrum exhibere ministerium: ubi non est exemplar, non umbra, sed veritas; primam dicimus sabbati, sicut scriptum est: *Vespere autem sabbati, quae lucescit in prima sabbati* (**Matt. XXVIII, 1**). Nihil autem pulchrius, nihil expressius. Ante resurrectionem sabbatum dixit, post resurrectionem primam sabbati nuncupavit. Joannes quoque Evangelista dicit: *Prima sabbati venit mane Maria Magdalena; cum adhuc tenebrae essent* (**Joan. XX, 1**). Tenebrae pro tempore, mane pro gratia. Sed isti expressius secundum Evangelium, quasi recusso velamine. David autem sub Lege positus, et moderationem tenuit debitaе cantionis, et mysterium non repressit, ut secunda sabbati diem Dominicam declararet; quo apud

Judaeos ordinem numeri putaret esse servatum, et spiritale sacramentum agnosceret revelatum. Audiamus igitur quid dicat, qui in secunda sabbati Deo psallit.

3. (**Vers. 2.**) *Magnus*, inquit, *Dominus et laudabilis nimis, in civitate Dei nostri, in loco sancto ejus*. Non ergo ubique Deus magnus et laudabilis est? Ille quidem ubique magnus et potens est; sed angusta mens non capit magnitudinem divinae ejus potestatis et gratiae. Quanto autem magis appropinquat Deo nostra cognitio, tanto praecellentior ejus nobis videtur esse majestas. Denique Thomas qui ante dicebat: *Nisi videro in manibus ejus fixuras clavorum, et mittam manum meam in latus ejus, non credam (Joan. XX, 25)*; ubi misit digitum suum, et evidentialia resurrectionis cognovit indicia, admirans intra se Dei gratiam: *Dominus*, inquit, *meus et Deus meus (Ibid., 28)*. Tunc ergo plenissime divinitatem ejus dominationemque confessus est, ubi eum resurrexisse non dubitavit ab inferis. Denique in Sion hymnus Deum decet, et votum ei solvitur in Hierusalem. Quid igitur mirum si in civitate coelesti, et in illo superno et aethereo loco potentia ejus vehementius praedicatur?

4. (**Vers. 3.**) Addidit: *Dilatans exsultationem universae terrae*. Et vere magnus dicitur, qui istius terrae in qua ante intolerabilium peccatorum germina pullulabant, ubi erat moeror tristitiae et gemitus, exsultationem toto orbe diffudit. Itaque hominum conscientia quae ante flagitiorum suorum gurgitibus demersa lugebat, nunc per indulgentiam Christi, et remissionem omnium peccatorum metu absoluta laetatur. Convenit igitur etsi ita intelligamus, ut diximus; sed quia in vetustis exemplaribus aliquibus reperimus: εὐρίζω ἀγαλλιᾶματι πάσης τῆς γῆς; quod Latine significat bona

radice exsultatione universae terrae: sensum quidem eundem advertimus; quia divina in nobis Dei Patris dona laudantur, qui dedit nobis exsultationem bona radice fundatam, Deum videlicet Jesum, veram et fecundissimam **938** vitem, de qua sacramenta fluxere coelestia; in quibus est perpetua et diuturna laetitia, quod his abluatur omne peccatum, et conscientia interna mundetur: elocutionemque convenire cognoscimus; quia bene radicata exsultatione laetamur, qui exsultamus in Christo. Saeculi enim laetitia temporalis est, perpetua autem laetitia ejus qui gaudet in Domino.

5. (**Vers. 4.**) *Mons Sion, latera aquilonis, civitas regis magni. Deus in gradibus ejus dignoscetur, cum suscipiet eam.* Cur sit exsultatio universae terrae, evidenter expressit; quoniam Dominus Jesus Ecclesiam sibi ex peccatoribus congregavit. Itaque qui erant ante latera aquilonis, id est, socii et inhaerentes diabolo, cui dicitur: *Exsurge, aquilo, ut veniat auster* (**Cant. IV, 16**); facti sunt Christo fideles. Ipsi sunt enim de quibus dicitur: *Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion* (**Psal. CXXIV, 1**). Facti sunt itaque mons Sion per gratiam Christi, et baptismatis sacramentum. Aquilonis intelligibilis gravis est flatus, qui prius tempestates asperimas et procellas humanis movebat affectibus: coepit suos amittere, qui vexabat alienos. Gentem omnem everterat Judaeorum, nationes omnes suo revinctas tenebat imperio, ipsius erant latera; hoc est, aspirabant cum eo. Sicut enim principis latera dicimus stipatores ejus et comites, et sicut mulier latus est viri, eo quod morigera ei societate jungatur; ita latera erant diaboli, qui faciebant ipsius voluntatem. Ii ergo nunc sunt mons Sion, qui Deum speculantur aeternum, et ipsi noctibus et diebus intendunt. Vide mihi Paulum cum persequeretur

Ecclesiam Domini, latus aquilonis fuisse: vide nunc cum legitur in Ecclesia, montem esse speculatorium, per quem Christi gloriam cognoscimus, et videmus. Et quia Graecus montes dixit, hoc est, ὄρη; vide quomodo servuli Christi montes sint. *Montes in circuitu ejus (Ibid., 2)*; in quibus est Ecclesia Domini, quae est civitas Regis magni. Simul quia Dominus secundum coeli tractum in Venerario passus est; qui erat locus in latere aquilonis. Ibi autem et mons Sion, ibi Hierusalem quae in terris.

6. Vide ne id quoque videatur expressum, quia congregatio plebis Dei, quae erat aquiloni conjuncta per culpam, Ecclesia Christi est facta per gratiam; ut jam non Synagoga, sed Christi Ecclesia nuncupetur. Et quia reliquiae Judaeorum per electionem gratiae salvae factae sunt, in ipsis Deus cognoscitur, in Petro, Paulo, Joanne, Jacobo, qui graves et excelsi viri velut fundamenta et culmina sunt Ecclesiae. Quasi fundamenta gravia, quos nulla gravis aquilonis flabra concusserint; sed immobiles fidei servaverunt fundamentum, ne Ecclesia tota nutaret: praecelsi quasi culmina, qui verticem ejus turribus suae virtutis erexerint. Etenim sicut in operibus suis conditor, et in aedificationibus suis aedificator agnoscitur; ut etiamsi nomen non audias, tamen ex operum **939** qualitate artificem deprehendas (et quid mirum de humanis, cum ipsius Creatoris aeterni, qui non videtur a nobis, invisibilia tamen ejus per ea quae facta sunt, intelligamus), ita in excelsis et magnis domibus (quae domus nos sumus, si libertatis et gloriae fundamentum usque ad finem firmum tenuerimus) Deus habitator agnoscitur, ut Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob. Ipse enim verus Deus, qui tales viros praeceptorum suorum institutione fundavit. Ergo

sicut in illis se Deum demonstravit aeternum; ita, inquit, cum Regis magni suscipiet civitatem, gradibus ejus receptionem suae cognitionis infundet: ut fiant docibiles Dei, qui mandatum ejus et audierint, et putaverint exsequendum; ne ab illius domus aedificatae in petra firmitate degenerent.

7. (**Vers. 5, 6.**) Hoc, inquit, videntes *reges terrae congregati sunt, et transierunt in unum. Ipsi videntes tunc admirati sunt.* Boni reges qui sui corporis possunt se praebere rectores, ab ipsa patriarchae Abrahae origine et institutione manantes, qui docuit peccatum posse superari. Ideo verus rex, qui flagitiis esse nescivit obnoxius, in quo culpa et erroris illecebra regnare non potuit. Unde et dictum est ad hujusmodi virum a filiis Chet: *Rex a Deo tu es nobis* (**Gen. XXIII, 6**). Tales ergo reges terrae, qui carni imperitarent, congregati sunt; ut in uno essent corde, et in uno spiritu, sicut legimus: Quia multitudo credentium habebat unam animam, et cor unum, et non erat in his aliqua separatio (**Act. IV, 32**). Ii sunt qui transierunt in unum non tam locum, quam in eundem affectum atque propositum. Probato enim dicitur: *Transi, recumbe* (**Luc. XVII, 7**). Neque enim mediocris virtutis est, ab improbis ad honesta, a terrenis ad aeterna transire, et carnalis vitae consuetudinem commutare, omnemque ejus abolere usum, novos mores assumere, totumque statum conversationis veteris detorquere. Meritoque dicitur ei: *Si transeas per aquam, tecum sum* (**Esai. XLIII, 2**). Cum transeunte est Deus, non cum desistente.

8. Ii ergo qui intra semetipsos erant ante discordes, ubi in unum, mente et studio convenerunt, recepta pace quae fecit utraque unum, et inimicitias in carne sua mediis parietis destructione dissolvit: admirati sunt, vel eum qui in gradibus

suis dignoscitur, vel homines ita esse conversos; ut qui ante diabolo serviebant, nunc Domino Jesu justis pietate servitii mancipati sint. Et quia reges sui corporis in semetipsis vim non mediocri laboris experti (neque enim facile atque mediocre est animum vincere, resecare cupiditates, edomare carnis lasciviam, averruncare luxuriam, quae repugnabat et Paulo, ut captivum sibi peccati lege constringeret) sicut gratiam in iis qui virtute processerant, mirabantur: ita etiam ne quis relaberetur in vitia, de superiore virtutum dejectus fastigio, commovebantur. Proclivis enim et mutabilis in utrumque est humana conditio; ut quocumque intenderit, eo **940** propendeat et vergat vel ad studia virtutum, vel ad illecebram delictorum.

9. Et ideo non mediocri quatiebantur affectu; ita ut ex formidine tremor apprehenderet eos, considerantes illud quod scriptum est: Quia *in locis impiorum ingemiscent justis* (**Prov. XXVIII, 28**). Denique vide mihi Petrum amarissime flentem, quod ei error obrepserit; et virtutem suae mentis prolapsione corporeae fragilitatis inflexerit: meritoque a Christo supra esse reprehensum, quod ausus sit usurpare constantiam, nec obnoxiam considerare naturam. Et hic quidem per gratiam emendavit errorem; sed Judas mansit in crimine, perseveravit in gemitu. Justus erat cum apostolorum numero neceretur: sed quia supplantatus a diabolo est, in locis nunc deplorat et ingemit impiorum; quod de gratia sit relapsus ad poenam. Ergo cadentibus hujusmodi viris, qualis fuit proditor Judas, vel Saul a Domino Deo suo accitus ad regnum, etiam fortes viri trepidabant.

10. (**Vers. 7.**) Conferentes denique quanto certamine perveniretur ad finem, quantae contritiones justorum, quantae

sollicitudines, qualis adversarius, quanta diuturno labore contentio, quanta amaritudines praepositi terroris, quae vincula continentiae, quae conscientiae verbera, non mediocriter conturbabantur; ne quis tantis vel laboribus vitae austerioris cederet, vel doloribus. Sunt enim ibi dolores acerbi et graves; id est, in Ecclesia, in illa civitate Regis magni sunt dolores, *sicut parturientis*, donec formetur Christus in nobis. Neque enim sine dolore Paulus erat, cum videret in Galatis insipientibus doctrinae suae tardiores profectum. Ideoque dicebat: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis (Galat. IV, 19)*. Testificatur et Dominus in Evangelio graves esse parturientis dolores; cum dicit: *Mulier cum parturit, tristitiam habet; quia venit dies ejus: cum autem pepererit puerum, jam non meminit tristitiae propter gaudium; quia natus est homo in hoc mundo (Joan. XVI, 21)*. Magnus ergo labor, ut aliquis sibi Christum acquirat; ne sine gubernatore quasi navis in saeculi istius salo fluctuet. Denique apostoli tristes erant, cum se Christus ad Patrem rediturum esse memoraret, quod absente rectore destitui se putarent. Gaudium Christus est. Ipse est et puer quem parturit, qui in utero suae mentis accepit spiritum salutis. Qui pepererit, et enutrierit, exsultat: qui parturit, quatitur atque compungitur.

11. Bonum est ut et parias, et enutrias eum. *Ne coquas agnum in lacte matris suae (Exod. XXIII, 19)*, ne dicatur tibi: *Vae in utero habentibus et nutrientibus (Matth. XXIV, 19)*. Sic enim Christus natus est ex Maria, ut agnoscas eum, sicut bos agnovit possessorem suum: et scias quia ipse te creavit, et majores tuos ipse possedit. Non eum quasi parvulum nutrias, sed quasi verum atque perfectum Deum ex vero et perfecto Deo noveris adorandum. Sic eum Magus adoravit, ut non in

lacte matris agnum coqueret; sed quasi Deum veneraretur aeternum. Denique ut eum inveniret, **941** coelum aspiciebat. Non ergo quaerebat in terris, quem de coelo fulgens stella monstrabat. Ideo eum Maria non parturivit, sed peperit, quia et Dominum et salutare sciebat ex se esse generandum, sicut ipsa testatur dicens: *Magnificat anima mea Dominum: et laetatus est spiritus meus in Deo salutari meo* (**Luc. I, 46 et 47**). Ibi ergo dolores sicut parturientis. Dolor est ut parturias, dolor est ut enutrias, quem in principio debes habere perfectum.

12. (**Vers. 8.**) Ideoque plerique graviter conteruntur, sicut versiculus significat, qui secutus est: *In spiritu vehementi conteres naves Tharsis*. Nam dum ad fidei perfectionem Dei famuli pervenire desiderant, commacerant corpus suum, castigando severius, et redigendo in ministerium servitutis; ne reproberentur qui fuerant jam probati. Hoc autem faciunt in spiritu sancto valido atque vehementi. Est enim spiritus consilii atque virtutis, ut nimia abstinencia dissolvant corpus suum, quo omnes ejus evacuent voluptates; ut dicatur illis: *Convalescite, manus remissae, et genua dissoluta* (**Esai. XXXV, 3**). Cum enim solutus quis fuerit ab ista compage terrena, tunc fortior ad vitam resurgit aeternam. Mentior, nisi astipulatur Scriptura, quae dicit: *Dissolvi et cum Christo esse, multo melius* (**Philip. I, 23**). Qui dissolvitur, incipit esse cum Christo. Et alibi: *Tempus meae resolutionis instat* (**II Tim. IV, 6**). Qui ergo meditatus fuerit se ipsum dissolvere per abstinenciam, diem passionis suae timere non poterit.

13. Et bene ait spiritum vehementem, naves dicturus. Naves autem de corporibus dixit, quae vago diversarum passionum fluctu moventur: et cito merguntur, nisi habeant

gubernatorem. Unde et alibi ait: *Qui descendunt in mare in navibus (Psal. CVI, 23)*. Bene autem navigant, qui in navibus Christi crucem sicut arborem praeferunt, atque inde explorant flabra ventorum; ut corpora sua dirigant ad sancti Spiritus gratiam, in ligno Domini tuti atque securi: nec permittunt naves suas vago fluctu errare per maria, sed ad portum salutis, et ad consummationem gratiae cursus sui directione contendunt; ut fida statione potiantur, quo dissolutae cursus suos possint in resurrectione reparare, ubi naufragium timere non possint.

14. Et nos igitur circumspectemus hanc gratiam, speculatores ejus simus, exploremus eam; ut fiant corpora nostra naves Tharsis. Tunc enim caro ad servitutem redigitur, cum ad Dei intendimus gratiam; ut id quod amarum ad tempus sit, sicut est jejunium, non quod dulce et voluntarium, sequamur. Tharsis ergo est speculatorium gratiae, intelligibilis civitas, ut Sion superior. Ad eam festinabat Jonas. De ea dixit Scriptura, quia sociatus est Josaphat Oziae regi, et sic placuit ut facerent, et irent ad eum naves in Tharsis. Sed quia impio se conjunxit, ideo missus est ad eum propheta, qui diceret ei: *Destruxit Dominus opus tuum, et contritae sunt naves tuae, et non potuerunt ire in Tharsis (II Paral. XX, 35, 36 et 37)*. Quo significatur quod praevaricantium mandatum Dei corpora ad consummationem **942** gratiae pervenire non possint. Ad Salomonem autem, utpote sapientem et pacificum virum naves de Tharsis cum auro et argento, et dentibus eburneis sine ulla offensione veniebant, et eo ipse mittebat. Habebat enim cum rege Hiram sacrae negotiationis spiritale commercium, et mutuae gratiae concertantis affectum. Has ergo naves ii qui regali in se auctoritate potiuntur ad

coercendam ferociam corporalem, videntes ex corruptibilibus in corruptas, ex maculosis summa gratiae luce fulgentes, ex dissolutis atque detritis esse renovatas, vivere ex mortuis, ex sepultis resurgere, celebri sermone commemorant.

15. (**Vers. 9.**) *Sicut audivimus, ita et vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri: Deus fundavit eam in aeternum.* Audivimus extra civitatem, vidimus in civitate, cui Deus est lumen aeternum, fulget dies sine sole mundano, luna non quaeritur: fundamentum ejus non temporale, sed aeternum est.

16. (**Vers. 10.**) *Suscepimus, inquit, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui.* Si ad Filium Dei dicitur, templum ita intelligimus, secundum quod ipse de corpore suo dixit: *Solvite templum hoc, et in triduo resuscitabo illud (Joan. II, 19).* Vere templum Dei corpus est Christi, in quo est nostrorum purificatio peccatorum. Vere templum Dei caro illa in qua nullum peccati potuit esse contagium; sed pro delicto mundi totius fuit ipsa sacrificium. Vere templum Dei caro illa, in qua Dei imago fulgebat, et corporaliter plenitudo divinitatis habitabat; quoniam ipse Christus est plenitudo. Ergo ad ipsum dicitur: *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui.* Quod quid est, nisi quod ait: *Medius vestrum stat, quem vos nescitis (Joan. I, 26);* hoc est, in medio vestri est, et non videtur? Si autem ad Patrem refertur, quid est: *In medio templi tui;* nisi quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi?

17. In illo ergo templo *suscepimus, inquit, misericordiam tuam;* hoc est, Verbum quod caro factum est, et habitavit in nobis. Sicut enim redemptio Christus, ita et misericordia.

Quae autem major misericordia, quam quod pro nostris flagitiis se praebeuit immolandum; ut sanguine suo mundum lavaret, cujus peccatum nullo alio modo potuisset aboleri? Etenim si de sanctis viris Apostolus dixit: *Templum Dei vos estis, et Spiritus sanctus inhabitat in vobis (I. Cor. III, 16)*; quanto magis carnem Domini Jesu templum Dei dixerim, qui semper plenus Spiritu sancto legitur, et ipse testificatur dicens: *Sentio de me virtutem exiisse (Luc. VIII, 46)*; quae virtus omnium vulnera acerba sanabat. Potest et illud intelligi quod dixit suscepisse se cum populo misericordiam Dei in medio templi ejus; quoniam ipse Ecclesiam suam fundavit, et propagavit in aeternum; quoniam ipse vere cum Filio suo unigenito hanc gratiam plebi suae contulit, quem aedificatorem etiam demonstravit dicens: *Hic aedificabit mihi civitatem (Esai. XLV, 13)*; quae diffusa toto orbe terrarum, **943** fecit ut tota terra plena laudis ejus esset et nominis. Sicut enim scriptum est: *Laudis ejus plena est terra (Habac. III, 3)*; ita scriptum est: *Datum est ei nomen super omne nomen; ut in nomine Jesu omne genu curvet coelestium, et terrestrium, et infernorum; et omnis lingua confiteatur quod Dominus Jesus in gloria est Dei Patris (Philip. II, 9 et seq.)*.

18. (Vers. 11.) Unde proprie dixit Propheta: *Secundum nomen tuum, Deus, ita et laus tua in fines terrae: justitia plena est dextera tua*. Non mirum est si plenus est justitiae Dei, qui est dextera Dei. Idem autem est virtus Dei, et justitia Dei; ut et secundum id quod justitiae Dei plenus est, eam justitiae plenitudinem in eo esse quam Pater habet, noveris: et secundum id quod virtus et justitia Dei Patris et sapientia legitur, nihil in eo divinae majestatis intelligas esse diversum;

sed omnia accepisse a Patre Filium, et omnis gloriae paternae Filium splendorem esse cognoscas, et ejus characterem substantiae: qui ita expressit Patrem, ut in eo totus sit Pater, sicut in Patre totus est Filius.

19. (**Vers. 12.**) Et quia vidit in spiritu Propheta laudes Christi terris in omnibus praedicandas, velut epilogo quodam faciens suscepti sermonis excessum ad laetitiam nos et cultum nominis ejus hortatur dicens: *Laetetur mons Sion*; id est, qui confidunt in Domino, sicut ipse postea interpretatus est dicens: *Qui confidunt in Domino sicut mons Sion*, etc. (**Psal. CXXIV, 1**). Ipse Dominus Jesus, qui est mons et altitudo Ecclesiae suae, quae Christum suum toto speculatur affectu, laetetur fide ejus et devotione quae complacuit Deo; quoniam repudiata est infidelis. Potest igitur et hoc pie intelligi, quoniam etiam superior omnibus ipse est mons, in quem is ascendere jubetur qui fidem praedicat, dicente Scriptura: *In montem excelsum ascende qui evangelizas Sion* (**Esai. XL, 9**).

20. Exsultent, inquit, animae confitentes tibi. Ipsae sunt filiae Judaeae illius in qua notus est Deus. Nam ista Judaea quae in carne est vel littera, non agnovit Dominum. Nam si agnovisset, etiam recepisset. Sed non agnovit, quem non recepit, et judicia ejus refugit: quibus eos non ex patre Abraham, sed ex diaboli semine manare memorabat; quoniam omne peccatum semen inimici est. Confessionis autem filiae peccatum non faciunt, sed obumbrant. Et ideo beati quorum tecta sunt peccata. Meritoque exsultabunt filiae confessionis propter judicia Domini, cum cognoverint judicia ejus et vias ejus, quae in hoc saeculo inscrutabilia et investigabilia sunt hominibus: et cum facie ad faciem spectare coeperint

veritatem, tunc illa quae nunc videntur inscrutabilia, comprehendent, et eorum cognitione gaudebunt.

21. (**Vers. 13.**) *Circumdate*, inquit, *Sion*, *et complectimini eam: narrate in turribus ejus*. Qui intelligunt *Sion*, circumdant eam, et complectuntur suis sensibus; ut teneant, et non dimittant eam, ne sibi speculatoria disciplina virtutis possit auferri. Ideoque illa in Canticis dicit: *Tenui eum, et non dimittam eum* (**Cant. III, 4**); quae Dei sapientiam requirebat, et complectebatur justitiam Dei brachiis charitatis, et quibusdam fidei et devotionis lacertis; ipse est enim pia⁹⁴⁴ mentis amplexus. Comprehendamus ergo et nos quantum possumus interna mysteria veritatis, et scribamus ea atque affigamus ea sensibus nostris, virtutemque coelestis oraculi: quam ut assequeretur Moyses ille peritus in omni sapientia Aegyptiorum, in montem ascendit, atque in nubem intravit; ut operta et occulta cognosceret, adhaerente sibi socio Jesu; quia nemo sine vero Jesu potest incerta sapientiae et occulta comprehendere. Et ideo in specie Jesu Nave, veri Salvatoris significabatur ei aspiratura praesentia, per quem fierent omnes docibiles Dei, qui Legem aperiret, Evangelium revelaret.

22. Ergo qui *Sion* circumdederint prudentia sua, et complexi fuerint intellectu ascendentes super turres ejus, narrant desuper ei qui non potuerit ascendere in turres ejus, quid agendum, vel quid cavendum sit. Murata est enim civitas Dei; ideoque alibi dicit Dominus: *Ecce ego, Hierusalem, pinxi muros tuos* (**Esai. XLIX, 16**). Distincta est turribus, de quibus insidiator possit, si appropinquare coeperit, deprehendi. Habet ille exercitus suos, quibus animas Dei obsidere consuevit, admovere machinas; ut possit turres expugnare munitas. Sed

vos, inquit, praedicate de turribus; est enim in turribus Hierusalem abundantia. Praedicate justitiam, monete custodiam; sapientia enim in exitu canitur, et in murorum altissimis praedicatur. Et alibi iterum dicit: *In muris tuis constitui custodes, diebus ac noctibus in finem non tacebunt* (**Esai. LXII, 6**). Narrate ergo sine intermissione, sine fine. Adversarius vigilat, circuit, et rabie ferina quaerit, quos invenerit, devorare. Ideo semper canendus est Dominus, qui dentes leonum conterat, et ora confringat; ut nobis nocere non possint.

23. (**Vers. 14, 15.**) *Ponite, inquit, corda vestra in virtute ejus; id est, ut virtutem ejus intelligatis: et distribuite gradus ejus, ut enarretis in progenie altera. Quoniam hic est Deus, Deus noster in aeternum, et in saeculum saeculi: ipse reget nos in saecula.* Βάπεις dixit Graecus, hoc est, excelsas et turritas domos; unde Propheta cum de civitate Dei et inhabitantibus eam loqueretur: *Distribuite, inquit, gradus ejus; hoc est, mansiones ejus altas atque sublimes in coelestibus. Quo docet ordinem servandum esse meritorum. Unusquisque enim in suo ordine* (**Joan. XIV, 2**). Unde et Dominus ire et praeparare se dicit Discipulis mansiones; ut pro suorum ratione meritorum digna unusquisque habitacula consequatur, in quibus requiem illam carpat aeternam.

24. Sunt etiam sublimia et alta praecepta, in quibus sunt occulta pietatis mysteria, et theoremata sermonum coelestium. Haec, inquit, distribuite, et pro captu uniuscujusque dividite, quantum possit unusquisque ingenio proprio comprehendere. Neque enim omnibus Paulus eadem disputabat. Aliis nihil praedicabat nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum, non in persuasionem sapientiae verbi; sed in

ostensione spiritus atque virtutis; inter perfectos autem sapientiam loquebatur; quia non capiebat universus populus percipere sapientiam in mysterio quae abscondita est.

945 25. Ideo eam Christus abscondit, ut eam stulti non intelligant, prudentes studiosius quaerant: et enarrent in progenie altera, quae spiritus foret virtute perfectior; quoniam generatio superior per infirmitatem fidei, perfectae sapientiae cognoscere sacramenta non potuit. Et ideo signum quaerebat, veritatem repudiabat; cum utique non veritas signi, sed signum veritatis sit. Unde respondit ei Dominus: *Generatio nequam et adultera* **946** *signum quaerit; et signum non dabitur ei, nisi Jonae prophetae (Matth. XII, 39).* Ad arguendam itaque perfidiam Judaeorum, Jonae exemplum accersitur; eo quod Ninivitae signo crediderunt, et praedicationem Jonae qui fuerat in utero ceti, sequendam putarunt: Judaei autem nec post resurrectionem Domini Jesu crediderunt, qui de corde terrae post triduum resurrexit, et vivit ac regnat per omnia saecula. Amen.

IN PSALMUM XLVIII ENARRATIO. Hujus titulus est: *In finem filiis Core, Psalmus David.*

1. (Vers. 1, 2.) **945** *Audite haec, omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem terrae.* In principio ipso vocem Domini salutaris agnoscimus gentes vocantis ad Ecclesiam; ut errori renuntient, veritatem sequantur, et pii cultus munus agnoscant. Sed quia serpentis venenis infecta

erant corda successionis humanae, et peccatis obnoxia conscientia dum desperat veniam, se revocare non poterat: remedium pollicetur, indulgentiam sponte pietatis suae largitate promittit; ut reus non timeat, bene conscius gratuletur, quod bono domino exhibeat ministerium servitutis, qui noverit peccata donare, honorare virtutes. Denique eadem serie vocationis etiam in Evangelio nos Dominus adhortatur dicens: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde* (**Matth. XI, 28 et 29**). Deinde jugum suum suave, et onus leve esse commemorat; quoniam qui desperaverit medicinam, sanus esse non poterit. Et ideo omnibus grata est mansuetudo, quae vulnera interiorum curat animorum.

2. Venturus igitur ad aegrotos, venturus ut medicus, qui gravia ulcera nostra curaret; medicamenta proponit, ut videant homines, et ad remedium salutis fida sedulitate concurrant. Sic illa in Evangelio meruit sanitatem, quae profluvio sanguinis per duodecim annos laborabat. Audivit medicum venisse, festinavit contingere dicens: *Si tetigero fimbriam ejus, salva ero* (**Matth. IX, 20 et 21**). Intra se hoc dixit, et Christus audivit: et tetigit fimbriam, et virtus de Salvatore processit, quae curavit aegram, firmavit invalidam, profluvium statuit, pietatem probavit. Similiter ergo et hic omnes gentes vocat ad sapientiae fontem atque prudentiae: redemptionem omnibus pollicetur, ut nemo trepidet, nemo desperet, ubi nullus excipitur; sed omnis anima invitatur ad gratiam, ut sine pretio redimatur a crimine, et fructum vitae adipiscatur aeternae.

3. Hic sensus est psalmi, quem suo ordine digeremus, cum explicuerimus superiorum vim qualitatemque verborum. Praecipiuntur enim audire gentes, et auribus percipere qui inhabitant orbem terrae. Illum utique orbem terrarum, de quo supra dixit: *Domini est terra et plenitudo ejus: orbis terrarum, et qui habitant in eo. Ipse super maria fundavit eum: et super flumina praeparavit* **946 eum (Psal. XXIII, 1 et 2)**. Quam Graeci οἰκουμένην dicunt, eo quod inhabitetur a Christo; sicut ipse dixit: *Quoniam inhabitabo in illis*; inhabitat enim, ut impleat quae vacua videbantur. Quae est ergo οἰκουμένη; nisi sancta Ecclesia, templum Dei, et habitaculum Christi? Nec incongrue Latini dissono quidem sermone, sed pari sensu, orbem terrae nuncupaverunt; eo quod vita sanctorum qui inhabitantur ab Spiritu, sicut rota in orbem sine ulla cursus sui offensione volvatur.

4. In tribulationibus igitur fundatur Ecclesia, in tempestatibus et procellis, in sollicitudinibus et moerore, in rebus adversis et in fluminibus praeparatur. In quibus fluminibus? Audi dicentem: *Elevaverunt flumina vocem suam (Psal. XCII, 3)*. Audi et in Evangelio: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae. Hoc autem dicebat de Spiritu quem accipiebant credentes in eum (Joan. VII, 38 et 39)*. In his ergo fluminibus praeparatur Ecclesia, in quibus profluit Dei gratia. Hi sunt fluvii qui aure percipiunt verbum Dei, et loquuntur; ut verbum infundant pectoribus singulorum. Ideoque Scriptura discretionem fecit dicendo: *Audite haec, omnes gentes: auribus percipite, omnes qui habitatis orbem terrae*. Possunt omnes audire, non omnes tamen auribus percipere, nisi Electi Dei. Ideoque Salvator dicit: *Qui habet aures audiendi, audiat (Luc. VIII, 8)*. Illas aures dicit

interioris hominis spiritales, cujus et nares legimus, dicente Job: *Spiritus divinus qui est in naribus meis* (Job XXVII, 3). Non omnes homines has aures, et has nares habent. Alia est enim forma corporis, alia gratiae spiritalis. Qui spiritalis est, audit omnia, dijudicat omnia: animalis autem homo non percipit quae sunt Spiritus Dei. Hic enim terrigena est, ille coelestis.

5. (Vers. 3.) Ideoque addidit: *Quique terrigenae, et filii hominum: simul in unum dives et pauper*, ut universos vocaret. Quis est terrigena, nisi filius hominis? Quis est spiritalis, nisi Dei Filius? Ille ex sanguine concretus, et ex carnis et viri voluptate generatus: iste ex Deo natus. Alius dives in omni verbo, et scientia: alius pauper, gratia tamen dives; quia et pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum. E contrario est et dives in superbia, et pauper in humilitate. Omnes vocantur ad Ecclesiam, ut omnes redimantur a Christo. Qui aeger est, medicum invenit; qui sanus, sapientiam acquirit; captivus redemptorem, liber remuneratorem. Omnes aedificat Scriptura divina. In ea invenit 947 unusquisque, quo aut vulnera sua curet, aut merita confirmet. Simul autem in unum divitis et pauperis facta vocatio, in quamdam humilitatem aequalitatemque nos provocat; ut neque dives fastidiat inopem, neque diviti pauper invidet: sed utrumque sibi gratia una connectat; quia et Dominus pauper factus est, cum dives esset; ut idem et pauperum salvator esset et divitum.

6. (Vers. 4.) Et subtexuit: *Os meum loquetur sapientiam, et meditatio cordis mei prudentiam*. Merito omnes vocantur, quia omnibus sapientiae fons abundat, nec thesauro pecuniario comparatur, quae pretiosior thesauris omnibus

declaratur. Ideoque nec dives avertitur, nec pauper excluditur; quia sapientia non facultates discriminat, sed voluntates. Ille aptior, qui prior affectu, et proximus disciplina. Quod si meditatio cordis prudentiam loquitur, quanto magis perfecta doctrina! Deinde admonemur non tumultuarium proferre sermonem: sed exercitio quodam meditationis, et statera mentis internae examinare dicenda; quia scriptum est alibi: Statera fallax non bonum (**Prov. XX, 23**).

7. (**Vers. 5.**) *Inclinabo ad parabolam aurem meam: aperiam in psalterio propositionem meam.* Sapiens auditor intendit, atque inclinat aurem suam, ut intelligat parabolarum figuras. Ipsum aurem suam dicit Salvator, qui aurem habet audiendi. Aperit etiam Dominus clausam propositionem suam; cum aptum organum sibi et vas electionis invenerit, quod psalterium vocat: cujus similis Paulus dulcis gratiae cantilenam nervis omnibus sibi concinentibus resultavit, sancti Spiritus plectro interiorem chordam, exteriorumque pulsando, ut et lingua oraret et mente. Ideoque ait: *Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente* (**I Cor. XIV, 15**). Hujusmodi ergo virum Christus multo ante promittit, per quem manifestaret abscondita, et involuta prophetici obscuritate sermonis aperiret. Bonum psalterium, cum fidei vita consentit, et caro animae, virtuti aspirat voluntas. Hoc est dulce psalterium, ubi canora est disciplina vivendi; ut impleatur illud quod scriptum est: *Clara erit lingua mutorum* (**Esai. XXXIII, 6**).

8. (**Vers. 6.**) Sequitur: *Ut quid timebo in die mala? Iniquitas calcanei mei circumdabit me.* Hoc est, cum os meum loquatur sapientiam, et meditatio cordis mei prudentiam, in die iudicii timere quid possum; nisi forte calcanei mei iniquitas mihi sit

abluenda (**Cf. August. l. I contr. Jul. Pel., cap. 3**)? Alia est iniquitas nostra, alia calcanei nostri, in quo Adam dente serpentis est vulneratus, et obnoxiam haereditatem successionis humanae suo vulnere dereliquit, ut omnes illo vulnere claudicemus. Unde Dominus discipulis pedes lavit, ut lavaret venena serpentis: et Petrus reprehenditur quod excusabat, ne sibi Dominus pedes lavaret. Ideoque dictum est ei: *Nisi laverō tibi pedes, non habebis mecum partem* (**Joan. XIII, 8**). Quo audito, non solum pedes, sed etiam manus obtulit abluendas. **948** Cui Dominus respondit: *Qui lotus est, non habet necesse ut iterum lavet, nisi ut pedes lavet: sed est mundus totus* (**Ibid., 10**).

9. Ergo David dicit: *Iniquitates meae superposuerunt caput meum* (**Psal. XXXVIII; 5**); qui se noverat in iniquitate esse conceptum, et in delictis a matre esse generatum. Dominus autem qui sua peccata non habuit, nec cognovit proprias iniquitates, ait: *Iniquitas calcanei mei circumdabit me*; hoc est, iniquitas Adae, non mea. Sed ea non potest mihi esse terrori; in die enim iudicii nostra in nobis, non alienae iniquitatis flagitia puniuntur. Unde reor iniquitatem calcanei magis lubricum delinquendi, quam reatum aliquem nostri esse delicti. Meritoque Dominus qui pro nobis universa suscepit: Lavemus, inquit, et pedes, ut calcanei lubricum possimus auferre; quo fida statio possit esse virtutum, et ne paterno quis errore labatur, qui suo paratus est stare proposito: et non metuat lubricum haereditatis, qui cupit vestigium tenere virtutis. Iniquitas ergo calcanei nostri praevaricatio est Adae, per quam prolapsus est in contemptum et dissimulationem coelestium mandatorum.

10. Est etiam iniquitas calcanei, Judae haesitanda proditio. Calcanei ideo, quia scriptum est: *Qui manducat mecum panem, levabit super me calcaneum suum* (**Psal. XXXVII, 18**). Bene et ibi suum, et hic meum dixit: suum, quia Christus sine iniquitate, haec autem solius iniquitas proditoris: meum autem calcaneum, quasi ultimum sui corporis Judam Christus appellat, cujus nos sumus corpus et membra. Apostoli praestantiora et actiosa membra sunt Christi: Judas calcaneum, quasi extrema pars corporis serpenti obnoxia, et patens vulneri. Primum ergo calcaneum Adam, secundum calcaneum Judas. Ille lapsus totius haereditatis, hic solius proditoris, qui haereditatem implicare non potuit; quia jam non carnales sumus, sed Redemptoris haereditas, Scriptura dicente: *Est haereditas credentibus in Domino* (**Esai. LIV, 17**).

11. Est et illa iniquitas calcanei sui, quae circumdedit Christum: *Circumdantes, inquit, circumdederunt me, et in nomine Domini ultus sum in eos* (**Psal. CXVII, 11**). Calcaneum ejus Synagoga est, decor et gloria vultus ejus Ecclesia; sicut scriptum est: *Dominus regnavit, decorem induit* (**Psal. XCII, 1**).

12. (**Vers. 7.**) Illi ergo sunt calcaneum, de quibus dicit: *Qui confidunt in virtute sua, quique in abundantia divitiarum suarum gloriantur. Divites eguerunt et esurierunt* (**Psal. XXXIII, 11**). Quod de Judaeis dictum est. Sed et omnes qui luxuriose vivunt, et non tenent caput, calcaneum Christi sunt. Sed haec generalia, quae late patent. Caeterum specialiter de Juda locutus est proditore, qui sibi validus et dives apostolatus gloria videbatur.

13. (Vers. 8, 9.) Denique de Passione Domini sermo contexitur *Frater non redimit, redimet homo; nec dabit Deo propitiationem suam, et pretium redemptionis animae suae*; hoc est, ut quid timebo in die mala? Quid enim potest mihi nocere, qui non solum non indigeo **949** redemptore, sed ipse omnium sum redemptor? Alios liberos faciam, et pro me ipso ipse trepidabo? Ecce faciam nova omnia, quae supra ipsum germanitatis affectum sint atque pietatem. Quem frater eodem matris utero effusus in lucem redimere non potest, quia parilis naturae infirmitate retinetur, redimet homo: sed ille homo de quo scriptum est: quia *mittet illis Dominus hominem, qui salvabit eos* (**Esai. XIX, 20**); qui de se ipso dixit: *Quaeritis me occidere, hominem qui veritatem locutus sum vobis* (**Joan. VIII, 40**). Sed quamvis homo sit, quis cognoscet eum? Quare nemo cognoscet? Quia sicut unus Deus, ita et unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus. Ipse est solus qui redimet hominem, vincens pietate germanos; quia pro alienis sanguinem suum fudit, quem nemo potest offerre pro fratre. Itaque corpori proprio non pepercit, ut nos redimeret a peccato: et dedit semetipsum redemptionem pro omnibus; sicut verus ejus testis asseruit apostolus Paulus, qui ait: *Veritatem dico, non mentior* (**Rom. IX, 1**). Sed quare solus hic redimet? Quia nemo potest eum aequare pietate; ut pro servulis suis animam suam ponat: nemo integritate; omnes enim sub peccato, omnes Adae illius subjacent prolapsioni. Solus Redemptor eligitur, qui peccato veteri obnoxius esse non possit. Ergo per hominem, Dominum Jesum intelligamus, qui suscepit hominis conditionem; ut in carne sua peccatum omnium crucifigeret, et chirographum universorum suo cruore deleret.

14. Sed forte dicas: Quomodo redempturus frater negatur, cum ipse dixerit: *Narrabo nomen tuum fratribus meis (Psal. XXI, 23)*? Sed non quasi frater nobis, sed quasi homo Christus Jesus, in quo Deus erat; nobis peccata dimisit. Sic enim scriptum est: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi (II Cor. V, 19)*. In illo Christo Jesu, de quo solo dictum est: *Quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. I, 14)*. Non ergo quasi frater, sed quasi Dominus habitavit in nobis, cum habitaret in carne. Cum igitur reconciliaverit Deo mundum, utique ipse reconciliatione non eguit. Pro quo enim peccato suo propitiaret Deum, qui nulla peccata cognovit? Denique didrachma poscentibus Judaeis, quod pro peccato dabatur ex Lege, dixit ad Petrum: *Simon, reges terrae a quibus accipiunt tributum vel censum, a filiis suis, aut ab alienis? Respondit Petrus: ab alienis. Cui dixit Dominus: Ergo liberi sunt filii. Ut autem non faciamus illis offendiculum mitte hamum, et eum piscem qui primus ascenderit, tolle; et aperto ore ejus, invenies staterem: illum tollens dabis pro me et pro te (Matth. XVII, 24 et seq.)*. Ostendit quod non pro se propitiationem debeat peccatorum; quia servus peccati non erat, sed ab omni erat liber errore Filius Dei. Filius enim liber, servus est in reatu. Ergo liber iste ab omnibus, nec pretium redemptionis animae suae dat, cujus sanguinis pretium poterat abundare ad universa mundi totius redimenda peccata. Recte ergo alios liberat, qui pro se nihil debeat.

15. (Vers. 10.) Plus adjicio. Non solum pro se Christus pretium non debet suae redemptionis aut propitiationem pro peccato, sed etiam si de fidei quocumque homine accipias, possit intelligi quia non debeant singuli propitiationem suam; quia propitiatio omnium Christus est, et ipse est

universorum **950** redemptio. Cujus enim hominis sanguis jam idoneus est ad redemptionem sui, cum pro redemptione omnium suum sanguinem Christus effuderit? Est ergo cujusquam sanguis qui Christi possit sanguini comparari? Aut quis tam potens homo, qui pro se propitiationem suam dare possit supra eam propitiationem, quam in se obtulit Christus, qui solus Deo mundum reconciliavit per suum sanguinem? Quae major hostia; quod praestantius sacrificium; qui melior advocatus, quam qui pro peccatis omnium factus est deprecatio, et animam suam dedit pro nobis redemptionem? Non quaeritur ergo propitiatio, aut redemptio singulorum; quia omnium pretium sanguis est Christi, quo nos redemit Dominus Jesus, qui solus Patrem reconciliavit: et laboravit usque in finem; quia nostrum laborem ipse suscepit dicens: *Venite ad me, omnes qui laboratis . . . et ego reficiam vos (Matth. XI, 28)*. Vide laborantem: *Laboravi olamans, raucae factae sunt fauces meae (Psal. LXVIII, 4)*. Et alibi: *Issachar quod bonum est, concupivit requiescens inter fortes*. Et infra: *Supposuit humerum suum ad laborandum, et factus est vir agricola (Gen. XLIX, 14 et 15)*. Ergo homo non dabit jam propitiationem suam, nec redemptionem; quia semel ablutus est a peccato per sanguinem Christi. Laborabit tamen, ut servet praecepta vivendi, et a mandatis coelestibus non recedat. Dum vivit, in labore sit, et perseveret in eo; ut vivat in finem, ne et ipse morte moriatur, cum sit jam redemptus a morte.

16. (Vers. 11.) Qui autem servaverit mandata vitae, non videbit interitum, cum viderit mori eos, qui sibi sapientissimi et prudentissimi in hoc saeculo videbantur. Quod specialiter ad scribas et pharisaeos spectat, qui sibi cathedras in

synagogis vindicant, quasi sapientiae principatum. Qui vere frustra laborant, cum putant quia per didrachmum liberentur, cum spiritale pretium animae suae, atque illud singulare Dominici corporis sacrificium, inani quadam Legis interpretatione contempserint, refugientes baptismatis sacramentum. Neminem enim sanguis redemit hircorum atque taurorum: sed omnes unus sanguis liberat Christi, cujus in Levitico figura, non veritas est. Non enim per didrachma, sed illius solius sanguinis pretio liberamur.

17. Simus ergo docibiles Dei; ut nemo nostrum videat interitum in illo die, quando damnabuntur morte perpetua sapientes istius mundi, vel principes Judaeorum, quando *simul insipiens et stultus peribunt*. Non idem est utrumque. Stultus est qui nihil sapit, et stulta intelligit: insipiens, qui male sapit. Dixit insipiens, quia non est Deus. Quomodo iniquus, non quia aequitatem nesciat, sed quia improbitate cordis sui iniqua committat: improbus quoque dicitur; eo quod probitatem malitia sua destruere velit, non quia probitatem ignoret. Ipse ergo insipiens et stultus quando pereunt, alienis relinquunt divitias suas; suum enim et legitimum stultitiae et improbitatis haereditatem reperire non possunt. Legitimi enim dicunt: *Quia filii Dei sumus. Si autem filii, et haeredes: haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi: si tamen compatimur, ut et simul glorificemur* (**Rom. VIII, 16 et 17**). Insipientes ergo divitias non habent, quia nec haereditatem habent. Non habent divitias infidi, non **951** possessionem; fidei enim totus mundus possessio est. Non habent haereditatem, quia sola est haereditas credentibus in Domino. Suas autem divitias habent. Ideoque avarus dicit: *Non habeo quo congregem fructus meos* (**Luc.**

XII, 17); non enim verus fructus, sed avari fructus, pecunia est. Et Dominus avaro dicit: *Vade, vende bona tua . . . et veni; sequere me (Matth. XIX, 21)*. Non enim perfectum bonum est patrimonium, sed haec sunt avari bona, quae in emolumento aliquo constituta sunt. Vende, inquit, quae putas tua esse; cum tua non sint, quia ad alios fluminis modo transeunt: et sequere me, ut bonum immortale cognoscas. Sapientes ergo in interitum deducuntur, quibus Deus abscondit, quae parvulis revelavit. Peribunt simul, et in uno eodemque loco erunt insipiens et stultus, *et alienis relinquent divitias suas*; quia non invenit nequitia legitimum successorem.

18. (**Vers. 12.**) *Et sepulcra eorum domus illorum in saeculum, tabernacula eorum in progenie et generatione: invocaverunt nomina eorum in terris ipsorum*. Ubique Scriptura sepulcra pro vilibus ducit, quibus degeneres, et vitae hujus cupidi comparantur. *Sepulcrum patens est guttur eorum (Psal. V, 11)*. His ergo qui ad diem et de die vivunt, sepulcra pro domibus sunt. Domus enim justorum non in terra est, sed in coelo; sicut Apostolus docuit dicens: *Nostra autem conversatio in coelis est (Philip. III, 20)*. Ipsa est domus nostra, quae domus est Christi. Unde ait Scriptura: *Et Moyses quidem fidelis in tota domo ejus, tamquam famulus in testimonium eorum quae dicenda essent: Christus vero tamquam filius in domo sua (Heb. III, 5 et 6)*. Piis ergo domus est Ecclesia, piis patria coelum est. Ideoque justus ait: *Advena ego sum apud te in terra et peregrinus, sicut omnes patres mei (Psal. XXXVIII, 13)*. Luxuriosis domus sepulcrum est. Denique tamquam in sepulcro vivunt, qui possunt dicere: *Manducemus et bibamus; cras enim moriemur (Esai.*

XXII, 13), resurrectionem ante oculos non habentes. Ideoque tumulis suis affixi atque attumulati adhaerent, quia resuscitari se posse non crediderunt. Habitaculum ergo illis in suo busto est, et tabernaculum eorum in progenie et generatione terrena est; qui vermes sui corporis haeredes relinquunt; ut hic tantum sit memoria eorum, et in aeternum transire non possit.

19. Denique *nomina eorum in terris ipsorum*; quia opera eorum corruptibilia atque terrena. Et ideo ibi scribuntur eorum nomina, ubi vivere maluerunt. Qui autem elevaverunt opera sua, iis dicitur: *Nolite gaudere, quia daemonia vobis subjecta sunt: sed gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in coelo (Luc. X, 20)*. Hinc ergo intelligamus quia non otiose Dominus eos arguit, qui aedificabant sibi sepulcra, vel tumulos prophetarum, et exornabant ea (**Matth. XXIII, 28**). Condemnantur enim Judaei, qui prophetis quos occiderant, terrena solatia, non aeterna praemia deferebant. Ideoque prohibet, ut discipulus suus sepeliat patrem (**Matth. VIII, 22**); quia aeterno Patri sine cessatione esse debet intentus. Et in Esariae libro scriptum est: *Quid, inquit, quia aedificasti et excidisti tibi sepulcrum (Esai. XXII, 6)*? Et reprehenditur Maria, quae Christum in tumulo requirebat. Relinque sepulcra, quae reliquerunt, qui audita voce Domini in ipsius passione surrexere de tumulis. Noli inter **952** mortuos habitare, qui vivis. Audi vocem resuscitantis Jesu: *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis; ut lumen tibi Christi infundatur (Ephes. V, 14)*. Alterum lumen ejus Spiritus sanctus est, qui apostolis sanctis in dispersione linguarum tamquam ignis illuxit.

20. (**Vers. 13, 14.**) Sequitur: *Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis quae sine sensu sunt; et*

similis factus est illis. Haec via eorum in offendiculum ipsis: et postea in ore suo complacebunt. Quia non intellexit homo, cum in honore esset (est autem honor, quia ad imaginem Dei factus est, factus est rationis capax), comparatus est jumentis, quae sensum non habent: qui autem intellexit, angelis comparatur. Et ideo hic bonorum operum claritate magnificatus est: ille sicut equus adhinniens aestimatur colluvione vivendi, quae viae offendiculum affert in turpitudine et obscenitate viventibus. Insipientia enim viri contaminat vias ejus. Hujusmodi autem viri vivunt secundum appetentiam suam, quae offendiculum creat, et post offendiculum complacebunt in ore suo, sed non in corde. Non enim boni, de quibus dicitur: *Ore suo benedicebant, et corde suo maledicebant (Psal. LXI, 5).* Quo responsum est etiam iis qui habent in codicibus suis ita scriptum: *Et postea in ore suo benedicent.* Verbum enim tuum prope, et in ore tuo sit, et in corde.

21. (Vers. 15.) *Sicut oves in infernum deducuntur: mors depascet eos. Et dominabuntur eorum justi in matutinum; et auxilium eorum veterascet in inferno, a gloria eorum.* Qui noluerunt ut pasceret eos Christus, depascet eos mors. Quis ergo dimittat bonum pastorem, qui pro ovibus suis animam suam ponit, quia pertinet ad eum gregis sui cura? Aut quis eligat mercenariam mortem, quae operum pessimorum digna mercede referatur? Simul cognosce, o homo, quia Christus verus est pastor, qui suos pascit ad vitam. Mors subintravit, quae ad interitum adducit alienos, et devorat eos, quibus potest propter eorum flagitia praevalere. Quibus licet in hac vita studium potentiae fuerit et divitiarum, ut aliis dominarentur: sed in resurrectione erit servitus, cum justis

matutinus splendor illuxerit: quorum figura est, quod Jacob dominus praeponitur fratri. Miserabilis itaque servitus, ut eo tempore quo alii vocantur in gloriam splendoris et luminis, horum gloria veterascat et consumatur in tenebris inferorum. Meritoque de his dicitur: De honore suo et gloria sua expulsi sunt; quia temporalis haec gloria.

22. (Vers. 16.) *Verumtamen Deus liberabit, inquit, animam meam de manu inferni; cum acceperit eam.* Bene hoc dicit, qui sciebat animam suam in inferno non derelinquendam. Descendit enim, ut captivos absolveret de faucibus inferorum, non ut in his captiva remaneret.

23. (Vers. 17.) Ergo quoniam haec, quae in isto saeculo sunt, nobiscum transire non possunt; ideo tibi dicitur: *Ne timueris cum dives factus fuerit homo: et cum multiplicata fuerit gloria domus ejus. Quoniam non cum morietur, accipiet omnia: neque simul descendet cum eo gloria domus ejus.* Noli, inquit, expavescere divitias, et potentiam divitis, et gloriam saecularem; quoniam caduca illa sunt, et citius **953** abeunt quam venerunt. Somnium est iste thesaurus: evigilas, et recessit; quoniam qui potuerit crapulam mundi istius edormire, et sobrietatem virtutis assumere, ista contemnit, et pro nihilo pecuniam ducit. Neque timueris cum multiplicatam gloriam domus alicujus potentis audieris. Inspice diligenter, et vacua est, quae nihil habeat in se de fidei plenitudine. Et quid de domo dicam? Vacuus erat totus hic mundus antequam numero credentium eum Christus impleret. Ideoque scriptum est: *Judicabit inter gentes, replebit ruinas (Psal. CIX, 6).* Quid enim aliud erat ante in hoc mundo, nisi ruina perfidiae? Quid est ruina? Audi dicentem: *Ubi ruina, ibi et aquilae (Matth. XXIV, 28);* id est, ubi ruina, ibi et

resurrectio. Ruina, vacua firmitatis est: resurrectio, plenitudo vivendi est. Ideoque nos Adae illius ruina vacuavit, sed Christi replevit gratia. Ideo se ille exinanivit; ut nos repleret, atque in carne hominis plenitudo virtutis habitaret. Quid sit ruina, cognosce. Dum vivit homo, infusus est spiritu: ubi mortuus fuerit, vacuus utique hujus vitalis est spiritus. Multo magis vacuum facit amissio gratiae spiritalis, quem gratia replere consuevit; ut possimus dicere: *Quoniam nos omnes de plenitudine ejus accepimus, et gratiam pro gratia* (**Joan. I, 16**). De alio dicitur: *In vacuum laboravi* (**Esai. XLIX, 4**): justus autem sicut odor agri pleni.

24. (**Vers. 18.**) Quid autem non vacuum, quod saeculare atque mundanum; cum recte dixerit, qui mundum istum sobria virtute contempsit: *nudus sum natus, nudus et moriar* (**Job. I, 21**)? Numquid secum quis potest auferre quae possidet? Hic omnia derelinquit, solus intrat in tumulum, et vacuum illius divitis est sepulcrum, quem nec ipsa terra capiebat. Unde dictum est: *Numquid soli habitabitis super terram? Numquid descendit in illud sepulcrum gloria domus ejus aut copiae* (**Esai. V, 8**)? Vide vim Scripturae. Gloria saeculi non descendit cum peccatore, sed gloria virtutis ascendit cum innocente. Et ut compendiosius dicamus, gloria hominis cum ascendente ascendet: cum descendente non descendet. Quod gratiae est ac virtutis, ascendet. In paradysum ascenditur, in infernum descenditur. *Descendant, inquit, in infernum viventes* (**Psal. LIV, 16**). Ideoque Lazarus pauper per angelos in Abrahae sinum est elevatus. Dives luxuriosus elevans in inferno oculos suos rogat Abraham ut mittat pauperem, et digito suo contingat linguam ejus, quo requiem aliquam in ardore maximo constitutus posset adipisci. Vide illum

pauperem bonis omnibus abundantem, quem sancti Patriarchae requies beata circumdabat. Vide hunc vacuum, qui sibi in hoc saeculo abundare omnibus videbatur, cujus anima in vita ipsius benedicebatur: sed **954** nunc iners morte cruciatur (**Luc. XVI, 22 et seq.**).

25. (**Vers. 19.**) Unde pulchre sequitur: *Quoniam anima ejus in vita ipsius benedicetur: confitebitur tibi, cum benefeceris ipsi.* Benedicent, inquit, eum benedictione terrena. Stulti homines, qui praesentia, non futura considerant. Benedicent eum asseclae ejus atque parasiti. Ipse quoque beatum se putat, si agrum aliquem quem desiderabat, invaserit. Confitetur tunc Deo, cum ei in hoc saeculo secunda succedunt: quando autem adversa contingunt, impio ore maledicit. Hoc ergo dicit, quia saecularis non agit gratias in paupertate positus et adversis; justus autem in angustiis magis Dominum grato benedicit affectu. Denique diabolus ad Deum dicit: Quid mirum, si te benedicit Job? Abundant ei omnia. *Sed mitte, inquit, manum tuam, et tange ea quae possidet, videamus si in faciem te benedicet* (**Job. I, 11**). Et dedit ipsi Dominus potestatem, ut quae saeculi essent hujus, auferret: carnem ipsius ulceris atrocitate perfunderet. Job tamen benedicebat dicens: *Dominus, dedit, Dominus abstulit sit nomen Domini benedictum* (**Ibid., 21**).

26. (**Vers. 20, 21.**) *Introibit usque in progeniem patrum ejus: usque in saeculum non videbit lumen. Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis, quae sensum non habent, et similis factus est illis.* Ideo, inquit, iste in progeniem patrum suorum introibit. Qui est pater impiorum, Dominus declaravit dicens: *Vos ex patre diabolo estis* (**Joan. VIII, 44**). Sunt et illi patres de quibus dicitur: *Relinque*

mortuos sepelire mortuos suos (Matth. VIII, 22). Ideo et Moabitae usque in tertiam et quartam generationem prohibiti sunt introire in Ecclesiam Domini (Deut. XXIII, 3); ut filii eorum propter peccata patrum suorum introirent in eorum generationem, quorum facta imitabantur et mores. Unde et scriptum est: Filii adulterorum in consummatione erunt (Sap. III, 16). Ergo qui non illum patrem qui in coelo est, sequitur; sed illum terrena colluvione viventem, in progenie terreni patris intrat. Qualis enim terrenus, tales et terreni; ut sit ejus vita terrena, requies nulla post mortem. In aeternum non videbit lumen; quoniam temporale quaesivit. Ille autem qui Christi secutus est gloriam, qui desideravit illud lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, inveniet et videbit lumen aeternum; quia eum Christus redemit a morte.

27. Tunc ergo cogitabit secum, quia *cum in honore esset, non intellexit*; et ideo erit similis jumentorum, qui similis debuit esse angelorum, per Domini nostri Jesu Christi gratiam: cui est honor, gloria, perpetuitas a saeculis, et nunc, et semper, et in omnia saecula saeculorum. Amen.

IN PSALMUM LXI ENARRATIO. Titulus: *In finem, pro Idithum, Psalmus ipsi David.*

955 *In hujus psalmi tractatu B. Ambrosius infidelitatem et impietatem Maximi tyranni graviter redarguit, qui ausus est dominum suum Gratianum imperatorem fraude et dolo*

perimere: quem imperatorem in Domini tabernaculo habitare, et in monte ejus requiescere dicit.

1. (**Vers. 1.**) Omnium nostrum indubia consuetudo est, ut festinemus ad finem, et eorum quae legimus vel vidimus et audivimus, velimus summam cognoscere. Unde titulus ipse otiosos nos esse non patitur, nec feriatis praeterire auribus desiderii communis indicium. Prae caeteris enim, licet etiam in caeteris clareat, divinum tamen in hujusmodi psalmo refulget oraculum. Unde diligentius quid sit finis consideremus; finis enim dicitur τέλος, et summa rei ejus quam volumus explicare. Finis dicitur Christus, quia ipse est finis Legis; sicut scriptum est: *Finis enim Legis Christus ad justitiam omni credenti* (**Rom. X, 4**). Finis etiam dicitur, quia ipse est principium et finis. Ergo isti psalmi qui titulantur: *In finem*; aut de Christo sunt, aut ipsius Christi: de Christo, cum ipse annuntiatur: ipsius Christi, cum ipse se nuntiat, venturumque promittit in terras, et futuram nobis revelare dignatur proprii corporis passionem.

2. Ideoque *ipsi David* inscribuntur in titulo, quasi vero David, ipsi Domino prophetici oris ministeria deputentur, per quem humanae vocis officio vis coelestis increpuit, et divina sententia resultavit.

3. Meritoque *pro Idithum*, qui fuit propheta, et psalmos cum sex filiis canebat suis, velut quaedam praefatio est; eo quod esset his venia prophetanda, qui in psallendi ministerio constituti, divina oracula humana voce loquerentur. Et quia pro totius mundi abolendo errore suscipienda Dominici corporis passio foret, hujus licet nomine cujus sedulitas

probaretur, commendatiorem eruditionem plebis expressit. Itaque ipsum audiamus loquentem.

4. (**Vers. 2**) *Nonne Deo subdita erit anima mea?* Suscepturus carnem hominis Dominus noster Jesus, ut in se eam ipse mundaret, quid prius quam peccati veteris primum debuit abolere contagium? Nam quia per inobedientiam culpa irrepserat, dum mandata divina temerantur, obedientiam utique prae caeteris debuit reformare, ut seminarium erroris excluderet. Fibra enim peccati inde manaverat: et ideo sicut bonus medicus radices prius ulceris debuit amputare; ut medicamentorum salubre remedium vulneris ora sentirent. Frustra enim cicatricem curaveris, si serpant interiora contagia; immo acerbatur vulnus, si foris clauditur, cum interius virus exaestuat. Nam quid proderat donasse peccatum, si peccandi maneret affectus? Hoc erat non sanare cicatricem, sed **956** claudere. Voluit itaque mundare vulnus, ut affectum sanaret; ne inobedientiae sors ulla remaneret. Suscepit ipse obedientiam, ut nobis eam transfunderet. Sic enim oportebat, ut quoniam per inobedientiam unius hominis peccatores constituti erant plurimi, per unius rursus obedientiam iusti constituerentur multi.

5. Unde valde errare eos res indicat, qui carnem hominis a Christo aiunt esse susceptam, affectum negant: et contra ipsius Domini Jesu venire consilium, qui hominem ex homine tollunt; cum homo sine affectu hominis esse non possit. Nam caro sine affectu et praemii immunis et culpae est. Illud ergo suscipere debuit et sanare, unde culpa manaverat; ut originem erroris et quasdam prorumpentis delicti fores clauderet. Unde ego hodie hominem agnoscerem Dominum Jesum, cujus carnem non video, affectum lego: unde, inquam, hominem

eum agnoscerem; nisi esurisset, nisi sitisset, nisi flevisset, nisi dixisset: *Tristis est anima mea usque ad mortem* (**Matth. XXVI, 38**). Denique scriptum est: *Et homo est, et quis cognoscet eum* (**Hier. XVII, 9**)? Sed homo per ista cognoscitur, qui per opera divina supra homines aestimatur. Itaque ipse eo usque se hominem credi volebat, cum Deus esset; ut se appellaret hominem dicens: *Quid me quaeritis occidere, hominem qui veritatem locutus sum vobis* (**Joan. VIII, 40**)? Nec solum hominem, sed etiam filium hominis diceret, sicut ait: *Quid me dicunt esse homines filium hominis* (**Matth. XVI, 13**)? Unde ille summam tenere fidei pronuntiatus est, qui et Dei Filium cognovit, et hominem non negavit. Ipse igitur utrumque unus, inseparabilis numero, et agnoscendus operis distinctione, non varietate personae. Non enim alter ex Patre, et alter ex Maria: sed qui erat ex Patre, carnem sumpsit ex Virgine: affectum assumpsit ex matre, ut infirmitates nostras ipse susciperet. Unde ait Propheta: *Et pro nobis dolet* (**Esai. LIII, 4**). Quomodo dolebat meo dolore, si meum non gerebat affectum? *Homo, inquit, in plaga, et sciens ferre infirmitatem* (**Ibid., 3**).

6. Itaque quasi homo infirmatus est, quasi homo doluit; et nos quasi hominem aestimavimus eum esse in doloribus: sed quasi victor infirmitatum, non infirmitatibus victus, pro nobis non pro se dolebat; et infirmatus est non propter sua, sed propter nostra peccata, ut nos suo livore sanaret. Quid utique est *homo in plaga, et sciens ferre infirmitatem*; nisi quia plagae habebat compassionem? Aut quomodo sciebat ferre infirmitatem, si sensum infirmitatis excluserat? Quod enim portamus, hoc pro onere sustinemus. Suscepit ergo peccata nostra, ut portaret: suscepit etiam, ut purgaret. Denique

scriptum est: *Et peccata eorum ipse purgavit. Ideo ipse haereditate possidebit multos, et fortium partietur spolia (Ibid., 11 et 12)*. Ibi enim major triumphus, ubi mens interna mundatur. Quod portat igitur ad remissionem pertinet: **957** quod purgat, ad correctionem. Suscepit itaque compassionem nostram, suscepit et subjectionem. Quod enim subjecit sibi omnia, suum est: quod subjectus est, nostrum est. Ideoque ait: *Nonne Deo subdita erit anima mea?* Anima, inquit, subdita, non divinitas: anima subjecta, non Dei virtus. Virtus enim Dei non potestati subdita est; sed unitate, et consortio ejus utitur potestatis. Illa subjecta est, quae humanae conditionis fragilitate plerumque mutatur, non quae mutari non potest. Anima carni compatitur, et animae caro, quae sibi quodam contuberno copulantur. Illa subjicitur, quae tristis est; quia scriptum est: *Tristis est anima mea usque ad mortem (Matth. XXVI, 38)*. Illa subjicitur quae suscepta, non ex Deo Patre nata: quamquam ipsa subjectio non in specie quidem infirmitatis sit, sed in operatione virtutis; dispensationis magis temporariae arbitra, quam perpetuo servitio mancipata. Unde et ait: *Nonne Deo subdita erit anima mea?*

7. Cur dixit, *erit*, si sempiterna subjectio est? Sed quia Filius Dei qui loquebatur aeternus est, animam autem suscepit ex tempore; ideo futuram subjectionem animae suae dicit. Per ipsam ergo obedientia, per ipsam humilitas; quae tamen non ad infirmitatem potentiae suscepta sunt, sed ad magisterium disciplinae. Ipse enim Dominus Jesus *cum esset in Dei forma, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo; sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, in specie inventus ut homo:*

humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem (Philip. II, 6-8). Sicut Apostolus dicit, non jugem et perpetuam, sed temporalem subjectionem cupiens declarare: qualis sit suscepta cum carne, et deposita cum ipsius corporis servitute. Sic etiam ad Hebraeos scriptum est. Nam cum proposuisset exemplum dicens: *Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech;* subjecit idem Paulus: *Qui in diebus carnis preces et supplicationes adhibuit ei, qui posset liberare eum de morte, cum magna voce et lacrymis: et exauditus ab illo metu. Quamquam esset Filius, didicit ex his quae passus est obedientiam: et consummatus obtemperantibus sibi causa factus est salutis aeternae: vocatus a Deo sacerdos secundum ordinem Melchisedech (Hebr. V, 6-10).* Nonne igitur evidenter clamavit Apostolus dicens obedientiam illam et humilitatem non divinitatis fuisse, sed carnis? Quod enim discitur, temporale est. Quasi homo ergo ex his quae passus est, didicit obedientiam; ut consummaretur in carne, et per obedientiae transfusam in nos successionem causa fieret nobis salutis aeternae, quibus ante per inobedientiae haereditatem primus ille Adam causa factus est mortis.

8. Subjectio ergo magisterium virtutis humanae, non divinae imminutio potestatis est. Nam si illum minorem Filium et inaequalem Patri dicunt, quia erat subditus Patri Deo; numquid et matre ideo minor, quia subditus erat matri? Lectum est enim de Joseph et Maria: *Et erat subditus illis (Luc. II, 51).* 958 Sed pietas omnibus nobis non dispendio, sed incremento est, per quam omnibus nobis Dominus Jesus fidem infudit et gratiam; ut nos spiritu fidei subditos Patri faciat Deo. Et ideo novo et profundo consilio

Apostolus ait quod ipse Patri erit subjectus in nobis, cum fuerit in omnibus plenitudo fidei, et quaedam devotionis unitas. Nunc enim quamdiu sentiis discrepamus, quodammodo regnum Christi minoramus; quia nondum ei subjecta sunt omnia, cujus regnum unitas est: *Cum autem subjecta illi fuerint omnia, tunc et ipse subjectus erit illi, qui sibi subiecit omnia, ut sit Deus omnia in omnibus (I Cor. XV, 28)*; sicut scriptum est. Nunc enim potestate supra omnes est, sed opus est ut sit in omnibus voluntate: volet autem, cum omnia in nobis cognoverit sui plena, et vacua delictorum. Nondum igitur subjectus est Patri; quia nondum omnia et in omnibus Christus: cum autem fuerit omnia et in omnibus Christus, erit omnia et in omnibus Deus. Unde colligitur unum esse regnum Patris et Filii, et etiam Spiritus sancti; quia qui Filium receperit, recipit et Patrem, recipit et Spiritum sanctum; quia una potestas, una gratia, una operatio Trinitatis est.

9. Meritoque addidit Dominus: *Ab ipso enim salutare meum*. Quasi diceret: Nolite turbari quia dixi animam meam fore Deo subditam. Anima erit subdita, quae vestri est portio: salutare autem meum ab ipso; hoc est, quia a Patre et in Patre semper sum. A Patre enim veni in hunc mundum: etsi videtis hominem, Dei Filium credite. *Cum venerit autem Paracletus quem ego mittam vobis a Patre meo, spiritus veritatis, qui a Patre meo procedit, ille testimonium perhibebit de me (Joan. XV, 26)*. Et Filius a Patre procedit, et Spiritus ab ipso procedit. De unitate ergo divinitatis ambiguum nihil. Ideoque concupivit David hoc salutare Dei nobis dari; quia ipse est vita aeterna, si et Patrem verum Deum cognoscamus et Filium, quem pro nostra certum est salute venisse: sed non rapinam

arbitratus est esse se aequalem Deo. Assertionem suae divinitatis sequestrat, et dispensationis humanae repraesentat officium.

10. (**Vers. 3.**) Ideoque adjunxit statim: *Etenim ipse est Deus meus, adjutor meus, defensor meus: non movebor amplius.* Haec utique quasi homo loquitur; quia in Deo spem nostram debemus reponere, non facile labamur: quamquam in eo quod locutus est: *Non movebor amplius;* ostendat habere se divinae insignia potestatis. Habes enim alibi dicentem: *Adhuc ego semel terram movebo* (**Aggae. II, 7**). Movit diluvio, quando praeter arcam Noe caro omnis interiit: movit cum Sodoma et Gomorrha sacro igne consumptae sunt. Haec supernae indignationis indicia sunt. Sed quia elegit genus hominum Dominus magis servare quam perdere, non movebitur amplius ad indignationem, qui venit ad misericordiam: venit ut redimeret nos suo sanguine, non ut nostrum effunderet: venit ut se offerret pro nobis, et quasi bonus negotiator **959** mercem suam proprii corporis passione servaret.

11. (**Vers 4.**) Et cum hoc diceret, levavit oculos suos, et vidit hinc persecutores, inde nequitias spirituales in unum convenire, et ait: *Quousque irruitis in hominem, interficientes universos,* hoc est: Quid delere genus festinatis humanum? Hominem nescitis me pro omnium redemptione venisse? Obtuli me pro cunctis, ut omnes mea oblatione protegerem. Hominem ergo aut pro humana omni accipimus multitudine: aut si de uno accipimus, de ipso dictum intelligimus: Irruitis, sed in hominem; quia supra Deum irruere non potestis; sicut habes alibi: *Quid me quaeritis occidere hominem* (**Joan. VIII, 40**)? Neque enim divinitas

morti poterat esse subjecta, sed humana susceptio. Si ergo in me irrumpitis, et me vultis tenere; quid eos qui mecum sunt, vultis occidere? Satis est vobis habere quem quaeritis. Neque quaero consortem passionis, qui ad salutem omnium adiutore non egeo. Non requiro legatum, nuntium non praemitto; sed ipse me nuntius obtuli non quaerentibus: me tradidi non comprehendentibus; ut liberarem eos qui mortis laqueis fuerant comprehensi. Irrumpitis igitur tamquam parieti inclinato et maceriae impulsae, ignari quia veni non ut inclinarem parietem, et maceriam impellerem; sed ut solverem. Veni enim pax, ut faciam utraque unum; et medium parietem maceriae solvens, qui carnem et animam dividebat, ut unum sentire non possent: et ideo caro animae repugnabat, et subdita imperio ejus esse non poterat; quia objecti parietis obstaculo gubernaculis ejus parere non poterat.

12. Lex igitur carnis legi mentis adversabatur. Hunc parietem veterum inimicitiarum velut murum sustulit Dominus Jesus, et pervios fecit esse conventus mentis et carnis; ut in unum coeuntes, id quod erat utrique salutare, sequerentur. Paries ergo quaedam eminentia delictorum est. Unde ad pontificem Judaeorum dicit Paulus: *Percutere te incipiet Deus, paries dealbate* (**Act. XXIII, 3**); paries enim luto cementisque construitur. Hinc aedificabant Aegyptii civitates, quando Judaei lateres facere cogebantur. In Aegypto lutum conficiebatur, et populus Dei peccatum illic operabatur. Ideo gemebat, ideo exauditus et liberatus est a peccato. Ideo Lex data, promissa gratia; ut Lex peccatum ex parte reseccaret, gratia omne donaret.

13. (**Vers. 5.**) Et cum haec nobis conferret, haec pro nobis subiret, nos pretium ejus repellebamus. Unde

ait: *Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere*; quando pretium referente Juda proditore, Judaei in loculum mittere noluerunt dicentes: *Non licet nobis mittere in loculum; quia pretium sanguinis est* (**Matth. XXVII, 6**). Damnatur hic iudicio suo proditor, qui refudit pretium quod accepit, infirmus ad sacri muneris testimonium, sed validus sceleris sui testis. Unusquisque enim gravior accusator est sui, et inexcusabilem in se fert ipse sententiam. Principes Synagogae suo condemnant se iudicio. Protientur enim pretium esse sanguinis quod dederunt, dam arguunt refundentem. Nam si recipiendum non fuit, nec solvendum fuit. Atque utinam aut non dedissent, aut quia dederant, nec recepissent. Repudiaverunt enim quod **960** in loculum mittere noluerunt, et emerunt inde agrum in sepulturam peregrinorum. Merito ergo gentiles, quibus agri ejus qui morte emptus est Christi, sepultura profecit, jam non sunt advenae, atque peregrini: sed cives sanctorum facti sunt, et domestici Dei; quia consepeliuntur Dei Filio: Judaei autem qui passionis ejus pretium repudiaverunt, peregrinantur a Christo. Tolerabilior illis vel in hoc proditor, quod confitetur errorem: illi autem crimen suum excusando acerbant. Verecundior est enim confessio post delictum. Impudenter igitur refellebant commune sacrilegium confitentem dicentes: *Quid ad nos? Tu videris* (**Ibid., 4**). Quid enim dicebat proditor, nisi hoc: *Peccavi quod tradiderim sanguinem justum* (**Ibid.**)? Quod erat crimen tradentis, quomodo susipientis non poterat esse peccatum; cum scelus sceleri sit adjunctum, ut quem scelerate emerunt, sceleratius trucidarent?

14. *Cucurri, inquit, in siti*. Verum est quidem quod Dominus noster Jesus sitivit. Beata Domini sitis; quia sitivit pro nobis,

et maxime in passione. Denique dixit: *Sitio* (**Joan. XIX, 28**). Tunc itaque sitiebat, quando de latere suo restinctura sitim omnium vivae aquae fluenta fundebat. Denique scriptum est: *Flumina de ventre ejus fluent aquae vivae* (**Joan., VII, 38**). Sed in Graeco medie positum est; quia ἔδραμον et singularem et pluralem numerum significat. Ergo etiam *cucurri*; et *cucurrerunt*, juxta Graecum possumus intelligere. Diximus autem quid exprimat, *cucurri*, hoc est, festinavi sitim omnium suscipere, ut universos perpetui fontis ubertate satiarem (cui enim dederam aquam, non sitiet, neque hic, neque in futurum (**Joan. IV, 13**), sicut dictum est ad Samaritanam); nunc dicamus quid significet: *Cucurrerunt in siti*. Hoc est, festinaverunt ut perfidiae suae aestu fontem vivum negantes, aeterna fauces suas ariditate sicarent; sicut ipse Dominus ait: *Me dereliquerunt fontem aquae vivae, et fecerunt sibi contritos lacus* (**Jerem. II, 13**). Nec mirum si sitierunt, qui aquam fontis aeterni tenere non poterant lubrici perfidiae suae rimis. Sitierunt ergo; quia se potu privaverunt spiritali, quem hauserant de consequenti petra. Unde et Symmachus ait: Τῷ δόλῳ αὐτῶν εὐλόγουν, hoc est, placuit illis in mendacio, cum objicerent falsa pro veris. Omne mendacium sitim habet, veritas ubertatem, quae in perpetuum perseverat.

15. Et quam cito probavit, quia cucurrerunt in mendacio! *Ore suo*, inquit, *benedicebant*, et *corde suo maledicebant*. Misera perfidorum sitis, qui aliud tenebant corde, et ore aliud loquebantur. Ubi autem fidei exundat ubertas, corde creditur ad justitiam, ore confessio fit ad salutem. Quomodo autem benedixerint ore, et corde maledixerint, series Passionis ostendit, cum dicerent: *Descendat de cruce et credimus*

ei (Matth. XV, 32). Stulti! De morte surrexit, et non crediderunt; quomodo si de cruce descenderet, credidissent? Speravit in Domino, eripiat eum: liberet nunc eum, quoniam vult eum (Psal. XXI, 9); quia illudentes potius quam optantes ista dicebant, et interrogabant utrum esset Dei Filius, verbis pacifica loquentes, corde accusationem sacrilegii cogitantes.

16. Sed haec mystica, veniamus ad moralia. Etenim quoniam non semel appetitur Christus, **961** appetitus est semel in suo corpore quod suscepit in Virgine, appetitus est frequenter in eo corpore, quod est Ecclesia; nos enim sumus corpus Christi et membra. Appetitur et in singulis sanctis suis et innocentibus, qui Domino se dicarunt.

17. Recordamur aliquem (**Gratiano imperat.**) proxime ab omnibus appetitum, a suis destitutum ac proditum: qui dudum in suggestu locatus imperii, subito egens omnium ab ipsis quorum haereditarium fuerat sortitus obsequium, coepit urgeri, ingruentibus in exitum, inferentibus mortem, nullo auxiliatore, nullo jam socio sui, nullo comite. Quid aliud melius dixerit, quam quod ex ipso cui se devovit, acceperat: *Nonne Deo subdita erit anima mea?* Hoc est, quid persequimini; quid furitis; quid insultatis? Carnem potestis interficere, animam non potestis. Vitam illam corporis potestis eripere, meritum non potestis extinguere. Scriptum est enim: *Nolite timere eos qui possunt occidere carnem, animam autem non possunt: sed potius eum timete, qui potest animam et corpus perdere in gehennam (Matth. X, 28).* Anima ergo quae Deo subdita est, non est humanae subdita potestati; ab ipso enim vitae fructum sperat aeternae, et perpetuae salutis auxilium. Ille ergo cui me tradidi, et necatum

tuebitur, et mortuum resuscitabit, et ulciscetur occisum. Raptus est justus, ne malitia mutaret cor ejus. Mors ergo ista magis peccati fuga, quam morientis est detrimentum.

18. Etenim *ipse est Deus meus, adjutor meus, defensor meus: non movebor amplius*. Qui labitur, commovetur; eo quod de integritatis et innocentiae suae quadam statione defluat. Semel enim in petra Christi locatus lubricum non debet habere vestigium; sed tenere status proprii firmamentum. Unde immobilis dicitur, qui servat immobilem voluntatem, et propositum aliquod intentione animi fidelis exsequitur. Nam et Dei immobilem voluntatem legimus, sicut habes ad Hebraeos: *In quo amplius Deus ostendere volens haeredibus repromissionis immobilitatem voluntatis suae, interposuit jusjurandum (Hebr. VI, 17)*. Recte ergo immobilis voluntas Dei, quae nullius peccati movetur illecebris. Homines vero mobiles, lubrici ad delinquendum, faciles ad errandum. Denique de Judaeis dictum est: *Transeuntes autem blasphemabant eum, moventes capita sua (Matth. XXVII, 39)*. Et ipse Dominus in psalmo ait: *Omnes qui videbant me, aspernabantur me: et locuti sunt labiis, et moverunt caput (Psal. XXI, 8)*. Caput omnium Christus est. Melius est igitur ut maneat Christus in nobis, quam aliqua nostri commotione moveatur. Unde Judaei moventes capita sua dicebant: *Tolle a terra talem hunc (Act. XXII, 22)*. Geraseni rogabant, ut de finibus eorum recederet (*Luc., VIII, 37*): Ecclesia autem tenuit eum, nec dimisit eum. Ideo illa quae tenuit eum, possidet: illi qui moverunt, tenere non possunt. Pulchre autem ait evangelista quia transeuntes movebant capita sua (*Matth. XXVII, 39*): transeuntes, non stantes. Stamus in atriis sanctis, praeterimus in plateis. Sacerdos

praeteriit, levita pertransivit: stetit ille qui vulnera inflicta curavit. **962** Et ideo illi non dixerunt qui transibant viam: *Benedictio Domini super vos: benedicimus vos de domo Domini (Psal. CXXVIII, 8)*; stantes enim, non transeuntes sunt pedes benedicientium. Denique et vineam cujus soluta munitio est, transeuntes vindedemiant, non manentes. Transeuntes sibilant, sicut in Threnis Hieremiae legimus: *Tenuerunt super te manus omnes transeuntes per viam: sibilaverunt et moverunt caput suum super filiam Hierusalem (Thren. II, 15)*. Ideo sacerdos non potuit coronari, levita non potuit, quia transierunt, et tamquam umbra praeterierunt. Stephanus autem martyrio coronatus est; quia stantem videbat Dominum Jesum, immobilem, non praetereuntem. Immobilis ergo fide Stephanus immobilem Christum videbat: nullo erat mortis timore commotus. Non movit se Stephanus, non movit se Christus. Commoti sunt filii proditoris, de quibus dicitur: *Commoti amoveantur filii ejus, et mendicent (Psal. CVIII, 10)*. Eget enim medico qui movetur. Inops peccator, dives est justus; quia nullo bono deficit, qui Dominum semper inquirat.

19. Et quia inde tractus est sermo, qui dixit: *Non movebor amplius*; quod moveri ad culpam sit, ostendit ipse David dicens: *Qui posuit animam meam ad vitam, et non dedit commoveri pedes meos (Psal. LXV, 9)*. Unde et sancto dicitur a Domino Deo nostro: *Tu autem hic sta mecum (Deut. V, 31)*; quoniam qui Deo proximus est, lapsui non potest esse vicinus. Omnis enim culpa velut adversario nisu de loco dejicere, et de proprio statu mentem movere consuevit: quod vel ab hoste, vel ab luctamine tractum videtur. Perturbat ira, incendit libido, stimulat invidia, excruciat avaritia, timor

dejicit, moeror affligit. Et Petro dictum est a Domino Jesu: *Veni retro post me* (**Marc. VIII, 33**). Non dixit: Veni retro (hoc enim diabolo soli dixit) sed: *Veni retro post me*; non est enim retro, qui post Christum est. Sed quia errabat Petrus, sicut Dominus ipse ait ad ipsum: *Quia non sapis, inquit, quae Dei sunt, sed quae sunt hominum* (**Ibid.**); ideo post me veni, ut incipias non humana, sed divina sentire. Ideo et hic justus rapiendus e terris ait: *Non movebor amplius. Dissolvi enim, et cum Christo esse, multo melius* (**Philip. I, 23**). Non enim labi poterit qui coeperit esse cum Christo; quia mors justo non naturae finis, sed culpae est.

20. Inter has voces subito videt agmina persequentium, et inter pericula positus non de se sollicitus; sed de his quos liberare cupiebat, ait: *Quousque irruitis in hominem, interficientes universos* (**Supra, vers. 4**)? Si me quaeritis, cur alios vultis occidere? Offero me ipse pro multis; quia pro omnibus solus se ille potuit offerre, qui auctor est omnium. Ipsius ergo quem sequebatur imitator ait (**Joan. XVIII, 8 et 9**): *Si me quaeritis, sinite hos abire; ut impleatur sermo quem dixit Jesus: Quia non perdi ex ipsis quemquam praeter unum* (hoc enim in alio libro sententia Domini comprehendit); qui tamen sua magis periit voluntate, quam mea, inquit, severitate punitus est. Et cum ego me sponte offeram, irruitis et incumbitis *tamquam parieti inclinato, et maceriae impulsae* (**Psalmi vers. 4**); hoc est: Apex dudum nobilis sedis **963** augustae, et circumfusi toto orbe Romano validus quondam murus imperii, sicut paries inclinatus, aut maceries impulsa collabor.

21. Sed esto, ad mortem me usque appetierunt, quaesierunt ad necem dicentes: Tollamus justum, tollamus misericordem;

quia gravis est nobis etiam ad videndum: sed etiam existimationem meam, castimoniam meam sauciendam falsis calumniis putaverunt; hoc est enim: *Pretium meum cogitaverunt repellere*; quia pretium nostrum pudicitia est, quae nos separat a pecudibus, angelis jungit. Pretium nostrum misericordia est, quae nos dum confertur inopibus, redimit a morte. Pretium nostrum fides est, quae omnes homines gentili errore et servitute depressos Christo acquisivit. Pretium nostrum bona existimatio est; quia uniuscujusque nostrum meritorum series aestimatur. Pretium nostrum munditia atque simplicitas est; quia scriptum est: *Possessio pretiosa vir mundus (Prov. XII, 27)*; nihil enim pretiosius viro simplici. Unde Apostolus pulchre: *Abundavit, inquit, in divitiis simplicitatis suae (II Cor. VIII, 2)*. Quid enim simplicitate ditius: quae sicut bonus paterfamilias satis sibi abundat, et sua puritate contenta, non quaerit alienum, nec abrodit; sed de se caeteros fingit? Innocens enim credit omni verbo, nec se in artes varias saepe commutat; sicut astutia quae ut sit cauta, timet omnia, nec se consiliis suis credit: versat suas ipsa sententias. Simplicitas autem timere nil novit. Hoc igitur genere pretium iusti repellere tentaverunt; etsi possit et illud intelligi, quia aurum ejus manibus accipiebant, corde intimo repellebant, praedam tenentes, fidem negantes.

22. Unde et ait: *Cucurri in siti*; eo quod fidem quaereret, et invenire non posset, destitutus a sociis, a propriis derelictus. Sic Dominum Jesum legimus in Evangelio et esurisse, et sitisse (**Matth., IV, 2, et Joan. XIX, 28**); cum esuriret fidem nostram, sitiret opera nostra, quaerere videretur aliena. Aut ut ad sitim corporis referamus, quanta indignitate dicit: *Cucurri*

in siti? hoc est: Ego sitiebam, cum alii mea vina ructarent; et ex illo suggestu sublimis imperii, opulentiaque regali, ad extrema sitis plebeia quadam vilitate deductus sum.

23. Et quia Graecus habet ἔδραμον, quod significat et cucurri singulariter, et cucurrerunt pluraliter, potest et sic intelligi: Cucurrerunt in siti, quorum fauces aestu nimio fundendi mei sanguinis aruerunt. Sicut enim est sitis fidei, ita et perfidiae. Sitim illam justus sitit, qui ait: *Sitivit anima mea ad te, Deus (Psal. XLI, 3)*. Istam perfidi, quorum lingua prae siti aruit. Quam sitivit ille qui inter convivii dapes et pocula constitutus, innocentis convivae necem moliebatur Augusti? Nonne tibi videbatur, impie, cum manducares, caedem parares, quod humana sub dentibus tuis ossa crepitarent? **964** Cum vinum biberes, et parricidium cogitares, quod illis poculis sanguinem tibi innocentis infunderes? Ita prorsus alicui non solum ab imitatione, sed etiam a lectione divina; ut non tibi veniret in mentem versiculus ille psalmorum: *Tu vero homo unanimes, dux meus et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos (Psal. LIV, 14 et 15)*. Atque ille alius, cujus meminit in Evangelio ipse Dominus Jesus: *Qui edebat mecum panem, levabit super me calcaneum suum (Joan. XIII, 18)*.

24. *Quid tibi faciam Ephraem; quid tibi faciam Juda (Ose. VI, 4)?* Plures reliquisti nobis proditoris tuae et fraudis haeredes; haec enim etiam ad proditorem Judam potest per apostrophem derivari. Prodidisti vitam, regnum, Dominum. Sed Jesus Dominus semel in se, frequenter in servulis suis proditur. *Quod enim uni horum minimorum fecistis, mihi, inquit, fecistis (Matth. XXV, 40)*. Tu commissos tibi loculos et pecunias pauperum suscepisti, iste provincias sibi

creditas. Tu apostoli honorem, ille militiae dignitatem, administrationis infulas. Numero honores ejus, ut crimen exaggerem. Convivii violastis uterque consortium: tu tamen de convivio ad prodicionem surrexisti, iste ad necem; hoc est, tu, licet in scelere, verecundior, qui negasti quod inferendam necem credideris Domino quem prodebas, qui pretium refudisti; ne residere apud te merces parricidii videretur. Iste non solum tenuit acceptam, verum etiam extorsit non oblatam mercedem prodicionis. Iste non solum deceptus non est alieno mendacio: sed fefellit suo, et fefellit ut occideret. Et cum ille convivium recusaret, qui se videret esse perimendum, iste sacramentum obtulit; ne qua periret sibi cumulandi pars criminis. Postremo superioris proditoris pecunia profecit ad sepulturam peregrinorum: iste sepulturam integram suo principi denegavit.

25. Nec defuit qui manus lavaret dicens: *Innocens sum a sanguine justis hujus* (**Matth. XXVII, 24**); in quo se Pilatus non diluit, sed inquinavit: et implicavit, non exuit. Nam etsi nullum pondus in perditorum judiciis, tamen vinculum majus in confessionibus. Justos enim non aliena absolvit sententia, sed sua vita: injusti se ipsos vehementius suis vocibus alligant, qui alios alligare non possunt. Tamen ne huic quoque deesse confessio propria videretur, juravit ut pejeraret. Lavit manus, cum Evangelium tangeret: ne quid deesset exemplo. Lavit aqua manus, ut sceleratius inquinaret innocentis sanguine. Nec Herodes defuit, cui alter Pilatus se placitum credidit, si captum principem destinasset. Quid illud quoque dicam, quod is quoque vestem dealbatam indutus est ad illudendum: postea quoque regia veste donatus est ad moriendum; ne amisisse honorem debitum **965** videretur?

Nam etsi scelere interiit, jus tamen collatae sibi potestatis etiam mortuus reservabat, eorum ipsorum a quibus negabatur, vel ministerio, vel assensu.

26. Addebatur huic tanto sceleri pompa feralis; nisi is qui impatienter ista deflebat, cognitis quae parabantur, justo commotus dolore increpasset victorem superbum, tyrannis illa, non regibus inferri solere. Sic horrore flagitii territus deposuit teterrimi sceleris apparatus. Nec petitor igitur sepulturae defuit, etsi Joseph ille qui justus dicebatur, defuit. Sed longe Maximus saevior denegabat, quod ipse Pilatus auferre non potuit. In quo parricidae humanitas defuit, innocenti tamen non defuit gratia: et ad tempus assumpta patientia, vindicta paululum comperendinata est.

27. (Vers. 6, 7.) Ideoque ait: *Verumtamen Deo subjecta est anima mea; quoniam ab ipso est patientia mea. Quia ipse est Deus meus, et salutaris meus, susceptor meus, non emigrabo.* Hoc est, numquid sepultura corporis negata perpetuae quietis mansionem mihi abstulit? Habeo habitaculum meum in Domini tabernaculo, et in sancto monte ejus requiescam. Non emigrabo humano scelere; quia Domini favore susceptus sum; quia neque mors, neque gladius, neque tribulatio a charitate Christi me separare poterunt. Non enim innocens de tabernaculis justorum, sed peccator emigrat. Migrant Judae proditoris haeredes, de quibus et similibus eorum merito dicitur: *Commoti amoveantur filii ejus, et mendicent; ejiciantur de habitaculis suis (Ps. CVIII, 10).*

28. Quod bene et ad Dominum Jesum Christum refertur, qui cum descendisset in terras, ut crucifigeretur, ut sepeliretur; non emigravit a Patre, sed in Patre mansit. *Traditus sum, et*

non egrediebar (Ps. LXXXVII, 9). Nec deposuit quod erat, sed reservavit: nec desivit esse in Dei forma, sed perseveravit: non immutata per susceptionem corporis Dei gloria, sed manente, triumphum acquisivit, potentiam non amisit. Unde ipse ait: *Amodo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis* (Marc. XIV, 62).

29. (Vers. 9.) Unde convocatos gentium populos, et acquisitos Patri, suo sanguine, hortatur ad fidem dicens: *Sperate in eum omnes conventus plebis meae*; hoc est, non solus Israel, sed omnes, inquit: nec solae reliquiae, sed etiam gentium plenitudo: nec solae gentes, sed Israel; cum enim intraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israel salvus erit. Quis potest divina mysteria comprehendere? Quorum tanta multitudo est, ut jure Paulus miretur, meritoque dixerit: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei* (Rom. XI, 33)! Repulsae gentes sunt, 966 ut eligeretur Israel: caecatus est postea Israel propter vocationem gentium; et caecati Israel reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt, postquam intravit gentium plenitudo. Ita culpa Israel profuit gentibus: fides gentium Israelitem populum liberavit.

30. *Effundite*, inquit, *coram illo corda vestra*. Qui induit fidem, prius perfidiam debet exuere, evacuare cor suum omni labe malitiae; ut capax fiat cor ejus gratiae spiritalis. Ideoque Apostolus ait: *Renovamini spiritu mentis vestrae* (Ephes. IV, 23). Cum enim effunditur vetus malitia, nova sumitur gratia, qua unusquisque renovatur. Dicit ergo Filius Dei: *Effundite coram illo corda vestra*; quia sciebat Patrem esse dicturum: *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem* (Joel. II, 28). Est etiam illa traditio, ut cor nostrum

videamur effundere, quando omnes cogitationes alicui et voluntates nostri cordis aperimus. Ergo jactemus in Deum cogitationes nostras, nec aliquid eum latere credamus. Effundimus cor nostrum coram ipso, cum disceptationes exinanimus humanas.

31. (**Vers. 10.**) *Verumtamen vani filii hominum: mendaces filii hominum in stateris ut decipiant.* Si vani filii hominum, et mendaces filii hominum, possunt non vani esse filii Dei; qui non ex sanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri; sed ex Deo nati sunt. Nam filii hominum videntur sibi ponderare aequitatem et gravitate severioris iudicii examinare justitiam, duri aliis, sibi remissi, operibus iniqui, sermone censores. Unde Salomon ait: *Exsecrabile Domino duplex pondus, et statera fallax non bona* (**Prov. XX, 23**). In quo significat eos qui rapinam inexplebili corde meditantur, et sobrietatem fronte praetendunt. Tales scribae Judaeorum sunt, qui onera gravia aliis observantiae durioris imponunt, non habentes rectum jugum animae suae; sed propensa iniquitate curvati: ipsi autem suorum refugi praeceptorum sunt. Invenitur itaque in avaritia tamquam in radice vitiorum omnium, quae sit caput iniquitatis et fomes: quam homo renuntians mundo, et consepultus Christo per baptismatis sacramentum, qui sit mortuus saeculo, declinare debet atque defugere.

32. (**Vers. 11.**) *Nolite, inquit, sperare in iniquitate, et rapinam nolite concupiscere: divitiae si fluant, nolite cor apponere.* Vides quia affluunt, non vides quia praeterfluunt? Nudus es natus, nudus moriturus es. Quid excipere quaeris quod tecum auferre non possis? Fluenta sunt quae miraris: quomodo veniunt, sic transeunt et recedunt. Solus Jordanis

retrorsum conversus est, in quem descendisti: **967** qui te admonet, ut in ipsum naturae fontem et originem revertaris, quae te nudum, non veste amictum edidit; ut discas superflua non requirere. Hoc quod erubescis, esse te nudum, culpa docuit, non natura. Nulla enim esset verecundia genitalium, si culpa non esset. Neque enim caetera animalia vestiuntur, ut tegantur; neque vestiuntur, ut muniantur. Satis munita sunt omnia naturae suae tegmine; nos dum superflua quaerimus, tegmen naturae amisimus, jus commune perdidimus. Ideoque in hoc psalmo ascribitur doctrina medicabilis; quia vel Idithum, vel se ipsum illius nomine, exercitio spiritali, subeundis tentationibus erudivit, ut in angustiis quis positus subjiciat se Deo; et si peccavit ante, peccare desistat, nec recidivo errore moveatur.

33. (Vers. 12.) *Semel locutus est Deus, duo haec audi.* Semel locutus est Deus, et plura audita sunt; quia non per litteras et syllabas est locutus. Locutus est per aenigmata, locutus est per visiones, locutus est per divisiones gratiarum, locutus est per Spiritum singulorum. Nos autem plura loquimur, et vix audimur. Semel locutus in Lege est, eadem iterum locutus est in Evangelio. **968** Aut fortasse, ut ego puto, quia multifariam locutus est in prophetis, novissime autem locutus est in filio suo. Semel locutus est, quando locutus in Filio est; et audita sunt etiam illa quae ante audita non erant ab iis quibus locutus fuerat per prophetas. Semel ergo locutus est in novo Testamento, et vetus auditum est Testamentum, quod non audiebatur; quia ipse Dominus dixit de populo Judaeorum: *Videbunt, et non videbunt: audient, et non audient* (**Marc. IV, 12**). Audient aure corporea, sed non audient mentis auditu.

34. Nobis ergo, hoc est, Ecclesiae, semel locutus est, et duo audita sunt; quia et illa audivimus et intelleximus, quae non intellexerunt, qui legerunt: non audierunt, qui audierunt. Solus enim Christus aurem aperuit humanam ad cognoscenda mysteria; solus libri signaculum solvit, et resolvit aenigmata prophetarum.

35. (**Vers. 13.**) Ideoque ipse reddet unicuique secundum opera, in quo et qualitatem operum comprehendit; ut aut complurium et meliorum restituat praemia meritis singulorum; aut contra et numero gravemur, et acerbitate meritorum.